H

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
30 A
11

Digitized by Google

I E 154 fra

Digitized by Google

N.I.38.

Digitized by Google

DE VITA
HIERONYMI
AEMILIANI

Congregationis Somaſchæ Fundatoris.

LIBRI IV.

AVGVSTINO TVRTVRA
Eiuſdem Congregationis
Clerico Regulari
AVCTORE

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

S.tæ Mariæ in Porticu in Campitello

ROMÆ,
Typis Franciſci Monetæ. 1657.

Superiorum Permiſſu.

Ex libris Biblioth. nobis relictæ ex legato Ill.mi et R.mi
Augustini Archiepiscopi Franciotti Archi

Digitized by Google

EMINEN.MO AC REVER.MO D.

D. PETRO OTTOBONO

S.R.E. CARD. AMPLISSIMO,

BRIXIÆQVE EPISCOPO.

LIBER hic de vita Venerabilis Patris Noſtri Hieronymi Æmiliani conſcriptus, qui vt piorum votis ſatis eſſet, non ſemel & iterum in lucem prodijt, typis nunc denuò cõmendatus Purpuræ tuæ ſplendorem amat (CARDINALIS EMINENTISSIME) non aliqua ductus ambitione, quippe qui neglectæ gloriæ præfert exemplar, ſed ex-

citus obſequio, cum non vnò Tibi nomine intelligat ſe deberi. Nimirùm par erat, vt eum confidentiùs adiret Hieronymus, quem Reipublicæ communione coniunctum, Nobilitate parem, Pietate cognouerat ſimilem. Reddent oculis tuis huius codicis paginæ ſummarum virtutum formas, quę Parentem noſtrum terris planè admirabilem exhibent; Eas verò intuebere Tibi apprimè adludentes: Tuam enim ipſius imaginem tanquam in ſpeculo hic deprehendes, & quæ in alijs animi ornamēta deprædicas, vel inuitus tuas in laudes retorquebis. Sapientiam, non Fortunam Rotæ innixam Roma ſuſpexit, cum Te Sacræ Romanæ Rotæ conſultiſſimum Auditorem delegit Vrbanus; Morum candorem, & innocentiam Purpura decorauit Innocentius; ſuum habet Epheſtionem Alexander, cum ſummam in rebus agendis dexteritatem, viuidam mentem. arduis quibuſque negotijs parem, incorruptam

in

in omnibus probitatem, ſuâ, hoc eſt, integerrima dignam beneuolentia (cui vna Virtus in pretio eſt) probat, exercet, Orbique Sanctiori præbet Oraculo venerandam. Adeò humanum quodammodo prætergreſſa faſtigium Virtus tua continuata honorum ſerie Cœlo conterminam ſibi conciliat maieſtatem. Cum igitur ames in alijs, quod in Te optimi admirantur, quidni Virum hunc omni laudum genere præſtantiſſimum complectaris? Excipe vnà cum Parentis noſtri præclarè pièque geſtis totius Congregationis obſequium; Noſque pro ſingulari qua foues humanitate, vt cumulatiſſimè fortunes, qui adhuc in Terris deeſt tanti Viri meritis, Cultum curare non deſinas. Vale Tibi, totiuſque Chriſtianæ Reipublicæ bono. Eccleſ.44

I. M. L.

✠ 3 Impri-

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſſ. P. Sacri Palatij Apoſt. Mag.

M. A. Oddus Epiſc. Hierap. Viceſg.

Imprimatur iterum,

Fr. Raimundus Capiſuccus Mag. Sac. Pal. Apoſt. Ord. Prædicatorum.

PROTESTATIO AVCTORIS.

CVM Sanctiſſ. D. N. VRBANVS PP. VIII. die 13. Martij anno 1625. in S. Congregationis S. R. & Vniuerſalis Inquiſitionis Decretũ ediderit, idemque confirmauerit die 5. Iulij anno 1634. quo inhibuit imprimi libros hominum, qui Sanctitate, ſeù Martirij fama celebres è vita migrauerunt, geſta, miracula, vel reuelationes, ſeù quæcunque beneficia, tanquam eorum interceſſionibus à Deo accepta continentes ſine recognitione, atque approbatione Ordinarij, & quæ hactenus ſine ea impreſſa ſunt, nullo modo vult cenſeri approbatæ. Idem autem Sanctiſſimus die 5. Iunij 1631. ita explicuerit, vt nimirùm non admittantur Elogia Sancti, vel Beati abſolutè, & quæ cadunt ſupra mores, & opinionem, cum proteſtatione in principio, quod ijs nulla adſit auctoritas ab Eccleſia Romana, ſed fides tantùm ſit penès Auctorem. Huic Decreto; eiuſque confirmationi, & declarationi obſeruantia, & reuerentia, qua par eſt, inſiſtendo profiteor me, haud alio ſenſu quicquid in hoc libro refero, accipere, aut accipi ab vllo velle quàm quo ea ſolent, quæ humana dumtaxat auctoritate, non autem diuina Catholicæ Romanæ Eccleſiæ, aut Sanctæ Sedis Apoſtolicæ nituntur, ijs tantummodo exceptis, quos eodem Sancta Sedes Sanctorum, Beatorum, aut Martyrum Catalogo adſcripſit.

D. AVGV-

D. AVGVSTINI TVRTVRÆ

PRÆPOSITI GENERALIS Clericorum Regularium Congregationis Somaſchæ, Et Doctrinæ Chriſtianæ in Gallia.

Ad Patres, & Fratres eiuſdem Congregationis.

Paſtoralis exhortatio ad Hieronymi vitæ lectionem, & imitationem.

C*OGITANTI mihi ſæpè numero, & memoria ſapientis oraculum repetenti.* Laudemus viros Eccleſ.44 glorioſos, & Patres noſtros in generatione ſua. *Sæpiùs etiam in mentem venit hoc me debere pietatis officium* Hieronymo *Aemiliano noſtræ Somaſchenſis Congregationis parenti optimo, nonnulliſque eiuſdem ſociis, quorum præclarè geſta ab aliis quidem ante me litteris mandata, ſed adeò mutila, & imperfecta animaduertebam, vt permulta de illis, eaque inſignis poſteritatem laterent, ſuaque fraudaretur laude diuina bonitas, &* Hieronymi, *aliorumque virtus, & magno carerent pietatis fructu; qui eo duce ſpirituali*

Digitized by Google

militiæ in hac noſtra Congregatione nomina dediſſent: animum igitur aliquando adieci ad vniuerſa, quæ de Hieronymo colligere poſſem certo ordine exſcribenda; & factum eſt Deò benè iuuãte, vt ardens in Hieronymi obſequium animus, inter innumera penè obiecta impedimenta opus tandem ad exitum perduxerit; quo euentu factum erat meæ in Hieronymum, eiuſque ſocios pietatis ſatis, nec vlterius modo ferebantur vota, ſed iacebat opus in aduerſariis quale quale primo illo ſcribẽtis ardore exciderat, donec adhibita per otium aridiore punice, ſeu aſperiore lima liceret aliquando non malè expolitum in lucem proferre: cùm noua hæc publicaque perſona Præpoſiti Generalis nõ multo poſt mihi impoſita fecit, vt ſcriptiunculam hanc obliuioni penè traditam reſpicerem, eamque vobis potiſſimum, Patres, hoc tempore oblatam, & dicatam eſſe voluerim; non tam de operis elegantia, & nitore, quàm de Paſtorali meo munere, veſtroque ſpirituali profectu ſolicitus; elegantioris enim ſcriptoris laudem negligere haud grauatè poteram; propterea quod, vt nullam mihi ſcribendæ hiſtoriæ peritiam arrogo, ita nullius plauſum in eo genere ambio. Sed onus Paſtoralis curæ, quo veſtram in ſpirituali vita ſolicitudinẽ in dies promouere, acriuſque incitare cogor, vel negligenter pertractaſſe, non niſi magno cum ſalutis noſtræ periculo futurum intelligebam: Quo circa cum alias ſæpe multis modis, tùm vero in præſenti hac Hieronymi vita vos omnes quantum poſſum ad maiores vitæ ſpiritualis progreſſus, quaſi acutiſſimis calcaribus admotis, vrgebo.

Cur

Cur enim vos Patres religioſæ vitæ ſtudiis addictos non multo facilius ad maiora pietatis incrementa hac vna ratione incitari mihi certiſſimè perſuadeam, qua vel facinoroſos homines facillimè ab ſcelere auocari Spiritus Sanctus apud Ezechielem illis verbis aperuit: Tu autem fili hominis oſtende domui Iſrael templum, vt confundantur ab iniquitatibus ſuis, & metiantur fabricam, & erubeſcant ex omnibus, quæ fecerunt, *Quem locum alibi expendens S. Gregorius noſtro huic inſtituto aptiſſimè ſic interpretatur.* Templum quippe Dei filijs Iſraël ad confuſionem oſtenditur, quando vniuſcuiuſque iuſti anima, quam inſpirando Deus inhabitat, quanta ſanctitate fulget ad confuſionem ſuam peccatoribus demonſtratur; vt in illa bonum, quod negligunt videant, & in ſe ipſis malum, quod operantur erubeſcant. Metiri verò fabricam, eſt penſare ſubtiliter iuſtorum vitam. *Huiuſmodi templum Domini voce apud Ezechielem indicatum vobis propono, cum Hieronymi Parentis, & Inſtitutoris noſtri vitam ad contemplandum offero, quem certè poſt mutatos diuina virtute in melius mores, viuum Dei templum appellare licet, in quo iuge ſacrificium contriti cordis, & emaciati corporis offerebatur, & perpetuò diuina lex illa viguit.* Ignis autem in altari ſemper ardebit. *Cuius rei teſtes illæ dilectionis in Deum, charitatis in proximos, miſericordiæ in egenos flagrantiſſimæ flammæ, quæ ad animorum ſalutem procurandam ex incenſo hominis pectore perennes erumpebant; quæque nunc hac noua eius vitæ euulgatione in totam Religionem euibratæ,*

Margin notes: 43. — Moral. in Iob lib. 24 cap. 62. — Leuit. 6.

Sap.3. *atque diffuſa*. Tanquam ſcintillæ in arundineto
diſcurrent, *& ad maiora virtutum opera æmu-*
landa noſtros animos inflammabunt. Vt enim
inficiari non poſſum ſanctorum virorũ exemplis,
vndecunque illa petantur, magnam ineſſe vim
ad ſtudia pietatis in nobis excitanda, ita faten-
dum omnino eſt domeſticis, & auitis neſcio quid
amplius momenti, & auctoritatis ad hoc ipſum
inſidere: vt adeò à ſcriptoribus memoriæ prodi-
tum ſit, ſtatuas, & imagines, quibus nobiles fa-
miliæ exornare ædium atria, & porticus ambi-
tioſè ſolebant, non tàm poſitas fuiſſe ad mortuo-
rum memoriam propagandam, quàm excitanda
ſtudia viuorum, vt eo veluti incitamento paren-
tibus filii, nepotes auis quàm ſimillimi eſſe con-
tenderent. Vnde apud Romanos hoc vſu rece-
ptum, quin etiam Senatus decreto cautum erat,
vt ſi quis ſuas ædes alteri locaret, ne nouus inqui-
linus quidquam de conductarum ædium im gi-
nibus, maiorumue ſignis detraheret. Erat quip-
Plin. pè *ait Plinius*, maximum excitamentum expro-
brantibus quotidie tectis imbellem Dominum
ingredi in alienum triumphum. *Et quem alium*
finem mihi propoſitum putatis, dum vobis, non
mutas maiorum imagines, & ſigna, vel marmo-
re expreſſa vel ære fuſa, vel coloribus adumbrata,
ſed cõmunis Parentis viuam pene ac ſpirantem,
& loquentem effigiem propono, niſi vt maxima-
rum virtutum commemoratione, quæ in Hiero-
nymo noſtri Inſtituti Parente, nonnulliſque
aliis maioribus noſtris floruerunt, illud (Deo fa-
uente conſequar) Vt conuertam corda patrum
Luc.1. in filios. *Nequè difficilem rei euentum mihi pol-*
liceor;

liceor, ſiue ad rudiores in via Domini, ſiue ad perfectiores, ſiue ad omnes ſimul huius libri lectio dirigatur.

A tenuioribus enim vt exordiar, de quibus Ezechielem interpretor, cum ait. Oſtende eis templum, vt cõfundantur ab iniquitatibus ſuis. *Quis quaſo, inter vos erit in religioſa diſciplina adeò remiſſus, & elanguens, qui propoſito ſibi ad contemplandũ hoc abſolutæ virtutis templo, ideſt in parente, & anteſignano ſuo defigens oculos nõ vehementer cõmoueatur; ſi torpeat, non excitetur; ſi tepeſcat non inflammetur ſi ab eius inſtituto aberret, pudore non ſuffundatur, & planè* confundatur ab iniquitatibus ſuis, *hoc eſt non indignetur iis erratis, quæ licet alioquin pauca eſſe videantur; quia tamen in religioſo viro hærent, eos iniquitatis nomine Propheta damnauit. Quod ſi in eam mentem eorum aliqui fortaſſe venerint (quæ minus firmis in via Domini ſæpè dæmonum aſtu iniicitur) vt exiſtiment nimis aſpera, ac penè intoleranda eſſe, quæcumque legibus inſtituti religioſi mandantur, aut quæ ſæpè vel paſtoralibus litteris, vel paternis cohortationibus ab ipſis conor impetrare, facilem iſti habebunt, & paratam in Hieronymi vita, quam morbo ſuo medicinam faciant, & errores ipſi ſui ſemet arguant, nam ea de cauſa hoc illis virtutum exemplar obtrudi. Polycletum nobilem illũ ſtatuarium in conſimili facto non inepte fortaſſis imitatus. Euulgauerat is aliquando Commentarium, in quo de exacta, & adamuſſim membrorum omnium commenſuratione, ac ſimetria in effingendis ſtatuis obſeruanda diligentiſſimè*

præci-

præcipiebat, qua in re permultos, qui eam artem profiterẽtur grauiſſimè peccare animaduertebat: ſed non deerant item quamplurimi (eius artis videlicet non admodum periti) qui negarent poſſe quempiam ſcalpello tam abſoluti operis ſtatuam effingere; addebantque facilè quidem Polycleto fuiſſe præcepta illa ſcriptis mandare, ſed qui exactè eadem in opere retineret inueniri poſſe neminem? quem errorem ille egregiè confutauit, non verbis, ſed fabricata ſtatua iuxta commentarii ſui præſcripta, & ad ſpecimen operis abſolutiſſimi; qua palam omnibus propoſita, contendebat ab vnoquoque, poſſentne, quæ de arte ſtatuaria præceperat omnia re ipſa accuratè ſeruari, & religiosè retineri; vnde prouerbio locus eſt factus, vt cum de perfectiſſimo opere loquimur. Ad canonem Policleti factum *dicamus. Iam verò in ſimili cauſa, non diſſimili argumento vtar; cùm enim & vulgatis nonnullis conſtitutionibus, quæ magis quotidiano vſui inſeruire poſſe videbantur, additiſque ſæpius tùm litteris, tùm cohortationibus, id quod religioſæ perfectionis eſt ab omnibus exigere ſim conatus; non deerunt fortaſſè, qui quod præcipitur, id humanæ imbecillitati nimis rigidum, ac minimè ferendum conquerantur, ſed Polycletum ſequutus, non agam verbis, ipſum illis* Hieronymum *noſtrum abſolutiſſimum exemplar propono.* Ad canonem Hieronymi *eos prouoco, quem diligentius contemplantes intelligent, multò maiora eſſe in exemplari virtutum incitamenta, quam quæ illis vel religionis legibus, vel paternis vocibus, & hortamentis obſeruare iubentur, & inſpecto*

ſemel

ſemel hoc virtutum templo, ex Propheta oraculo confundentur. *Ita Gregorius ad rem noſtrum egregiè ait*. Sanctorum virorum exempla conſpicit, atque eorum comparatione ſe penſans, iniquum ſe eſſe deprehendit . . .

Sed neque rudioribus ſolùm, minuſue perfectis, verùm etiã perfectioribus huius vitæ lectionem, vehementiſſime profuturam aio: qui ſi ad Hieronymi normam vitã ſuam, & mores expendent, ex illius contentione facilè animaduertent, quam longè ab eo perfectionis gradu diſtent, ad quem idem Pater viam munit, & inuitat. Vtinam iſti licet ſpectatiſſimæ probitatis viri Metiantur fabricam *huius ſpiritualis ædificij, quod illis offerimus, ſeque totos cum eo componant, hoc enim eſt, inquit S. Gregorius,* Metiri fabricam, penſare ſubtiliter iuſtorum vitam, quam dum metimur, neceſſe eſt, vt ex cunctis, quæ facimus erubeſcamus. *Certè quicunque in hac religione datis nominibus ſeriò perfectionem æmulamur, inſtar eorum videri poſſumus, qui aurum venantur in fodinis, cum pro ſuo quiſque ſtudio, & conatu abſolutæ perfectionis aurum, quæ vera, & ſolida charitate continetur, quærere, & comparare ſibi contendat; & fortaſſe permulti ſatis ab eo inſtructos, ſatis munitos ſe ipſos putabunt: ſed quæſo videant, ne falſa opinione decepti, hoc tantum bonum ſibi gratulentur*. Suadeo *vobis Patres* emere aurũ ignitum: *& ne quis fallaci ſpecie decipiatur, en lapis Lydius, & Coticula, ad quam illud exploret, & examinet: en Hieronymi noſtri vita; illius comparationem ſe probent iſti; conferant, quæſo, obedientiam, pauperta-*

S. Greg. loco cit.

Apoc. cap. 3.

pertatem, animi demiſſionem, & in primis ſuam in Deum, & proximos charitatem cum Hieronymi charitate, aliiſque virtutibus; hoc enim eſt, quod ait Propheta Metiri fabricam *hoc eſt quod interpretatur S.Gregorius.* Metiri verò fabricã, eſt penſare ſubtiliter iuſtorum vitam, *& licet ab his virtutibus ſint non planè deſtituti, vel etiam probè exculti: Hieronymi tamen comparatione erubeſcent certè, & ex intimo cordis affectu contutientur, quia* Dum metimur fabricam neceſſe eſt, vt ex cunctis, quæ facimus, erubeſcamus. *Hoc ſyncerum, hoc purum, & recoctum illud aurum eſt, quod vobis comparãdum ſuadeo, cum vitam Hieronymi noſtri propono, & ad eius Canonem omiſſis aliorum Sanctorum exemplis, vos conſtanter vrgeo, atque prouoco. Et quamuis non paucos ex vobis Patres igne charitatis inſtar carbonum ſuccenſos ſciam, quorũ virtute igneſcit domus Domini, & tepentium pectora incaleſcunt; ſæpiſſimè tamen (quæ humana imbecillitas eſt) aliquibus etiã errorum cineribus aſperſos, ſi non obductos, noui, quibus excutiendis iſtius vitæ lectio tanquam flabellum profuerit, vt puriùs emicet charitatis ardor, & diuini amoris flamma ardentiùs excitetur.*

Verùm quando non vni, vel alteri hominum generi; ſed vniuerſæ demui Iſrael templum oſtendere Dominus Propheta denunciat. Ita ego non cum perfectioribus, vel minus perfectis ſeorſim agam, ſed vniuerſam prorſus Congregationem noſtram ad aſſiduam huius vitæ lectionem, & accuratam imitationem incitabo, hanc enim ſæpius euoluere, & attentè contemplari non mi-

nus

nus eſt omnibus futurum vtile, quàm fuerit mihi eam illis offerre neceſſarium. Cum namque ſæpe menti recurrerent illa diui Bernardi verba: Diſcite Prælati matres eſſe, non domini, ſtudere magis amari, quàm metui, ſuſpendite verbera, producite vbera: *ita ego mecum tacitus reputabam, quæ nam vbera filijs cariſſimis offeram gratiora, aut quæ cum illorum ſtomacho magis conueniant, quàm Hieronymi communis Parentis noſtri vita? propterea quod, vt eſt à philoſophis vſurpatum, quibus rebus conſtant vniuerſa, iiſdem etiam nutriuntur, & conſeruantur; cibis vtimur ex elementis omnibus cõcretis, quoniam hoc ipſum corpus humanum conflatur ex ipſis; materno lacte viuit infans aptiſſimè, quod è ſanguine matris illud corpuſculum natura compegit; atqui lac ipſum ſanguis eſt, qui in mammis candicat, & in eiuſmodi vitalem ſuccum digeritur. Iam verò quis ignorat Congregationem hanc noſtram Somaſchenſem Hieronymi Inſtitutoris noſtri, charitate, paupertate, humilitate, aliiſque virtutibus veluti vitali ſanguine olim cõpactam fuiſſe, atque cõcretam? iiſdemque ſuccis ab illis, qui proximè Hieronymum ſequuti ſunt, tanquam materno lacte connaturalique cibo nutritam, felici progreſſu adoleuiſſe, ac proinde in poſterum etiam non alieno cibo, & inſueto, ſed aſſimili nutrimento virtutum, ac ſpiritualium exercitiorum eſſe conſeruandam? Quamobrem cum Prælatos illis verbis audirem commoneri:* Producite vbera, *diutius moras nectere non potui, quin purum illud, & natiuum lac noſtræ Religionis, ac primi ſpiritus nutrimenta*

Serm. 23. in Cant.

menta

menta vobis inſtillarem, ſimulquè vrgerem apo-ſtolica voce. Quaſi modo geniti infantes, ratio-
Petri 1. c. 2. nabiles ſine dolo lac concupiſcite. *Auertat enim à nobis Deus, vt natiuum ſuccum noſtræ Religionis aliquando faſtidiamus, vt nos humilitatis, abiectioniſque Hieronymi pudeat, vt eius mortificationis exercitiorumque tædeat: quid enim aliud eſſet, quàm Religioni ipſi interitum afferre, Spiritus Sancti domicilium demoliri; equè interna cordis noſtri habitatione depellere? neque enim ſoli Moyſi, ſed cuique noſtrum illa*
Exod. 30.31. *dicuntur*. Inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi monſtratum eſt in monte. *Negauit Deus ſe inter populum Iſraeliticum commoraturum, niſi prius conſtructo ab eis tabernaculo, ad exemplar, quod ab illo in monte fuerat indicatum; & nobis maximè verendum eſt, Patres, ſi ab inſtitutis, & virtutum exemplis per Hieronymum, à Domino indicatis deflectamus, ſi eam religioſæ diſciplinæ ſpeciem, quæ ſemper eadem eſſe debet immutare, & refringere velimus, ne vnquam nobiſcum habitare Spiritus Domini dignetur, vel hoc ipſo, quòd Parentis noſtri mores imitari, & exprimere non conamur. Vt enim ad illud tabernaculum eleganter conſtruendum ſingulari quodam priuilegio artifices fuere Beſeleel, & Ooliab à Domino delecti, iidemque ſapientia, atque intelligentia, & Spiritu Dei vbertim inſtructi; ita prorſus religioſarum congregationum Parentibus, & Conditoribus ſingulare quoddam ſapientiæ munus ad eas inſtituendas inſeri, & propria quædam virtutum dona, ac exercitia tribui exiſtimandum eſt, quibus eiuſ-*

dem

dem inſtituti homines facilius ad pietatem, & ſuauius ad communem religioſæ vitæ perfectionem ducantur; quæ auidè ſemper è primo illo fonte haurire, & veluti à natura inſita bona quotidie excolere, & retinere vnumquemque noſtrum permagni refert. Atquè hoc illud eſt, Patres, quod in hac hiſtoria euulganda, & vobis ob oculos proponenda ſpectaui; nimirum, vt eundem ſpiritum animis veſtris inſtillarem, qui Hieronymi Parentis noſtri fuit, vt vos primogenio illo ſpiritualis vitæ noſtræ Congregationis lacte nutrirem, vt Paſtoralia vbera illa, quæ monet S. Bernardus proferrem. Facti enim ſumus paruuli in medio veſtri, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos, *vt vos, inquam, ad Hieronymi exemplar exigerem cuius vitam, meditantes illius quam ſimillimi eſſe ſtudeatis, quò in totum Religionis noſtræ corpus ſimilitudine ſtudiorum, & animorum coniunctione compactum, & vbique ſibi ſuoque capiti cohærens diuinæ beneficientiæ riui copioſius influerent*, Attendite, *igitur*, ad petram, vnde exciſi eſtis, attendite ad Patrem veſtrum, *ſi modo religioſi cordis veſtri ſacrificium acceptum Deo, & vnicè carum eſſe cupitis*. Ad Theſſal. 2. Iſa. 51.

Cuius rei gratia rependite vobiſcum attentius, quid olim Nehemiæ acciderit, qui gratiſſimum Deo ſacrificiũ oblaturus, non quemcunque ignem admoueri victimæ paſſus eſt, ſed eũ inquiri iuſſit, quem acceptum de altari, cum in Perſidem captiui ducerentur, Sacerdotes in puteo abſconderant: Verum cum non ignem, ſed aquam craſſam in puteo iacere conſpexiſſent, neglecto cœnoſo humore redierunt, Sed iuſſit eos haurire, 2. Mach. 1.

Digitized by Google

re, & afferre ſibi, & ſacrificia, quæ impoſita erant, iuſſit Sacerdos Nehemias aſpergi ipſa aqua, & ligna, & quæ erant ſuperpoſita. Vtque hoc factum eſt, & tempus affuit, quo ſol refulſit, qui prius erat in nubilo, accenſus eſt ignis magnus, ita, vt omnes mirarentur. *Et quid cauſa eſſe dicemus, cur nouum ignem adhiberi Dominus noluerit, ſed veterem illum, cum adhuc templum ſtaret, ſibi ardentem conquiri iuſſerit, & hoc ſtudium Sacerdotis excitandi è diſſueto iam, & obducto igne flammam, tàm fauſta voluptatis obteſtatione comprobaret: an non fortè diuinitus ex nihilo excitari, num cœlitus, vt olim demitti potuit? quid opus erat mortuos refodere? quæ tanta iam non ignis, at craſſi, frigidique limi neceſſitas vrgebat? quaſi verò minus gratum futurum eſſet holocauſtum Deo, ſi eo igne non inflammaretur. Eſt hoc omnino. Patres, nobis attentè meditandũ, quod certè permagni refert; ſed ego rem, quam breuiſſimè potero expediam. Parum iucunda Deo noſtrarum virtutum ſacrificia offeremus, niſi illo veteri igne cõcrementur, qui ſtante Hieronymo Sancto videlicet virtutũ Templo, vixit. Sed videte quaſo ne in Hieronymi virtutes intuentes eas quaſi cœnoſam aquam repudietis, ne, ſi quid vobis Hieronymi exemplo ad proprij ſenſus mortificationem iniungatur, illud quaſi cœnum, hoc eſt tanquam vile, & abiectum opus auerſemini; ne vos limo fœdari exiſtimetis, ſi ad illa paupertatis, & pœnitentiæ incõmoda, quæ in Hieronymo intuemini, deueniatis: vt enim eos iuſſit Nehæmias aquam craſſam, limoſam, ſcilicet, & cœnoſam haurire, factoque*

experi-

experimento, non tàm limum, quam puriſſimum ignem eſſe oſtendit; ita planè ſentient, qui ardenti imitatione Hieronymi ſeipſos ceu holocauſta incendi, & inflammari ſtuduerint. Hauſtam ego aquam hanc craſſam ex alio, & ſicco puteo, penèque omnibus ignoto vobis offero hoc eſt Hieronymi geſta ex vetuſtis monumentis, & tabulis penè intermortuis non leui diligentia excerpta propono: & per magna eiuſdem Hieronymi merita vos oro, atque obteſtor, vt ferè conſopitum antiquum illum charitatis ignem, qui ſtante Hieronymo viguit egregia virtutum Parentis noſtri emulatione excitetis, & obſequium veſtrũ in regulari diſciplina ad exemplum maiorũ noſtrorum, quàm maximè componatis: quando ad horũ exemplar nos exigit Dominus, quo gratiora illi noſtri ſpiritalis ſacrificij holocauſta reddãtur

An illud fortè vobis excidi, quod ſacrificanti Aaroni mandatum eſt, vt rationale de pectore penderet, in quo nomina duodecim Patriarcharum gemmatis lapillis inſculpta micarent? Cuius rei myſteria S. Gregorius aptiſſimè ad eam rem, de qua agimus, explicauit hiſce verbis. Aſcriptos enim Patres in pectore ferre; eſt antiquorum vitam ſine intermiſſione cogitare. Nam tunc Sacerdos irreprehenſibiliter graditur, cũ exempla Patrum præcedentium indeſinẽter intuetur. *En vobis Patres huiuſmodi rationale attenta cura à me elaboratũ, Patrum noſtrorum ſcilicet virtutes, & exempla, nõ quidem auro gemmiſque intexta, ſed ſimplici ſtylo hiſce libris expreſſa, vt in ea dies, noctéſque acriùs intueri, & eorum imitatione gratiſſima Domino ſpiritus veſtri ſacrificia*

Exod. 28.

Regiſt. lib. 1. epiſt. 26.

crificia reddere poſſitis. Hoc vnum à vobis efflagito, hoc, eo paternæ charitatis æſtu ſuccenſus, enixè contendò, quò teſtis eſt, mihi Deus quomodo cupiã omnes vos in viſceribus Ieſu Chriſti, & hoc oro, vt charitas veſtra magis, ac magis abundet. *Hunc igitur Parentis noſtri ſpiritum in Dei obſequio concipite, Patres, has maiorum noſtrorum virtutes æmulamini, veſtros conatus omnes, ſtudia, & labores antiquo illo Hieronymi charitatis igne incẽdite: præter enim grauiſſima holocauſta, quæ Dño reddemus, illud etiã conſequemur, quod Nehemiæ, accidit, cũ limoſa illa aqua ſacrificium aſpergi iuſſit.* Vtque hoc factũ eſt, ſol refulſit, qui prius erat in nubilo *nẽpe ſi nobis iratus Deus benignitatis ſuæ radios aliquando cohibet, ſi flagella denſat, ſi nubibus rerum aduerſarũ opprimit, vbi primum hoc humili cœno illiti, hac aqua aſperſi erimus; vbi hic veræ charitatis ignis, qui in Hieronymo viguit, in nobis emicuerit omnis, hæc cœli turbulenta facies, & calamitatum nimbus detonabit, pacata omnia diuinæ clementiæ ſolem multò clariorem nobis patefacient. Quod ſi ad hanc Hieronymi æmulationem promouendam, maiorumque imitationem extorquendam minus apud vos valent quæcunque hactenus dixi, valeat certè ipſius Hieronymi auctoritas, valeant eius merita, valeat grauiſſima, & incenſa illius oratio, qua iiſdẽ Diui Pauli verbis, & ſpiritu vnumquemque noſtrum hoc modo compellat.* Quæ & didiciſtis, & acepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiſcum. *Amen.*

Ad Philip. 1.

Mach. 2. cap. 1.

Ad Philip. 4.

DE

DE VITA HIERONYMI ÆMILIANI

Congregationis Somaſchæ Fundatoris.

LIBER PRIMVS.

Patria, natales, ortus. *Cap. I.*

VENETORVM Reſpublica quàm ſingulari hominum prudentia, ſapientique legum moderatione fuerit initio domi foriſque diuinitùs conſtituta; & tot ſæculorum diuturnitate diuino planè beneficio adminiſtrata, vel ex eo intelligere licet; quòd vna, eademq; Reipublicæ ratio moderata,& concors,nullis ſeditionibus,nullo inteſtino diuexata malo; magno non virtutis,& prudentiæ ſolùm, ſed & cęleſtis præſidij diuinæque opis argumento, annos ſuprà mille opibus,& imperio florentiſſima perdura-

uit: atque eò planè mirabiliùs, quòd aduerſis & calamitoſis Italiæ temporibus paruis initijs, hoc eſt, profugis hominibus exorta, qui ſeruitutem auerſãtes, fortunis omnibus abiectis, è cõtinenti ſe ſe in vndas æſtuſque coniecerũt, modo vnam ſecum libertatem extollerent; breui tamen ad eam imperij magnitudinem, quàm modò nõ ſine admiratione ſuſpicimus, peruenit. Imperij ſedes & caput, eſt ipſa Venetiarum Ciuitas, florentiſſimum totius Italiæ lumen, & Emporium longè opulentiſſimum; hæc inter illuſtriores Europæ Ciuitates, ob egregiam ſitus, naturæque ſpeciem, & eximiam artis induſtriã, facilè princeps. Adeò enim ſpectando theatro, & ſpecioſa naturæ oſtentatione vrbs vndiq; tota ſe prodit, vt neque locum ad opportunitatẽ omnem aptiorem, neq; ad aſpectum iucundiorem facilè queas inuenire; quãdò in eo ſitu effingendo, formãdaq; Ciuitate, natura ipſa, quaſi cum arte ſuſcepto certamine, ad loci dignitatem, & venuſtatem augendam, vires contendiſſe videatur. Etenim magno quà naturæ, quà artis miraculo nilos euripoſque introrsùm admittit complures; quorum intercurſantium anfractibus, vagiſque mæandris interluitur, & iucũdo proſpectu diſcinditur vniuerſa. Nili duo, perpetuo tractu Vrbem totam percurrunt, ab ijs tranſuerſa euripi minores, & minores publica, & priuata ædificia, vicoſque ferè omnes ſinuoſis meatibus interſecant, & diſtinguunt; & vago, multiplicique flexu maiori euectionis, & ſubuectionis commodo in æſtuaria, marèque

ipſum

ipſum remeāt: latè marginatis vtrinque, vel altera ex parte ſemitis, & ad terreſtre iter adſtructis, vt pedibus, & cymba pleriq; vici ſimul adiri poſſint; lapidei pōtes egregiè facti ſuprà mille recēſentur; ad homines verò modica etiā mercede quacunque tranſmittendos, cymbæ tum certis traiectibus diſpoſitæ, tùm tota Vrbe vagæ, & diſperſæ, frequentiſſimæ occurrūt. Publica ædificia, necnō priuata permulta operis elegantia, & inuſitatæ molis magnificentia, communi admiratione maiora; Aduenarum, & mercatorum eò commeantium numero longè maximo refertiſſima. Ciuitas trecentorum habitatorum millibus frequentari dicitur; vt ſuperante multitudine, etiam ipſa aqua conſtrata nauigijs incolatur. Eiuſmodi denique Ciuitas eſt, vt ex illius aſpectu, quaſi Imperij facie, oriſq; dignitate, reliquam auguſtiſſimi corporis maieſtatem facilè conijcias. Inter cætera autem ſapientiſſimæ Ciuitatis decreta hoc vnum inprimis illis ſolemne eſt, vt Reipublicæ adminiſtrandæ certis familijs, ab Vrbis vſque initio, veteri nobilitate clariſſimis poteſtatem faciāt, prætereà nemini. Eæ claræ, nobileſque habentur; reliqui (hoc illi ordini peculiare nomē eſt) Ciues nuncupātur: quorū etſi perāplæ ſunt fortunæ, genuſq; familiæ perhoneſtū; nullam tamē Ciuitatis procurationem attingunt; niſi fortè, aut apud Magiſtratus domi, aut apud Oratores ad Principes foris officio, quod eſt à ſecretis honeſtentur. E priſcis autem, nobilioribuſq; familijs Æmiliana, & Maurocena maximè com-

Digitized by Google

mendantur;è quibus paternum, maternumque genus traxit Hieronymus, cuius modò vitam ſcribere ordimur. Vtriuſque familiæ decora non multis recenſebo;cū nouerim nec humano nec diuino iudicio his rebus hominis dignitatem expendi. Apud ſapientes enim non multū refert,quali genere ortus ſis,ſed quāta fide pietatem colas;neq; quot gentilitia maiorum inſignia numeres,ſed quorum veſtigia proſequare; apud Deum verò nullum habet locum humani generis claritas, ſed virtutis diuinæ præſtantia. Verùm nec eadem ſurda omninò aure præteribo; cum ad eximiam probitatis, & ſanctitatis laudem per magni referre omnes exiſtiment, hominem nobilem domi, militiæque illuſtrem maiorum gloria deſpecta, familiæ inſignibus, titulis, & honoribus abiectis; ſpiritali militiæ ac euāgelicæ,paupertati ſe ſe addixiſſe. Vt autem à Romanis vſque Æmilianæ ſtirpis originem non accerſam, à quibus ea gens cum pari nobilitate familijs Marcella,Cornelia,Valeria, Quirina, Piſona, alijſque ad Venetos commigrauit (quarū poſtrema vitio multitudinis,nomine corrupto,Piſana dicitur,quòd & Æmilianę accidit,quæ Miana patrio vſu appellatur)illud in primis conſtat Hieronymum paterna, & materna ſtirpe,his maioribus natū, qui pari cū priſca nobilitate,pietate etiam, & religione in Deum commendentur. Decimoſeptimo enim ſuprà nongenteſimum ſalutis noſtræ annum illuſtre Diui Thomę Apoſtoli fanum Venetijs ab Æmilianis,priuatis ſumptibus, extructum: vix alte-

altero interiecto anno, ea, quæ modo Sancti Angeli eſt, Diuo Mauro gentis patrono, à Maurocenis eſt ædificata. Plures verò Æmilianorum ſago, togaque illuſtres, vetuſta monumenta referunt. Inter quos Io: Æmilianus, euerſa Tenedo, Corcyra in Venetorum poteſtatem redacta, Nauplia dira obſidione ſoluta, militaris gloriæ laude maximè claruit; & Ioannes alter, qui in extremo illo, Reipublicæ diſcrimine ad Foſſam Clodiam cum Ianuenſibus, & Carrario Patauino Tyranno res Venetas penè acciſas, pari Venetorum Ducum in eo bello, tùm virtute, tùm ardore ſtrenuè dimicando tutauit, & propè labentem Rempub. ſuſtinuit. Duo item Marci Diui Marci Procuratores inſigni ciuilis prudentiæ gloria floruerunt; quorum alter apud Turcarum Imperatorem Reipub. Interpres in ipſa grauiſſimarũ rerum tractatione, alter difficili Reipub. tempore in Præfectura Cydonienſi obiuit. Petrum verò Æmilianum Pontificem Vicentinum, & vitæ probitas ſacro Antiſtitæ digna, & doctiſſima, quæ de ſacris litteris ingenij monumenta reliquit, ſatis cõſequentis poſteritatis memoriæ commendant; vt alios eiuſdem notæ veræ nobilitatis fulgore conſpicuos plurimos omittamus. Quod verò ad Maurocenæ parentis maiores attinet, longum, & extra rem eſſet eos referre, quos aut ciuilis, aut ſacra purpura, aut militaris diſciplina inſignes reddidit: præter quos tres etiam Sereniſſimi Reipub. Principes, Dominicus, Marinus, & Michael ex eadem familia recenſentur; quam tandem

Thomaſinæ lectiſſimæ fœminæ virtus ad ſupremum honoris culmen euexit; quæ anno ducenteſimo octogeſimo ſeptimo ſupra milleſimum, Stephano Pannoniæ Regi fortiſſimo ſacro matrimonij vinculo copulata, & ex eo Regni ſucceſſore Andreaſio relicto, prima Regale decus in Maurocenam familiã inuexit. His ergò maioribus feliciſſimo ſatu editus, Angelum Æmilianum Senatorem ampliſſimum, & Eleonoram (Dionoram vulgò vocant) prudentiſſimam fœminam parentes agnoſcit Hieronymus noſter. Dignus vtique truncus, vnde eximius hic efflореſceret ſurculus, quem editis iam Luca, Carolo, & Marco Antonio, poſtremo loco ſuſceperũt, anno ab ortu ſalutari Saluatoris noſtri, milleſimo quadringenteſimo octogeſimo primo,
1481 cùm ſacris Romæ præeſſet anno iàm decimo Sixtus Quartus, & Venetorum Imperio Ioannes Mocenicus anno quinto. Qui verò natalis ei fuerit dies, nihil certi produnt auctores. Ad ſalutares aquas, & expiatrices lymphas eius Pareciæ, qua paterni lares cenſebãtur, delatus, & primigenia labe expurgatus, è vitali fonte, parentum iuſſu, Hieronymus dictus eſt, diuino planè nutu, nè nomen, quod futuram ſanctitatem redoleret, tanto natalium ſplendori deeſſe videretur. Adhuc Infantem tantò impenſiùs Domino commendarunt parentes, quantò maior in minores filios eorum amor, & indulgentia eſſe ſolet: neque incaſſum fuſæ præces; nam ſanctitatem augurali nomine indicatam factis aliquando æmulatus, multò ſua,

quàm

Digitized by Google

quàm maiorum laude factus, illuſtrior, antiqua familiæ inſignia nouis virtutum ornamentis reddidit illuſtriora.

Ingenium, puerilis educatio, litterarum ſtudia. Cap. II.

EXactis infantiæ puerilis incunabulis, quæ prima latẽtis naturæ prodiere indicia egręgiam, & præclaram ad omnem virtutem indolem declararunt. Inerat illi oris, & aſpectus elegantia; feſtiuitas, & lepos in loquendo non tamen omninò puerilis, & mollis, ſed neſcio quid ſpirans auitæ dignitatis; elucebat iam tum ingenium illud acre, atque docile in quamcunq; partem trahere velles; nec non animi celeres motus, ſed ingenui; qui ſi ad virtutem ab optimo præceptore incitarentur, facerent in omni genere ſtudiorum fructus vberrimos: deniq; in ſummis ornamẽtis fortunæ prima ingenuitatis ornamẽta nõ deſiderabantur. E prima luce reliquum diem facilè coniectaſſes. Neq; verò Parentes tàm excellentem in puero indolẽ cura, & ſtudio deſtitutam voluerunt: ſed Matris religioſiſſimæ fœminæ diligentia tenellus adhuc animus Chriſtiana religione, fidei noſtræ miſterijs, & ſummis eiuſdem capitibus eſt imbutus; atque ad omnem pietatem informatus; vt ſacrificijs quotidiè intereſſe, bis in die ſtatas preces fundere, ſacras ædes crebrò inuiſere, Sacerdotes, ſacraſque imagines maximè vene-

rari, ijſdemque Sanctorum imagunculis delectari, & capi, firmo vſu aſſueuerit. Non omninò ſterili ſolo commiſſa tàm egregia pietatis ſata; quæ, licèt denſis vitiorum vepribus, & dumis aliquandò obducta, radicibus tamen hac prima ætate iactis, vberes tandem ſolidæ virtutis fructus attulere. Cùm primùm per ætatē liduit, idoneis pręceptoribus adhibitis, ingenij facilitate, & primo illo diſcendi ardore, eos breue in ſtudijs progreſſus fecit; vt æqualibus ſuis docilitatis, atque induſtriæ laude antecelleret. Ad decimumquintum annum ferè in litteris fuit. Tum (vt eſt ea ætas ęquè laboris impatiens, ac libertatis appetens) nouis illorum temporum belli motibus à primo ſtudiorum ardore tantiſper auocatus, breui aliò cogitationes & animi ſtudia penitus conuertit, factoque cùm muſis repudio, armis & militia ſe oblectare cœpit; affinibus id indignè ferentibus, & Matre quàm maximè reclamāte; ſed mente ille in armis obfirmata, ſuos tandem peruicit monitores; peſſima, vt tunc quidem videbatur, victoria, ſed quæ tandem, diuina prouidentia, victorem ipſum ſalubriter aliquādò vinceret. Cum electis enim omnia proficiant in bonū; ità occulto Dei numine, cœleſtiq; inſtinctu accidiſſe minimè dubitādum: vt antequā ſpirituale contrà ſpiritales nequitias bellum ſuſciperet, hoſtium viſibilium pugnis, & victorijs exerceretur, indeque primo ęternæ ſalutis exiſteret initiū, vndè damnationis ſempiternæ certiſſimum imminebat exitium. Sed quæ prima fuerint eius militiæ rudimen-

dimenta, accuratius eſt dicendum: nam, qui de Hieronymi rebus geſtis antè me ſcripſerunt, ab eo admodum adoleſcente literarum ſtudia magna cum affinium Matriſque moleſtia, noui belli ardore reiecta conſentiunt; qua tamen in expeditione prima ille induerit arma, haud diſtinctè ab vllo accepimus. Quod enim de Caſtri noui præfectura, vbi diuinitùs prima illius conuerſionis ſunt iacta ſemina, ſubijciunt; non eſt eiuſmodi, vt vel in hanc immaturam ætatẽ cadere, vel cum aliqua ſuorum Matriſque moleſtia accidere potuerit: quippè trigeſimum ferè iam annum natus, ſatis ei muneri maturus, & aliquot annis ipſi Matri ſuperſtes, eam præfecturam obiuit; quæ certa hiſtoriarum luce præeunte, in dubium vocari nullo modo poſſunt. Quibus igitur alijs primùm motibus ad arma ſit excitatus, tradendum eſt.

Quandò primùm ad arma tranſierit. Cap. III.

QVoniam verò in obſcuris, ac difficillibus rebus, & vetuſtate penè obrutis, benè etiam dubitaſſe non poſtrema laus: liceat nobis in re perantiqua, & à ſcriptoribus parùm dilucidè explicata, quaſi diuinando coniectare; ea tamen lege, vt maximè veritati affinis noſtra videatur coniectura. Quod non erit, opinor, difficile oſtendere, cùm hæc vna apud Venetos belli occaſio, quàm modò ſubtexam, in hanc Hieronymi ætatem inciderit, quæ illum à ſtu-

dijs

dijs auocatum facilè ad arma traxit. Cuius grauiſſimi belli initia paucis omninò repetenda ſunt. Carolus Octauus Galliarum Rex, expeditione in Aragonios Neapolitanos Reges ſuſcepta, ingenti cum exercitu in Italiam trãſmiſit, nulloque ex Principibus noſtris prohibẽte, paucis diebus Italia ferè omni pacatiſſimè emenſa, nullo belli diſcrimine, nulla aduerſæ fortunæ alea obiecta, Aragonijs Neapolitano Regno pulſis, eius Prouinciæ Imperium paucis menſibus occupauit. Cuius victoriæ faſtu Rex iuuenis mirificè elatus, ipſaque natura, gloriæ ſtudio, & vaſta Imperij propagandi cupiditate vehementiſſimè incenſus, reliquam fermè Italiam animo ſibi deſtinare videbatur; cum reliqui Principes non ignari, quam pernicioſum vniuerſæ Italiæ bellum inteſtinum atque domeſticum, ab exteris illa tum, & tanta victoria confirmatum, futurum eſſet; rebuſque ſuis, tàm facilè Aragoniorum opibus exciſis, ab inſolente Victore nemo non certam impendere cladem timeret; vt Carolo noua, & libertati Italiæ maximè pernicioſa molienti, ſeſe obijciant, vniuerſi, decernunt: Gallorum amicis æquè, ac inimicis maximè verentibus, nè nimiùm auctæ victoris potentiæ, vniuerſa tandem cederent. His enim, vt ab inimico victore certa pernicies; ità illis ab amico non certa ſalus expectanda videbatur. Adeò hominum veſana dominandi libidine rarum, & inſolens in ſumma victoria ſummæ moderationis exemplum. Igitur Veneti Italiæ dignitati ſtudentes, cum

eam

eam periculo vacuam, & armorum terrore liberam cuperent, in communem fęderis ſocietatē alios conuocarunt; initumq; fœdus eſt annò MCCCCVC. cùm decem iàm annos Ducariam dignitatem in Venetos exerceret Auguſtinus Barbadicus. Fœderis iuramentò conuenere cū Venetis Summus Pontifex Alexander Sextus, Maximilianus Cæſar, Hiſpaniarum Rex Ferdinandus, & ipſe Ludouicus Sfortia, Carolo belli auctor, & ſuaſor, Reguli que Eſtenſis, & Gonzaga. Eo verò nomine fœdus euulgatum eſt, vt pace inter ſocios ſeruata, communibus armis bellorum incendia ab Italia arcerentur, eiuſq; libertas, & Summi Pontificis auctoritas, & Maieſtas ſeruaretur; ſocij, cuiuſq; ditionem tuerentur, & quò magis citrà Caroli iniuriam hæc facta viderentur, nec ipſi negatus infędere locus, ſi ſocijs amicus, hoſtili ferro ab eorum finibus abſtinuiſſet. Verùm ille accepto de fœdere nuncio, quid tandem conſilij ſubeſſet probè intelligens, fœderatis vehementer iratus, extremam illorum rebus perniciem illaturus mox Neapolitano Regno diſceſſit. Quo nuntio cum rebus ſuis à Gallo excidiū imminere haud dubiè omnes intelligerent, vt tantum, ac tàm propinquū periculum, & tàm cōmune ex fœderis lege mutuis propulſarent auxilijs celerrimè quiſq; iniunctum ſibi militem deſcribere maturat: idq; Veneto Senatu, cuius ampliſſimum erat in Italia Imperium, ſtudioſiſſimè curante, lectiſſima nobilium virorum manus, ad publicam rem tuendam, infœderatorum caſtra cōfluxit, in quibus 1495

bus Hieronymum fuiſſe, ſi hac ille ætate (quod produnt auctores) in armis fuit, mihi perſuaſum eſt. Quod Matri non accidere non moleſtiſſimè potuit; nàm paulò antè Angelo coniuge cariſſimo, ſatis integra ætate, in ipſo magnorum honorũ curſu, nõ immaturo magis, quàm acerbo funere ex humanis prærepto, filiũ hunc natu minimum, Patrem inter cæteros referentem, veluti vnicum prẹſentis orbitatis relictum ſolatium, in ea viduitate thori, ea ætate ab ſe lõgiùs abeſſe periniquo animo ferebat; tùm verò libera illa militum viuendi licentia nõdum ſatis firmatos iuuenum mores labefactari, caſtitatem haud dubiè quati, conceptos pietatis igniculos cõſopiri ſciebat, excitatis ſilicet amatorijs, & turpioribus domi ſub pudoris cineribus deliteſcentibus. Ad hæc varios caſus, & pericula, quæ militem adire neceſſe eſt, incertos, & aduerſos plerumque belli euẽtus Hieronymo vehementer extimeſcebat; in quo vno eximium familiæ decus, & magnarũ rerum laudem ingẽti ſpe collocarat. Quare cùm illam, & amor, & ſpes, & metus, & quæ maternos animos mirificè torquet, diuturnior abſentia ſolicitã haberet; nihil intentatũ relinquere, amicos adhibere, interponere affines, nullum lapidẽ non mouere quò filium à ſuſcepta animi ſententia deterreret: ſed ille vel militaribus amicorum vocibus, vel inſita illa animi magnitudine, alacritate naturæ ad ardua, & eximia quæq; extimulante, vel quòd ad familiæ decus, & honores in Repub. ſibi parandos, armorũ ſtudia literarijs

præ-

præſtare exiſtimaret; nullis vel precibus, vel dif ficultatibus expugnatus, iugo maternæ ſeruitutis excuſſo, iugum praue libertatis, ac militaris licentiæ ſubdita ceruice lætus excepit: adhuc ignarus ſummum eſſe ſeruitutis genus, iuuentutis licentiam. Quinto igitur, & decimo ætatis anno, militari Sacramento eſt addictus; qua eſt ætate Sanctus Martinus prima militiæ ſtipendia feciſſe dicitur. Summa verò totiùs belli tandem hæc fuit. Gallo Venetos laceſſente, annuẽtibus Melchiore Triuiſano, & Luca Piſone Legatis, pugnatum eſt in agro Parmenſi ad Tari fluminis ripã adeò felici marte; vt victore exercitu fugato, opulentiſſimaq; tantę victorię pręda direpta, parum abfuerit, quin à Veneto Senatu Italia leges acciperet. Atque hæc quaſi diuinantes in tãta rerum obſcuritate: ne rem incertam pro certa prodere videamur. Sed reliqua, quę clariora, & magis diſtincta accepimus proſequamur.

Deprauati adoleſcentiæ mores. Cap. IV.

IN primis autem certum eſt ab ea ætate Hieronymum ità militari ſtudio delectatum, vt nihil cũ voluptate præter arma tractaret: quibus ille ſe totum ætatemque omnem propterea magno laudis ardore deuouerat, quod maxima interdum terrà, marique bella Reipub. imminere cùm didiciſſet: permagni ad nominis immortalitatem, & ad æternum familiæ decus

referre

referre intelligebat, ſi vel externis bellis Remp. vexatam propugnare, vel imperij fines armis longiùs proferre ſibi contigiſſet. Sed nobilem illam, & Matri poſt eà non adeò ingratam armorum tractationem infecti militiæ mores, quibus illud hominum genus fœdari ſolet, comitabantur. Nam ſecutus caſtra cõtraxerat inde ſolita vitia, & labes: militares verò, & feroces adeò ſpiritus hauſerat, vt idẽtidem audax animus, & efferum illud ingenium ſeſe proderent; quippè leuiſſimis etiam de rebus vehementer excandeſcens ità animi furore abripiebatur, vt iàm penè ferri non poſſet. Quod impotentis iræ vitiũ ità paulatim in naturam abijt, vt operoſiùs poſteà ab vno iræ motu, quàm cęteris vitijs animo expurgãdo laborarit; iracundia verò ſedata, nihil illo mitius, nihil humanius. Antiquior illi militiæ gloria, quàm aut literarum, aut etiam chriſtianæ pietatis, laus erat. Inferẽdis amicitijs, aut in conciliatis, & firmatis mutuis deindè beneuolentiæ officijs excolendis ſtudioſiſſimus. Ex quo factum, vt æqualibus eſſet vnicè carus, eiuſque conſuetudine, & amicitia delectarentur vniuerſi; quibus tamen ille, & deprauato naturæ ſenſu impellente, & iuuenilis ætatis impetu concitante, non tàm in amicitia ſocium, quàm in patrando ſcelere ducem diligentiſſimum ſe præbebat; ſiquidẽ amatoriæ veſaniæ, & voluptatum illecebris delinitus, naturæque blandimentis ſopitus, cupiditatibus omnibus facilè obtemperabat; in quibus ætatis florem, cùm magno damno, tùm perni-

cioſo

cioſo ſodalibus ad imitādum exemplo, miſerè conſumpſit. Senſit tùm eius Mater prudentiſſima fęmina ſe haud dubiam coniectricem de illius moribus,& vatem extitiſſe,cùm primũ militaribus eius ſtudijs refragari cępit. Hæc Hieronymum ſępè ad ſe vocatũ maternis adhortationibus,ſaluberrimis conſilijs, & precibus ad ſaniora reuocare conſilia, grauiter obiurgare, reprehendere; impietatem, & audaciam iuuenilem deteſtari, vt dignum ſuis natalibus induat ingenium,obteſtari. Sed in caſſum fuſę,vel cum lachrymis preces. His ſeueriores accedebant fratrum obiurgationes, quibus ſæpiſſimè ab illis tentatum,ſi forte eius animum tàm obfirmatũ, & tàm durum in ſcelere aliqua ratione mollire poſſent. Verùm ille frænum momorderat, qui obiurgationibus, non quaſi iniecto fræno coerceri, ſed veluti acutis ſtimulis ad peiora impelli videbatur; quam eſſe improborum naturam Spiritus ſancti voce commonemur. Sed ità cęleſti nutu permiſſum quò diuinæ gratiæ vis, roburque ſplendidiùs eluceret; quæ inueteratas in ſcelere volũtates,& diù obfirmatos in malum mores repentè commutat, eque impenſe improbis egregiè Sanctos efficit. Cæterum,etſi ea mililitari licẽtia,laxatis vitiorum omniũ habenis,in extremam prorſus animi perniciem, nullo penitus prohibente, tuere videretur; quandoque tamen fluxos ætatis mores,& periculoſam iuuẽtutis libertatem humana quædam iura mirificè moderabantur. Cùm enim magiſtratus in Repub. nõ tàm nobilitati,

quàm

quàm virtuti, & morũ integritati deferri intelligeret; maximè verebatur, nè ſuis flagitijs apud Senatores læſa de moribus opinio impediret, quò minus propoſitas nobilibus viris dignitates aſſequeretur. Itaquè ardens illa honorum ſitis, & ad magnos in Repub. progreſſus flagrantiſſima cupiditas, quæ eius animum vehementer accenderat, nonnunquam, à ſceleribus auocatum, ad frugem, & libero homine dignam viuendi conſuetudinem reuocabat. Adeò miſera, vel cæca hominum ingenia, potiora diuinis humana iura ducunt; & facilius terrenæ ambitionis gloria, quàm chriſtianæ pietatis diſciplina reguntur.

Iterum difficillimo Reipub. tempore ad arma reuocatur. Cap. V.

PAucis omninò annis ab ea tempeſtate ſedata turbulentior alia procella exorta eſt, & neſcio quo infelici aduerſoq; Reipublicæ aſtro nouo rurſus belli turbine Venetorum res inuoluuntur. Rem multorum celebratam literis placet hic, nec longa, nec à decurſu narrationis aliena egreſſione, ab ipſo principio repetere. Maximilianus Cæſar, nobilibus aliquot oppidis Germanicæ ditionis ad Carnorum iuga, Liuiani Venetorũ Ducis opera ſpoliatus, nec diſſimili exitu ad Tridentinas fauces bello vexatus: Venetis vehementer infenſus, eorũ Imperio excidium animo concipere, reque ipſa moliri cępit. Verùm non temerè putauit tantùm bel-

lum

lum aduerſus Rempub. copijs, atque opibus, terra marique inſuperabilem comparandum; niſi communi omnium Europæ Principum cōſenſu & viribus, arma in Venetos expedirētur; quos ille vniuerſos certa coniectura facillimè ſibi aſſenſuros nō dubitabat; fuitq; votis euentus. Qui enim tum ſacris præerat Iulius Secundus, infenſo in Venetos animo, prouinciam minimè detrectauit, quòd primariæ Vrbes Ariminum, Fauentia, & Rauenna Pontificiæ ditioni ereptæ, & ſæpius repetitæ, minimè redderentur. Ludouicus Gallorum Rex Cremonam, & Brixiam, aliaſque Vrbes Mediolanenſi Imperio detractas vehementer dolebat. Hiſpaniarum Rex Ferdinaudus minùs tutam & integrā Neapolitani Regni poſſeſſionem putabat; cùm maritimæ Apulorum Vrbes Tranium, Monopolis, Brunduſium, Hydruntus, Barleta, Sipontum non ità pridem ab Aragonijs oppignoratæ Venetorum præſidio, & Imperio tenerentur. Ferrarienſis verò Dux Rhodigio; Mantuanus Aſulo in Cenomanis, & Piſcheriæ inhiabant; nec vllus ferè Principum erat, qui non aliquam Veneti Imperij partem ad ſuam pertinere ditionem, quoquo tandem iure, non aſſereret. Quare vniuerſi euocantur, tanquam ad ſolemne ſacri belli edictū, totius Europę Principes; eiſque indictus apud Cameracum Morinorum in Belgis conuentus; vbi ad diem ſtatutā illorū Oratores frequentes adfuere. Totius deliberationis ſumma fuit, vt omnes vno belli fędere ſociati, communibus copijs, & viribus bellum

in Venetos ſuſciperent; & quod magni fuit, tanta religione, ſilentij ſacramentum ab omnibus obſeruatum, vt eius belli calamitas, priuſquam ſuſpicio, ad Venetos peruenerit. Annus octauus ſuprà milleſimum, & quingenteſimum à die Chriſto natali numerabatur, cùm belli cõſilia clanculum agitari, & tantum incendium excitari cœptum eſt; cuius deindè flamma anno quingenteſimo nono, quarto idus Decẽbris erupit. Tantò autem formidoloſius bellum exortum eſt; quantò fuerũt principia occultiora. Non eſt credibile, quanto animi ardore, quàm acerbis odijs, quanta credulitate ſit vtrinque pugnatum. Senatus de tàm graui Principum omnium expeditione accepto nũcio, in ſumma rerum perturbatione & diſcrimine, neq; metu ſuperatus, neque dolore victus veterem conſtãtiam retinuit; fortique ac præſenti animo ius ſuum bello perſequi, & laborãti Reipub. trepidiſq; rebus ſubuenire aggreditur: terra mariq; quanta celeritate fieri potuit, militem cõſcribere, copias expedire, imperij fines munire. Cùm verò ab omnibus acriter impeterentur, tùm maximè ab vno Cęſare extrema calamitas imminere videbatur; qui capitali odio in Venetos incenſus non diſceſſurus ab armis videbatur, priuſquam Venetorum Imperium dediſſet excidio; tantam quippè bellatorum manũ contraxerat, vt militũ copia reliquos omnes fœderatos ſolus penè ſuperaret, centum enim armatorũ millia ſub ſignis habuiſſe fertur: quo exercitu in eam Fori Iulij partem primo impetu

inuaſerat, quã partem tutari maximè Reipub. intererat. Itaque miſſis in eam rem ducibus, cum exercitu; Hieronymus Caſtro Nouo cum tribus militum centurijs Prætor decernitur. Arcis Præfectus erat Andreas Rimundius. Eò profectus impigrè omnia præſtitit, Hieronymus, quæ Ducem optimum decent, locum omnem diligenter perluſtrare, minus tutas partes confirmare, repurgatam foſſam, ruderibuſque euectis altius deprimere, tormenta muralia pro mœnibus aptè diſponere, ſuas præſidijs ſtationes aſſignare, nihil omittere, quo inimico aduentanti ſeſe opponeret, quem iàm iàm imminere locis ſuperioribus deuictis, audiebat: nec longa expectatione fatigatus eſt; ſiquidem hoc tanti robur exercitus Baſſiano, & Acelo in Euganeis direptis, alijſq; locis incendijs, cædibus, & populatione vaſtatis, tandem agrum Taruiſinum inſedit, & peruigilio Sancti Auguſtini ſexto Calen. Septembris quingenteſimo vndecimo anno, ad Caſtrum Nouum tanta belli moles deflexit. Locus eſt ad ripam Plauis fluminis in regione cui nomen eſt Querium, in Alpibus ſupra Taruiſinos fines, leni iugo editus, artis, & naturæ præſidio valdè munitus; quem locum Cæſariani, quod ſuis conatibus valdè officere viderent, omninò aggrediendum, & expugnãdum ſibi eſſe ſtatuerunt.

Caſtrum Nouum acri oppugnatione Cæſariani inuadunt. Cap. VI.

DVctabat Cæſaris copias Paliſſia magni nominis Dux. Is, copijs eductis, ſeſe in conſpectum Caſtri dat, tantamque multitudinem oppidanis loco idoneo conſpiciendā oſtentat, ratus fortè obſeſſos viſo hoſtium numero trepidos, metuque perculſos, deditionem facturos. Et niſi per Hieronymum ſtetiſſet, reſpondebat votis euentus. Adſunt celeres Legati Hieronymum admonentes, vt Caſtro excedat, extrema minantes, ſi deditio, aut recuſetur, aut differatur. Breue reſponſum ad ea fuit Hieronymi: deuotum caput habere libertati Patriæ; atque adeò ſibi ſtatutum vita potius quàm loco cedere; experiretur vbi vellet Imperator Venetam fortitudinem pectus telis quantumlibet petens, abeuntis terga non viſurus. Irarum, & diræ feritatis incitamentum Paliſſiæ ea reſponſio fuit, qui rem armis bellicisquè machinis extemplo agere ſtatuit; muroſq; oppidi tormentis æneis diuerberare cœpit. Quæ in mẹnia primùm tum ſaxea, tùm ferrea machinis bellicis impellebantur miſſilia, parùm nocere; ſi quæ verò intrà mẹnia accidebant, deiectis ædificijs, magnam ſtragem edebant. Sed longa tandem eiaculatione, & continuata plures dies murorū verberatione, e maioribus tormentis ingentis magnitudinis exploſæ ferreæ pilæ, omni regione horribili ſonitu latiſſimè perſonāte, ità Op-

pidi

pidi mœnia quaſſarunt; vt ſolutis iuncturis pluribus in locis, maxima muri pars corruerit, hoſtique irruenti aditus patefecerit. Quare; tormentorum oppugnatione intermiſſa, diripiendi Oppidi ſignum milites expectabant; Veneti tàm horrenda murorum vaſtatione animo conſternati, ſalutem deſperare cœperant. Andreas Rimundius Arcis Præfectus, cùm oppugnationē ampliùs ſuſtinere ſe poſſe planè diffideret, idque palam dictitaret, tandem pleno ſceleris atque perfidiæ cōſilio, nocte intempeſta ex Arce, & è Caſtro clā dilapſus, fuga fœdiſſima ſibi conſuluit. Ea res propterea grauiſſimè offendit Hieronymum, quòd militum animos timore debilitauit, ac fregit, & oppidanos in eam rerum deſperationem coniecit; vt de deditione palàm agerēt, nihilq; propius erat, quàm vt ad colloquium hoſtes vocarentur. Ea re intellecta, Hieronymus vehemētiſſimè vniuerſos pro cōcione obiurgauit; quò tandem veſaniæ deuenerint, vt leuiſſimi transfugæ, & hominis perfidiæ ſcelere contaminati exemplo mouerentur? probè intelligerent non modò quidquam turpius ea deditione illis accidere poſſe, quæ inſigni dedecoris infamia notatos deformabit; ſed etiam, quòd perfidi hominis facto permoti, ad iſta cōſilia deflexerint, non leuem turpitudinis notam contraxiſſe; proinde non deſponderent animos, tam nefaria conſilia abijcerent, dignū Veneto nomine induerent ingenium; ſibi quidem eſſe, & gloriæ famam, & Patriæ defenſionē, quauis omninò vita potiorem; ſequerentur er-

go optimi Ciues, & fortiſſimi milites amantiſſimum Patrem, & Ducem. Hæc aliaque permulta militari planè vultu, atque incredibili animi ardore locutus ità vniuerſos confirmauit; vt depoſito metu, nihil præter pugnam exoptarēt, in qua ad extremum vſq; ſpiritum Oppidum ſe defenſuros pollicebantur. Et dictis reſpondere facta. Nam diripiendi Oppidi dato ſigno, per muri ruinas facto impetu, intra mœnia non vno in loco per vim conantur irrumpere Germani. Sed, Hieronymo Duce fortiter ex aduerſo Venetis pugnantibus, primi Germanorū impetus magna ſuorum clade ſunt reiecti. Tùm Hieronymus diurnis, nocturniſq; operibus quà murum inſtaurare, qua apertis locis nouas munitiones obijcere, per milites, & oppidanos terram comportare, aggerem conſtruere, quaqua tandem ratione poſſet, aditum obſtruere. Nec irritus omninò labor; qui enim locus anteà hoſtibus is videbatur, vt leui tormentorum diſploſione, & vno aut altero militum impetu facilè obtineri poſſet; Hieronymi virtute factum eſt vt penè inſuperabilis appareret, vel nō niſi maxima hoſtiū clade poſſet expugnari. Iam enim tertiò Oppidum aggreſſi magna ſemper ſuorū cæde, & ignominia, aditu erant prohibiti. Suppudebat iam Paliſſiam tàm exiguo hoſtium numero ſe tandiù diſtineri, quando maiores admouere copias, & delectum tanti exercitus florem in paucos expedire ſtatuit. Itaque dato pugnæ ſigno, acrior, quàm vnquā anteà oppugnatio inſtituitur: lectiſſimos milites, & totius

exer-

exercitus robora primò immittit, qui aditum in Caſtrum ſtrenuè pertentent. Hos auxiliares copias, quæ feſſis ſubſidio ſint, ſubſequi mandat; vt nulla noſtris, vel murum reficiēdi, vel à prælio ceſſandi data quiete, certior eſſet victoriæ ſpes, cum integri sēper feſſos adorirentur. Æmilianus etſi tantam belli molem in ſe vnum, & admodum paucos milites, eoſque laboribus fractos incumbere; & multis partibus vno tempore cum frequenti, & integro hoſte dimicandum animaduerteret; tamen, quod vix credibile videatur, animo ſtetit, ac viribus; milites egregiè cohortatus, peritè diposuit. In prima acie ille conſtitit, periculoſiorem ſibi ſtationem Prouinciamq; depoſcit: exemplo, & virtute Ducis reliqui, ità animo confirmati ſunt, vt exercitus impetum excipere, diuq; acerrimè pugnando ſuſtinere, & Oppido arcere non dubitarint. Sed longam, & ſemper ardentiorem oppugnationem diutius ferre non potuerunt ij, quos, præter certaminis labores, & vulnera, diuturnæ pariter, & nocturnæ vigiliæ conficiebant; quippè propter paucitatem aſsiduis penè ſtationibus diſpoſiti circà mœnia, dies noctesq; in armis traducere cogebantur. Quæ damna hoſtis in magna militum copia facilè ſarciebat; cùm deſerta ſtationum loca alij ſubindè, alijque replerent. Nouis itaq; ſemper, ac viribus integris ſibi per vices ſuccedentibus Germanis, tandem paucorū virtus, multitudini ceſſit. Adeò enim multis locis perfoſſo dirutoq; pariete, cū Veneti, quos præter cæteras, vt dixi, belli difficulta-

 tes,

tes; ipſa ſemper magis paucitas fatigabat, admodum infrequentes, & ij perpetuò labore, & vulneribus confecti apparerent, liberoq; introitu irruerent alij poſt alios Germani, vis ac numerus ſuſtineri vltrà non potuit; Itaque totis connixi viribus, & multis partibus ſimul irruptione facta, Caſtro tandem, ſed haud incruenta victoria, ſunt potiti.

Caſtro Nouo direpto, Hieronymus carceri addicitur. Cap. VII.

IN tàm difficili, & cruenta oppugnatione eximia certè, & ſingularis tùm militum, tùm oppidanorum virtus enituit; licèt penè omnes tãdem, aut tormentorum fœda laceratione diſcerpti miſerè interierint, aut hoſtiũ copijs circumuenti, fortiter pugnando, eſtremo vitæ periculo multitudini ceſſerint. E Bellonenſibus, qui eò ſubſidij cauſa conuolarant, duo minores duces Michael Paganus, & Victor à Cruce magna fortitudinis laude cæſi leguntur. De Rimundi fuga nihil ampliùs compertum eſt. Sed Hieronymi virtus militaris, & prudentia in primis admiranda. Is enim, & antè prima ſigna fortiter dimicando, & idoneis locis diſponendo milite, & vbi res poſtularet, celeriter muniẽdo, omnia tandem militaria munera impigrè obeundo, fortiſſimi ſimul bellatoris, & Ducis præſtantiſſimi laudem, etiam inimicorum teſtimonio eſt conſecutus. Verùm nec longo quidem interuallo victorum virtus in ea oppugnatione

tione Germanorum immanitatem in Oppidi direptione exequauit. Primùm enim Oppidum ingreſſi, vix credibile eſt, qualia in auditæ ſæuitiæ, & barbaræ crudelitatis ſpectacula exhibuerint, ſeu militum virtute in reſiſtendo, ſeu tanta ſuorum clade in rabiē acti: nā obtruncatis paſſim militibus, & oppidanis, promiſcua cæde in armatos æquè, atq; inermes, nullo ſexus, vel ætatis diſcrimine, debacchati ſunt; in trucidata quoque oppidanorum, & militum corpora ſæuitum. Itaque breui fœdiſſima, & confuſa omnium ordinum, & ætatum ſtrage, adeò locum deformarunt, vt humano ſanguine ſatiari haud poſſe viderentur. Cæterùm in tàm horribili rerum omnium clade, in tāto ſauciorum numerò, illud miraculo par, vnum Hieronymum, qui inter primos ordines prælium ciebat acerrimè; cuius vniuerſi ferè iugulum petebant, tanta hoſtium cæde in oculis omnium edita, viuum, & nullo accepto vulnere, in hoſtium manus deueniſſe. Eo capto, fuit pugnæ finis; partam tanto ſudore, ac ſanguine victoriam inter ſe gratulantur Germani. Nota virtus Æmiliani, probataq; magno cum eorū damno militaris fortitudo prædam reddit illuſtriorem; quem Paliſſiæ tanquam inſigne partæ victoriæ trophæum ſiſtunt. Is Hieronymum in tetrum ac tenebricoſum carcerem in imo turris fundo anguſtè admodum effoſſum detrudi, & debitis ſupplicijs audaciſſimi hominis ſcelus vlciſci iubet (ſic enim appellabat, quòd deditioni minimè annuiſſet, quòd pari fortitudine, atq; fide, locum

eſſet ad extremum vſque egregiè tutatus : Hic pane, & frigida tantùm alebatur; ferrea vincula manus,& pedes conſtringebant; collum ambiebat in mancipij morem circulus ferreus, è quo duorum triumuè anulorum catenula cum pila marmorea pendebat; globus tormentarius is erat, haud exiguæ magnitudinis, additus, ſinè vt nocte quieſcentem vexaret, vel fatigaret interdiù vigilantem; aut ſi fugam intentaſſet, crebro ictu globi tergum, vel pectus diuerberantis fugienti curſus retardaretur; & nè qua tandem membra quiete fruerentur, ad grauem carceris fœtorem, loci anguſtiam, & tenebras varij accedebant corporis cruciatus ; quippè Ducis edicto acerbis quotidiè ſupplicijs exquiſitè torquebatur . Multos iàm dies carceris acerbitatem, & Germanorũ ſæuitiam eo loco perpeſſus nihil prætereà, quã vt extrema de ſuo capite ſtatuerentur, Hieronym. expectabat. Sed hominum conſilia diuina bonitas anteuertit; dum enim huius vitæ imminens periculum à mortalibus extimeſcit, æternæ vitæ ab immortali Deo certiſſima initia recepit; & qui miſeriarum, & calamitatum locus pleniſſimus videbatur : is cæleſti ſolatio,& maximorum dolorum leuamento, non multò poſt extitit iucundiſſimus: quandoquidem illi Deus tantis belli laboribus, & tàm apertis vitæ periculis, non extremam perniciem corporis, ſed ſalutarem occaſionem promærendi æternam ſalutem impendere, ſingulari,& inaudito miraculo, conſequenti poſteritati prorſus admirando declarauit. Singulare

re hoc eſt diuinæ bonitatis medicamentum, vt quos beneficijs ad virtutem allicere nequit, ſeuerioribus pœnis à ſcelere auocare contendat. Adeò enim diuturna peccandi conſuetudo malorum animis callum impietatis obducit, & ſenſus cupiditatibus addictos immanitate quadam ſtuporis offundit, vt nullos diuinæ gratiæ motus, nullas internę vocationis voces auribus admittant: niſi irati numinis plagis contuſi, atque debilitati, medicinam aliquando non aſpernari condiſcant. Quod cœleſtis prouidentiæ ſingulare beneficium in Hieronymo mirificè per id tempus eluxit; qui diuina benignitate diutiùs ad ſuam perniciem abuſus, tenebricoſo, & ſqualore obſito carcere, è flagitiorum tenebris ad honeſtatis lucem contuendam eſt excitatus. Sed quoniam res eſt omnium, quæ in illius vita acciderunt, commemoratione digniſſima, quòd ex ea tam inſignis conſecutæ pietatis initia extiterunt, cogit me ratio ſuſcepti muneris, vt magni euentus ſeriem ſin minus æqua, ſaltem fuſa narratione proſequar, vt diuinæ beneficentiæ, vel aliqua ex parte inſeruiat ſcriptoris diligentia, vel certè minimum ſua negligentia detraxiſſe videatur.

E carcere inſigni Beatiſſimæ Virginis miraculo liberatur. Cap. VIII.

EO in carcere nulla grauior moleſtia Hieronymum ſolicitabat, quàm acerbæ, & diræ necis, cuius ſibi periculum in ſingula momenta à

eſſet ad extremum vſque egregiè tutatus. Hic pane, & frigida tantùm alebatur; ferrea vincula manus,& pedes conſtringebant; collum ambiebat in mancipij morem circulus ferreus, è quo duorum triumuè anulorum catenula cum pila marmorea pendebat; globus tormentarius is erat, haud exiguæ magnitudinis, additus, ſinè vt nocte quieſcentem vexaret, vel fatigaret interdiù vigilantem; aut ſi fugam intentaſſet, crebro ictu globi tergum, vel pectus diuerberantis fugienti curſus retardaretur; & nè qua tandem membra quiete fruerentur, ad grauem carceris fœtorem, loci anguſtiam, & tenebras varij accedebant corporis cruciatus; quippè Ducis edicto acerbis quotidiè ſupplicijs exquiſitè torquebatur. Multos iàm dies carceris acerbitatem, & Germanorū ſæuitiam eo loco perpeſſus nihil prætereà,quā vt extrema de ſuo capite ſtatuerentur, Hieronym.expectabat.Sed hominum conſilia diuina bonitas anteuertit; dum enim huius vitæ imminens periculum à mortalibus extimeſcit, æternæ vitæ ab immortali Deo certiſſima initia recepit; & qui miſeriarum, & calamitatum locus pleniſſimus videbatur: is cæleſti ſolatio,& maximorum dolorum leuamento, non multò poſt extitit iucundiſſimus: quandoquidem illi Deus tantis belli laboribus, & tàm apertis vitæ periculis, non extremam perniciem corporis, ſed ſalutarem occaſionem promærendi æternam ſalutem impendere, ſingulari,& inaudito miraculo,conſequenti poſteritati prorſus admirando declarauit. Singulare

re hoc eſt diuinæ bonitatis medicamentum, vt quos beneficijs ad virtutem allicere nequit, ſeuerioribus pœnis à ſcelere auocare contendat. Adeò enim diuturna peccandi conſuetudo malorum animis callum impietatis obducit, & ſenſus cupiditatibus addictos immanitate quadam ſtuporis offundit, vt nullos diuinæ gratiæ motus, nullas internę vocationis voces auribus admittant: niſi irati numinis plagis contuſi, atque debilitati, medicinam aliquando non aſpernari condiſcant. Quod cœleſtis prouidentiæ ſingulare beneficium in Hieronymo mirificè per id tempus eluxit; qui diuina benignitate diutiùs ad ſuam perniciem abuſus, tenebricoſo, & ſqualore obſito carcere, è flagitiorum tenebris ad honeſtatis lucem contuendam eſt excitatus. Sed quoniam res eſt omnium, quæ in illius vita acciderunt, commemoratione digniſſima, quòd ex ea tam inſignis conſecutæ pietatis initia extiterunt, cogit me ratio ſuſcepti muneris, vt magni euentus ſeriem ſin minus æqua, ſaltem fuſa narratione proſequar, vt diuinæ beneficentiæ, vel aliqua ex parte inſeruiat ſcriptoris diligentia, vel certè minimum ſua negligentia detraxiſſe videatur.

E carcere inſigni Beatiſſimæ Virginis miraculo liberatur. Cap. VIII.

EO in carcere nulla grauior moleſtia Hieronymum ſolicitabat, quàm acerbæ, & diræ necis, cuius ſibi periculum in ſingula momenta à

ta crudeli ab hoſte imminere non dubitabat. Quam cogitationẽ diu animo verſans vehemẽter eſt commotus, ſerioq; cœpit, nõ tam de corporis, quàm de animæ ſalutẽ agitare ſecum ſalubria conſilia: & ab omni humana ope deſtitutus, vnum ſibi in diuina præſidium reliquum eſſe cogitare, quam tamen, nè implorare conſidenter auderet, faciebant ante actæ vitæ commiſſa, quæ multa, & grauiſſima menti occurrebant; quorum conſcientia deterritus, ægrè admodum precibus ſuis locum futurum apud diuinam clementiam verebatur. Sed illum iam ſatis cruciatibus, carcere, & inedia maceratum, & ſcelerum conſcientia afflictum, reſpexit Deus: diuinæ lucis ſplendore, & ſuaui gratiæ cęleſtis virtute in eius animum ſeſe liberiùs effundente. Cuius beneficio ità cœpit peccatorum grauitate, ac turpitudine angi; vt iam longè maior contempti numinis, quàm præſentis calamitatis dolor eius animũ diſcruciaret: iamq; cæleſtem iram in ſe meritò concitatam, diuinamque iuſtitiam, quam ille ſuis flagitijs, & effrenata libidine tandiu contempſiſſet, & cuius imperium sãctiſſimis legibus repudiatis etiam detrectaſſet, iuſtas ſuorum ſcelerum pœnas repetere intelligeret. Quare obortis lachrymis, ſe meritò diuina tutela, & præſidio excluſum in ſupremum capitis, & ſalutis periculum adductum inclamabat; quòd cœleſtis gratiæ beneficẽtiam ſemper ingrato animo reiecerit; quòd toties diuina miſericordia de ſua ſalute, tam varijs modis admonitus, ad priſtina

tamen

tamen ſcelera magnum in dies ſingulos impietatis cumulum addere ſtuduerit. Hæc ille, & alia multa ex magno animi dolore, & lachrymarum copia cùm mente volutaret; ac penè ad extremos deſperationis ſcopulos miſerè deferri videretur; de repente aura cœleſtis numinis leniter eius pectus afflãte, in pacatiſſimum portum ſalutis eſt inuectus. Animum enim eius penè deſtitutum ſubijt Deiparæ Virginis Taruiſinæ memoria, quam Matrem miſericordiæ mortalibus datam, vnicum miſeriarum ſolatium, & peccatoribus extremè laborantibus certiſſimum perfugium à Deo conſtitutum recordatur. In huius igitur Beatiſſimæ Virginis tutela ſalutis ſuæ præſidia collocanda putat; qua Patrona, & Aduocata ſi apud Deum vtatur, non dubiam ſibi ſcelerum indulgentiam, & æternæ ſalutis auxilium pollicetur. Itaque fuſa illicò ad Virginem, non tàm longo verborum ambitu, quàm interno animi affectu, & lachrymarum imbre grauis, & pia oratio; nè ſe miſerum, licèt eius clientela, & patrocinio indignum, tot circumuallatum calamitatibus, & tot preſſum malis negligeret; ſe è Chriſtianis illis peccatoribus vnum eſſe, eumque inſignem, quibus à Chriſto Mater miſericordiæ, & commune perfugium data eſt; proinde ne abiectiſſimum famulum, à filio ſibi commendatum clementiſſima Cæli Regina, & Dei Mater deſpiceret: de ſalute, atque incolumitate animi propè deſperanti maturè ſubueniret: flagitijs, criminibuſque ſuis, quæ ille innumerabilia fate-

retur, ab irato filio veniam, & pacem poſceret: non deſereret Patrona clientem, Regina ſeruum, communis miſericordiæ Parens iacentem in ſordibus, & ſqualore filium. Ad hæc ſe nudis pedibus eandem ſacram Taruiſinam ædem inuiſurum, ibique certum ſacrorum numerum ſuo ære curaturum, & voce tabuliſque tàm inſigne beneficium palàm teſtaturum voti religione obſtrinxit. Cordi vtique Deo, Beatiſſimæque Virgini fuere preces & vota; vix enim ea Hieronymus abſoluerat, cùm ſeſe oranti, & multis lachrymis ſupplicanti, candida in veſte, necnon cœleſti luce circumfuſa, ac diuina planè maieſtate conſpicua Dei Genitrix obtulit, carceriſque tenebras inuſitato, atque inexplicabili radiorum ſuorum ſplendore diſpulit, ac fugauit. Ex oculis enim, ac vultu, atque adeò toto celſiſſimæ Virginis corpore tanta claritas emicabat; vt neque poſſet in eam oculorum aciem defigere, nec emicantem indè fulgorem diutiùs intueri. Itaq; huiuſmodi ſpectaculis inſuetus, terrore attonitus, totis artubus contremiſcere, quid rei eſſet expectare; cum Beata Virgo Hieronymum benignè intuita, & proprio compellans nomine, præſenti animo, & hilari vultu, omni cura vacuum eſſe iubet: cuius preces & vota, ſe aduocata, & patrona, eſſent à filio clementer admiſſa. Ille animo erectus patronam ſuam intueri connixus haud commodè potuit; cumque oculorum, & animi voluptate quadam delinitus illàm obniteretur attentiùs acriùſque contemplari, tanta ſenſit radiorum

vi

vi obtutus aciem perſtringi, ac propè obtundi, vt potuerit ardentem meridiani ſolis facem multò commodius intueri. Quare adhuc animo dubius, leui aliqua ſomni imagine ſe illuſum putat; cùm Beata Virgo cęptis addit, vt vota ſoluat, & vitæ emendatioris in poſterum conſilia ineat; tùm manu ad eum porrecta, claues offert, quibus, & vincula, & carceris oſtia reſerare; & quocunq; libeat, abire mãdat. Fidem viſi fecit expleta promiſſio; ſiquidem ille impiger ad iuſſa, acceptis clauibus, vinculis, & carcere reſeratis, ſenſit haud vanam eſſe tantarum rerum imaginem, tum ad cæleſtem patronam venerabũdus, & in gratiarum actione totus effuſus ſe conuertit: Sed illa tenues in auras momẽto dilapſa lætiſſimum Hieronymum ſummo mærore ſuo diſceſſu compleuit: qui tandem verbis, & lachrymis dolore, & lætitia ſimul intermixtis, actis intimo cordis affectu Deiparæ Virgini gratijs, e carcere liber egreditur.

Nouo miraculo Taruiſium deducitur. Caput. IX.

EXtulit è carcere; quò tanti beneficij ſempiternum aliquod ad poſteros extaret monumentum, & probata fides; claues è Cęlo ſibi delatas, tùm manicas, & compedes, cum pila marmorea, & reliqua crudelitatis inſtrumẽta, præter interiorem ſubuculam, cæteris veſtibus nudatus. Ea ſarcina, quaſi trophæo ſuæ victoriæ, ornatus veriùs quàm oneratus, ſeſe in

viam dat. Sed mox aliud imminet grauius periculum; vix enim aliquot paſſibus, proceſſerat cum in exercitum Cæſaris incidit, & viam omnem armato peruigiliq; milite occupatam circumſpectat. Expalluit Æmilianus, animoque corruit ſubito hoſtium incurſu; humaniſq; deficientibus, ad diuina perfugia ſe conuertit; inuocat iterum Patronam, & Dominam ſuam, vt ſe præſenti periculo ereptum, certo itinere incolumen dirigat, præcatur. Nec irritæ preces; vix enim ea cõpleratʼ; cùm priorem, & ſpeciem, habitum referens Beatiſſima Virgo præſto eſt, & mox miraculum miraculo cumulat, manum apprehendit, ſecurum ſequi iubet, & per medios hoſtes ferrea vincula geſtantem, alienis oculis minimè conſpicuum educit; hoc præterea, ſingularis beneuolentiæ ſpecimen addidit, quod Taruiſini itineris ignaro ſe comitem prębuit, donec Ciuitatis mœnia in conſpectum ſeſe darent. Tùm Diua tutelaris, & comes Hieronymi repentè ex oculis ſeſe mira celeritate proripuit, illius mente nouo, & inſolito ſplendore diuinæ lucis ſub ipſum diſceſſum illuſtrata, & perfuſa; occultoq; igne diuini amoris corde ſuccenſo. Atque vtinam hic mortali fas eſſet dulciſſima & prorſus cœleſtia Beatæ Virginis hortamenta referre. Ille Ciuitatem ingreſſus Beatiſſimæ Virginis ædem adit, longa, & pia oratione filio, Matrique gratijs actis, noui miraculi euentum omnibus prædicat: obligatam voti ſponſione ſacrorum fidem integrè liberat; tabellam, quæ rei admirandæ exitum, & ac-

& accepti beneficij memoriam ſcripto, & pictura, perpetuò teſtetur, cùm manicis, compedibus, collique vinculo, & marmorea pila, è ſummo tholo pendentem curat, remque totam quo ordine geſta eſt publica fide ſcriptis conſignari mandat. Illud verò vehementer dolendum, claues per Sanctiſſimam Virginem cœlitùs delatas infelici euentu, quo templum illud multis abhinc annis conflagrauit, deperijſſe. Ideò cætera, quæ integra ſuperfuerunt, à communi illa anathematum turba delecta, in interiorem altaris partem ijſdem ferreis cancellis, quibus Sanctiſſimæ Virginis Imago, concluſa ſingulari religione aſſeruantur, nec niſi pia adeuntium poſtulatione produntur. Compedes verò non eius ſunt generis, quibus ferè vti conſueuimus, vt ferreo vecte claudantur, ſed quales interdum equis ad paſqua dimiſſis inijcere ſolemus breui anulorum catena colligatæ. Hieronymus his ritè Taruiſij perfunctus, Venetias eodem habitu properat, inſigne Beatæ Virginis beneficium palàm per vicos, & compita in Area magna Diui Marci enunciat; quamplurimis hominem, quaſi inſanum ſomnia narrantem, irridentibus; alijs dubiam rei fidem, & ſuſpectam non planè admittentibus: permultis verò, quibus Hieronymi ingenium ab omni fictionis, & vanitatis ſuſpicione alienum iampridem notum erat, admirandæ rei euentum obſtupeſcentibus.

Bellicis rebus compoſitis Caſtro Nouo Aemilianus præficitur.
Cap. X.

CVM verò per annos fermè quatuor, eoque ampliùs, varijs bellorum motibus tota nutaſſet Italia, ac omnis ferè Europa: tandem de compoſitione inter Chriſtianos Principes agi cœptum eſt; nec multò poſt æquis conditionibus commune pacis fœdus initum. Non facilè credi poteſt, quanta lætitia, & iucunditate, ſubitus hic de cõpoſitione inter ſummos Principes nuntius omnem Europam perfuderit, atque compleuerit, & quàm mira ſerenitate miſerabilem illorum temporum faciem diuturno mœrore obſcuratam, illuſtrarit. Sed apud Venetos præſertim lætiſſima omnia, quandò ea dira tempeſtas, quæ paulò antè non terrorem modò, ſed extremam perniciem, & interitũ toti Venetorũ Imperio attuliſſe videbatur, exitus habuiſſet omnium opinione feliciores. Siquidem opulentiſſimis Ciuitatibus, anteà amiſſis, in poteſtatem redactis, tanti Imperij decor, & maieſtas eſt iterum conſtituta. Sed ducibus, & militibus optimè de Repub. meritis larga ex veteri Senatus munificentia præmia decreta ſunt; Inter quos cùm emineret Hieronymus, hoc in eum grati animi, & beneuolentiæ monumentum, ac eius virtutis ſingulare teſtimonium extare voluit ſapientiſſimus Senatus: vt Caſtro Nouo in poteſtatem recepto Æmilianæque fa-

Digitized by Google

miliæ ad annos triginta attributo; iterùm Hieronymus ſumma cùm poteſtate præficeretur; vt qui locus paulò antè calamitatis, & ærumnarum plenus extitiſſet; idem & dignitate & commodo illi, totique familiæ iucundiſſimus foret. Sed alia omnia animo voluens, totum hoc, quidquid erat ſplendoris, & dignitatis, quod ſuæ deferebatur virtuti, conſtantiſſimè repudiaſſet Hieronymus, niſi familiæ ratio aliter ſuaſiſſet, cuius, non modò dignitati, ſed opibus etiam, quas neceſſarijs belli ſumptibus penè exhauſerat vniuerſas, hac tanta Reipublicæ munificentia honeſtè conſulendum amici, & affines contendebant: quorum adeò obfirmatos in ea re cernebat animos, vt in præſentia omne contradicendi ſtudium fruſtra ſuſcipi appareret. Quaſi igitur ſupremum illud Reipub. & familiæ præſtaret obſequium, oblatam dignitatem non tàm admiſit, quàm ſubijt, quia citrà Senatus, & affinium offenſionem recuſare nō potuit. Pluribus autem annis Caſtrum Nouum Æmilianæ genti paruiſſe ſatis conſtat; ad alios poſteà fœudali iure auctoritate Reipublicæ tranſlatum. Commodo igitur tempore in viam ſe dat. Taruiſium primò profectus, Patronam ſuam Beatam Virginem inuiſit, eamq; religioſiſſimè precatus, vt quandò voluntatis ſuæ planè conſcia, non ſtudio quæſitos à ſe faſces, non ambitam prouinciam ſciret, vires eidem oneri pares à filio impetraret, & quem primum vellet eſſe ingreſſum quemq; extremum adminiſtrandæ prouinciæ exitum, indicaret; qui iàm vo-

tis de nouo genere vitæ conceptis, commodo, non impedimento foret. Ad oppidanos verò, quos funeſta Patriæ calamitas reliquos fecerat, nec eodem impetu furentis exercitus rabies obruerat, ſimulatque de Hieronymi reditu fama peruenit: eius viſendi ſtudio maximè flagrantes, ſumma omnes lætitia compleuit, nihilque, quod ad celebrandum aduentum eius excogitari ab incolis, aut præſtari poſſet, prætermiſſum; tam gratis animis exceptus, quàm expetitus. Vt enim primum Prætorem aduentare nunciatum eſt, non domi venientem expectant, ſed multitudine ad aliquot miliaria Caſtro Nouo obuiam effuſa, fauſtis acclamationibus accedentem excipiunt: & feſtis clamoribus deducunt, non ſinè multis expreſſis gaudio lachrymis; in omnibus tandem beneuolentiæ ſtudium, ſummæq; voluntatis ſignificatio enituit. Augebat in dies eorum lætitiam admirabilis quædam Hieronymi, tùm lænitas, & clementia in ciues, tùm pietas, & ardor in Deum, quibus virtutibus adminiſtrationem illam ità obiuit, vt eorum commodis accurratiſſimè inſeruiens, nunquam tamen à pietatis officijs in Deum retardaretur. Quare ſanctioris vitæ ſtudijs incenſus, alloquio mitis, in egenos liberalis, nulli impacatus, publicæ vtilitatis perſtudioſus, omnium denique virtutum genere ornatus, cunctis repentè admirationi pariter, & exemplo fuit.

Defuncto fratre, Magiſtratu ſe abdicat, reiq; familiaris adminiſtrationem ſuſcipit. Cap. XI.

SED iſta ſumma cùm iuſtitiæ, & pietatis laude adminiſtranti, triſtis è Patria nuntius, nec opinanti allatus eſt, Lucam fratrem chariſſimum vixiſſe. Moleſtiſſimum id accidit Hieronymo; eòq; nuncio penè conſternatus facilè declarauit, quanto in pretio, & amore fratrem viuentem haberet, quem ſenſu vitaque carentem tanto animi ſenſu deploraret. Cæterum, vt lachrymis indulſit, quantum prudens humanitatis ratio, & ſanguinis coniunctio poſtulare videbantur; omnia tandem diuinæ bonitati accepta referens, eidemque gratias habens, mœrentem animam ſolatus eſt, & ſacras ac ſolemnes expiationes de more pro illius quiete procurari iuſſit: vt igne purgante, ſi illo detineretur, liberaret; pauperibus inſuper pecunias erogare, ipſe frequens in oratione ſolicitare cœlites, vt illum ſua apud Deum gratia ſubleuarent, ab omnibus, vt idem faciant poſtulare; nihil tandem omittere, quod in acerrimis tormentis verſanti aliquid præſidij poſſet afferre. Sed quoniam Hieronymo præ cæteris negotium dederat ille moriens, nè quid ex teſtamento aut immutaretur, aut prætermitteretur, filiorumq; tutelam vni illi maximè demandarat; crebris euocabatur affinium literis ad res domeſticas ritè componendas, ad lugen-

tem viduam ſolandam, ad nepotum curam tutelamque ſuſcipiendam. Ille Prætoriam Prouinciam diu pertæſus, id ſaltem commodi, ex graui illo familię incommodo ſibi colligēdum putauit, vt oblata occaſione domeſtici vulneris, publicę gubernationis faſces deponat: quapropter rei familiaris impedimenta cauſatus, honeſtaque miſſione ab Senatu impetrata, eo Magiſtratu, & imperio ſe quam primum abdicauit, & ex eadem Æmiliana gente nouo Prætore ſubrogato, Venetias contendit. Quàm verò libenter, & peramanter in primo congreſſu ab oppidanis exceptus, tàm mox ægrè, & permoleſtè in digreſſu dimiſſus. Cum primum Venetias attigit, duo maximè nepotum gratia præſtitit: alterum, quòd tenellos adhuc puerorum animos ad omnem pietatem informandos, honeſtis moribus imbuendos, ſtudijſque literarum erudiendos curauit; Alterum, quòd cùm illis multæ, atque amplæ varijs in locis res rationeſque cum multis eſſent à Patre contractæ, earum ille procurationem ſuſcepit accuratiſſimam, & illorum mercaturis faciendis, reique augendæ ſe diligenter tradidit. Nemini autem mirum, aut nouum eſſe debet homines natalibus nobiles, & honorum luce conſpicuos mercimonijs implicari, quandò non modò liberis in Ciuitatibus, veteri conſuetudine approbante, factum eſt, vt nihil mercatura nobilitati officiat; quod apud Iamuenſes, Lucenſes, Epidaurios, aliosque liberos homines cernimus, quorum inſtitutis, & legibus nullam

nobi-

nobilitatis iacturam tractandarũ mercium occupatio cuiquam ciuium parit; Sed multò magis etiam, quòd ſi rem ſuis pendamus momentis, ſi antiquorum diligenter diſcutiamus monumenta, & illuſtrium teſtimonio ſcriptorum, pariq; rationum ſuffragio, & exemplorum copia, nobilem hominem mercaturam haud dedecere comperiemus; ſordidam ſemper, ac vilem excipio, quã ciuibus ſuis interdixerat Lycurgus, & nobilioribus exercendam vetuit Ariſtoteles. Neceſſe eſt enim huiuſmodi homines ſordidos eſſe, ac puſillos; vt qui lucello magnoperè inſeruiunt, quæſtuique ſe prorſus dedunt; ac proindè nullius honeſtæ rei ſtudio incendi, nullius præclari facinoris gloria duci conſueuerunt. Quod luculenter expreſſit Cicero. *Mercatura autem*, inquit ille, *ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt; ſi magna, & copioſa, multa vndiq; apportãs, multiſq; ſine vanitate impertiẽs, non eſt admodũ vituperanda.* Sed veterũ dictis illuſtria grauiſſimorum hominũ accedunt exẽpla. Solon, qui & ſapiens vnus fuit ex ſeptem, & legum ſcriptor longè prudentiſſimus, cum ei peranguſta domi res familiaris eſſet, propterea quod Pater ad beneficentiam propenſior Patrimonium valdè imminuiſſet, ad mercaturam, rei agendæ gratia, ſe contulit. Thaletem quoquè mercaturam exercuiſſe auctor eſt Ariſtoteles. Platoni etiam olei in Ægyptum exportationem peregrinationis viaticum ſuppeditaſſe, docet Plutarcus. De Zenone prætereà Stoicæ familiæ Principe ſunt, qui idem

7. Pol. c. 9.

1. Of.

Plutar. in vita.

1. Pol. c. 7.

In vita Solonis.

ex Laertio haud leui coniectura affirment; propterea, quòd purpuram ex Phænice mercatum tradat; non alia certa cauſa, vt conijciunt, niſi vt iterum diſtrahendo quæſtum aliquem faceret. Neque enim ea fortuna fuit Zeno, aut eo luxu, vt eam ſibi veſtem emeret. Auget etiam mercaturæ fidem, quòd ex pecunia quæſtum quærere illi familiare erat, Patremq; Mameam mercatorem habuit. Catonem inſuper Cenſorium, abſolutum apud antiquos probitatis exemplar, negotiationi fuiſſe deditum, ſeque mercimonijs implicaſſe auctor eſt Plutarchus. Sed à ſapientibus ad nobiliſſimos, hoc eſt ad Reges, & Imperatores gradum faciamus. Tarquinius Priſcus qui præclaris virtutibus Romanorum Regnum eſt aſſecutus, quique cultum Deorum nouis ſacerdotijs illuſtrauit, Senatum numero auxit, Equeſtrem ordinem frequentiorem reddidit, ex Patre mercatore mercator ipſe extitit, & ingentes opes mercatura congeſſit. Veſpaſianus Imperator, non ſolùm antè Imperium ad mercaturæ quæſtus, ſuſtinendæ dignitatis cauſa, deſcendit; ſed illo etiam adepto negotiationes palàm exercuit, multa viliori emendo, quò pluris diſtraheret. Ælius Pertinax Imperator renunciatus non ſecus mercaturam per ſuos homines exercere inſtitit, ac ſi priuati ordinis extitiſſet. Addatur & hoc poſtremo loco. Mercurius Rex & Philoſophus à priſcis illis inter Deos relatus quòd mercaturæ non modo operam dedit, ſed & eam primus omnium cæteris tradidit: ideòque

Ex Laer. *In eius vita.* *Val. Max. lib. 3. c. 3.* *Dionyſ. lib. 3.* *Ex Suet.* *Dionyſ. lib. 6.*

que diuini honores illi decreti. Vides igitur, & Regiam, & Imperatoriam dignitatem, quin etiam diuinitatem mercatoribus ab antiquis deferri; vt minùs mirum ſit, ſi eumdem hominē nobilem eſſe, & mercatorem ſæpè contingat. Sed iſta longiùs proſequi præſentis non eſt inſtituti; hæc pro oblata occaſione, leuiter delibaſſe ſatis: nec enim Veneta nobilitas cuiuſquam eget defenſione, cui primas deferri in confeſſo eſt apud omnes. Ad Hieronymum redeamus, qui nepotum ſuſcepta tutela, integra fide illorum bona curauit, nullo emolumento, nulla quæſtus vtilitate ductus; quippe non iſtis rebus labores ille ſuos metiebatur, ſed Chriſtianæ charitatis ardore magis, quàm vtilitatis fructu, aut ſanguinis coniunctione, ad ea procuranda motus, vberiores laborum ſuorum prouentus à Deo, cuius cauſa erant ſuſcepti, ſibi pollicebatur.

Inſignis in Hieronymo morum mutatio. *Cap. XII.*

HAud ſegnior autem in ſuorum morū cultura, quàm in rei familiaris adminiſtratione extitit Hieronymi induſtria, & diligentia. Solutus enim grauioribus publicæ gubernationis curis, diligentiùs cępit ſpiritualium, ac cœleſtium rerum ſtudijs vacare; vitiorum omnium in primis ſeruitutem depellere, & liberam animi ſui poſſeſſionem ab improbis, & iniuſtis direptoribus, quibus iàm adeò fuerat addi-

ctus

tus, ad verum Dominum omninò transferre ſtatuit. Nec diuinarum rerum ſtudio flagranti præſens numinis auxilium defuit: quod occulta virtute, ità cœpit Hieronymi mentem animumque verſare, vt admirabilis vitæ correctio, & inſignis morum emendatio breuiſſimè extiterit. Nàm reiectis omnibus anteà, aut ad vanitatem, aut ad luxum quæſiti vniuerſa, tùm in habitu, & ornatu corporis; tùm in dictis & factis, ad grauitatem, & modeſtiam compoſita; exciſæ ad breues capillos luxuriantes comæ, quibus maximè iuuentus aut calamiſtro comptis, aut in cincinnos inflexis, aut in obeliſcum erectis, delectari ſolet. Venuſtas oris in ſpeciem virilem commutatur; verborum parcus, & prudens æſtimator; Denique à ſeipſo planè diuerſus, atque in alterum mutatus totus apparet; vt in eo facilè cerni poſſet diuinæ gratiæ atque benignitatis virtus & amplitudo. Cum autem numeris omnibus abſolutam hominis conuerſionem, & ſui ipſius cognitione, & commiſſorum deteſtatione contineri didiciſſet; harum ille rudis rerum, & ignarus, diuini verbi præconibus, de ſuperiori loco in Eccleſijs, ſacris diebus ad populum diſſerentibus aures dabat quàm aſſiduè attentiſſimas; quò faciliùs animus ſalutaribus eorũ monitis informatus, in reconditã, & difficilem ſui cognitionem deueniret; & præteritorũ ſcelerum dolorem cõciperet ſalutarem. Quo audiendi ſtudio conteſtatam à Diuo Paulo veritatem illam ſæpiùs eſt
Ad Heb. 4 re ipſa expertus: *Viuus eſt ſermo Dei & efficax,*

cax,& omni gladio ancipiti penetrabilior; quippè inter audiendum incaleſcere, triſtariq; & damnata rerum ſpecioſarum vanitate, paupertatis, & pœnitentiæ amore ſuccendi, ſibimet acriter indignari, quòd veræ virtutis ſpreta dignitate, in tàm vilia,& obſcœna deieciſſet animum; eoque cœleſti gladio admodum ſalubriter tranſuerberatus, altis præcordijs conceptũ ſalutaris vulneris dolorem, modò ex oculis vberi fletu, modò ex pectore crebris ſingultibus,ac ſuſpirijs erumpentibus,indicabat. Dimiſſa concione, è templo diſcedens, non luxuriabat in plauſus quoſdam vulgares,& inanes; ſed in vberrimam virtutis ſolidæ frugem maturescebat; nõ leui quadam animi titillatione, aut aurium dulcedine delinitus, ſed corde cõpunctus tacitus, ac meditabundus ſanctiora vitæ conſilia coquens, abibat. Indè, Hieronymi pectus diuini ſpiritus lumine in dies clariùs illuſtrante, cœpit ipſe intenta mentis acie, cum anteactæ vitę ingratitudine,& impuritate, cœleſtium bonorum magnitudinem & præſtantiã diligenter conferre;qua vna cogitatione ſic ille afficiebatur interdum:vt veluti ſenſibus deſtitutus, non modò nullũ ampliùs è rerũ terrenarum vſu, atque aſpectu ſolatium caperet; ſed ingens etiam earum odium, atque faſtidium hauriret. Tùm ſæpè acrioribus conſcientiæ ſtimulis agitatus, humi proſtratus ad Chriſti ſignum de Cruce pendentis, manantibus vbertim lachrymis,& ſuperioris vitę annos in amaritudinę animæ ſuæ memoria repetens,

pectus

pectus tundere, oſcula terræ figere, ſe identidem inter lachrymas, & ſingultus, ingratũ, impium, mortalium omnium viliſſimum caput, idemque ſceleſtiſſimum vocitare; tùm in ſeipſum aſperiùs animaduertere, ac penè deſæuire. Sic humi diù hærens, quicquid fluxum, immundum, & ſordidum anteà in animo fuerat, id totum, & longo lachrymarum imbre diluere, pœnitentiæ nitro expurgare, & cæleſtis charitatis incendio in ara cordis concremare ſtudebat; ac euãgelici publicani humilitatem æmulatus, non haudebat oculos ad cœlum tollere. Illud etiam identidem vſurpabat, vt charitatis feruore, diuiniq; amoris æſtu exundante, ad ſanctiſſimum Crucifixum conuolaret, eiuſque pedes arctè complexus enixè deprecaretur: vt quandò ſeipſum æterno Patri, pro totius mundi ſalute effuſo ſanguine, immaculatam hoſtiam in arà crucis litaſſet; ſibi etiam miſero peccatori tam pretioſi ſanguinis ſacrificium ſalutare eſſe præciperet: Hęc ipſa verba crebro ingeminans: *Dulciſſime Ieſu, nõ ſis mihi Iudex, ſed Saluator.* Hocque illi erat per familiare iaculum, quod ſingulis penè momẽtis quodcunq; aliud agens, in aures diuinas contorquere conſueuerat. Frequentiſſimam Sancto Auguſtino fuiſſe eandem fermè orandi formulam, in hæc verba legimus: *Ieſus eſto mihi Ieſus.* Quę precandi ratio eodem planè cum Hieronymi precatione recidit. Verũ non ex Auguſtini ſcriptis adhuc illi ignotis hoc hauſerat, ſed eodem certè Magiſtro, quo Sanctus Auguſtinus didicerat, qui vtrumq; ſimili

mili orationis formula pari in eos effuſo ſpiritu precum, inſtruxerat. Ad hæc habitus ab eo prudens aliquorum delectus; quibuſcum frequenter ageret, & familiariter verſaretur; non ignarus, quàm multa ſubſidia ad hominum mores in quamuis partem formandos ex priuata consuetudine petantur; quin longè faciliùs homines prauorum congreſſu ad impietatem traduci, quàm bonorum ſtudijs ad pietatem informari; Tantò procliuiùs malorum ad perniciem, quàm bonorum ad ſalutem impulſus, & exempla cæci mortales ſequuntur. Quà igitur diligentia malorum auerſabatur familiaritatẽ, eadem planè conquirebat bonorum, quos mirificè diligebat, & obſeruabat, propoſita ſibi antè oculos non oſcitanter fraternę virtutis diſciplina, & morum ſanctimonia; vt virtutum flores vndecunque collectos in aluearium melliti cordis ſedula æmulatione comportaret.

Rerum ſpiritualium Moderatori ſe totum permittit.
Cap. XIII.

CVM in cæteris artibus magnum aliquid, atque arduum aggreſſuris, prudens omninò, & peritus Dux eligendus eſt; tùm verò in ſpiritualis vitæ diſcliplina, in qua vna periculoſum, & anceps nimis ſine Rectore, & Magiſtro verſari, idque quotidiè magis quà virtutis difficultate quà interioris conſcientiæ moleſtia experiebatur Hieronymus; vt ideò prudentem

aliquem virũ piũ, ac religioſum ſibi deligendũ cenſuerit: cuius conſilio in ſtudio pietatis vteretur, nè ſolus in ſtadio chriſtianę virtutis oberrans, in eius vmbris, & imaginibus occupatus, ipſam ſolidam, & expreſſam virtutis rationem amitteret. E ſacro igitur Canonicorum Lateranenſium ordine, quibus eſt perilluſtre, & antiquum Venetijs templum, cui nomen Charitati, delectus eſt dux ſpiritualis, & conſcientiæ moderator Sacerdos doctus iuxtà, ac pius. Huic annos plures confeſſiones audienti operam dedit Hieronymus, ab eo primum enixè contendens, vt ſtudia omnia ſua dirigat, vota voluntateſque componat, dicta, facta, cogitataq; omnia pro arbitrio, & prudentia moderetur ſua; ſe omninò futurum in præcipientis poteſtate. Hieronymum ille excepit amanter ſuique muneris partes expleuit egregiè; nàm ſalutis monita, virtutum præcepta, mundi, ſuique ipſius contemptum inculcans ſitienti animæ æternæ vitæ pocula abundè offerebat; quibus illa ſobriè inebriata, ad virtutum, & bonorum operum ſtudia maiori, quàm anteà impetu exarſit. In primis illi perſuaſum, vt ſacræ pœnitentię, & Euchariſtiæ myſteria frequentiſſimè ſimul obiret: quorum alterum, quà myſterij ſanctitate, quà ſuæ conſcientiæ infirmitate deiectus, licèt frequentiſſimè optaret, minùs tamen frequenter vſurpabat: vtili vt tum quidem putabat religione, & humilitate: non enim abſtinebat, quòd animus illi non eſſet ad ſacrum epulum promptus; ſed ſicut Sanctum Petrum [illegible]

qui

Digitized by Google

qui Chriſti amantiſſimum, ab eius conſpectu, atque conſortio reuocabat ſuæ tenuitatis, ac peccatorum conſcientia, atque ideò cum maximè cuperet adhærere Chriſto (aiebat enim *Domine ad quem ibimus verba vitæ æternæ habes*) cum tamen alias ſe profanum, atq; immundum cognoſceret, aiebat; *Exi à me Domine quia homo peccator ſum.* Cæterùm, cum hoc ſibi nō admodum ſalutare è ſpirituali Magiſtro didiciſſet Hieronymus, propterea quòd eo cæleſti pabulo vnicum exilij noſtri ſolatium, & humanæ imbecillitatis præſidium contineretur, quo ſępiùs recreatæ piæ mentes, præter ſummam dulcedinē, & eximiam iucunditatem, qua perfunduntur, ijs etiam virtutum præſidijs inſtruantur, quæ nō facilè hoſtis ſempiterni viribus labefactari, & infringi valeāt, cautior factus, ſæpiùs ſacris epulis magno vtiquè bono ſpiritali accumbebat, exindeque in morem duxit hebdomadis minimum ſingulis Pœnitentiæ Sacramento peccatorum ſeſe vinculis expedire, & ſacram Synaxim peragere. Et certè Sancti Auguſtini teſtimonio, illi licere quotidiè ſumere, qui dignam quotidiè homine chriſtiano vitam ducat, non ignoramus. Præterea ancipiti perturbatione, fluctuantis conſcientiæ ſtimulis eiuſdem Magiſtri conſilio maximè conſultum, illos enim carnifices implicatæ mentis aculeos, quos ſcrupulos vocamus, adeò graues cum ſuſceptæ pietatis incommodo, atque etiam periculo experiebatur; vt illis agitatus, non diutiùs conſcientiæ diurnam, nocturnamque luctationem ferre, non

Ioan. 68

Luc. 5.

ora-

orationi, aut rerum cœleſtium contemplationi ardentiùs vacare, non tandem inſtitutum ſanctioris vitæ curſum diù tenere poſſet, niſi periti inſtitutoris conſilio, & opera, moleſta illa perturbationum, & punctionum diuexatio, quæ in ſpiritali ſchola tyronum animos mentemque obſidere ſolet, depelleretur. Commiſſorum igiconſcientia non leuiter vexato præſto erant ſolatia verborum, & conſiliorum, ad leuandam huius morbi ægritudinem, & erigendum animum penè deiectum; hominem enim orſus pius Sacerdos ſpiritualis vitæ expolire præceptis, ſcrupuloſque, ac ſolicitudines animi, quibus dies & noctes exedebatur, eximere; præterita primum, quoadusq; memoriam longiſſimi temporis conſequi poteſt vltimam, Hieronymum confiteri iubet. Præſtitit vir pius, quod iubebatur, animi ardore, & demiſſione incredibiii, fructu, & vtilitate pari: vitam omnem confeſſione accuratiſſima recognouit: crebri gemitus, ſuſpiria, & lachrimæ ſubinde confeſſionem interpellantes, ſatis aperta veræ pœnitentiæ indicia prodebant; tùm à confeſſione Hieronymum metum omnẽ in poſterum, & animi ſolicitudinem abijcere mandat; ſperare ſe, Deo fauente, inaniſſimam illam mentis exulceratę, ſcabiem pœnitentiæ Sacramento ſanatam; ſi quid moleſtiæ huiuſmodi acciderit, fore illa obſtrepentiũ Dæmonũ machinamẽta, quæ eludendo potius, quàm contrà nitendo depellantur. Fuit prædictioni euentus: reddita enim menti ſecuritas, & tranquillitas conſcientiæ;

omnia

Omnia pacatiora deinceps in oratione, & rerũ cœleſtium commentatione expertus: niſi illud vnum hominem miſerè torqueret nõ infrequẽter, quòd cùm menti recurreret, quàm multa, ardua, & perpeſſu aſpera ac difficillia militaris gloriæ ſtudio, & cupiditatum ardore anteà præſtitiſſet: nunc Chriſti ſignis, militiæq; mancipato, adeò in bonorum operum curſu otio, & inertia torpere ſibi, ac gelu obrigeſcere videretur; vt nè inter gregarios quidem cenſeri mereretur. Sæpiùs itaque ea Chriſti Dñi voce: *Qui vult venire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat Crucem ſuam, & ſequatur me*: quaſi tuba terribiliùs in hominis pectore perſtrepente, ad pugnam excitatus, acri bello voluptatibus omnibus, quarum anteà crudeli dominatu premebatur, indicto, ſuperioris adoleſcentiæ vitia cœleſtis auxilij præſidio, magnis poſteà virtutibus compenſauit. *Matth. cap. 16.*

Varia Virtutum exercitia. Cap. XIV.

MIlitiæ ſpiritalis exordia, & certa ſui ipſius abnegationis atque victoriæ duxit initia ab gloriæ & magiſtratuum contemptu. Etenim rationis appetitum honorum illecebris, & dignitatum ſplẽdori valdè obnoxiũ quò faciliùs chriſtianæ humilitati ac deſpicientiæ ſubiugaret; abdicato à ſe publicæ rei tumultu, muneribus ac dignitatibus valere iuſſis, nuncio magiſtratibus, & publicis officijs remiſſo, omnem illi ambitionis eſcam, & inanis gloriæ ſegetem

ſubtraxit Itaq; non amplius frequentare Senatum, non in curiam ventitare, non publicis intereſſe conuentibus, neminem præhenſare, nullam deniq; reipublicæ procurationem attingere: ſatis perdifficilem rempublicam ſibi adminiſtrandam ratus, propriæ ſaluti inuigilare, & varios ſenſuum motus honeſtè, & cum pietate moderari. His igitur publicis muneribus, quaſi compedibus, quibus maximè retardari ſolēt cōcitati ad ſummam virtutem animorum curſus, fractis, & reiectis, mirum eſt, quàm, quantum nuſquam anteà, ad ſanctioris, & aſperioris vitæ ſtudia concitatè raperetur. Superbiam in primis, & animi elationem, malorum omnium incitamentum & originem, crebris humilitatis exercitationibus radicitus ex animo aggreſſus euellere humilis veſtitu, alloquio, & conſuetudine vbique apparebat, neq; exterior modò humilitas, interioris haud dubiè index, in eo enitebat: ſed multò magis interior certis indicijs ſui ipſius contemptu, ac deſpicientia emicabat; quippè laudum præconia, & gloriæ ſplendorem perindè auerſabatur, & horrebat, ac cæteri dedecus & ignominiam; de ſeipſo ità demiſsè & abiectè, quaſi de mortalium omniū deſpicatiſſimo, ac ſceleſtiſſimo loquebatur; nec aliter ſentiebat; ſi quid verò præclarè geſti negare, aut diſſimulare non poterat; id totum diuinæ gratiæ acceptum ingenuè referebat. Effuſa etiam, & Chriſtiano homine digna liberalitate ſuperioris vitæ cupiditati obuiam itum. Cùm enim eleemoſynarum parciſſimus, pro-

ſuſiſſimus autem vanorũ ſumptuum extitiſſet, adeò prolixam, & beneficam poſteà in pauperes induit naturã; vt inops nullus occurreret, in quem ille ſtipem benignè non cõferret. Eius verò benignitatem non mediocriter in primis ſentiebant Virgines, quas egeſtas poſſet impellere; vt quæſtui haberent pudicitiam. Has enim, nè qua inhoneſtæ turpitudinis macula proſtituerentur, dote locupletatas, & veſte ornatas, honeſtè collocandas curabat. Mulieribus, ac familijs, quæ ad inopiam redactæ, ingenuo pudore à corroganda ſtipe arcebantur: ipſe ſuis fortunis clanculum ſubueniebat? neminem denique abſe vacuum & inanem, quoad poſſet, abire patiebatur. Sed & inuidentiæ fraternæ felicitatis per id tempus medicinam fecit; vt qui priùs immodicè ſui amans non æquo animo ſecundos proximorum euentus ferret, poſtmodum charitate efferueſcente, factum ſit, vt magnis aliorum commodis omnis Hieronymi deſudaret induſtria, & alienæ ſalutis procurandæ vniuerſæ excubarent cogitationes & ſtudia; proſperos eorum ſucceſſus ea vultus ſerenitate & hilaritate excipiẽdo qua illius animus perpetuò fruebatur, niſi quandò commiſſorum recordatio, depulſo gaudio, dolorem immitteret. Acriùs autem illi, & difficilius bellum aduerſus effrænatos appetitionũ impetus & incendia carnis inſtabat; eoque periculoſius & grauius, quò ſuperiorum vulnerum nondum obductis cicatricibus, & incommoda ſubindè & damna in progreſſu virtutis, acerrima expe-

ſubtraxit Itaq; non amplius frequentare Senatum, non in curiam ventitare, non publicis intereſſe conuentibus, neminem præhenſare, nullam deniq; reipublicæ procurationem attingere: ſatis perdifficilem rempublicam ſibi adminiſtrandam ratus; propriæ ſaluti inuigilare, & varios ſenſuum motus honeſtè, & cùm pietate moderari. His igitur publicis muneribus, quaſi compedibus, quibus maximè retardari ſolēt cōcitati ad ſummam virtutem animorum curſus, fractis, & reiectis, mirum eſt, quàm, quantum nuſquam anteà, ad ſanctioris, & aſperioris vitæ ſtudia concitatè raperetur. Superbiam in primis, & animi elationem, malorum omnium incitamentum & originem, crebris humilitatis exercitationibus radicitus ex animo aggreſſus euellere humilis veſtitu, alloquio, & conſuetudine vbique apparebat, neq; exterior modò humilitas, interioris haud dubiè index, in eo enitebat: ſed multò magis interior certis indicijs ſui ipſius contemptu, ac deſpicientia emicabat; quippè laudum præconia, & gloriæ ſplendorem perindè auerſabatur, & horrebat, ac cæteri dedecus & ignominiam: de ſeipſo ità demiſsè & abiectè, quaſi de mortalium omniū deſpicatiſſimo; ac ſceleſtiſſimo loquebatur; nec aliter ſentiebat; ſi quid verò præclarè geſti negare, aut diſſimulare non poterat; id totum diuinæ gratiæ acceptum ingenuè referebat. Effuſa etiam, & Chriſtiano homine digna liberalitate ſuperioris vitæ cupiditati obuiam itum. Cùm enim eleemoſynarum parciſſimus, pro-

ſuſiſſimus autem vanorũ ſumptuum extitiſſet, adeò prolixam, & beneficam poſteà in pauperes induit naturã; vt inops nullus occurreret, in quem ille ſtipem benignè non cõferret. Eius verò benignitatem non mediocriter in primis ſentiebant Virgines, quas egeſtas poſſet impellere; vt quæſtui haberent pudicitiam. Has enim, nè qua inhoneſtæ turpitudinis macula proſtituerentur, dote locupletatas, & veſte ornatas, honeſtè collocandas curabat. Mulieribus, ac familijs, quæ ad inopiam redactæ, ingenuo pudore à corroganda ſtipe arcebantur: ipſe ſuis fortunis clanculum ſubueniebat? neminem denique abſe vacuum & inanem, quoad poſſet, abire patiebatur. Sed & inuidentiæ fraternæ felicitatis per id tempus medicinam fecit; vt qui priùs immodicè ſui amans non æquo animo ſecundos proximorum euentus ferret, poſtmodum charitate efferueſcente, factum ſit, vt magnis aliorum commodis omnis Hieronymi deſudaret induſtria, & alienæ ſalutis procurandæ vniuerſæ excubarent cogitationes & ſtudia; proſperos eorum ſucceſſus ea vultus ſerenitate & hilaritate excipiẽdo qua illius animus perpetuò fruebatur, niſi quandò commiſſorum recordatio, depulſo gaudio, dolorem immitteret. Acriùs autem illi, & difficilius bellum aduerſus effrænatos appetitionũ impetus & incendia carnis inſtabat; eoque periculoſius & grauius, quò ſuperiorum vulnerum nondum obductis cicatricibus, & incommoda ſubindè & damna in progreſſu virtutis, acerrima expe-

riebatur & grauiſſima. Quare cùm magnum eſſe in victus continentia præſidium ad inſanas corporis libidines debilitandas, & frangendas intelligeret: ac quaſi lorica & ſcuto tectus, furentibus ſenſuum appetitionibus ſeſe obijcere ſtatuit. Itaque multa inedia, & aſſiduis ieiunijs delicatum corpus affligere, in ſumma rerum omnium copia extremæ inopiæ & victus incōmoda, ad perdomandas corporis cupiditates, libentiſſimo animo ſubire cœpit. Somni erat parciſſimus, neceſſitaſq; veriùs, quàm voluntas hominem cubitum diſcedere cogebat; vbi ſatis naturali corporis deſiderio intrà naturæ neceſſitatem feciſſet, depulſo ſomno de multa nocte vigilabat: præmiſſa oratione vilioribus ſe domi exercitijs dabat. Interdiù Eccleſiarum limina religioſa animi pietate frequens terebat. Ægros inuiſens voce & opera recreabat, eorũq; corporibus iuxtà & animis perutilis aderat; cumq; alia deeſſent vniuerſa, in Aſceticis verſabatur aſſiduus; quorũ lectione, diuini amoris cōſopitus ignis excitaretur ardentius. Orationis ſtudiũ cōprimis in eo enituit ſingulare; licèt enim nondum ſatis diuinarum rerũ cōmentationibus eſſet expolitus, & informatus: vocali tamẽ precationi plures horas tribuebat, paulatim mentali ſeſe accommodans; idque tanto animi ardore, vt lachrymas cohibere, reprimere, ſuſpiria, nequiret: quo orandi ſtudio maximè adiutus breui ſuorũ ſenſuũ corporiſq; victoriam, difficilem poſt dimicationem, reportauit, & ſpiritalis pugnæ trophæa reuexit.

Ad quem perfectionis gradum, & qua ratione breui peruenerit. Cap. XV.

ETanta bonarum frugum ſemente in Hieronymi pectore diuinitùs iniecta, & exercitiorum labore, atque optimi diligentiſſimiq; magiſtri diſciplina exculta, non modò albicabat ad futuram meſſem vberima virtutum ſeges; ſed iàm tum fructus legebantur omnium admiratione non indigni, eiuſque virtutis in primis, quæ quò rarior in terris, eò præſtantior cenſeri, & in ſumma admiratione haberi ſolet: in Hieronymo autem tantò admirabilior, quātò longo vſu deprauatæ cōſuetudinis vehemētiùs aduerſabatur, de iræ moderatione loquor. Erat enim ipſa natura, vt anteà diximus, animi concitationibus, & iræ motibus maximè obnoxius Æmilianus, vt leuiſſimis etiam de cauſis iracundia & ſtomacho excandeſceret, neque iratus, animo, aut verbis, aut manibus moderaretur. Sed cum didiciſſet nihil magis proprium chriſtiani hominis, aut dignum, quàm concordiſſimè viuere cum omnibus; & tanquàm proximos eximio quodam amore vniuerſos complecti: nihil verò à chriſtiana religione magis alienum, & abhorrens, quàm inimicitias, licèt alioquin iuſtiſſimas, exercere cum aliquo, vel tacitas & occultas, vel indictas & apertas; hoc vnum Christum Dominum egiſſe, hoc à nobis enixè contendiſſe; vt ſtudio & voluntate non diſſideremus; propoſita hac una mutuæ bene-

 uolen-

uolentię & inimiçorum dilectionis nota ad veros Dei filios à gehennæ filijs fecernendos;hæc ille reputans efferatos iracundiæ motus cōprimendos, omneſque odiorum, & inimicitiarum fibras euellendas conſtituit. Itaq; firmo in primis decreto induxit prorſus in animum, quaſcunque vel grauiſſimas offenſiones ad eum vſque diem hominum improbitate acceptas, libentiſſimè Chriſti Domini Crucifixi amore deponere ac condonare; tum, ſi quæ in poſterum inferrentur iniuriæ, ac contumeliæ non ſolū remittendo, ſed etiam, beneficijs compenſando, chriſtiana nobilitate vlciſci; extititque breui eximius ſalutaris inſtituti fructus; nam tolerātiæ ſtudium, & exercitium patientiæ tàm inſignis eſt ſubſecuta incitatioris illius naturæ moderatio, & turbulentiſſimę ad offenſiones commotionis caſtigatio; vt grauiſſimis cōtumelijs ijs ipſis præſentibus, qui palàm iniuriam intuliſſent non modò ardentiùs nō ſuccenſeret, ſed etiam ità ſe moderatum, lenem, patientemque præberet; nullam vt in vultu triſtitiam, nullam in verbis iracundiam præſeferret. Satis erit quaſi ad ſpeciem tantę virtutis, quod illi in hoc genere mirandum accidit, recenſere. In Area Marciana Venetijs cùm nepotū negotia curaret, neſcio qua cauſa, vt ſæpè fit, ab improbo quodam & peruicaci homine, & quidem iure bono, diſcentiebat Æmilianus. Ille contra iurgijs & clamore contendere, acrius vrgere, atq; ferocius inſoleſcere (ſic enim Paulus Iuſtinianus Senator grauiſſimus qui tùm fortè aderat com-

cõmemorare ſolebat) Hieronymus incitatum lenire blandis verbis & chriſtiana patientia ad moderationem inuitare conabatur, at ille nihil minus furens ac frendens plurima in eum maledicta coniecit, & egregiè conuicijs onerans eidem ſe barbam carptim conuulſurum poſtremò minatus eſt. Hieronymus ac tanta, & tàm inſigni accepta iniuria, quanquam ea eſſet ætate, quæ ſolet eſſe ad maledicendum effrenatior & ad vlciſcẽdum acerbior, ac impatientior ad ferendum: ijs verò & fortunæ & corporis præſidijs munitus, vt hæc omnia facilè præſtare poſſet; ità tamẽ ſe geſſit, vt nemini omnium vel oratione, vel vultu, vel ànimo viſus ſit in conuiciatorem, vel mediocriter commoueri. Quin etiam (quod vix credibile videatur) minanti barbæ euulſionem, ſereno & hilari vultu, paulũ inflexa ceruice, & producto capite, mentum porrigit; tùm blando oculo hominem intuitus, placido ore, & ad riſum ferè compoſito, en, inquit, barbam: ſi Deo ità cordi eſt, vt lubet, age. Quod tantæ moderationis exemplum nefarium hominẽ ſin minus pęnitẽtia emendatũ pudore certè confuſum abegit; circumfuſamque multitudinem admiratione compleuit: palàm aſſerentibus, qui ad iracundiam pręcipitem Hieronymi naturam iàm anteà perſpectam habebãt, ſi quid olim tale eidem contigiſſet, futurum fuiſſe proculdubio, vt hominem dentibus dilaniaret, quandò cætera ad vindictam defuiſſent. Sed vicerat iàm chriſtiana animi ſubmiſſio & manſuetudo naturę faſtũ; & ſui ipſius deſpectus

& contemptus vindictæ cupiditatẽ repreſſerat; ſtudiumque irritandi Chriſtum, inſanam vulgi opinionem abiecerat; idque in omni vita conſtantiſſimè poſtea retinuit; vt quauis graui offenſione interpoſita, ſermone tamen ſingularis modeſtiæ ſuauitate, & humaniſſimis verbis vteretur condito: vt in omnibus dictis & factis ea præſtantis animi effigies, & quaſi interna ſpecies appareret, quæ perturbationibus ſedatis; ſumma tranquillitate perpetuò frueretur. Sed vndę tantæ in chriſtiana diſciplina progreſſiones extiterint, nec iniucundũ, nec inutile chriſtiano lectori erit cognoſcere. Aggreſſus euellere, quam inimicus homo in eius animo ſuper ſeminauerat zizaniam, dùm veterno peccatorum conſopitus detineretur; ità ſibi cùm vitijs agendum putat, vt nõ omnia ſimul iuſto prælio adoriatur; ſed, quaſi ſingulorum viribus diuiſione imminutis; ſeorſim bellùm inferat, interitumque moliatur, idque tentatum ex animi ſententia ceſſit; nam, cum aliquod vitium ex ijs, cui diù, multumque aſſueuerat, contrariæ virtutis actibus quatere, & pietatis machinis euertere conaretur, non longam poſt oppugnationem, tandem victoria potiebatur; eoque proſtrato, & penitus deiecto; aliud in aciem prouocabat; rurſumque aduerſæ virtutis exercitijs oppugnatione inſtructa, nõ prius deſiſtebat, quam, expugnato vitio, virtus in animo dominaretur; tum ad reliqua pari pugnæ victoriæque curſu pergebat. Itaque diuino auxilio maiores in dies afferente vires; breui factum eſt,

vt quaſi minutis prælijs vniuerſum vitiorũ agmen vicerit, ac profligarit, quod ſimul adoriri difficile fuiſſet ac periculoſum. Ità cordis agro veluti noxió ſemine expurgato, paratior in dies mens erat ad ſuſcipiendos cęleſtes diuinæ gratiæ ſatus, vt facilè credita ſemina in centuplum ſegetem cultori ſuo referret. Nec diſſimili ratione cæteros informabat. Cùm enim ex eo nobilis quidam eius per familiaris, qui Hieronymi exemplo & exhortatione oppreſſam ſceleribus conſcientiam exonerare aggreſſus accurata & diligenti cõfeſſione collectum per multos annos peccatorum exitiale virus euomuerat; quæreret dilig ẽter: quibuſnam gradibus in poſterùm, certam ſalutis rationem inire, & illius veſtigia poſſet inſiſtere. Hoc vnum illi ingerebat Hieronymus: Amice, ſi, peccatorum labe deterſa, ea cordis puritas eſt in votis, quæ non indignè Chriſtum Dominũ excipiat hoſpitio à certum aliquod, & ſingulare vitium primò aggreſſus, eo ſatis idonea, te iudice, caſtigatione emendato; ad reliqua ſeorſim perge, & breui recuperatam ſanitatem experiere. Quod adeò ſalutare ad vitia perdomanda conſiliũ nõ tam è terrenæ militiæ inſtitutis petitum, vbi maximè diſtractis hoſtiũ viribus, victoria quęritur; quàm è Spiritus ſãcti ſchola hauſtum crediderim. Ità enim in Collationibus apud Caſſianum, Abbati Serapioni, aduerſus animi prauitates procliuitateſq; vitiorum pugnandum viſum eſt: vt non cùm vniuerſis, ſed cum ſingulis iiſque infeſtioribus, & principibus certamen *Collat. 5. cap. 14.*

inea-

ineatur; quò leuioribus quaſi pugnis, vniuerſa faciliùs animo depellantur. Minutis enim prę-lijs quotidie debilitatum hoſtem, ad ſummam etiam belli totius, mox inualidum habebimus. Dignus planè Caſſiani locus, qui totus hic integer adſcribatur. Sic autem habet. *Quamobrem ità nobis aduerſus hæc arripiēda ſunt prælia, vt vnuſquiſque vitium, quo maximè infeſtatur, explorans, aduersùs illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis, ac ſolicitudinem ergà illius impugnationē obſeruationēq; defigens, aduersùs illud quotidiana ieiuniorum dirigens ſpicula, contrà illud cunctis momentis cordis ſuſpiria, crebraquè gemituum tela contorquens; aduersùs illud vigiliarum labores, ac meditationē ſui cordis impendens, indeſinentes quoq; orationum ad Deum fletus fundens, & impugnationis ſuæ extinctionem ab illo ſpecialiter ac iugiter poſcens. Impoſſibile namque eſt de quolibet paſſione triūphum quempiā promereri, priuſquā intellexerit induſtria, vel labore proprio victoriam certaminis ſemet obtinere non poſſe; cum tamen, vt valeat emundari, neceſſe ſit eum die noctuq; in omni cura, & ſolicitudine permanere. Cumque ſe ab ea ſenſerit abſolutum, rurſum latebras ſui cordis ſimili intentione perluſtret, & excipiat ſibi, quam inter reliquas proſpexerit duriorem, atque aduersùs eā ſpiritualiùs omnia ſpiritus arma cōmoueat; & ità ſemper validioribus ſuperatis, celerem de reſiduis habebit, facilemq; victoriā; quia & mens triūphorum proceſſu redditur fortior, & infirmorum*

morum pugna ſuccedens, promptiorem ei prouētũ faciet præliorum; vt fieri ſolet ab his, qui coram regibus mũdi huius omnigenis cõgredi beſtijs præmiorum contemplatione conſueuerunt, quod ſpectaculi genus vulgò Pancarpium nuncupatur. Hi, inquã, feras quaſcunq; fortiores robore, vel feritatis rabie conſpexerint diriores, aduersùs eas primæ cõgreſſionis certamen arripiunt; quibus extinctis, reliquas, quæ minùs terribiles, minùſq; vehementes ſunt, exitu faciliore proſternunt. Ità & vitijs ſemper robuſtioribus ſuperatis, atq; infirmioribus ſuccedentibus, parabitur nobis abſq; vllo diſcrimine perfecta victoria. Sed præter Caſſianum Diuum etiam Baſilium, eius rei auctorem placet referre, cuius verba in eandem ſententiam ad Chilonem Monachum ſunt: *Præſtat enim paulatim proficere, & per gradus quodãmodò exercitationis ad altiora tendere. Ne ſubitò vitæ voluptates omneis abſcinde, nè ab extremo ad extremum ſtatim cõmutatio fiat. Quia, ſi cumulatim omnes illicò abs te illecebras abſterrere velis, tentationũ turbã tibi magnam creaueris. At ſi vnam fortè cœperis per vim ſuparare, ad aliam vincendã, iàm te quodãmodo præpara, vt ſic omnes poſteà paulatim extinguas.* Cæterùm hæc aliaq; huiuſmodi non Caſſiiani, aut Baſilij, alteriuſue ſcriptis, quæ manu terere nondũ didicerat, ſed Spiritus ſancti inſtitutioni accepta referẽda ſunt. In ſenſuũ autẽ omniũ, in linguę præſertim, & oculorũ cuſtodia, totiuſq; corporis, & habitus cõpoſitione adeò multus & emendatus; vt ipſa externa

pie-

pietatis ſpecie omniũ Ciuiũ ora oculoſq; in ſe vnũ defixos teneret; tantâ morum emendationẽ & correctionem vitæ, vix ijs ipſis credentibus, qui eam oculis quotidie cernerent. Cæterùm non fucatam, & adulterinam Hieronymi virtutem, ſed veram & ſolidam fuiſſe extrema illa communi & peracerba ſequentis anni calamitate; quaſi aurum coticula, comprobatum eſt.

Miſeris in magna annonæ caritate plura collata ſubſidia. Cap. XVI.

1528 ANnus appetebat eius ſæculi vigeſimus octauus, calamitatibus atque hominum funeribus fœcundiſſimus & memorabilis, ſi quis alius. Hic ſatis amplam charitatis & patientiæ palæſtram; optatam & copioſam ærumnarum ſegetem; & vberriorem, quàm anteà, benemerendi de hominibus materiam Hieronymo obtulit. Laboratum enim eo anno tota ferè Gallia Ciſalpina adeò grauitèr annonæ caritate, vt nullus tantam aliquandò ſe vidiſſe, aut audiſſe rei frumentariæ cæterarumq; frugum difficultatem teſtaretur: quod malum ità breui auctũ eſt, quà ſoli ſterilitate, quà bellorum difficultate; in agro præſertim Mediolanenſi ipſaque Inſubrum principe Ciuitate; vt, euincente dira fame naturæ faſtidiũ cùm nauſea ſordidos inſolenteſque cibos reijcientis, conſumptis cibarijs, iumentorum ſtrages paſſim homines ediderint; feles, canes, mures deuorarint, aliaque multa in iucundiſſimas epulas habuerint, quæ hu-

humanus ſtomachus perhorreſcere cõſueuit. E fertiliſſimo totius Inſubriæ agro de reliquis facilis eſt coniectura; vt non leuiter dubitaretur à multis, ne fame Ciuitates illæ ciue exhauſtæ, delerentur. Multò melius cùm Venetis, Præfectorum annonæ diligentia, agebatur, qui cõmunem egeſtatem certis indicijs præſagientes, ingentem vndique rei frumentariæ, cæterarumque frugum copiam per annotinas naues maturè comportandam curarant. Sed eius abundantiæ fama per Inſubrũ Ciuitates euulgata, adeò breui omnium ordinum vndiq; multitudinem acciuit, vt ibi etiam durior in dies annona fieri, grauique fame Ciuitas vrgeri cœperit, eiuſq; non multò poſt commutata facies, miſera ſpecies, flebilis aſpectus extiterit. Oberrabant ſiquidem antè omnium oculos miſerorum greges, omnia mendicis, atque ægris latè compita obſeſſa laborabãt, adulta iam hyeme, & ingraueſcente in dies egeſtate, algore & fame enectis: ora pallentia, corpora, quaſi horribili tabe conſumpta, color exhauſtus, fractæ vires ad vocem & eiulatum, nedùm ad inceſſum imbecillæ vultus animoſque bonorũ omnium triſtitia, & mœrore defixos tenebant; & vrgæns extremi tot miſerorum caſus expectatio omnium mentes ſolicitabat. Indoluit præ cæteris Hieronymus diræ calamitatis acerbitatem, & innumerabilium penè egenorum funeſtas clades intimo animi sẽſu ingemuit, hæſitq; aliquandiù peracerbo dolore vehementer conſternatus. Sed magnanima illa ſua in proximos

cha-

charitate paulò poſt erectus, omnium egeſtatē animo complexus, de omnibus ſubleuandis, etiāſi domeſticas omnes in eam rem opes exhauriri oporteret, cogitauit, reque ipſa cogitata perfecit: nàm omnium calamitoſorum cura magno animi ardore ſuſcepta, eos domum adductos, omni charitatis officio recreatos, ſtipe auctos, veſte etiam, ſi opus eſſet, ornatos dimittebat; in compitis ac vijs iacentibus largè & copiosè ſua pecunia ſubueniebat; quocunq; iret, nemo inops occurrebat, in quem ille non fusè de ſua miſericordia deriuaret. Familias, quarum inopiam nobilis pudor aggrauabat, clàm alendas ſibi aſſumebat. Cumque de tanta in pauperes benignitate admodum frequentes, & ſecundi manarent tota Ciuitate rumores; egenorum turba ad Hieronymi ædes alimenta petitura, velut examen apum, vndecunque conuolabat: quos ille profuſa & benefica in pauperes natura, exceptos, cibo reficiebat, veſte tegebat, nummis etiam inſtruebat. Quæ indeſeſſę pietatis officia, quotidiana nec interrupta benignitate, eò breui proceſſerunt, vt deficiente cenſu, & excuſſa in pauperes crumena, ne vnus quidem illi ſupereſſet ad ſe ipſum alēdum nedum ad inopes ſubleuandos, nummus. Sed tùm maximè cum nihil eſſet pietati relictum, intellectum eſt, quo pietatis ardore ferueret, & quo charitatis ſtudio pauperū inopiæ ſubleuandæ flagraret. Multa enim ſecum animo voluens, id tandem conſilij cœpit, vt ornamenta domus, pretioſamque ſuppellectilem diſtraheret,

ret, & quæ anteà parietibus domoq; exornandis inſeruierant, tùm feliciori conſilio ad animæ ornamentum, pauperumque ſubſidium traduceret; quò diutiùs chriſtianæ pietatis fons largiſſimè flueret. Magna itaque bonorum diſtractione facta, nec vilioris ſubſtantiæ, quin veſtium & indumentorum, pretioſioriſq; rei domeſticæ, & ingenti collecta pecunia, largius eſt multorum neceſſitatibus proſpectum; ſolemneq; illi exindè fuit nihil domi proprium, quãuis eximium aut neceſſarium; ſed cuncta pauperibus poſſidere; eaque promiſcuè, ſolius fraternæ neceſſitatis habita ratione; euulgare. Itaq; breui domum ſuam nobili antè periſtromate, & delicata ſupellectili fulgentem, vniuerſo ornamentorum apparatu denudatam, & vacuam, in Xenodochium propemodùm conuertit; vulgò enim à miſeris nullo diſcrimine eius atria, porticus, interiora domus frequentabantur; ſi qui etiam tecto carerent, hoſpitio excipiebantur; Vt nõ minùs in Hieronymum cadere, quod de ſe S. Iob affirmabat, mihi videatur: *Si negaui, quod volebãt, pauperibus, & oculos Viduæ expectare feci; Si comedi bucellã meã ſolus, & nõ comedit pupillus ex ea: Quia ab infãtia mea creuit mecũ miſeratio, & de vtero matris meæ egreſſa eſt mecũ. Si deſpexi prætereũtẽ, eò, quod nõ habuerit indumentũ, & abſq; operimẽto pauperẽ. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouiũ mearũ calefactus eſt.* Iob 31.
Hæc inquã vſurpare poterat, & miſericordię lacte ſe nutritũ gloriari; qui adeò refetta pietatis viſce-

viſcera gerebat, nihil vt ſibi reliquum faceret, quo humana quæque in egentes deriuaret ſubſidia, cumque pecunia, vel cibus ad manum nõ eſſent, diuendita re familiari, eorum inopiam ſubleuaret. Hac tanta Hieronymi charitate tota vrbe enitente, prouocata eſt multorum in pauperes miſericordia, plurimis iniectus ſubueniendi ardor; reque ipſa maior deinceps fuit in miſeros ciuiũ charitas, largior in egenos erogata benignitas: excita haud dubiè tàm illuſtri Hieronymi exemplo. Sed his non contenta finibus ad decumbentes, & occumbentes etiam progreſſa eſt Hieronimi cura: ijs enim crebrò aſſidere, ſedulò miniſtrare, ſolatio pariter & auxilio eſſe ſtudebat; quos in lecto vis morbi extingueret, hos ſupremam illam ſummæ rei clauſulam conſummantes adhortationibus ſalutaribus & monitis adiuuabat, ardentiſſimis verbis confirmabat, nihilque, quod in extremo illo certamine præſidio futurũ eſſet, omittebat. Verùm ne cùm ſuprema quidem occumbentis vitæ clauſula tã ſpectatæ pietatis periodus clauderetur: ipſa etiam defunctorum cadauera omnis vitæ & ſenſus expertia, cõplexa. Cum enim res eò loci deueniſſet, vt paſſim iacentes in cõpitis pauperes miſerandum in modum expirarent; & nõ rarò per medias vias atque fora triſti ſunè & luctuoſo ſpectaculo proſtrata eorum corpora, quos vel dira fames extinxiſſet, vel frigore & gelu ſæua necaſſet hyems, ſepulturæ beneficio deſtituta iacerēt; hoc etiam ad ſuam pertinere charitatem Hieronymus arbitratus,
diebus

diebus in viuorum miniſteriũ aſſumptis, in ſepeliendis mortuorum corporibus noctes inſudabat. Erat enim hoc illi frequentiſſimum per media intempeſtæ noctis ſilentia vicos Ciuitatis obire, vt ſi quem extremo languore oppreſſum, & iàm vita deſtitutum inueniſſet, conſuetæ charitatis officio, vel funus ei curaret, vel in humeros ſublatum, quod ſæpiſſimè faciebat, ad ſacra cœmeteria ipſe deferret. Et quamuis tam inſigne pietatis officium clàm ille cuperet eſſe; haùd tamen diù celari potuit, fuitque tàm egregium facinus etiam ab illius ætatis Oratoribus celebratum; quod ſuo loco dicemus. His ille miſericordiæ operibus annum fermè totũ tranſegit, magnamque pauperum turbam, quoad nouis frugibus ditior annus copiam frumenti vberiorem ſuppeditare cœpit, aluit: vt hac tàm benigna, & prolixa in pauperes natura fontes ſibi diuinæ aperuiſſe clementiæ, tutamque muniuiſſe ad ſalutem viam planè videri poſſit. *Lib. 4. c. 1.*

Ioanne Petro Caraffa familiariter vtitur. *Cap. XVII.*

AVctus eſt Hieronymus per id tempus alio non ignobili ſpiritalis vitæ magiſtro: is fuit Ioannes Petrus Caraffa, vir & doctrinarum omnium inſigni laude florens, & magnæ integritatis, pietatiſque fama illuſtris, qui poſteà in Cardinalium Collegium à Paulo Tertio lectus, eiuſque ordinis Princeps, Marcelli Se-

cundi Pontificatum excipiēs Paulus IV. mutato de more nomine, appellari voluit: huius opera & cōſilio vtebatur aſſiduè Hieronymus, eiq; tantum deferebat, nihil vt, eo inconſulto, moliretur; vt ideò multa deinceps à Hieronymo ſua ſponte geſta Caraffę conſilijs aſcriberētur, quod ſuis infrà locis dicetur. Interim quis eo tempore Caraffa, & quæ illi occaſio Venetijs commorandi, & conſuetudinis cum Hieronymo (paulo altiùs repetita rei narratione, ſed ſine faſtidio ac moleſtia) aperiendum. Datus fuerat Ioannes Petrus ab Iulio II. ſub initium Pontificatus Theatinæ Eccleſiæ in Marſis Pontifex: & ad Archiepiſcopatum Brunduſinum, Theatinenſi longè opulentiorem apud Clementem VII. à Carolo Cæſare poſtulabatur. Sed multò maiora in Dei gloriam, & animarum lucra animo moliens Caraffa, etiam Theatinenſi Epiſcopatu ſe ſponte exuit, Summique Pontificis arbitrio liberè conferendum permiſit: tùm lectis noctę probitatis, & nobilitatis aliquot ſocijs, ipſo Clemente approbante, anno ſui Pontificatus primo, eiuſq; ſæculi vigeſimo quarto, ſolemnioribus Religionis votis Romæ nuncupatis, Clericorum Regularium primus auctor extitit: quibuſcum, exiguis ædibus ad Montem Pincium conductis, religioſam vitam ducebat. Sed mox annus irruptione turbulentiſſimus externa vigeſimus ſeptimus eſt ſubſecutus: cùm Borbonij arma Romanæ Ciuitati ſuperfuſa, fœda populatione ac direptione ſimul vrbi, ſimul Religioni vaſtitatem intulere,

vt, inter Romanæ Vrbis & ſacrorum clades, nulla fortè maior, aut turpior numeretur. Erat exercitus penè totus ex catholicę fidei deſertoribus, & Pontificiæ ſedis hoſtibus infenſiſſimis conflatus, quibus ſtudium deſæuire per laſciuiã in ſacra, & ex Clericorum iniurijs, ac dehoneſtamentis voluptas; Vndè ſacri homines ſtatim ſæuo victori ludibrium, & præcipua materies infeſtiſſimæ crudelitatis: Roma in primis miſerante cum lachrymis, Eccleſiæ Catholicæ Põtificem eiectum, & ſua pulſam ſede vicariam illam veri numinis maieſtatem; Ædes verò ſacræ, religioſorumque cœnobia militares in caſas fędo ſpectaculo conceſſere; Ibi manipulares nulla reuerentia ſacri ſoli, tanquam in ganeo, & fornice, alea, ventre, & omni reliqua fœditate laſciuiebant; atq; adeò vniuerſa, cruẽto rapaciſſimoq; milite ſumma cum ſacrorum iniuria, furente, & funeſtiſſimè populante, fędata direpta. At nè intrà vilia quidem & exigua tecta pauperes nouiq; religioſi, de quibus agimus, fuere tuti; ad erogandam ſiquidem pecuniam à direptore milite, compelluntur; ídque domeſtica egeſtate prohibente indignis, probris ac verberibus malè accipiuntur, tenui & vili ſupellectili expoliantur. Quare in tàm miſerabili & extrema Vrbis clade, & rerum omnium direptione, ſibi diutiùs Romæ ſubſiſtendum non putarunt. Igitur Veneti Oratoris ab Vrbe diſcedentis benignitatem nacti, anni ſub exitum, cum eo Venetias commigrarunt, conductiſq; ædibus ad Sancti Nicolai Tolentina-

tis,anno ineunte vigeſimo octauo, domicilium poſuerunt; vbi fuit Caraſta ad annum ferè trigeſimum ſextum,quo à Paulo III. ſui item Pontificatus anno tertio, Cardinalis honore inauguratus eſt. Vt primùm doctrinæ & pietatis nouorum Religioſorum fama latiùs per Vrbē manere cœpit multorum ad eos factus eſt concurſus, multis religioſi inſtituti probata eſt diſciplina, ardenter etiam expetita & ſuſcepta: plurimorum ciuiū Patrum opera & ſtudio caſtigatus vitæ luxus & morum licentia; nec ſerò iſta ad Hieronymi aures deferūtur,qui vt erat proborum ſtudioſiſſimus, facilè ad eos ſe confert, Caraſſæque cōſuetudine maximè delectatus cœpit religioſas ædes frequentare; nec moleſtus erat Ioanni Petro creber Hieronymi acceſſus, nec inutilis Hieronymo; ille enim hominis nobilitatem tanto cum pietatis ardore coniunctam ſuſpiciebat & admirabatur:Hieronymus viciſſim in Caraſſa vniuerſa humanę diuinæq; ſapientiæ ornamenta cum ſumma vitæ integritate, non ſine admiratione vbique commendabat ac prædicabat: multaque in animæ & ſalutis ſuæ commodum, ſpiritaliſque profectus vberiorem fructum ſemper è cōgreſſu probatiſſimi hominis,hauriebat. Itaque venit illi in mentem ad ſanctiora maioraq; pietatis ſtudia informandum Ioāni Petro ſe tradere:quippè nihil in ſpiritalis vitæ progreſſu regēdarum animarum moderatore peritiſſimo antiquius habebat; qualis ei Caraſſa videbatur, è cuius nutibus, veluti certo diuinæ voluntatis interprete,

prete, totus penderet, ſeque & ſua componeret vniuerſa; propterea quòd certa lege ſibi indixerat iam pridem, nihil vt proprio ſtatueret arbitrio, neuè in rerum ſpiritaliũ vſu, ſuo fallaci ſenſu & inexperto vteretur ductore, nè hac vna via occultis dæmonum fraudibus facilis pateret aditus. Quod pium & prudens animi decretum adeò religiosè tota vita ſeruauit, vt ne pietatis quidẽ opera, inſcio & in conſulto conſciẽtiæ moderatore, aggrederetur: ſiue quòd adeò illi in omnibus proprij ſenſus eſſet ſuſpecta libertas: ſiue quòd ſciret, quò minùs de noſtro imperata res habet, eò cumulatiori mercede meritum obſequij compenſari. Igitur, vel priore magiſtro deſtitutus, vel quòd vtriuſque operam perutilem ſibi exiſtimaret, è Caraffa quæſiuit, vt ſeſe rerum ſpiritalium doctrina inſtituendum ſuſciperet, de ſe, & de rebus ſuis, ex Dei gloria animæq; ſalute, liberè ſtatuere vellet; id ſibi per gratum fore. Non grauatè prouinciam ſuſcepit Caraffa, ex eo fertili ſolo vberem frugum copiam ſe breui collecturum (quod poſteà rei euentus comprobauit) conijciens; & quod liberaliter ſpoponderat, pari poſteà fide ac religione perſoluit; Sæpiùs actum eſt inter eos de diuinis rebus, de proximorum ſalute procurãda, de corruptis eius ætatis moribus ſanandis, de nouo certoque vitæ genere deligendo; quibus frequentiſſimis colloquijs ad ſtrenuè in vinea Domini laborãdum, quotidiè magis inflãmabatur Hieronymus; nec contemnendos in rerum ſpiritalium exercitatione

progreſſus oſtendebat, quibus in dies eius ſpiritus pietaſque Caraffæ ampliùs probabatur: nunquàm tamen illum ſuo nouo ordini adiungendum curauit; fortè, quia, cõmunicato cùm eo animi ſui conſilio, intelligeret hominem ad alia omninò, ſed tamen Christianæ Reipublicę proximorumque ſaluti perutilia, à Deo vocari, ac proindè, cùm eum maximi faceret, quotidieque ad pietatis progreſſum vrgeret; interiori tamen religione prohibebatur, nè ad ingreſſum recentis religionis illum ſolicitaret. Quin etiam Caraffæ auſpicijs & conſilijs, Hieronymũ ad pauperum derelictorum curam animum applicuiſſe adeò certa & conſtans eorum opinio fuit, qui ab eodem Hieronymo in partem laboris ſocij lecti fuerant; vt anno ab eius obitu decimo, à Ioanne Petro Caraffa tum Cardinali, hoc vno maximè nomine, cum ſuo ordine Cõgregationis vnionem poſtularint, quòd ſcilicèt eius auſpicijs illorum operum eſſent fundamẽta iacta, & quòd ad eos Hieronymum ipſe deſtinaſſet; ſed rẽ aliter ſe habuiſſe idem ipſe Caraffa datis ad Caietanum Thienenſem literis affirmat, qui totum hoc Hieronymi conſilio & charitati ingenuè tribuit. Mirificè autem temporum progreſſu tanta illa Ioãnis Petri, & Hieronymi animorum conſenſio voluntatumq; cõſpiratio apud vtriuſque ordinis alumnos proceſſit velut à radice mutuæ charitatis vigor ad ramos tranſmiſſus; vt non minoribus beneuolentiæ vinculis hæ duæ familiæ modõ vinciantur, quàm ipſa ambarum Religionum capita fuerint.

Lib.3.c.6

fuerint amoris & charitatis neceſſitudine copulata. Qui verò primus Patrum Theatinorum locus à Hieronymo Venetijs eſt frequentatus, is poſteà noſtris vſui & commodo maximè fuit. Nam ad eius Seminarij adminiſtrationem, quod Ioannes Triuiſanus Patriarcha, magno ſanè Venetæ Eccleſiæ non ſolùm ornamento, ſed fructu excitauerat, Patribus nobis ab eodem Veneto Patriarcha vocatis], ad idque ampliſſimis ædibus apud Sancti Hieremiæ conductis, vbi annos fermè viginti eoque ampliùs Seminarium ſubſtitit, nullum interim noſtris erat publicæ Eccleſiæ, nullum religioſæ ſepulturæ ius, ſed domeſtico Sacello ad quotidiana & priuata ſacrificia vtebamur. Itaque è Patribus per id tempus, qui deceſſiſſent ad Sancti Nicolai Patrum Theatinorum religioſo funere efferebantur; vbi, lõgo linteatorum Patrum ordine cantu, & funalibus occurrente, perhonorificè excepti, ſacriſque Eccleſiæ precibus & cœremonijs expiati, intrà domeſticum cęmeterium, eodem ſacro veſtium & luminum apparatu cantuque comitante, condebantur. Vt quaſi iàm tùm videretur Hieronymus filijs deinceps in ſocietate procreãdis, ſæpulturæ locũ indicare, & viam aperire commodiſſimum ſanè locum; vt ijdem vita defuncti apud eos conquieſcerent, quibuſcum animorum ſumma coniunctione concordiſſimè vixerant. Sed de Caraffa non ſemel mentio redibit.

progreſſus oſtendebat, quibus in dies eius ſpiritus pietaſque Caraffæ ampliùs probabatur: nunquàm tamen illum ſuo nouo ordini adiungendum curauit; fortè, quia, cõmunicato cùm eo animi ſui conſilio, intelligeret hominem ad alia omninò, ſed tamen Chriſtianæ Reipublicę proximorumque ſaluti perutilia, à Deo vocari, ac proindè, cùm eum maximi faceret, quotidieque ad pietatis progreſſum vrgeret; interiori tamen religione prohibebatur, nè ad ingreſſum recentis religionis illum ſolicitaret. Quin etiam Caraffæ auſpicijs & conſilijs, Hieronymũ ad pauperum derelictorum curam animum applicuiſſe adeò certa & conſtans eorum opinio fuit, qui ab eodem Hieronymo in partem laboris ſocij lecti fuerant; vt anno ab eius obitu decimo, à Ioanne Petro Caraffa tum Cardinali, hoc vno maximè nomine, cum ſuo ordine Cõgregationis vnionem poſtularint, quòd ſcilicèt eius auſpicijs illorum operum eſſent fundamẽta iacta, & quòd ad eos Hieronymum ipſe deſtinaſſet; ſed rẽ aliter ſe habuiſſe, idem ipſe Caraffa datis ad Caietanum Thienenſem literis affirmat, qui totum hoc Hieronymi conſilio & charitati ingenuè tribuit. Mirificè autem temporum progreſſu tanta illa Ioãnis Petri, & Hieronymi animorum conſenſio voluntatumq; cõſpiratio apud vtriuſque ordinis alumnos proceſſit velut à radice mutuæ charitatis vigor ad ramos tranſmiſſus; vt non minoribus beneuolentiæ vinculis hæ duæ familiæ modõ vinciantur, quàm ipſa ambarum Religionum capita

Lib. 3. c. 6

fuerint.

fuerint amoris & charitatis neceſſitudine copulata. Qui verò primus Patrum Theatinorum locus à Hieronymo Venetijs eſt frequentatus, is poſteà noſtris vſui & commodo maximè fuit. Nam ad eius Seminarij adminiſtrationem, quod Ioannes Triuiſanus Patriarcha, magno ſanè Venetæ Eccleſiæ non ſolùm ornamento, ſed fructu excitauerat, Patribus nobis ab eodem Veneto Patriarcha vocatis], ad idque ampliſſimis ædibus apud Sancti Hieremiæ conductis, vbi annos fermè viginti eoque ampliùs Seminarium ſubſtitit, nullum interim noſtris erat publicæ Eccleſiæ, nullum religioſæ ſepulturæ ius, ſed domeſtico Sacello ad quotidiana & priuata ſacrificia vtebamur. Itaque è Patribus per id tempus, qui deceſſiſſent ad Sancti Nicolai Patrum Theatinorum religioſo funere efferebantur; vbi, lōgo linteatorum Patrum ordine cantu, & funalibus occurrente, perhonorificè excepti, ſacriſque Eccleſiæ precibus & cæremonijs expiati, intrà domeſticum cęmeterium, eodem ſacro veſtium & luminum apparatu cantuque comitante, condebantur. Vt quaſi iàm tùm videretur Hieronymus filijs deinceps in ſocietate procreādis, ſæpulturæ locū indicare, & viam aperire commodiſſimum ſanè locum; vt ijdem vita defuncti apud eos conquieſcerent, quibuſcum animorum ſumma coniunctione concordiſſimè vixerant. Sed de Caraffa non ſemel mentiò redibit.

Digitized by Google

E graui morbo deſperata ſalute conualeſcit. *Cap. XVIII.*

NEquè ſolùm effuſa bonorũ largitione, ſed grauiſſimi etiam morbi moleſtijs, & ſupremo vitæ diſcrimine explorata eſt Hieronymi virtus & conſtantia; ſiquidem diram famis calamitatem popularis quædam lues eſt conſecuta. Morbi genus id erat, quod febri non intermittente,& acceſſionibus per interualla increbeſcente, per aliquot dies ,!ægri corpore pertentato, mox illud varijs colorum maculis amethyſtinis, rubris, & murinis, haud dubio vicinæ mortis argumento,conſpergebat(huiuſmodi maculę ab antiquioribus medicis papulę nuncupantur,ſeu morbilli) Cùm verò mali cõtagio latius ſerperet,& nihilò verò ſegniùs pietatis opera exerqueretur Hieronymus: eadem infirmitate correptus, lecto decumbere eſt coactus. Morbi vim vt ſenſit, ad animæ curationẽ ſe primò conuertit,& expiatis peccatorum maculis,ſacro pane refici voluit;tùm Deo ritè cõpoſitus,ſeque ipſum impensè illi commendãs, de corporis infirmitate perindè ſolicitus fuit, ac ſi ad eum nulla ratione pertineret; ità Deo hærenti cœleſtia præ terrenis erant in votis. Tenuit hominem aliquot dies morbus,cumque ſe febris perpetuò intenderet; ità inualuit,vt iàm maculæ illæ ſupremi diſcriminis indices toto

cor-

corpore cernerētur, eò pernicioſiores quò maiori nigredine, inficiebantur, vt eius ſaluti & curationi medici planè diffiderēt. Grauior tamen quædam animi, quàm corporis moleſtia Hieronymum torquebat, hinc ſpe, metu illinc languentis animum ancipiti cura diſtrahente, ſubindè lætior, triſtis interdum, ac mœrens cernebatur; nàm, cœleſtium bonorum ſpe in hominis animo nōnunquam largiùs ſeſe effundente, ſecum ipſe magna cum voluptate reputabat, nùm compēdiaria iſta via ſeſe Deus vellet ad amæna Paradiſi his emiſſum vinculis euocare; eaque æternæ beatitudinis expectatione, tantis voluptatibus perfundebatur, vt è vultu ipſo, licèt vicinæ mortis appulſu, & morbi tabe confecto, manifeſta tamen emicarent intimæ delectationis & lætitiæ argumenta. Sed mox inanem geſtientis & exultantis animi ſenſum ſanior illa corrigebat, penituſque comprimebat plena timoris cogitatio; quæ nondum Cœlo maturum hominem monebat, qui adeò longo tempore ſceleribus fœdatus, & toties infernum ignem commeritus, nondùm tamen longo aliquo, & aſperiore pœnitentiæ exercitio, & charitatis officijs expiatus, ſuperiora crimina redemiſſet; abhorrere hoc à diuina lege, eſſe admodum à ſuis culpis alienum. Itaque, talibus curis in diuerſa trahentibus, anceps, ac dubius nutabat animus, & extremo corporis langore conflictatus, acerbiore etiã æternæ ſalutis metu diſcruciabatur, veritus, nè, pœnitentiæ ſpatio intempeſta morte prærepto, vel de rerum ſum-

ma

ma periclitaretur, vel certè longè diuturniora & acerbiora illum manerent poſt obitum ſupplicia perferenda. Inter hæc ſacramentorum vſu conſcientiam repurgat, animum præparat, riteque ad extremum illud certamen inunctus ſupremam iàm expectat horam. Cùm tandem gaudio & timore paulùm abire iuſſis, ſe totum diuinæ voluntati permittit, & in preces effuſus, Deum enixè rogat, vt, ſi è ſua ſalute diuiniq; numinis honore foret, ſiuè præſens vitæ interitus ad ſuorum ſcelerum vindictam, ſiuè longior lucis vſura ad aſperiora pœnitentiæ ſtudia, & ea executioni mandanda, quæ in proximorum ſalutem tandiù, nō ſine illius inſtinctu, animo agitaret; ſupremus ipſe, & æquiſſimus vitæ arbiter pro ſuâ clemētia ancipitem futuri caſus euētum moderetur; ſe omninò diuinæ voluntati libentiſſimè ceſſurum, &, quocunq; vocaret, ſecuturum. Gratiſſimæ Deo fuere preces, cùm pœnitentiæ ardore, tàm diuinæ voluntati obſequendi ſtudio. Exindè enim melius factum eſt laboranti; vt reuelatus morbo, & lecto ſurgere, & ſuis niti pedibus iàm poſſet; citiſſimèque ex ea infirmitate medicis admirantibus emerſit, & idoneis auctus viribus, integer reſtitutus eſt ſuis: vt miraculo par viſum ſit hominem medicorum iudicio depoſitum conualuiſſe tàm citò. At verò licèt æternæ quietis gaudia peroptaret: eam tamen dilationem tulit non inuitus; maximoque in lucro poſuit, quòd diceret, ſacrificium ſuæ vitæ, pœnitentiæ ſibi lachrymis, & aſperitatum incommodis per ali-

quot etiam annos expiandum, & proximorum ſaluti conſulendum. Quippè tàm inſigni vitæ diuinitùs prorogatæ beneficio hæc ſibi diuino nutu imponi planè intellexit. Quare illud firmum certumq; ſtatuit eam totam, quam vnius Dei præſenti ope ac miraculo haberet, vitam, diuinæ gloriæ, pœnitentiæ ſtudijs, proximorumque ſaluti conſecrare, idque multò etiam præſtitit, copioſiùs, quàm promiſit.

Finis Libri Primi.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA

DE VITA HIERONYMI ÆMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER SECVNDVS.

Hieronymi deliberatio de noua vitæ ratione inſtituenda.

Cap. I.

VALETVDINE iàm confirmata, ad priſtina pietatis officia, pœnitentiæquè labores ſe confert; eoque ardentiùs in huiuſmodi curas incumbit; quò recenti & proprio exemplo extremam ægrorum indigentiam didicerat, & diuinam clementiam ac bonitatem in ſe ipſum, fuerat expertus. Verùm, multis diebus hiſce muneribus abſuntis, meliorum ille æmulator chariſmatum, haud ſibi ſatisfaciebat; quippè, pro

progrediente die, nouo ſemper ſe pietatis ſtudio excitari, ardentiore in Deum,& proximos amore incendi,ad maiora rapi ſentiebat:quòd excelſi animi flamma cœleſti igne ſuccenſa humili loco hærere non poſſet. Conſilium itaque cœpit à cupiditate immortalis & æternæ glorię excelſum planè, & homine terrenis rebus ſuperiore dignum, vt ab ſe opibus omnibus abdicatis, ſenatoria toga, nobilitatiſque inſignibus reiectis, & Reipub. dignitatibus penitus contemptis, liberiore voce tandem abiectum illud & humile vitæ genus, quod animo conceperat, profiteretur, vitamque omnem perpetuò operum charitatis miniſterio,publicè deuoueret. Cæterùm deliberationem hanc de priuatæ, & abiectiſſimæ vitæ ratione ſeriò ingreſſus, ſpiritu cùm carne luctante, ſatis arduam contranitentis ſenſus & reluctantis naturæ pugnam eſt expertus. Quæ contrà facere maximè videbantur, erant, nepotum cura, familiæ ſplendor, Reipub. pietas. Nepotum res, & familiæ decus negligere, inhumanum; Rempub. deſerere impium videbatur. Verùm Nepotum negotia minùs Hieronymum morabantur,quandò illorum maior natu & rem familiarē curare, & rebus ſuis tutò per ætatem præeſſe poſſe videretur Sed,eo enauigato ſcopulo,difficiliorem omnino exitum è mundi Reipublicæque honoribus eſt nactus, mirificè hominis animum torquente amore Patriæ. Eſt enim peculiare Venetis à natura inſitum, adeò propenſis & conſpirantibus animorum ſtudijs publicam rem diligere;

vt

vt cęteris nationibus amore & pietate in Patriã longiſſimè antecellere putentur. Eam verò multò impenſiùs adamabat Hieronymus, quòd cum illius cauſa extrema adiſſet pericula; mutuam gratitudinis ſignificationem abſe deſiderari Reſpublica nõ permitteret, in qua præſtãs ac nobilis Senator haberetur & apud Ciuitatẽ vniuerſam admodũ gratioſus eſſet, & in qua tãdem ſumma prudentia, multiplex rerũ vſus, vitæ grauitas, & morum probitas expeditum illi ad ampliſſimos honores curſum, niſi per eum ſtetiſſet, oſtentarent. Quare in vtramque partem; ità multa eademque grauiſſima ſuccurrebant ſuadentia nouum vitæ inſtitutum, atque diſſuadentia; vt difficilis admodùm, & perobſcura exiſteret tantæ ræi deliberatio: cumque ſẽſus humanus & diuina pietas ex æquo ferè in eius decertarent pectore, nõ ſumpto cibo, non data oculis quiete, dies aliquot illo curarum æſtu, quaſique cogitationum conflictu, & viciſſitudine inter ancipites hinc indè fluctuantis animi, & incerti propenſiones magna cùm perturbatione eſt iactatus: reque ipſa didicit quam difficilis & laborioſus ſit egregius rerum humanarum contemptus, & quàm ægrè ſenſus ab his auellatur, quæ ſemel impensè dilexit. Inter hæc ſæpè animo æſtuare, nunc algere, modò diuino amore incenſus ad caſtra ſpiritalis militiæ aſpirare, nunc honorum & nobilioris vitæ ſplendore, alijſque ſenſuum blandimentis ab ea mente reuocari & deterreri donec hiſce cogitationibus ſecum diu luctatus puriorem

hauſit

hauſit diuini luminis radium,ſeque ad ſanctiora conſilia,& perpetua pietatis officia,acriori, quàm antea, impulſu ferri perſenſit: iamque caduca omnia faſtidiens, ac moræ omnis impatiens ſibimet indignari, hiſque ferè dictis non ſine lachrymis ſeipſum acrius vrgere, grauiterque obiurgare cœpit. Quid agimus anima? quid expectamus? cur acceptam à Domino vitam, non eidem reddimus? cur promiſſa non ſoluimus? quid tanto amore vanitatem ſectamur? Quid tandem eſt in his rebus tàm præclarum,aut ſublime,quod nos à cęleſtium amore poſſit abducere? an gloriæ ſplẽdor ac dignitas? quę tandem hæc gloria? cuius cauſa præhenſandum quotidiè ac diligẽter? ſupplicandũ omnibus? multorum ſuſcipiendæ inimicitię? & ab fluctuanti atq; incerto multitudinis iudicio pendendum? quantò ſanè melius eſt diuinã clementiã aſſiduis orationũ precibus præhenſare æternũ beatitudinis decus ambire diuinæ glorię,quàm priuatę ſtudere? At Reipublicę pietas vrget atqui ſatis illi operę pręſtitũ,ſatis laboribus & periculis mortali huic patrię factum; cur modò prò æterna non laborandum? an Patriæ, quæ me mortalem genuit,ſumma erit apud me ratio; illius verò,quę me immortalem expectat, nulla? ad illuſtrandum nè familiæ nomen, magnos in Repub. honores conſectari libet? at ſatis maiorum benè rebus geſtis nobilitatam ſtirpis memoriã cernimus; illuſtrioraque, cùm volet Deus, feret poſteritas: cur Euãgelicam nobilitatem Cœlo planè dignam, vnicè Deo

caram

caram & dilectam non conquirimus? cur non immortalē nominis famam apud Deum ſectamur? falſa hæc, fluxaq; bona plurimum apud me valebunt, æterna illa & vera minimum? cęleſtia præ terrenis, diuina præhumanis contemnam? quæ ſchola, quæ religio docuit præferre puluerem Cœlo, homines Deo? an cùm Reipublicæ Principem & vegetem vitæ partem impendero, cùm rem familiarem auxero, cùm prædia locauero, cùm humana omnia procurauero: tùm ambitionis occupationem peroſus, ſi quid ſupererit otij, me ad Dei cultum, animæq; procurationem conuertam? Hominum non Deo, ſed ſibi ſeruientium, iſta ſunt. Pereat hic omnis amor, vt viuat cæleſtis. Quid enim ſalutarius, quid prudentius fieri poteſt, quàm, ſpretis labentibus & caducis, cęleſtia & æterna conſectari? Aude Hieronyme, Deum vocantem ſequere. Dum hæc, & huiuſmodi multa intenta mentis contentione, & cogitationum conflictu, ſecum ipſe loquitur; præſentem, & manifeſtam expertus eſt ſuperni numinis vim; ardentiſſimè enim cœpit diuini amoris æſtu torreri hominis pectus; vt ebullire & colliquefieri, nec diutiùs poſſe ardoris flammam ferre videretur; & ad nouum de cœlo lumen, ità ſe totum ſenſit diuina virtute in virum alterum ſēſim cōmutatum; vt eumdem ſe eſſe planè negaret. Quare depulſis ex animo rerum humanarum affectionibus, diſcuſſa ſenſuum & cœcæ mentis tetra caligine, diuinæ gratiæ ſtimulis diutiùs obluctari non potuit, ſed excitanti vrgentiq; Deo ma-

F nus

nus dare cõpulſus eſt. Igitur ad Chriſti pẽdentis effigiem ſupplex ſtratus, calenti lachrymarum imbre irrorato ſolo, crebriſque gemitibus, & ſuſpirijs imis pectoribus eductis, euocatiſque ardenter inopem ſuperis: ſeipſum ſuaque omnia, tota anima, toto corde, ac voluntate, ardẽtiſſimè Deo conſecrat; abdicatis opibus & honoribus, perpetuo pauperum miniſterio in vili abiectoque habitu ſe addicit; pro tàm inſigni diuinitus immiſſę vocationis beneficio, imo pectore gratias agit, vt par eſt; voluntati vires ſufficere, ſuæque gratiæ præſidio, in tam ſancto & firmo propoſito perpetuò tueri vellet, enixè deprecatur. Ab oratione digreſſus Nepotem natú maximum aduocat, ardẽti cohortatione ad ea, quæ Chriſtiani hominis & integerrimi Senatoris ſunt, inflammat; vt tandem rerum ſuarum procurationem ſuſcipiat, admonet: dati & accepti rationes, præteritæque adminiſtrationis diligentiſſimè reddit: quanta fide res eius procurarit, quanta cura auxerit, nullo ad ſe deriuato emolumento, oſtendit; vt eadem tamquam villicus fidelis, & diſpenſator à Domino conſtitutus, integrè curare pergat, hortatur: ſe ad maiora à Domino vocatum, haud diutiùs poſſe talium rerum occupationibus diſtineri. Nondum, quid conſilij ſubeſſet, intellexerat Nepos; obortis tamen lachrymis, Hieronymũ enixè rogat, vt in ſuſcepta rerum ſuarum procuratione, reique familiaris adminiſtratione pergeret, neuè ampliſſimos Reipub. honores magno cum familiæ detrimento abijceret. Cum

inte-

interim hominem intuetur, quæ ſuboſcurè verbis indicarat, palàm factis explicãtem, nouoq; & inſolenti veſtiũ genere, qualis internus eſſet animi habitus, præſeferentem: Veſte oblonga, manicis infrà cubitũ admodùm laxis, ſtrictioribus ad manus vtitur Veneta nobilitas, eaque cõmuni vſu nigri coloris; niſi vel maiores Reipub. dignitates, vel ſolemniores Senatorum cõcurſus purpuram poſcant, eiuſdemque coloris in læuum humerum reiecta ſtola: hæc ſuæ nobilitatis inſignia abſe tandem reiecit, perpetuoq; ablegauit Hieronymus: nobiliores etiam quaſcũque internas veſtes ad intimam vſque ſubuculã ſibi detraxit & veluti à Domino hactenus commodatas eidem libentiſſimè reddidit, earum loco vilem & pannoſum habitum domi fortè repertum in vſum pauperis cuiuſpiam anteà comparatum induit, craſſiores calceos, quibus ruſtici vtuntur (perones vocant) adhibet, nec nobiliori pallio humeros tegit. Intuebatur hæc Nepos mœrore & admiratione defixus: intuebantur domeſtici animo, & cogitatione ſuſpenſi, manantibus interim ex omnium oculis vbertim lachrymis. Sed carnem aut ſanguinem non reſpexit nouus Chriſti miles; Verum nobilioribus & hucuſq; inſolitis ſpiritalis militiæ armis munitus, qui proprium ſenſum iàm ſubegerat, cum mundo ipſo quamprimùm ſibi congrediendũ ſtatuit. Quamobrem vel quã conſtanter, & ex animo ad Chriſtum defeciſſet, mundoque bellum indixiſſet, declaraturus, vel paupertatem humanarumque rerum deſpicien-

Anno ætatis ſuæ 48

tiam iàmdiù animo retentam palàm profeſſurus, nè ſalutatis quidem domeſticis, ſtatim pannoſus & peronatus domo egreditur nobiliora Ciuitatis templa adit, ſeque nouis euangelicæ paupertatis inſignibus ornatum; ſpectandum præbet. Non minus gratum Deo, & Angelis, quàm hominibus admirabile ſpectaculum fuit. Mirum eſt, quàm vehementer vniuerſam Ciuitatem permouerit inſolens vitæ ratio, & noua vitæ conditio: multis, vt fit, hominem riſu & iocis excipientibus: alijs, quibus pridem Hieronymi pietas non ignota erat eiuſdem religionem & animi demiſſionem admirantibus: quamplurimis rei admirandæ nouitate attonitis, ex ipſo facti euentu tàm inuſitatæ mutationis iudicium expectantibus. Sed ille rumores ac ſuſpiciones hominum neutiquàm veritus, vni diuinæ voci cor ſuum alloquenti, omninò parendum, & in quamcunque vocaret partem, perpetuò obtemperandum ſtatuit.

Eius Vocatio ad pauperum derelictorum curam.
Cap. II.

SED eo iàm ſuſcepto conſilio, & quaſi totius conſequentis vitæ fundamento iacto, vt ex nobili illo, & illuſtri rerum humanarum faſtigio, non ad æqualem modò cum cæteris, verùm ad infimam etiam vitæ conditionem, & optatos Euangelicæ paupertatis amplexus deſcenderet: vnum illud ſupererat, vt qui ſe infimis

mis pauperum miniſterijs, eorumque ſaluti deuouiſſet, è tot charitatis officijs varijſque exercitiorum generibus, quòd potiſſimum amplecteretur, decerneret; qua in conſultatione aliquantùm hæſit, quòd ad omnia charitatis munera æquè ſe paratum, atque animatum cerneret: non illi animus ad diſcrimina ſubeunda, non vires ad perferendos labores deerant; ſed quid magis è diuina glotia, proximorumque ſalute eſſet, ignorabat. Quare flagrantiſſimus omni ratione probandi ſe Deo, vniuerſumque vitæ ſuæ curſum ad vnam eius voluntatem, rectiſſimam benefactorum regulam, dirigẽdi, dies noctesq; ſupplex illum precabatur, ſibi vt illuceſſeret, eque tot ad ſalutem ſemitis, cui potiſſimum ſe vellet inſiſtere, commoſtraret: neque multò poſt in hac re defuit homini diuinæ voluntatis ſenſum cognoſcendi expedita ratio. E præteritis recentis annonæ anguſtijs, & ciborum indigentia tetra grauiſque lues exorta, & per ciuium capita vagata, adeò ingenti funerum ſtrage vrbem vniuerſam fædum in modum deformarat, vt refertiſſima puerorum agmina, parentibus orbata, internæ, externæque inſtitutionis cultura deſtituta, extremæ mendicitati, & vitiorum omnium fœditati expoſita, paſſim occurrerent; acerbo ſanè & miſerabili ſpectaculo. Pupugit vehementer hominis pectus miſerorum caſus, inſpectaq; ſæpiùs orborum ſolitudo & egeſtas in remedij cogitationẽ traxit; ac dùm quotidiè precibus diuinæ voluntatis decretum explorat, ardentiùs ſentit planè eam

ſibi mentem inter orandum dari,quę ad horum ſubleuãdam inopiam,& morum inſtitutionem ſuſcipiẽdam,illum inflammet ac rapiat; & quidem tàm effuſa beneuolentia tanto voluntatis impetu,vt,ſiuè cibum,ſiuę ſomnum caperet, ab hac vna cogitatione animum abducere nõ poſſet. Quarè in dies noui operis deſiderio ſeſe in ipſo orationis feruore ardentiùs intendente, diuinæ vocantis gratiæ impulſum perſenſit, totoque pectore admiſit, ac veluti tutor & pater miſeris à Deo datus, non ampliùs ſanctæ charitatis opus differre eſt auſus. Itaq; fractis iàm vitioſæ verecundiæ repagulis, & inani pudore depoſito, operi manum celeriter admouit, & tùm prima Venetijs orborũ inſtitutionis (quos mutuata à Gręcis voce orphanos vulgus appellat) iecit initia, in quo opere ſubindè multis Italiæ locis promouendo, magno cum animarum fructu, & Ciuitatum commodo ad extremum vſque ſpiritum ſtrenuè decertauit vir egregius: & quæ ab eo poſteà emanauit humilis hæc Religio noſtra Somaſchenſis, idem tuetur inſtitutum,& vbique pro viribus vrget: quod certè quàm commodum Reipublicæ, Deoque gratũ acciderit,fusè ſuo reponemus loco. Nunc pium Hieronymi conatum, ſanctaque charitatis officia in tàm laudabili pauperum inſtitutione profequamur.

Celi.

Collectis Orphanis certa domus aſſignata, & perſcripta viuendi ratio. *Cap. III.*

AC primùm, ad ſedulam huius miſeræ deſtitutæq; ſobolis inſtitutionem inchoandam, ædes ſunt ab Hieronymo cōductæ ad Diui Rocchi illuſtre fanum: omni deindè inſtrumento & ſupellectili, quæ ad domeſticam habitationē vſui eſſe poſſet, & paupertati reſponderet, ornatæ: tùm collecta vndique è triuijs, & plateis ingens orborum manus, in paratas ædes deducta; poſtremò mercede acciti opifices, qui ſedentarijs artibus pueros inſtruerent, quibus ſcilicet & præſentem leuarent aliqua ex parte egeſtatem, & honeſtè aliquandò victitarent ipſi, &, cùm neceſſitas poſceret, familiam etiam alerent: ad colligendam autem ſtipem, ſi poſſet neminem prorſus dilabi patiebatur; quippè ſanis ac benè valētibus victum ſibi precario parare, niſi chriſtiana humilitate, vel Religionis inſtituto, aut neceſſitate impellente fieret, turpe ducebat, & inhoneſtum. Et quidem ijs, qui, robuſto cùm ſint corpore & validis lacertis, languori, & ignauiæ ità ſe dedunt, quodnis vt malint, quàm manu& honeſto labore ſua ſibi vndè viuant, quærere, veteri quodam Græcorum verſu iubemur panē dare, ſed quaſi pro obſonio, inſuper pugnum impingere; ſit ſanè vtrumq; illud quidem, quia homini panem roganti negare vix hominis videtur; hoc autem

vt diſcant ab illa fœda parandi victus ratione abſtinere, & intelligant ſe bonis omnibus meritò inuiſos eſſe, qui per pudendam ignauiam ab aliјs quæritāt, quod laudabili induſtria ſibi parare queunt. Inerti igitur, & deſidioſæ mendicitati nolebat Hieronymus teneram ætatem aſſueſcere, ſed opificio inſtare, illud identidem ingeminans: qui non laborat, non manducat. Sed exigua adeò è puerorum opera redibāt lucra, vt tām numeroſo gregi alendo, longo interuallo ſatis eſſe non poſſent. Itaque tota alendę familiæ cura & procurationis moles vni Hieronymo nitebatur, cuius erat & orborum tueri vitam, & conductarum ædium, ac magiſtrorum penſitare mercedem; neque verò ille in tanto puerorum numero, ac tāta annonę caritate ſua illa accenſa in Deum fiducia præſentem extimeſcebat inopiam, quam diuina liberalitate citò ſubleuandam non dubitabat, quod breui deindè comprobauit euentus. Sed inter hæc multò impenſiùs deſudabat in puerorum animis chriſtiana pietate excolendis, eaque altiùs hærebat animo cura; quòd cùm vnà cum patris pauperum nomine, onus etiam periculi plenum in ſe ſuſcepiſſet, ex chriſtianę legis inſtitutis eorum mores fingendi, non rarò mente verſabat, quàm carò ſteтiſſet Heli Sacerdoti honeſtā liberorum diſciplinam neglexiſſe. Quare, nullis adhuc certis legibus ad eam rem conſtitutis, non negligenter tamen regebantur pueri. Primo mane ſomno expergefactos vnà omnes inter veſtiendum precationem dominicam & ſaluta-

lutationem Angelicam, Symbolum fidei, & alia piè ab ipſo meditata elata voce recitare iubebat; tùm perſolutis de more precationibus, ſacro intererant attentiſſimè; à ſacro deindè ad opificia diſcedebant. Nequè verò, dum operi manus intēta vacat, vagatur animus inanibus cogitationibus, aut in leues ſoluitur lingua cōfabulationes; ſed in dicta violati ſilentij mulcta linguam cohibet, & ſacra lectio, vel pia cohortatio mentem ſalubriter occupat; poſt inter opificia ſæpè Cęlitum ſuffragia nominatim implorare, & ſacros Hymnos ac Pſalmos non ſinè cantu recitare, Cęli terræque Reginam, & Matrē miſericordiæ præſcripta è formula cantuq; inuocare, nonnunquàm etiam, alternantibus choris, ſacram eiuſdem Virginis Roſariam modulationem concinere, facto initio ab oratione Dominica, quā & primo loco, &, abſoluta quaq; decade, omnes ſimul alta voce decantabant, & tota pentacontide decurſa, Litanias Beatæ Virginis addere; vt domus tota pſallentium vocibus iucundiſſimè perſonaret, non ſine magna pretæreuntium lætitia, & pietate. Tum bis in die ſerò, opificio dimiſſo, & manè, nondùm inito, de chriſtianæ legis præceptis, catholicæque fidei capitibus erudiebantur; deindè literarum elementa apiceſque cognoſcere, ſyllabas nectere, & verba ritè percurrere edocebātur, ſua voce Hieronymus eos ſæpè ad virtutem formabat & excolebat; procul indè omnis profana garrulitas nullius fermè niſi de pietate ſermo, quod in teneris animulis multùm erat. Menſæ accubituri,

turi, dum manus aqua mundant, quinquageſimum Pſalmum alta voce reddunt, eorum animis ſolatij aliquid, & indulgentiæ benè precātes, qui apud inferos vitæ maculas piacularis ignis ardoribus expurgant; idemque pietatis officium ergà defunctos & veſperi cęnaturi, & à cęna cubitum diſceſſuri perſoluebant. Puerorum lectus erat culcitrula palea, vel ſtramine farta, linteamina, ſi quæ ſuppeterent, è craſſiori aliqua materia rudia & aſpera, nec lodicula nobilior; menſa item pertenuis, eaq; ferè gratuita piorum miſericordia inſtructa. Singulo quoque menſe, nec non ſolemnioribus Chriſti Domini, Beatæque Virginis ferijs volebat eos de peccatis confiteri; albati prodibant omnes: veſtes è tela non nihil genua excedentes, vt externus ille veſtium nitor internum innocentium puerorum referre candorem videretur: ſingulis etiam & ſertum globulorum ad orandum, beatamque Virginem ſalutandam, & ſudariolum de cingulo pendebat. Atque hæc erant ferè inſtituta, quibus pia loca id temporis, tanquàm legibus, temperabat Hieronymus. Sed illud apud Ciues commẽdationis plurimum habuit, & admirationis, cùm feſtis diebus, quos totos religioſo cultui dicatos volebat, veluti ſupplicatione indicta, ſanctiſſimi Crucifixi ſigno ſalutari redemptionis noſtræ tropheo prçeunte, lōgo ordine pueri Beatorum patrocinia nominatim depoſcentes, & ſacrarum precũ carmina cōcinentes, in publicum procedebant, pláteas, fora, celebrioraque Ciuitatis loca obeuntes. Ad

ſacras

ſacras ædes vbi ventum erat; ibi mora aliqua ſupplicando ducta, repetebatur cantus, & intermiſſum iter; ſacræ rei, & concioni, vbi Hieronymo viſum eſſet, magna cũ pietate intereant. Quàm iucundum & ſuaue præbuerit ea res Ciuitati ſpectaculum, non facilè oratione conſequi queam: comitabatur pium agmen ingens populi multitudo admirabunda, quæ ad inuſitatæ rei ſpectaculum conuolarat; occurrebant omnes vndiq; vicatim viſendi gratia nobiliores Ciues nouo rei aſpectu ſuſpenſi; & quidem tanto omnium cum dietatis voluptatiſque ſenſu, vt cõplures præ gaudio à lachrymis ſibi nõ temperarent: alij cantus ſuauitate, ſimulque puerorum pietate illecti, ad nomina Cœlitũ denotè reſponderent. Sed nihil ſtquè Venetorum animos cõmouit, ac vnus Hieronymi aſpectus, qui plebeio in amictu nouum agmen comitabatur, & in officio, ſi quid accideret, continebat, admirabili ſanè chriſtianæ humilitatis, & charitatis exẽplo. Quod non ſatis pro dignitate admirari & cõmendare ſe poſſe videbantur, qui paulò antè Reipublicæ Senatorem bello, & pace longè clariſſimum intuiti, modò nouo, & inſolenti illius æui exemplo, titulos & faſtum cum humili abiectione, opes & facultates cum euangelica inopia, purpuram, & trabeas cum attrita laceraque veſte commutaſſe cernebant. Sed humanæ ille ſalutis, quàm laudis ſtudioſior nihil, quòd diuinæ gloriæ cõmodum, hominibuſq; ſalutare foret, aut ſua ab ætate alienũ, aut perſona abhorrens ducebat. Ingentes motus

fecit ea res in Ciuium animis, multorumq; languentia pectora ad pietatem excitauit & incendit. Hoc illuſtri pietatis exemplo ſæpiùs repetito, adeò ſecunda totius Ciuitatis admurmuratione noui operis inſtitutio eſt celebrata; vt inuſitatæ rei fama exciti complures cunctis ex ordinibus, ad pauperum domicilium confluerent, inſolitam chriſtianæ pietatis ſpeciem, quam auribus accepiſſent, oculis etiam vſurpaturi; & certè ipſa domeſticæ diſciplinæ ratio, ipſa pauperum pietas & modeſtia conſpecta, lętiſſima ſeges erat ſanctiſſimæ voluptatis; cumq; bonus odor nouæ domus latius in dies tota Ciuitate manaret, magiſq; in vulgus probaretur; omnium, quibus facultas aderat, excitata eſt, atque deprōpta benignitas, qua puerorum ſolitudini & egeſtati ſuccurrerent, nè tantæ pietatis opus vna penuria victus intercideret: quin etiam præter ea, quæ quotidiè communi hominum miſericordia colligebātur, permulti Hieronymo certa pecuniarum ſubſidia ex interuallo ſubminiſtrabant; quibus rei familiaris anguſtia ita paulatim leuari cœpta eſt; vt cum anteà egeſtate premente non infrequenter collectæ eleemoſynæ & corraſa ex opellis lucra exiguæ familiæ vix alimenta præberent, poſteà peropportunâ Ciuium benignitate, factum ſit, vt ità omnia affluerent, vt apud egentes nullus iam videretur relictus indigentiæ locus. Pij verò operis fama non ſine magna Hieronymi laude manans, celebriorem hominis virtutem & pietatem reddebat; quoq; ille intenſiore cu-

ra

ra ad abiecta quæque, & viliſſima è chriſtiana demiſſione ſeſe abijcere ſtudebat; eò magis in vulgus præclara nominis, & ſanctitatis opinio augebatur: adeò ſolida virtus deſpecta abiectione clarior, & chriſtiana humilitate redditur illuſtrior.

Ad Orphanos è vicinis etiam Inſulis colligendos proficiſcitur. *Cap. IV.*

EO magis autem enitebat Hieronymi labor & charitatis ſtudium, quò miſeriarum cāpus latiùs excurrebat; neque enim Venetæ Vrbis finibus popularis morbi calamitas circumſcribebatur, ſed ſēſim, vt fit, latiùs ſerpēdo, poſt vrbanam ſtragem, circumfuſas etiam Inſulas maiori clade peruaſerat; quàm vniuerſam, ſeu ærumnarum, & miſeriarum, ſeu æternæ gloriæ ſegetem ſibi vni demetendam deſtinauit Hieronymus. Cuius in his locis vt quàm fuerit fructuoſa charitas, & induſtria laborioſa, facilius æſtimari poſſit, pretium erit operæ, loci ſitum & naturā breuiter aperire, & ex Inſulis aliquot, quæ vagè diſpoſitæ Ciuitatem vndiq; ambiūt, referre. Æſtuarijs è ſupero mari leniter ſtagnantibus longè lateque circumluitur Ciuitas; quippè æſtuariorum ambitus omnis in centum triginta ferè milliaria expatiatur & alterno ſtagnantium aquarum æſtu ſtatis horis refluente,

ac redeunte, non niſi per varios mæandros cæcaſque ambages patet ad Ciuitatem aditus, grandioribus illis ingẽtibuſque phaſelis excluſis, & quinto ab vrbe milliario ad Methamauchi, vel Popiliæ ſinum ſubſiſtere coactis, ingẽti ſanè præſidio ad quoſcunq; hoſtiũ acceſſus prohibendos; quippè loci inſolentia ſolis indigenis, & longo vſu aſſuetis benè cognita, reliquis perpetuo & inconſtanti aquarum acceſſu, & receſſu, difficilem admodum & fallacem præbet ingreſſum: ſtatis enim aquarum incrementis, certiſque dumtaxat euripis æſtuaria illa paulò maiora admittũt nauigia; quòd ſi certus ignoretur alueus, vel, æſtu refluente, aquarum decrementa occurrunt, patet in cæca vada, humileſq; ſyrtes præſentiſſimum diſcrimen. Æſtuaria porrò ipſa modicis fretis euripiſque diſcreta, multis & peramenis Inſulis, Vrbi vndique circumfuſi frequentantur. Inter viciniores, quà tota fronte ab Auſtro in Africum Vrbs ipſa ſpectat, Foſſa Clodia, Palleſtrina, Methamaucum cernuntur; obuerſo ad Boream tractu, Murianum occurrit: in ipſoq; flexu ad Caurum, Burianum, Maiorbium, Torcellum numerãtur: quà verò Septentrioni obiacet, Margheria cõtinenti ferè adhærens æſtuaria claudit. Hanc adeò latè patentem benè merendi ſyluam primùm extra Venetam Vrbem ſuis laboribus obuiam habuit. Cum enim his in locis miſerorũ alios iam iam fermè enectos, penè animã agentes paſſim iacere in vijs, alios miſerè errantes, extrema neceſſitate ſenſim confici intelligeret

ijs

ijs etiam ſibi, tanquàm pauperum patri & Tutori à lege dato ſubueniendum ratus, ſæpè ſubſidia è locupletioribus corrogata per certos homines ſubmittebat, ſępè etiam eò ipſe traijciebat, gemina illa ſua conſueta animæ, & corporis adiumēta, quibus proximorum commodis inſeruiebat, abundè ſubminiſtraturus. Itaq; alios præſenti ſtipe, alios veſtimento; alios pecunia ſubleuabat: aliorum verò filios adhuc infantes, vel parentibus orbatos, vel ad quos alendos nulla parentibus adeſſet facultas: (hos enim inter egentes præcipua charitate proſequebatur Hieronymus, quorum imbecillis ętas omni periculo propior erat) Venetias adductos, victu, & veſtitu in orborū cōtubernio attributo, artificiò aliquo inſtrui curabat; ſatiſq; poſteà & chriſtianæ vitæ inſtitutis ad ſcelera euitanda, & artis peritia ad paupertatis incōmoda depellenda excultos, parentibus reddebat. Atqui cōmunis ſalutis cupidiſſimus, diuinæq; gloriæ perſtudioſus, in his etiam locis de rebus ſacris cum omnibus colloquia ſerere, quemque pro re nata ſuæ ſalutis admonere, vniuerſos ad Chriſtianā pietatem erudire, & è præſenti temporum calamitate occaſione arrepta, ſæpiùs iræ cœleſtis minas inculcare, irati numinis timorem incutere, ad veram commiſſorum pœnitentiam vrgere; vt cunctos promiſcuè docendo, corrigendo, monendo, multas tandem ab Inſulis vitiorum peſtes abegerit, multos ad frugem reduxerit, prauis conſuetudinibuſ ablatis, ſalutares innexerit, & poſtremò diſcedēs excel-

lentis

lentis cuiuſdam ſanctitatis veſtigia apud Inſulanos impreſſa reliquerit. Venetijs autem diù tenuit in primis illis ædibus propè Sãctum Rochum ſuum inſtitutũ Hieronymus, illuſtri magis euangelicę paupertatis & abiectionis exemplo, quàm verbo & ſermone, ſingulos de ſua ſalute monens, & ſecurum iter certamque viam, alacriter præeundo, oſtentans. Neq; verò abiecta illa chriſtianæ humilitatis miniſteria, pœnitentiæ rigor, orationum aſſiduitas apud alios parùm valuere, ſed magnam Ciuitatis partem, ea ſchola imbuit diſciplina ſalutis; nam per multi Hieronymi exemplo metu ſuæ perditionis admoniti è vitiorũ probris emerſere: multi ad pietatem ità ſeriò adiacere animum, vt de ordienda perfectiore vita ſtudiosè agerent; plerique non vulgari probitatis laude contenti, ad Religioſorum ordinum inſtituta ſeſe aggregarunt, reliquo vitæ curſu ſumma pietatis cõmendatione tranſacto. Hieronymo interim ſimul lætitia geſtiente, ſimul ob diuinam bonitatem obſtupeſcente, quæ hominem antea vitiorum & ſcelerum, nunc virtutis, & pietatis incitamentum feciſſet; vt, quod corruperat aliquando exemplo nequitiæ, pœnitentiæ reſarciret; nàm obſecundante diuina gratia Hieronymi conatibus, magis noua perſona, & vitæ ratio valuit ad chriſtianos mores corrigẽdos, quàm paulò antè libera illa viuẽdi licentia ad deprauandos. Nouę autem domus inſtitutio adeò belle procedebat, & à primoribus Reipublicę Senatoribus, honeſtioribuſque Ciuibus, tanta

pecu-

pecuniæ vis ad ſuſtinẽdum opus, & promouendum in dies deferebatur; vt cum anteà paucioribus illis primis paſcẽdis ſtipem aliqui deſperarent, poſteà triplicato ferè numero diuinę vel prouidentiæ, vel fiduciæ fundo nõ fallente, vniuerſos aleret abundè. Quare, cùm incrementa noui operis polliceretur in dies vberiora diuina Bonitas, Hieronymus anguſtæ domus tecta ad augẽdum etiam numerum laxare cupiebat: quando ceſſit opportunè vt in ampliorem locũ euocata fuerit eius charitas & induſtria.

Valetudinarij Inſanabilium cura illi demandatur.

Cap. V.

NON ità pridem Venetijs inſigne pietatis opus excitatũ fuerat eius Caietani Thienenſis Vicentini opera, qui poſteà Romæ cum Ioanne Petro Caraffa Clericorum Regularium parens & auctor fuit, eoq; in Religioſo ordine non obſcura ſanctitatis laude deceſſit. Noſocomium ſcilicet, in quo potiſſimum fouerentur inter ægros ij, quos vel inſanabilis morborũ vexaret iniquitas, vel membrorum debilitas incurabili dehoneſtamento notaret: proinde loco inſanabilium valetudinario nomen factum; feruentibuſque (vt nouis in operibus ſolet) admodùm initijs, perbellè aliquandò opus proceſſit; ſed, peſtilente vi morbi nondùm ſatis repreſſa, cùm alij ſuper alios continuè ſternerentur: vel plus æquo excreſcente ægrorum turba;

vel ingruentis mali timore miniſtros ab ægrorum cura ad ſuimet tuendi curam auertente, adeò congelarat operarum charitas, & induſtria; vt per paucis, ac tardis operi incumbentibus, quotidiana in ęgros tùm animæ, tùm corporis deſiderarentur miniſteria. Igitur, qui valetudinario præerant viri & pietatę, & genere planè nobiles, tot animarum periculis, & ægrorum incommodis maximè anxij, egregia etiam Hieronymi charitate & vitæ ratione perſpecta, nihil habuere antiquius, quàm ut ſalutaris loci procurationem ad eum deferrent. Hominem itaque enixè obſecrant, vt, conductis orbis in valetudinarij ædes ſatis amplas, eo in loco & pauperibus ſimul, & ægris operam ſuam nauet, languentia operarum ſtudia ſuo excitet exemplo, & penè collapſum pietatis opus charitate erigat, & laboribus tueatur. Non irrita fuere nobilium virorum vota: Hieronymus quippe in omnem de proximo benè merendi occaſionem imminens, prouinciam non detractauit, ſed poſtulatis cumulatè ſatisfacturus, quò inuitabatur, breui ſe contulit, ac veluti optatā à Deo charitatis palęſtram adeptus, laxatis ardori habenis, ad ægros ſanoſque iuuandos ſuas curas vigiliaſque ſtudioſiùs, quàm anteà, contendit. Orphanis eoſin loco eadem erat, quæ anteà, viuendi diſciplina, idem opificiorum labor, orationum ardor, numerus autem multis capitibus auctior. Cum infirmis, & miſerè iacētibus multus erat Hieronymus, ſingulos inuiſebat, humaniſſimè ſolabatur, cibos apponebat, & mini-

ſtrabat,nec illos è ſtrato tollere,brachijs geſtare,tetrumque fœtorem perferre grauabatur. Eratque hoc ferè quotidianæ charitatis penſum,ægrorum lectos ſternere,corporum ſordes purgare,quiſquilias è pauimento verrere, abiectioraq; munera obire. Nec corporum modò ſed animarum curationi maximè inſtabat; vt enim miſerrimo cuiq; aſſidebat, ità illũ ſuæ ſalutis admonebat, pijs colloquijs ægritudinis moleſtiã leuabat, in ſupremo vitæ diſcrimine chriſtianis adhortationibus viã munire ſtudebat,quò ęgrotãtis animus paratior veniẽti Dño occurreret;maximè ſolicitus,nè quẽ ſacra confeſſione inexpiatum aduentantis mortis horror inuaderet: iiſque in extremo iam agone laborantibus ità aſſiduus erat,vt ſorbitiunculas, & pharmaca ſua manu præberet, cõminutum cibum in os infereret, apud eoſdẽ nocturnas duceret excubias, quo ſingulis momentis ingruẽtibus periculis præſenti celeritate ſubueniret. Quæ omnia quàm eximio ægrorum bono & totius Venetę Ciuitatis admiratione ab Hieronymo præſtarentur, teſtes illi ipſi grauiſſimi viri valetudinarij Curatores, qui tam multa,& tam honorifica cum laude de Hieronymi virtute (ſed haud quaquam verò maiora) vbiquè prædicabant, vt Hieronimum vehementer tæderet puderetque: illud inſuper addentes nihil interim aduerſum Reipub. extimeſcendũ,quamdiù huius Dei ſerui precibus niteretur. Sed ad externos ètiam multum de ſua charitate deriuabat. Conueniebatur quotidiè à multis conſi-

lij & inſtitutionis cauſa, virique graues de rebus animæ cum eo acturi accedebant, & tanquam à Spiritu Domini monita ſalutis poſtulabant, quibus adeò piè prudenterque (Domino Hieronymi mentem gubernante) ſatisfaciebat; vt, quæ de illius virtute, cęleſtiq; ſpiritu omnium fama nunciabat, res ipſa comprobaret; cumq; incenſis ſuo exemplo ad pietatem multorum animis, quotidiè magis celebrarentur valetudinarij ædes; perhumanus & facilis omnibus aderat Hieronymus. Qua in re illud admirandum videtur eſſe maximè, quòd, cum orborum cura, quos magnum in numerum auxerat, infirmorũ miniſteria & externorum frequens acceſſus hominem adeò diſtinerent, omnibuſque ille operam ſuam locaret aſſiduè; ità tamen vniuerſa hæc pietatis ſtudia temperabat, vt externorum congreſſus & inſtitutio nihil de domeſtica adminiſtratione detraheret; hæcque viciſſim in domeſticos, externoſq; ſedulitas nihil de ægrorum cura decerperet; rurſum verò ægrorũ ſtudium nec externorum, aut domeſticorum ſaluti fraudi eſſet. Igitur omnes ex congreſſu & ſermone ſerendæ pietatis occaſiones intenta mente captans, nullo loco, aut tempore, quodcunq; etiam aliud agens, proximorũ ſaluti procurandæ deerat. Si quos ad bonam euangelicæ virtutis frugem propenſos, & paulò aptiores comperiſſet, hos ſalutaribus monitis, & inſtitutionibus ad altiora pietatis ſtudia prouehere conabatur: quos verò hærentes in vitiorum cęno deprehendiſſet, & precibus ad Deũ fuſis, & acrioribus

ribus adhibitis exhortationibus, modò iræ cæleſtis intentatis minis, modò beatioris æui promiſſis lætioribus ingeſtis ab ea fœditate abducere ſtudebat; nec raró illorum pectora, hinc ſpe, hinc metu ità verſabat; vt ſacræ confeſſionis promiſſionem, & purioris vitæ propoſitum haud ægrè extorqueret. Vix oratione conſequi poſſem, quàm multos eo tempore ad meliora promouerit exemplo & verbo; ex quibus coniunctiſſimè præ cæteris cum eo agebat tunc tẽporis & quidem è nobilioribus is, qui, proprio nomine ſilentio obuoluto, primus Hieronymi vitam vix altero ab eius obitu anno literis conſignauit; huic vni Hieronymus domeſtica omnia, huic puerorum opificia, huic ingenia ſincerè aperiebat; quatuor ex toto numero, qui octauum needum excederent annum, indicabat, quibus ſummam pietatis laudem in oratione tribueret; mecum (aiebat) iſti orationi vacant, Deo frequentiſſimè ſimplicem innocentium puerorum fidem felici votorum ſucceſſu comprobante; ità ille, ſi quid precibus impetraret, ſecundum rei euentum è chriſtianà humilitate ab ſe abiudicãs, puerorum pietati ſimplicitatique adiudicabat: eidem qui lectione, qui ſcriptione proficerent, qui opificio valerẽt, qui obedientia, qui ſilentio excellerent, ex ordine oſtendebat: nec ipſum, in quo cubaret, lectũ hunc vnum celabat, adeò anguſtum & aſperum vt non tam cubantis lectum, quàm occumbentis ſepulchrum crederes: addita inſuper ad huiuſmodi vitæ inſtitutum ſuſcipiendum tàm ar-
 denti

denti cohortatione, vt interdum non tàm verba è dicentis ore ad promouendum animum prodire; quàm cęleſtis ardoris flamma è calentis pectore, ad audientem diuino amore incendendum, erumpere nobili illi viro videretur, lachrymis etiā interim Hieronymo manantibus, quas cęleſtis vitæ deſiderium exprimeret. Quare ſua illa ſcriptione ſemet accuſat, grauiterque hoc loco reprendit amicus ille, quòd tàm ardētibus cohortationibus minùs profecerit, neq; cœleſti illo dicentis ardore, veluti planè ferreus, ſatis fuerit ad pietatem emollitus.

Ad continentis Ciuitates eadem charitate iuuandas ſe confert. Cap. VI.

1531 *ætatis* 50. QVò verò fœliciori euentu ex animi ſententia & voluntate arridebant omnia, eò vehementiùs ad maiora inflammabatur quotidiè Hieronymus: inter quæ ſubit eius animum aliquando ea cogitatio, multum è diuina gloria, animorumque ſalute fore, ſi, maritima ora relicta, eodem labore, ac diligentia mediterranea etiam Oppida excoleret: Itaque in eam ſententiam ingreſſus, cum inſtitutum opus Venetijs ità confirmatum, ſuiſque viribus nixum cerneret; vt, ſe abſente, caſum & ruinam non timeret, ſæpiùs diuino numine precibus conſulto, & re diù, multumq; piorum hominum conſilio deliberata, celeriter ad nouum opus ſe comparat.

rat. Vt vero Hieronymi diſceſſum certiſſimè inſtare vulgatum eſt, nihil intentatum ab amicis, quo hominem à ſuſcepto conſilio deturbarent; Verùm ille nullis hominum vel precibus vel lacrymis ab ea ſententia, quam diuinitùs ſibi immiſſam intelligebat, dimoueri potuit. Orborum igitur educationi relictis, quorum prudentiam ſimul, & pietatem egregiam in eo munere vſu ipſo cognouerat, cæteriſque rebus omnibus ritè compoſitis, & in nobiliū amicorum tutela relictis, multorum cum lacrymis & dolore, qui celari non potuit; ad Lecifucinam (extremus hic versùs continentē Adriatici ſinus limes eſt) naui aduectus, tū baculo viatorio innixus, nulloque viatico, præter ſuam illam in Deum confidentiam, & ardentem charitatem inſtructus, Patauium & Veronam versùs iter intendit. Hac vna in re eo in itinere maximè fęlix, quòd, cùm omnia ſua ad vnam Dei gloriam referre, reliquos verò mortales de illis celare maximopere ſtuderet, nè quid humanæ laudis ſenſus de diuina mercede decerperet; hac prima peregrinatione ſuſcepta, maximè obtinuit, quod erat in optatis; vt ſilicet ex animi ſentētia lateret. Cum enim indubitatum mihi ſit non otioſè ſibi eos effluere dies Hieronymum eſſe paſſum, quin conſueta charitatis munia, pœnitentiæ pauperratiſq; labores, exequeretur, vero ſimile eſt dum ſub vili amictu inglorius inter pauperū greges ſeſe abdit, & cum iiſdem ſtipem mèdicat oſtiatim, ſæpè illos de chriſtianæ legis capitibus, de ſpiritali ſalute, de vitiorum fuga, de agēda pœ-

nitentia commonuiſſe, & ad pietatem extimulaſſe arrepta vndique occaſione ſalutaria monita ingerendi. Illud verò prorſus indubitatum ac certum ex publica fide tabularum, & Pontificij Diplomati teſtimonio, Xenodochium orphanorum Veronæ Hieronymi ſtudio atq;opera fuiſſe excitatum;ſed hoc ipſo nè,an alio tempore,cum vetera monumenta non diſtinguant, mihi in obſcuro eſt; ſunt tamen non pauca,quę in præſens tempus animum magis inclinent;rei totius ſeriem,operiſq; molitionem haud nobis diuinare licet, quare ad certiora ſtilum vertamus.

Brixiæ Orphanorum domus conſtituitur. *Cap. VII.*

IN hoc ipſum tempus Brixienſem primã eius profectionem ex agro Veronenſi,orborumq; Domicilij inſtitutionem reijciendam mihi omninò perſuaſum:quò primùm Dominus Hieronymum aduocauit, vbi parem eius animo, ac virtuti benemerendi materiam præparauerat; communis enim calamitatis haud expers nobilis Ciuitas, famæ, & morbo peracerbè vexata,ingenti derelictorum pauperum turba laborabat. Quare latè omnia miſeris obſideri cùm cerneret Hieronymus, ingens eius animo cura iniecta,nec miſericordia ſolùm mota, ſed induſtria excitata,ad ferendum in extremo caſu deſtitutæ ſoboli ſolatium, quam ſua poſſe opera erigi & iuuari non deſperabat. Itaq; anguſtis

&

& obſcuris ædibus ad portam, cui à S. Ioanne nomen eſt, vtcumque paratis ad miſeros orphanoſque colligendos dilabitur, breuiq; non exiguus eorum inuentus eſt numerus, quos omni cura deſtitutos ſenſim in triuijs miſerè conficiebat egeſtas; quibus ille paratas in ædes adductis, quotidiana pabula emendicabat, collectamque miſericordiam, & ipſe egenus, inter egenos, diuidebat; nec deerat miſeris Ciuitatis tempeſtiua benignitas, quam nō tam pauperum egeſtas, quàm ardens Hieronymi in pauperes charitas, & ſumma in ſe ipſum vitæ aſperitas exprimebat; pauperibus enim neceſſaria ſubſidia tota vrbe conquirenti ſub noctē diurnis miſericordiæ officijs defeſſo humus, vel aſſeres lectum, fruſtula emendicati panis pabulum præbebant; nihil illo ad ſuum victum admittente, quod oſtiatim non obſecraſſet, & è diuitiis etiam pro cuiuſq; inopia congeſtis ſubſidijs ſuperfuiſſet. Qui chriſtianæ pietatis ardor permultos dies ſpectatus, ad abundè cum Chriſti miſeris cōmunicandam benignitatem, vniuerſam Ciuitatem vehementer accendit; quarè opportuna Ciuium charitate opificū adiumenta ſunt quæſita, à quibus artificium aliquod domi cùm didiciſſent, in promptu haberent, vndè ſibi aliquando victum, ſuiſque compararent. Sed cum ad celebriora Ciuitatis templa ſuo more, ſupplicatione indicta, ſacro pendentis è patibulo Chriſti vexillo præeunte, aliquandò proceſſiſſent pauperes, ſacrarum precum carmina concinentes: ingentem admirationem ac volupta-

luptatem omnibus attulit rei nouitas, & inuſitata pietatis ſpecies, multorumq; animos religionis ardor inceſſit; exindè mirificè cœpit opus tota Ciuitate celebrari, vehementerque approbari. E ſecunda igitur omnium admurmuratione; cum rei benè gerendæ ſpem maximè affulgere cerneret Hieronymus, orborum cauſæ non indormiẽs, de ea apud primores Ciuitatis diligenter egit; nec irrito conatu: pia ſiquidem, & ardenti hominis facundia Ciuitate vehementer domicilium Orphanorum expetente, breui obuia Ciuium liberalitate, ea æris precarij ſumma eſt expreſſa, quę ad cõtubernij primordia & incremẽta ſatis eſſet, donec anguſtũ anteà, rude & obſcurum domicilium ſuis breui partibus expolitum & auctum extiterit. Hieronymo ſemper antè Ciuium oculos orborũ anguſtias proponente, acreſq; ſtimulos ad properandum opus admouẽte; factum pio loco à miſericordia nomen. Non modò autem per id tempus pia Hieronymi ſedulitas, ſed multò magis ſingularis de illius probitate opinio, quæ apud Brixiẽſes diù floruit, mirificè ad opus augendum, multos etiam poſt annos valuit; nam Zacharias Pezanus pius, & honeſtus Ciuis Miſericordiæ locum ex aſſe hæredem ſibi inſtituere decreuerat: ſed cum plerique priſcæ paupertatis retinentiſſimi minùs cõmodum aſſererent huiuſmodi loca certis redditibus diteſcere, alioque cuperent hæreditatem transferri; Zacharias ità morem gerẽdum paupertatis amatoribus cenſuit, nihil tamen vt pauperum commodis

modis detraheretur: quare maiori Xenodochio Brixienſi ſua bona ea conditione legauit, vt orbis infirmis medicamenta omnia curaret; paramentis Eccleſiam inſtrueret; domicilium in ampliorem formam ædificaret; quæ omnia executioni mandari per Xenodochij Curatores Sanctus Carolus Apoſtolici Viſitatoris munere Prouinciam Venetam luſtrans omninò iuſſit: vndè extitit noua, quæ modò cernitur ædificatio. Sed ad Hieronymum redeamus, qui, dùm Brixiæ totus pauperum commodis inſudat, intelligit certa fama multorum ſermonibus vulgata nihilo meliori loco res pauperum Bergomi eſſe, quin acerbiori clade conſternatos extremum implorare piorum ſubſidium. Non tulere diù Hieronymi viſcera tantam miſerorum calamitatem; ſed, cùm Brixiæ locus Orphanorũ adeò iam in tuto videretur eſſe, vt alios per commodè adminiſtrari poſſet, habito è ſedula pietate aliquorum delectu, pio operi homines ſpectatæ fidei, charitatiſq; chriſtianæ præfecit; tùm non ſinè magno Brixienſium mœrore Bergomum accurrit.

In Agro Bergomenſi fruges metit: duo pia loca in Ciuitate excitat.

Cap. VIII.

IN Agro, ipſaque Ciuitate Bergomenſi mirum eſt, quàm multa & præclara è diuina re, animorumque ſalute geſſerit Hieronymus; vt fęlici planè Bergomenſium fortę in eas partes, ad

ad vniuerſas chriſtianæ charitatis vires explicandas, à Domino deſtinatus videatur. Primũ enim ditionem ingreſſus, domicilia penè omnia præterita fame,& lue habitatore exhauſta offendit; tanta inter cœteros ruſticorum edita ſtrage, vt, cùm eſſent iàm albæ ad meſſem fruges, nulli tamen, qui meſſem facerent, ſupereſſent operarij,& falce,ac meſſore diù fruſtrà expectatis,iàm iàm ſata deperirent. Sed tantam frugũ iacturam nõ tollit Hieronymi charitas, qua factus omnia omnibus, aliquot adhibet, quos ægrè colligere potuit, ruſticos homines, meſſorias falces vndiquè conquirit, & communis calamitatis famis propulſandæ cauſa, non minùs vtili, quàm difficili & periculoſo conatu meſſes adoritur; & licèt flagrantiſſima æſtate, ardentiſſimoque cœlo, infeſto caniculæ ſigno agros propè adurente; feruerent omnia caloribus,haud tamen vir pius vel laborum inſolentia,vel mordentis ſyderis æſtuoſa vi furente factus eſt ad audendum ſegnior; vt enim magnis omnia caloribus arderent, vnus tamen Hieronymus ardentiori cõflagrabat charitate. Quibus verò horis dabatur meſſoribus ab opere ceſſatio,tùm ad vires quiete ſubleuandas, tùm ad corpus cibo reficiendum; ille ad ſtatas preces fundendas ſeſe referebat; tùm aqua, & pane corpore nonnihil refecto,intermiſſum opus cũ alijs repetebat, paucorumque dierum labore ſeruauit, quod operarũ penuria deperiſſet. Sed non magis per id tempus in demetẽdis frugibus,quàm in meſſorum animis iuuãdis,& Chri-

ſtianæ

ſtianæ doctrinæ rudimentis informandis verſabatur eius induſtria & labor. Cum enim illi veteri & recepta cõſuetudine, quamquàm praua, in ipſo opere ad fallendum tempus, & laborem leuandum, ineptas, vanaſq; cantilenas, & plerumque turpes inducerent, Hieronymus, prudenter ea leuitate cantus reiecta, ad ſacra concinenda tanta facilitate traduxit, vt, cùm Dominicum carmen, vel Angelicam Salutationem, fidei Symbolum, vel alia alta voce præcineret, præeuntem illi ſequerentur, quamq; precationis partem ipſe præfatus eſſet, eamdem cæteri redderent; vt immenſa camporum ſpatia longè lateque pſallentium vocibus iucundiſſimè perſonarẽt, nouo & ſalutari Hieronymi inſtituto. His in agro peractis Bergomum tãdem peruenit, vbi parem iterum ſuæ induſtriæ campum nactus, egregios ſubijt denuò labores, ſed non pœnitendos etiam fructus legit. In pauperes primum, & orbos coniectis de more oculis, quos extrema vexabat inopia, ac penè conficiebat, de illorum leuanda egeſtate cogitare cœpit; nec multò poſt extrà vrbem paratis, quoad potuit, ædibus in ſuburbio S. Leonardi ad Diuæ Mariæ Magdalenæ, collectis Orphanis certa ſedes eſt attributa, & paupertati proſpectum: cumque feſtis diebus cum ijs pet vrbem egrederetur, concinentibus pueris litaniarum verſus, aliaſque ſacras precationes, conuolabant omnes ad inuſitatum ſpectaculum admiratione defixi; reliqua circà orborum curam, quia eadẽ ferè cum ſuperioribus, ideò ſilentio ſatieta-

ti

ti occurritur. Sed præter pueros, orbarũ etiam puellarum maximè vicem indoluit, quarũ inopia non modò vitam torqueret, ſed etiam pudorem proderet; quare earum etiam ſolitudini, & egeſtati Hieronymi charitate & labore certum conſtitutum domicilium, annona in dies piorum eleemoſynis attributa, & viuendi lege præſcripta. Mira habuere locus vterq; ad hanc vſque diem incrementa; & quidem Orphanorum contubernium, emptis commodiori loco amplioribus ædibus, aliò eſt tranſlatum: Puellarum verò domo laxioribus ſpatijs aucta, non exiguus illarum numerus vel ad honeſtas nuptias, vel ad ſacra Cœnobia aſſeruatur.

Instructo Domicilio, impudicarum mulierum ſaluti conſulit. Cap. IX.

MAgnum aliud præterea, & luculentũ opus tota Italia celebre eſt aggreſſus, vt earum mulierum ſpiritali ſaluti, quas inhoneſtę Veneris labe fœdatas videbat, medicinam faceret; idque eo ſtudioſiùs, quò latiùs manare, & plus æquo Bergomi earum turbã excreſcere, magno cum animarum detrimento, cernebat. Re igitur ſemel tentata, non priùs deſtitit, quàm bonam earum partem ab impuro amore, ad chriſtianæ vitæ rationem traduxerit. Quã in re magnam illi gratiam, tãquam eximij operis primo in Italia Parenti & auctori, ab omnibus deberi cenſeo. Qui enim mulieres huiuſmodi, è ſordidò

dido, & infami corporis quæſtu, ad religioſam vitam traducere, vnoque in loco monialium in more claudere curarit, in Italia, antè Hieronymum, nullum, quod meminerim, legi: Pariſijs certè à Ioanne Tiſſerrano Ordinis Minorum Religioſo, hoc factum proditur apud Bardum in Chronicis anno M. CCCCVIC. Alexandri Sexti anno Secundo, vbi primus hic tradi- 1494
tur, qui proſtituti pudoris mulieres ab illa vitæ fœditate ad pudicitiæ curam, atque morum ſanctimoniam reuocarit. Bergomi autem Hieronymus hoc præſtitit anno MDXXXII. Cle- 1532
mentis VII. anno nono, ætatis verò ſuæ LI. *ætatis 51.*
Aggreſſus igitur eſt vir Dei opus plenum ſanè laboris & difficultatis; ſed par omninò extitit induſtriæ fructus. Primum ergo cum honeſtis aliquot matronis egit, vt apud eas, ſi quæ inciderent animarum lucra, in tuto ſtatim locaret, tùm ardenti Dei amore, & magno ſalutis animarum zelo incenſus, impudicitiam in ſuis Caſtris adortus, ipſi lupanari diuini Verbi faces intulit, domiq; huiuſmodi mulieres cõueniens, eas graui cohortatione, & chriſtianæ pietatis ardore inflammare (vt ipſe ardebat) ad meliorem frugem traducere conatus eſt: qua in re adeò diſerta fuit indocti hominis ſimplex oratio, & feruens ſermo, vt plures euulgatæ famoſæque fœminæ, quà ardenti & pia Hieronymi oratione, quà diuina virtute emollitæ, pudore & lacrymis perfuſæ, è ſuis probris, & impuritatibus emerſerint; quas ad honeſtas & nobiles fœminas adductas, iubebat in primis, biduò tri-

triduouè incontinentiæ motibus repreſſis, diuinis rebus vacare, attentas pijs exhortationibus aures præbere; intimo animi ſenſu, quæ de æternis inferorum cruciatibus, quæ de diuino iudicio, de peccati fœditate, & beatorùm gloria dicebantur, diligentiſſimè perpendere; quibus rebus fiebat, vt, vel ęternæ damnationis metu perculſæ, vel cœleſti præmio illectæ, anteactã vitam grauiùs deteſtarentur, nouamque amplecterentur ardentiùs. Cum verò cæterarum conuerſionem in dies magis vrgeret Hieronymus, repugnantes admodum, & aduerſas experiebatur permultas, quæ cum ludibrio hominem excipientes ſalutaria monita, riſum, iocumque facerẽt, & ſurda omninò aure, viri Dei adhortationibus obſtarent: quas tamen mirus animarum ductor non deſerebat, ſed ijs artibus circumueniebat, vt victrici diuinæ gratiæ tandem cederent. Dominos conductitiarum ædiũ, in quibus morabãtur, ſæpiùs adibat, monebatque, non permittendum turpem quæſtum, non ferendum execrandum emporium in ſuis ædibus, tanta cum numinis iniuria, exerceri; nec priùs deſiſtebat donec, expulſo ſcelere, illi ſuas ædes meretricia, tartareaque frequentia expiaſſent: tùm verò diligentiſſimè, nè alibi perditiſſimæ mulieres reciperentur, curabat; ità vt ſæpè nobiliſſima ſcorta omni tecto excluſa conueniret, iiſque grauiſſimè obiurgatis, illud poſtremò obijceret; quò tandem vaniſſima capita obdurata in ſcelere voluntas adduxiſſet, vt omnium ædibus eiecta in triuiis ſub dio tãtùm

non

non cubitarent: ardenti cohortatione vrgebat, vt infamis vitæ conſilia abijcerent, ſanctioremq; inducerent mentem; quam ſi modò conſtanter amplecti vellent, ſe & honeſtam habitationem & reliqua ad victum, neceſſaria curaturum: illæ ſimul conſcientia, ſimul neceſſitate extimulante, tanto oblato & animæ & vitæ commodo, manus dabant: domumque adductæ, haud ſegniter imperata exequebantur. Cùm igitur ab fœdo illo, & exitiali quæſtu ad pudicitiam plures animum reuocarent, earumque numerus in dies increbreſceret; Hieronymus ſecundo rei euentu animo erectus, vt vberem illam animarum ſegetem tandem in horrea Domini inferret, de certo loco erigendo, quod anteà animo conſtitutum habebat, agere cœpit; vbi & iàm ab errore reuocatæ, & quæcunque in poſterum ab illa fœditate ad pudicitiæ curam, & morum pietatem rediſſent, ſimul alerentur, & certis legibus ac inſtitutis ad omnem pietatem informarentur. Res erat omninò perneceſſaria: tùm, vt honeſtæ familiæ eo tandem onere leuarentur; tum, vt ipſis vix dum conuerſis mulieribus, nè ad eoſdem iterum impuritatis ſcopulos offenderent, diligentiſſimè prouideretur; in quo omnis deſudabat Hieronymi induſtria. Arduum enim, & perdifficilè animaduertebat vir prudens huiuſmodi mulieres, quæ pudorem ſuum iam publicaſſent, palamque euulgaſſent omnibus corpora, ità in officio continere, vt, praua cõſuetudine naturæ vim obtinente, ad ingenium non redirent. Quare piorum hominum libera-

litate, Hieronymiq. labore & induſtria, paucorum dierum ſpatio ſteterunt ædes ſatis amplæ, ſupellectili nec tenui, nec incommoda inſtructæ & ornatæ; in quibus ſimul omnes incluſę ab hominum cōgreſſu & aſpectu, eorum pręſertim, quibuſcum illis impura conſuetudo fuiſſet, arcerentur: Sacramentorum in primis frequentia inducta, quorum vſu integram in poſterum ab omni fęditatis labe mentem faciliùs conſeruarent. Quæcunque verò in quotidianos ſumptus neceſſaria erant, hinc inde diligentiſſimè collectis tota Ciuitate piorũ eleemoſynis, abundè ſuppeditabat Hieronymus; nè cuius rei penuria nondùm vitæ incommodis aſſuetæ à ſuſcepto purioris vitæ propoſito abducerentur, &, quæ deeſſent, iterùm ætatis flore fœdè conquirerent. Leges primum, viuendique Regulæ non admodum ſeueræ vulgatę ſunt, quarum vſu in ſanctitate & iuſtitia proficerent; tùm paulatim mollesque per gradus ſeuerioribus præceptis coercitæ, & ad vitæ aſperitatem, pœnitentiæq; rigorem informatę. Amputati ſubitò multarum crines, ſuſcepta aſpera ieiùnia, corporũ acerbę verberationes, aliaq; id genus dura, ſatis aperta ex animo ſpreti ſæculi indicia fuere. Quo circà adeò toti Ciuitati probatam eſt opus, vt nō exigua earũ multitudo nullo certo vectigali abundè aleretur. Prompta ſiquidē ad id erat liberalitas Ciuiũ, & piorũ vltrò oblata benignitas: in pręcipuis autē, quorum gratia & liberalitate pij loci nitebantur initia, Bergomēſis Antiſtes Lipomanus, & Dñicus Taſſus numerabãtur.

Rudes homines in agro Bergomenſi chriſtianæ Fidei myſterijs imbuit. *Cap. X.*

BErgomi rebus ità conſtitutis, non ampliùs intrà mœnia ſe continuit, ſed vicina egreſſus in Oppida ad ruſticos & rudes homines chriſtianæ legis, cùm explorato ſalutis diſcrimine, penitus ignaros, ſuo labore erudiendos animũ adiecit. Dolebat verò vehementer ſe literarum præſidio deſtitutũ impenſiùs non poſſe omnium ſaluti ſuccurrere; ſed, quandò nec ætas nec otiũ ad literas inuitabat, ſtatuit alienæ ſalutis amator, exemplo vitæ & rerum ſalutarium ſimplici explicatione tradendiſque chriſtianæ vitæ præceptis proximorum ſaluti, quoad poſſet, conſulere. Quare Bergomenſis Antiſtitis ſacra benedictione communitus, bonaque cùm venia dimiſſus, nihil enim ille maiorum minorumnè rerum, Epiſcopo inconſulto, eius in Diœceſi facere conſueuit, è pueris iàm antè ab ſe collectis aliquot in ſummis totius chriſtianæ doctrinæ capitibus magis verſatos, delegit qui ſe & ad alios erudiendos, vicos & Oppida obeuntem comitarentur; eoque puſillo grege ſtipatus, hoc fermè ordine rem aggreditur. Vicum aliquem ingreſſi Eccleſiam adeunt, ibique fuſa oratione, & tutelari Diuo eius loci cõſalutato, felicem operi progreſſum deprecantur; tùm, tintinabulo in hũc vſum allato per vicum circumſtrepente, aduocabatur concio, collectoque audi-

tore, & ad ſalutarem chriſtianæ doctrinæ inſtitutionem inuitato, ad rudem & infimā plebem, tenellamque ætatem inſtruendam deſcendebat; opus egregiè adiuuantibus pueris, inter quos, partito onere, breui complures ſacræ fidei myſterijs imbuebantur; neque verò inter puerorum opera languebat Hieronymi ſtudium, aut remittebantur curæ: ſed maiores ille conuenire, grauioris ætatis homines inſtruere, in quibus non exigua inerat laborū materies; ſummā enim reperiebat ſymboli fidei, pręceptorumq; Dei ignorationem, multos ætate iam graues, Dominicæ precationis, Salutationis Angelicæ formulam minimè tenentes, ac ne quidem ſanctiſſimæ Crucis ſignum manu ſibi ritè imprimentes, quos ille Decalogi Eccleſiæque præceptis, & alijs Chriſtianæ fidei rudimentis ad ſalutem neceſſarijs ſatis eruditos, ad ea omnia ſeruanda longa cohortatione inuitabat; idque publico in foro, in triuijs, aut agris; vbicunque tandem aut collegiſſet, aut collectam inueniſſet multitudinem, ibi dicebat; aperto patentique cœlo tonabat. Erat autem illi dicendi initium perfamiliare ab illis Prophetæ verbis; *Hodie ſi vocem Domini*
Pſal. 94. *audieritis, nolite obdurare corda veſtra:* appoſito ſanè exordio ad obdurata hominū corda primo loco perſtringenda; ſatis gnarus, nihil æquè diuinos afflatus, excitantiſque gratię ſupernos impulſus retardare, vel repellere prorſus, ac extinguere, quàm humanæ voluntatis diuinæ ſemper obluctantis, duritiem & obfirmatam in ſuo ſenſu, hoc eſt, in ſcelere pertinaciam: in concio-
ne

ne obiectis, quà ſuperum præmijs, quà inferorum ſupplicijs, multis de vitiorum turpitudine allatis, ſuos auditores ad chriſtianæ legis obſeruantiam impellebat. Quo in genere adeò eloquens Hieronymi pietas, & facunda charitas erat, vt plurimos à ſcelere reuocatos ad optimam frugem traduceret, qui Sacerdotum pedibus aduoluti, multorum annorum onera, ſacra confeſſione deponebant: & ſanè quos non mouiſſet ille, quem ſpiritus Dei planè mouebat & vrgebat? Simplici ille quidem, & inelaborata oratione ad multitudinem agebat; ſed adeò plena pietatis, diuinorumque ſenſuum, tanto ardore animi atque oculorum, tanta cœleſtis ſpiritus efficacia & oſtenſione; vt, ad auditorum animos ea ſpiritus dulcedine reſperſa, & ardore incenſa mirificè ſe profundens oratio, eos ad cordis compunctionem, & vitæ emendationem facilè promoueret. Itaquè plures ille humili ſimplicique dicendi genere Chriſto peperit, quàm eruditæ & diſertæ multorum conciones. Quoniam verò intelligebat ſe literarum, vt diximus, prorſus expertem, multò minùs poſſe aut dicendo, aut docendo aliorum ſaluti prodeſſe, idcircò, quæ ſibi hac in parte deeſſe intelligebat, pietatis exemplis, & vitæ documento compenſare decreuit. Quare, cùm circumiectos Pagos & villas aſſidua chatecheſi obiret, communi tantum miſericordia oſtiatim emendicata victitabat, & inter pueros, quos ad chatecheſim adhibebat, meliore ſtipe diuiſa, ſi quid erat aſperi panis & mucidi, ſibi reſeruabat. Veſperi vicis, ac

ac Pagis obeundis, rudibuſque informandis defeſſus, orationi ad multam noctem de more ſe tradebat, eamdemque, nondùm illuſceſcente die, repetebat. Inter quotidiana etiam illa charitatis officia, & docendi labores ſuum inſtitutum retinuit, vt certa commentandi precandique ſpatia non omitteret, ex quibus ad proximorum ſalutem procurandam alacrior & robuſtior redibat: nec tenuis certè, aut pœnitendus extitit tantorum laborum fructus; nam è lethali rerum ſalutarium ignoratione innumeri penè liberati: ſacramentorum & pœnitentiæ creber vſus multis perſuaſus: alij è veteri multorum annorum cœno, Hieronymo monitore, ſacra confeſſione emerſere; complures, eodem adhortante, depoſitis odijs, in mutuos amores, & complexus cum inimicis conceſſere: præceps etiam illa temerè iurandi, alienaque rapiendi licentia (ruſticorum conſueta vitia) Hieronymi voce multum caſtigata & repreſſa; ſed ægros etiam eadem charitate complexus eſt, nam ſi qui erant in Oppidis, humaniſſimè inuiſebat, eoſquè & precibus ad Deum, & ſalutari aliqua cohortatione leuare ſtudebat: ijs in laboribus diebus permultis magno animorum quæſtu abſumptis, Bergomum redit.

Nona

Noua Sociorum ad Hieronymum facta acceſſio. *Cap. XI.*

ANteuerterat hominis reditum præuolans laborum fama, vniuerſamque compleuerat Ciuitatem; vt omnium ſermonibus paſſim celebraretur tàm ardens de omnibus benemerendi ſtudium, tàmq; excellens in infimos quoſque,& effuſa charitas,cuius illuſtri exemplo,non exigua ad eum nouæ ſobolis lucra rediere; nàm multi ſe laborum ſocios, conſtanti conſilio, ad illum aggregarunt,inter quos pręcipui referuntur Alexander Beſuzius, & Auguſtinus Barilus Ciues nobilitate & fortunis clari, ſed opulento etiam Sacerdotio vterque clarior & ditior; qui Hieronymi exemplo permoti, Sacerdotij reditibus ſponte exuti, amploq; patrimonio pauperum vſibus attributo,ſtrenuo in vinea Dñi Operario nouos colonos ſeſe addixerunt, & cuius incitabãtur exemplis, eius etiam vitæ genus cupidiſſimè expetiuerunt. Ab Hieronymo peramanter excepti in partem laboris & meriti; omnes ſuas curas, & cogitationes ad proximorum ſalutem, pauperumque curam in poſterum contulere diligentiſſimam;illoque ductore,tantum diuina iuuante gratia, in charitatis ſchola profecerunt, vt ad vltimam vſquè ſenectutem omnium virtutum laude florentiſſimi in Congregatione vitam egerint non leui tandem ſan-

ſtitatis opinione Cœlo, vt piè credimus, tranſcripti. Eadem ratione admiſſi etiam in eumdem numerum alij pij probique viri, quibus eadem à Deo donata mens erat; Adminiſtri etiam plures, ſeu auxiliares ſocij ad domeſticos labores deſtinati per id tempus Hieronymo nomina dedere, quorum pietatis feruor in Deum, & in pauperes ardor charitatis tota Ciuitate maximè enitebat: horum certa ſumma iniri, ſingulorumque nomina diſtinctè reddi haud potuere; permixta confuſaque omnia nobis vetuſtate tradente. Cæterum piorum fratrum nomina mihi haud dubium, eſſe Deo in æterna felicitate nota. Hieronymo autem non admodùm fuit eo tempore ſermone vel exhortationibus laborandum ad ſocios ſibi conciliandos; cùm occurſantis in omnium oculos chriſtianæ pietatis fulgor, virtutumque lumen in ſingulis eius dictis ac factis emicans ardentiùs hominum corda & mentes, quàm diſertiſſima oratio, inflammaret, & animos vehementiùs cieret ac raperet, quàm eloquentiſſima concio.

Profectio Hieronymi Nouocomum, Ciuitati, & pauperibus admodum frugifera.
Cap. XII.

EXTRA etiam Venetæ ditionis fines ſuæ pietatis ſtudia per id tempus ſaxauit, ſiquidem Nouocomum vſquè ab eo excurſum, oppi-

dum

dum in Ciſalpina Gallia, & antiquitate, & nobilium ingeniorum gloria perilluſtre quò direxit iter Hieronymus conſueto puerorum comitatu, ſanctoque Crucis vexillo præeunte; & Primum Comitem tùm Nouocomi commorantem primùm adit, hominem anteà illi, opinor: non ignotum; à quo mutuis beneuolentiæ ſignis humaniſſimè exceptus, diù ſemoto loco aſſidentes ſimul egere; intermiſſo poſteà colloquio, iuſſit Primus nouis hoſpitibus menſam ſterni, apponique cibaria. Ea dum curant domeſtici, Hieronymus cum ſuis ſupplex in genua prouolutus, conſuetæ orationi aliquandiù vacat; qua abſoluta, & benedictione ab eodem appoſitis cibis impertita, communem benignitatem ipſe inter pauperes diuidit; enixèque rogatus à Primo, vt honeſtiori, & lautiori domeſticæ menſæ accumberet, collaudata hoſpitis humanitate, actiſque gratijs, communi menſa, ciboque cùm pauperibus vti voluit, quibus idem promus, & pocillator aderat. A menſa Deo gratias acturi in preces iterum ſe dant, quibus ritè perſolutis, cùm aliquandiù cum Primo, & Franciſco eius fratre pijs collocutionibus ſubſtitiſſet, hoſpites humaniter rogauit, vt bona eorum cùm venia ſibi liceret, puerorum ſupplicatione indicta, Ciuitatem obire. Circum duxit de more Hieronymus pium agmen ſacras precationes concinens; habuit inuſitatum Ciuibus ſpectaculum ſolitos admirationis, & pietatis motus; breuique non fruſtrà ſuſcepta peregrinatio, aut ſupplicatio apparuit; plurima ſiqui-

Digitized by Google

ſiquidem in communem animarum ſalutem ab illo geſta, vt pauperum præſertim inopiæ ſolitudinique conſuleret; quorum ibi etiam vagam multitudinem, & errabundam conſpicatus, ad illos colligendos, domicilium que inſtituendum, animum adiecit. Veſperi communicato cum Primo conſilio, aduocatiſque eiuſdem Primi opera è ciuibus, qui pietate, & nobilitate cæteris præſtarent, duobus tribuſuè in noui operis partem, celeriter ad pij inſtituti exordia maturanda, manus eſt admota; diuinoque numine piè & religiosè cœptis feliciter annuente, duo breui derelictorum loca, conſueta Hieronymi induſtria & laborè, ſunt excitata: alterum in Ciuitate ſub ſancti Leonardi nomine; in Suburbijs, alterum ad Sanctum Gotardum; adnitente in primis, & vtrumque opus egregiè adiuuante Bernardo Odeſcalco è primaria Ciuitatis nobilitate viro, & Thomæ Odeſcalchi olim Mediolanenſis Senatoris Patre, qui chriſtiana liberalitate, inter cœteros, Hieronymi cœpta firmauit & auxit; neque vnquam poſteà deſiderata eſt Ciuium benignitas ad locorum perennitatem. Singula referre ad domeſticam diſciplinam ſpectantia, ſuperioribus præſertim non diſſimilia, ſupernacaneum puto: ſolita enim fuere Hieronymi in pauperes, & reliquos Ciues charitatis ſtudia, eadem vitæ aſperitas, pœnitentiæ rigor, orationum, commentationumque aſſiduitas, pauperum domicilia ijſdem cùm ſuperioribus munita legibus, viuendique diſciplina. Quandiù verò apud Primum hæſit Hieronymus

cubi-

cubiculo ad pernoctandū ſola palea ſtrato cum pueris eſt vſus: neque vllis Primi precibus, quin ſuper paleas, & ipſe cum pauperibus cubaret, adduci potuit. Non exigua interim ad alios Ciues de more deriuata animæ ſubſidia, tùm opportunis cohortationibus, tùm tempeſtiuis colloquijs. Quamquàm ſolida illa Chriſtianæ virtutis ſpecies tanta cum animi dimiſſione omnium oculorum fide ſępiùs explorata, maximos ad pietatem motus, etiam Hieronymo tacente, in omnium animis excitabat, plurimoſque eius inſtituti ſtudio incenſos illi adiungebat: quorū deindè labore, & opera, poſt Hieronymi diſceſſus, ex præſcripta diſciplinæ forma, fuere pia loca ſanctiſſimè adminiſtrata.

Primi Comitis Hieronymi ſocij res geſtæ, & obitus. *Cap. XIII.*

INter multos, quos ſibi adiunxit ſocios Hieronymus, meritò primum locum is obtinet, cui Primo etiam nomen fuit, à quo Hieronymū Nouocomi hoſpitio receptum diximus. Is ex nobili & perantiqua Comitum familia fuit, quæ à tribus Deſiderij Longobardorum Regis ex ſorore nepotibus Amphortio, Fuſio, & Cato originem duxit; quique toto eo tractu, qui inter Nouocomum & Leucum Lupiæ ad ſuprema vſque Larij diuortia excurrit, à Rege liberali donatione accepto, honoris etiam gratia, ſunt ab

ipſo

ipſo Rege Comites appellati; inde factum eſt, vt horum etiam poſteri ſint Comites dicti, ab ijſque maioribus propagata Comitum familia, quæ non modò in illis locis, ſed etiam Mediolani cõplures habuit nobilitate & doctrina illuſtres viros, inter quos Primus hic noſter Aloyſij filius eminet, qui Hieronymo agrum Nouocomenſem oberranti, tandèm hæſit, magno certè fœnore impenſæ charitatis hoſpitij. Erat verò Primus non modò latinis, græciſque, verùm etiam hæbraicis & chaldaicis literis pereruditus, & tàm humanæ quàm diuinæ ſapientiæ doctrinis illuſtris, æquè autem in ſtudijs bonarum artium, ac in rebus agendis optimè verſatus, &, quod caput eſt, ita innocenter vixerat, vt doctrinæ experientiæque ornamenta emendatiſſimi anteactæ vitæ mores abundè cumulaſſent. Primus enim ità lubricos adoleſcentiæ annos in vorticoſo illo & præcipiti ætatis flexu egerat; vt, cũ chriſtianæ diſciplinæ inſtitutione egregiè cohærerent morum probitas ac innocentia. Sed, Hieronymi vitæ genus attentè poſteà contemplatus, ſæpiuſque cum eo de rerum cœleſtium amore, & humanarum contemptu collocutus, ità illius exemplo, & ſuaui conſuetudine alloquio permotus eſt; vt ſe omninò Hieronymo adiungere, penituſque tradere decreuerit; idque tanta animi ſubmiſſione, & verborum ardore præſtitit, vt ſe nunquam ab illius ſententia, & voluntate nè latum quidem vnguem receſſurum profiteretur; & quidquid ille de ſe in poſterum decerneret aut iuberet, id vnum non modò iuſtum

ſtum & æquum ducturum, ſed etiam omninò gratum, & iucundum ſibi futurum aſſereret; Magna cùm animi voluptate excepit Hieronymus tàm prômptam, & alacrem in Dei obſequio hominis voluntatem, & in eandem charitatis palęſtram nouiim admiſit athletam; cuius adeò magni & ardentes extitere in nouo vitę genere profectus, vt, cum anteà philoſophiæ, ſacræque theologiæ eruditus magiſter haberetur Primus, tùm, vbi in Hieronymi ſchola cœpit diſcipulus fieri, ſe nouo theologiæ genere apud imperitum Hieronymum exornatum, veròque chriſtianæ philoſophiæ lumine colluſtratum ingenuè, palàmque gloriaretur; eoque nobiliori doctrina imbutum fuiſſe, quo præſtantius eſt benè agere, quàm eruditè & ſubtiliter diſſerere: Nox & tenebræ aiebat, cæcæque errorum ambages ſuperiora omnia; vera tùm mihi chriſtianæ philoſophiæ lux oborta in humili Hieronymi ſchola, vbi non ingenium exacui, ſed voluntatem expoliri, & ad Dei amorem incendi, egregio ſui ipſius rerumque humanarum contemptu, in dies experior. Huic vni poſteà ſatis iam euangelicæ paupertatis, & rerum cœleſtium præceptis exculto, nouorum locorum curam demandauit Hieronymus, reliquiſque ſodalibus in adminiſtratione præfecit; & operam ſuam pręſtitit Primus quam diligentęr, vniceque Hieronymo carus ſemper extitit, qui ſingularem in eo doctrinam tąnta cum morum probitate, & ſui ipſius deſpicientia vehementer admirabatur, ſæpiuſque commendabat; quòd rara admodum accidat,

dat,

dat, vt ipſe aiebat, ſcientiæ, & humilitatis coniunctio; illud verò frequentiſſimè experiamus: Scientia inflat. Is, quoad Hieronymus vixit, in pauperum cura tùm Nouocomi; tum Mediolani, poſtremò etiam Somaſchæ homini adiumento maximè fuit, & multis annis ipſi Hieronymo ſuperſtes, nunquam pium opus ſemel ſuſceptum intermiſit. Cæterum, cum Patres, anno altero ſupra trigeſimum à Hieronymi obitu, de Religione inſtituenda cogitarent, impetratoque iàm Pontificio Diplomate à Sanctiſſimo Pontifice Pio V. vt Apoſtolica facultate ſolemnia Religionis vota nuncupare liberè poſſent, Primus vnus è ſodalitio & ſolus abſtinuit grauem ætatem cauſatus, ac virium imbecillitatem, quòd ſcilicet non parem animo ſocium, & religionis oneribus idoneum corpus eſſet ſortitus; vel eà cauſa fortaſſe, quòd homini licet tantis virtutum, & doctrinæ ornamentis exculto, perſuaſum eſſet ſacris ordinibus nuſquam initiari vt Hieronymi humilitatem in hoc etiam æmularetur nolletq; ad hoc Religionis imperio cogi. Quamquam nè hac quidem via licuit Sacerdotio abſtinere; cum enim ad grauem vſquè ætatem in ea perſtitiſſet ſententia, tandem è veteri & obfirmata voluntate hominem depulit Nicolai Ormaneti auctoritas, cui vni plurimum in ſui moderatione deferebat Primus ob egregiam illius probitatem, inſitamque animi prudentiam, & rerum omnium cognitionem. Allegauerat autem Mediolanum Ormanetum Sanctus Carolus, proptereà quòd Mediolanenſis

Eccle-

Eccleſiæ Pontificatu inauguratus, cum Roma abeſſe per Summum Pontificem minimè poſſet, eximiam verò & numeris omnibus abſolutam animorum curationem, & Eccleſiæ adminiſtrationem animo meditaretur, eam interea per idoneos viros vndique collectos, quoad liceret, ſibi præſtandam ſtatuerat. Quare Ormanetum virtutũ fama perilluſtrem Verona Romam accitum, & Vicaria authoritate ornatum, Mediolanenſi Eccleſiæ adminiſtrandæ præfecit, ibique à nauo& diligenti viro prima ſemina iacta tantæ meſſis in agro Mediolanenſi, à S.Carolo poſteà excultæ atque collectæ. Primo igitur familiariter admodùm cùm vteretur Ormanetus, eique ſacros ordines ardentiſſimè ſæpiùs ſuaderet; tandem aliquandò rectè monenti ceſſit Primus eiuſque probato conſilio, plurium dierùm oratione & pœnitentia, ſacroque in primis confeſſionis Sacramento totius præteritæ vitæ culpis deterſis, ſacris ordinibus ritè initiatus eſt: ad primitias Sacerdotalis ordinis diuinæ Maieſtati libandas diſpoſitus, primum habuit ſacrum multa cum animi pietate & lacrymis: ex quo tempore ſuſcepti muneris dignitatem ſedulò perpendẽs, quo maioribus virtutum ornamentis ad tanti operis adminiſtrationem accederet, & ſeipſum hoſtiam viuam, ſanctam, & Deo placentem quotidiè offerret; terrenis rebus procul ab animo remotis, tota mente cœleſtia deinceps eſt conſectatus. Quare, licèt religioſi inſtituti vinculo ſolutus eſſet, vitam tamen ferè omnem apud nos egit proximorum

&

& pauperum commodis, animarumque procurationi maximè intentus; Mediolani permultos annos in pauperum ſancti Martini domicilio ab Hieronymo erecto commoratus, theologiam illam, quæ in differendi ſubtilitate, & christianæ veritatis controuerſijs dirimendis verſatur, pluribus in Religioſorū domibus eſt profeſſus: in explicandis præterea de interiore foro quæſtionibus, & conſcientiæ cauſis, multis per id tempus operam ſuam præſtitit; ſacræ etiam ſcripturæ interpretem apud alios Religioſos Ordines magna cum laude egit; ad Gynæcea ſacrarum Virginum crebra diuini Verbi ardenſque declamatio, & mirificè ſalutaris ab eo habita. Ab Epiſcopo Nouocomenſi ad nonos quoſdam, Magiſtros è Valle Tellina miſſus, tùm illis, tùm plurimis alijs catholicæ fidei deſertoribus admodum vtilis fuit, quos congreſſu & diſputatione ab inſanis opinionibus reuocatos, vt voluntaria abiuratione hæreſi valere iuſſa, cum Catholica Eccleſia redirent in gratiam, ad Quæſitorum tribunal adduxit. Magno præterea, & celeberrimo Tridentino Concilio interfuit, vbi eruditionem ſuam Patribus illis pluries egregiè probauit. Gregorio Decimoquarto Summo Pontifici chariſſimus fuit, cui etiam latinis literis datis ſummam Pontificis dignitatem eſt gratulatus: paupertatis ſtudioſus beneficia eccleſiaſtica, quantumlibet pinguia, nunquàm admiſit. Huius etiam opera, & ſtudio aliquot Marci Antonij Maioragij politioris doctrinæ, & diſertiſſimi oratoris monumenta prodierunt

in

in lucem; quorum, quæ plurima moriens imprimenda reliquerat, ad Primum illius Conſobrinum cura delata eſſet; ex quibus lucubrationes in partitiones oratorias Ciceronis, maximè commendantur, quæ à Primo, Petro Galeſino inſcriptæ, primum in lucem prodiere. Nulla ipſe literarum monumenta vir alioqui doctiſſimus reliquit, vt non ab re celebre illud dictum ei accommodauerit Albanus; Scribere renuit; quia, quod ſcribendum erat, quotidianæ operationis pagina monſtrauit. Vixit Primus ſuprà quintum, & nonageſimum annum adeò vegeta, tenacique doctrinarum omnium memoria, vt quibuſcunque de rebus interrogatus eruditiſſimè reſponderet, Doctorumque placita; & animi ſenſa adeò promptè & fideliter redderet ac ſi nuper de libro, quæ recitabat, hauſiſſet. Obijt anno præteriti ſæculi nonageſimotertio. Huic gratię habendæ quam maximæ, quod multa, quæ de Hieronymo ſcribimus, ab eo deriuarint, quem vnum haud potuerunt latere Hieronymi opera, cuius ad obitum vſquè indiuiduus vitæ comes extitit.

Leonis Carpani vnius è primis Hieronymi ſocijs vita, & obitus.
Cap. XIV.

AD egregios etiam Hieronymi conatus promouendos Leonem Carpanum virum & ſplendore generis illuſtrem, & fortunarum co-

Pia opulentum ac prædiuitem Dominus excitauit, ad quem à Primo directus eſt Hieronymus vnà cum pauperibus, dum Meronij forte degeret Leo Plebis Incinij Pago quod olim Licinij Oppidum dicebatur non in frequenti, nec ignobili (ſed à Longobardis poſteà dirutum, in varios Pagos, ſeu vicos deductum eſt.) Is Hieronymi ſtudio alienæ ſalutis procurandæ, & teneræ deſtitutæque ſobolis inſtituendæ charitate mirificè delectatus, fuit primùm horum operum laudator, & admirator, mox etiam ſectator euaſit: ad hunc enim orbos vigintiocto, quos ſecum Nouocomi habuerat, adduxit, eiuſque pietati commendauit; hos perhumaniter excepit Leo, partemque ſuarum facultatum ad eorum, aliorumque pauperum ſuſtentationem liberaliter deſpondit. Fuit complures dies Hieronymus vnà cum pauperibus apud Leonē, à quo ad infimam plebem adiuuandam, & tradendis chriſtianæ religionis initijs ſuo more paſſim dilabebatur; Interea ſagaci viro Leoni maxima per id tempus cognoſcendi noui hoſpitis, atque introſpiciendi penitus eius animi ſenſus eſt data facultas; cœpit ergo diligentiùs illius vitam & mores perueſtigare, eius dicta, ac facta, dies noctesque, etiam ex inopinato, curioſis, & oculis, & auribus obſeruare; cùm autem non dubia oculorum fide maiora quotidiè ſanctitatis experimenta in Hieronymo deprehenderet, quàm fama & auribus anteà accepiſſet, ſemperque notitia pariter, & admiratio creſceret tanti viri, vehementer animo eſt commotus

Leo;

Leo, ſeque ipſum attentiùs intuens, & ad eius normam explorans, varia cœpit, & magna animo voluere, puriorisque vitæ & ſanctioris exordia meditari: ad id maximè vrgebant hominem frequentes ſubindè illati ab Æmiliano in quotidiano congreſſu de Chriſtiana perfectione, de animæ ſalute, de rerum humanarum contemptu ſermones, in quibus illud etiam ſæpiùs ingerere ſolebat, non ſemper tanti eſſe in magna fortunarum copia, quandò libeat, & in quos velis, eſſe liberalem, & de eo, quod in tanta abundantia ſupereſt, aliquid indigentibus impertire: difficile illud vnum eſſe & arduum, in quo ſumma rei poſita videretur, rebus omnibus carentem, ipſa penuria viuere contentum; in pauperum vſus non modò quicquid in pręſentia adſit, ſed, quicquid etiam conſequentia tempora ſint allatura, deſtinare: ad hæc omnem ſtatuendi, ſentiendi, agendique libertatem alterius imperio ſubiectam habere. Illud præterea non infrequenter repetebat Hieronymus ſtultiſſimè nos morum correctionem, vel bonorum operum executionem iam diù animo conceptam, in dies differre, quandò nos lateat qua hora Dominus noſter venturus ſit, qui, licèt pœnitenti veniam ſpoponderit, vel integrum tamen diem non promiſit. Hærebant hæc aliaque ijs affinia animo Leonis, & perinde ac ſibi vni à Domino dicta accipiebantur, proptereà quòd anteà etiam huiuſmodi cogitationes eius animo ſæpius ſubreperent, & occurſarent, varièque mentem cœcis offuſam tenebris, & ſomno preſ-

ſam pulſarent, ſed cœleſtium donorum ignarus immiſſa de Cœlo ſemina tacito fouebat in pectore, nec vlla pietatis cultura excolebat. Verum aliquando ſimul exhortationibus, ſimul Hieronymi exemplo mollitus & excitatus, ità ad amorem cœleſtium, & mundi contemptum, eſt incenſus, vt repudiatis rebus humanis, ad laborioſam Hieronymi vitam, abiectamque exercitiorum diſciplinam ſeſe aggregare ſtatuerit; Re ſecum maturè perpenſa, ſolum Hieronymum ſolus adit, ad eiuſque veſtigia prouolutus ſupplex, in eundem vitæ inſtitutum adſcribi poſtulat, ſibi in animo eſſe caducis rebus nuncium remittere, & tàm fortunarum, quàm libertatis facultate abſe penitus abdicata, ſe totum vni illius arbitrio, & imperio ſubmittere, & ſeipſum pauperem pauperum ſeruitio deuouere; proindè faceret, orat, tàm piæ & iuſtæ poſtulationi ſatis, quam Deo gratiſſimam fore non dubitaret. Nihil tùm ex Hieronymi voluntate magis. Quare de tàm ſubita mutatione tacito gaudio in ſinu geſtiens, Deo bonorum omniũ largitori ex imo corde gratias egit, & Leonem peramanter amplexatus Chriſti pauperum numero ſociauit, cuius facultates in eorundem ferè pauperum commodum ceſſere. Tam ardenti conuerſioni ex æquo reſpondere reliqui progreſſus: ex quo enim ſemel in tanti viri perpetuam curam & diſciplinam ſe tradidit, vix paulum commonſtrata via, vrgere toto cœpit animi impetu ad inſtituta Magiſtri, & fructuoſæ eius conſuetudinis beneficio in dies

con-

confirmatus, ità cæleſtis ſapientiæ fontibus inhiare, vt inſtar apis ſedulæ ſpiritualium eloquiorum, & exemplorum floribus inſidens, intrà pectoris ſui alueariũ ſynceræ pietatis, virtutumque mella quotidiè conderet. Sacris poſteà initiatus, multos annos tanta pietate Sacerdotio eſt functus, vt omnes virtutum exemplis ad æmulationem prouocaret, orationis præſertim, piæque commentationis ſtudio, & humili ſui abiectione perilluſtris. Multis annis hic etiam Hieronymo ſuperſtes, Paulo Quarto vnicè carus extitit, à quo primas Aulæ dignitates ſibi oblatas è Chriſtiana humilitate conſtantiſſimè reiecit, ſupplex Pontificem deprecatus, ne à ſuſcepto humilioris vitæ inſtituto, & ſuæ, aliorumque ſalutis ſtudio abſtractum, inſanis fluctibus Aulæ tumentis obijceret. Morienti Pontifici adfuit Leo, precibus, & pietatis officijs ad Deum migrantem ſtrenuè adiuuans. Nec minus poſteà Pio Quinto grata extitit Leonis probitas; is enim plurimum hominis virtute delectatus, cum religioſo Sacello, cui ſacratiora ſanctioraque pignora Sancta Sanctorum nomen fecere, præfecit: adeòque mirificum de eius virtute iudicium ſemper Pontifex dedit, vt Leonem ægrotantem non alienum duxerit à Pontificia Maieſtate inuiſere. Archiepiſcopatum etiam Neapolitanum vltrò ſibi à Pontifice delatum, eadem, qua reliquas dignitates, conſtantia; repudiatum ferunt. In quo non vulgare fuit Pontificiæ beneuolentiæ in Leonem argumentum, &

ſociorum conuocandum ſuaderet. Igitur, conuentu coacto, poſt longã diuini numinis inuocationem ad communium rerũ deliberationẽ accedunt. Primus ad conuocatos ſocios orationem habet Hieronymus è chriſtiana pietate ſatis ardentem & grauem, cuius ea ſumma fuit; Quæ à diuina mente manarent vniuerſa certis legibus vinciri, & ſuaui diuinæ prouidentiæ diſpoſitione, vario ac multiplici nexu inter ſe ad perpetuitatem ſtabiliri; quo certo & inuiolabili rerum ordine perturbato, deficerent ſingula, ac plane deperirent: proinde inſtitutam hanc à ſe, ſuſceptamque qualemcunque pauperum curam, eorum opera & charitate multis iam locis hucuſq; adminiſtratam, à ſummo bonorum omniũ largitore haud dubiè profectã, ad eamdem quoque ab ſupremo numine præſcriptam rationem omninò conformandã, & diuinę prouidentiæ exemplo conſtabiliendam, in perennem conſequentis ætatis propagationẽ: nullo autẽ opportuniori modo perpetuitati & prudẽti rerum adminiſtrationi conſultum iri, quam conſtanti & certa rerum ordinatione communi ſancita voto, eius rei cauſa acceſſitos opportunè conueniſſe: nimirum, vt ijs de rebus, quæ ad publicam rem facerent, ſimul in Domino deliberarent. Cæterum è multis, per eos dies ab illis in deliberationem vocatis, id vnum ad nos diſtinctè peruenit, potiſſimùm in eo conuẽtu relatũ, de certa ſede, & principe cõgregationis loco deligendo. Qua de re, dictæ multa cum varietate ſententiæ, Meronium à multis vehe-

menter probatum. Vercuragum ab alijs magis expetitum; Petro Borello eius loci vicano maximè adnitente, qui à re familiari abundè inſtructus, Hieronymoque impensè addictus, ſua contulerat bona in pauperum obſequium, patriumque vicum ea principis loci dignitate ornare, ſuoſque vicanos præſenti Patrum opera in diuinis rebus adiuuari cupiebat. Somaſcha verò nonnullis erat in votis, locusque multis partibus aptior videbatur. An eo in congreſſu de Somaſchẽſi ſede quicquam certi decretum, mihi admodùm incertum: qui enim Hieronymi temporibus propinquiores, ab illis, qui cum eo fuerũt, rei narrationem planiùs accepere, aiunt, variantibus ſententijs, nè in longum protraheretur anceps rei deliberatio, eam integram ad vnum Hieronymum reiectam, qui, varijs locis perluſtratis, incolarumque animis pertentatis, eam deligeret ſedem, quæ rebus gerendis commodior videretur, quandò nihil adhuc certi de Somaſcha, alioque loco ſtatutum eſſet. Cùm igitur in agro Bergomenſi ſedem ille ſibi quærere ſtatuiſſet, vndè Nouocomum & Bergomum, vbi boni operis ſeges iam adoleuerat, & alia pij inſtituti loca ſubitis excurſionibus, cum opus eſſet, inuiſeret, & Mediolanũ, quò iàm animo ferebatur comodè peteret, ad hoc Sancti Martini Vallis peridonea viſa; quare Caloltij primùm conſiſtere in animo illi fuit, commodo nec infrequenti vico, vbi etiam Sancti Martini Vallis Patroni ædes religiosè frequentabatur; cumq; omnia Hieronymi votis reſponderent, hominis

vnius

ſam pulſarent, ſed cœleſtium donorum ignarus immiſſa de Cœlo ſemina tacito fouebat in pectore, nec vlla pietatis cultura excolebat. Verum aliquando ſimul exhortationibus, ſimul Hieronymi exemplo mollitus & excitatus, ità ad amorem cœleſtium, & mundi contemptum, eſt incenſus, vt repudiatis rebus humanis, ad laborioſam Hieronymi vitam, abiectamque exercitiorum diſciplinam ſeſe aggregare ſtatuerit; Re ſecum maturè perpenſa, ſolum Hieronymum ſolus adit, ad eiuſque veſtigia prouolutus ſupplex, in eundem vitæ inſtitutum adſcribi poſtulat, ſibi in animo eſſe caducis rebus nuncium remittere, & tàm fortunarum, quàm libertatis facultate abſe penitus abdicata, ſe totum vni illius arbitrio, & imperio ſubmittere, & ſeipſum pauperem pauperum ſeruitio deuouere; proindè faceret, orat, tàm piæ & iuſtæ poſtulationi ſatis, quam Deo gratiſſimam fore non dubitaret. Nihil tùm ex Hieronymi voluntate magis. Quare de tàm ſubita mutatione tacito gaudio in ſinu geſtiens, Deo bonorum omniũ largitori ex imo corde gratias egit, & Leonem peramanter amplexatus Chriſti pauperum numero ſociauit, cuius facultates in eorundem ferè pauperum commodum ceſſere. Tam ardenti conuerſioni ex æquo reſpondere reliqui progreſſus; ex quo enim ſemel in tanti viri perpetuam curam & diſciplinam ſe tradidit, vix paulum commonſtrata via, vrgere toto cœpit animi impetu ad inſtituta Magiſtri, & fructuoſæ eius conſuetudinis beneficio in dies

confirmatus, ita cœleſtis ſapientiæ fontibus inhiare, vt inſtar apis ſedulæ ſpiritualium eloquiorum, & exemplorum floribus inſidens, intrà pectoris ſui aluearium ſynceræ pietatis, virtutumque mella quotidiè conderet. Sacris poſteà initiatus, multos annos tanta pietate Sacerdotio eſt functus, vt omnes virtutum exemplis ad æmulationem prouocaret, orationis præſertim, piæque commentationis ſtudio, & humili ſui abiectione perilluſtris. Multis annis hic etiam Hieronymo ſuperſtes, Paulo Quarto vnicè carus extitit, à quo primas Aulæ dignitates ſibi oblatas è Chriſtiana humilitate conſtantiſſimè reiecit, ſupplex Pontificem deprecatus, ne à ſuſcepto humilioris vitæ inſtituto, & ſuæ, aliorumque ſalutis ſtudio abſtractum, inſanis fluctibus Aulæ tumentis obijceret. Morienti Pontifici adfuit Leo, precibus, & pietatis officijs ad Deum migrantem ſtrenuè adiuuans. Nec minus poſteà Pio Quinto grata extitit Leonis probitas; is enim plurimum hominis virtute delectatus, cum religioſo Sacello, cui ſacratiora ſanctioraque pignora Sancta Sanctorum nomen fecere, præfecit: adeòque mirificum de eius virtute iudicium ſemper Pontifex dedit, vt Leonem ægrotantem non alienum duxerit à Pontificia Maieſtate inuiſere. Archiepiſcopatum etiam Neapolitanum vltrò ſibi à Pontifice delatum, eadem, qua reliquas dignitates, conſtantia; repudiatum ferunt. In quo non vulgare fuit Pontificiæ beneuolentiæ in Leonem argumentum, &

egregium de virtute Leonis teſtimonium, vel quòd à tam ſanctò tamque ſapienti Pontifice, ad ampliſſimam Eccleſiam fuerit expetitus, vel quòd tam inſolito ſtudio paupertatis illud egregiè Leo contempſerit. Extrema ſenectute confectus obijt Leo, eâ virtutum laude & ſanctitatis opinione florens, vt haud indignus Hieronymo Magiſtro diſcipulus cenſeri poſſit.

Libri Secundi Finis.

DE VITA HIERONYMI ÆMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER TERTIVS.

De Principe Congregationis Loco Meronij in communi Conuentu deliberatum.

Cap. I.

IN menſes protracta apud Leonem Hieronymi commoratio, de communi re conſultationi locum fecit,deque ea deliberatum eſt, tum cũ ijs, quos penes ſe habebat, tum etiam accerſitis, adeſſeque iuſſis, qui familijs alijs regendis præerant; vel quia certum anni tempus ad publica negotia ſolemni cum aliorum congreſſu tranſigenda conſtitutum vrgeret; vel quod pia Leonis liberalitas reliquos inuitaret, cœtumque

ſociorum conuocandum ſuaderet. Igitur, conuentu coacto, poſt longã diuini numinis inuocationem ad communium rerum deliberationẽ accedunt. Primus ad conuocatos ſocios orationem habet Hieronymus è chriſtiana pietate ſatis ardentem & grauem, cuius ea ſumma fuit; Quæ à diuina mente manarent vniuerſa certis legibus vinciri, & ſuaui diuinæ prouidentiæ diſpoſitione, vario ac multiplici nexu interſe ad perpetuitatem ſtabiliri; quo certo & inuiolabili rerum ordine perturbato, deficerent ſingula, ac plane deperirent: proinde inſtitutam hanc à ſe, ſuſceptamque qualemcunque pauperum curam, eorum opera & charitate multis iam locis hucuſq; adminiſtratam, à ſummo bonorum omniũ largitore haud dubiè profectã, ad eamdem quoque ab ſupremo numine præſcriptam rationem omninò conformandã, & diuinę prouidentiæ exemplo conſtabiliendam, in perennem conſequentis ætatis propagationẽ: nullo autẽ opportuniori modo perpetuitati & prudẽti rerum adminiſtrationi conſultum iri, quàm conſtanti & certa rerum ordinatione communi ſancita voto, eius rei cauſa accerſitos opportunè conueniſſe: nimirum, vt ijs de rebus, quæ ad publicam rem facerent, ſimul in Domino deliberarent. Cæterum è multis, per eos dies ab illis in deliberationem vocatis, id vnum ad nos diſtinctè peruenit, potiſſimùm in eo conuẽtu relatũ, de certa ſede, & principe cõgregationis loco deligendo. Qua de re, dictæ multa cum varietate ſententiæ, Meronium à multis vehe-

menter probatum. Vercuragum ab alijs magis expetitum; Petro Borello eius loci vicano maximè adnitente, qui à re familiari abundè inſtructus, Hieronymoque impensè addictus, ſua contulerat bona in pauperum obſequium, patriumque vicum ea principis loci dignitate ornare, ſuoſque vicanos præſenti Patrum opera in diuinis rebus adiuuari cupiebat. Somaſcha verò nonnullis erat in votis, locuſque multis partibus aptior videbatur. An eo in congreſſu de Somaſchêſi ſede quicquam certi decretum, mihi admodùm incertum: qui enim Hieronymi temporibus propinquiores, ab illis, qui cum eo fuerût, rei narrationem planiùs accepere, aiunt, variantibus ſententijs, nè in longum protraheretur anceps rei deliberatio, eam integram ad vnum Hieronymum reiectam, qui, varijs locis perluſtratis, incolarumque animis pertentatis, eam deligeret ſedem, quæ rebus gerendis commodior videretur, quandò nihil adhuc certi de Somaſcha, alioque loco ſtatutum eſſet. Cùm igitur in agro Bergomenſi ſedem ille ſibi quærere ſtatuiſſet, vndè Nouocomum & Bergomum, vbi boni operis ſeges iàm adoleuerat, & alia pij inſtituti loca ſubitis excurſionibus, cum opus eſſet, inuiſeret, & Mediolanũ, quò iàm animo ferebatur comodè peteret, ad hoc Sancti Martini Vallis peridonea viſa; quare Caloltij primùm conſiſtere in animo illi fuit, commodo nec infrequenti vico, vbi etiam Sancti Martini Vallis Patroni ædes religiosè frequentabatur; cumq; omnia Hieronymi votis reſponderent, hominis

vnius temeritas, rem totam diſcuſſit atque diſſecit. Ioannes Antonius Mazolenus is fuit, homo lingua promptus, animo audax, opibus etiã ſatis valens, pietate non item; hic cùm primas ſuos inter vicanos ſibi vſurparet, vnus Hieronymo aduerſari, eoque vico illum cum ſocijs pellere eſt aggreſſus; multa iniurioſa in hominem euomuit, multos commouit, nè ibi erronem, mendiciſſimum, impoſtorem & rabulam (ità ille Dei ſeruũ de ſalute animæ ad circumfuſam multitudinem magna cum pietate & fructu dicentem, appellabat) ſedem figere paterentur. Hieronymus autem etſi multorum benignitate inuitatus, facilè Caloltij conſiſtere potuiſſet; aliquorum tamen etiã alienatis animis nè quid diſſenſionis vel rixarum ſua cauſa inter incolas Caloltianos oriretur, pacis & charitatis amator, aliò diuertit, Bergomenſique ditione exceſſit, & Addua tranſmiſſa Garlati non longè ab Olginato, aliquandiu hæſit; ſed nec eo quidem loco res ex animi ſententia proceſſit: quare iterum à multis inuitatus, remenſa Addua, ad Vallem S. Martini reuertitur, in ea tandem ſedes ſibi quæſiturus; iam enim caſſo ſtrepitu, omninò detonuerant, quæ Mazolenus in Hieronymum coniecerat maledicta, cuius vbique nota probitas Caloltij in primis auidè expectabatur; ſed ille ad poſtremos Vallis vicos Somaſcham, & Vercuragum digreſſus, tandem non ſine certo numinis afflatu Somaſcham cæteris omnibus locis prætulit, eamque primam ſuæ Congregationis ſedem & principem delegit. Cur verò adeò humili

mili Vico, nobiles poſthabuerit Ciuitates, haud mihi exploratum, niſi id fortè in eximiam hominis humilitatem referamus, qui lucem hominum, Ciuitatiſque ſplendorem auerſatus ſolitudinem quæreret & latrebas. Tanti certè Hieronymi ſententia hac in re perpetuò valuit, vt non modò, qui proximè Hieronymum ſunt ſecuti huic loco veluti omnium parenti primas detulerint, ſed multos etiam poſt annos exortæ Religioni, Somaſchenſi nomen indiderint, humiliſque Vici nomen, vix anguſtis antea finibus notum, multis iàm orbis partibus illuſtrauerint.

Pagi Somaſchenſis deſcriptio, aëris temperies.
Cap. II.

QVandò nihil frequentiùs poſt hac occurret Somàſchenſis Domus cõmemoratione, & prima Congregationis, atque adeò Religionis ſede; non erit à præſenti ſcriptione alienum, neque lectori iniucundum loci, non omninò noti naturam, ſitumque ad maiorem hiſtoriæ rerumque geſtarum claritatem, non longa digreſſione, à ſilentio vindicare. Agri Bergomenſis, quà ad meridiem vergit, &, interiecto Addua flumine, Brigantio monti opponitur, non ignobilis & peramœna Vallis S. Martini Bergomo ſex ferè milliaribus diſſita viſitur, duplo ferè in longitudinem, quàm in latitudinem ſpa-

ſpatioſior, nam longitudine vltra ſeptem milliaria protenditur, vbi verò latiſſima eſt tertiam non excedit; Vallis tota non admodum latè in planities expatiatur, ſed in colles clementer aſſurgens, vicis fermè duodecim diſtinguitur, iiſque non infrequenter nec incommodè habitatur. Vicorum princeps eſt, cui Caprino nomen, edito in loco ſitus: Regio ſatis fertilis, ſed vini cumprimis optimi feracior: ſecundùm vinum oleo, pecore, cæteriſque fructibus abundat, frumento non item, quo vix, ac nè vix quidem incolas alit, niſi aliundè importato; ſed caſtaneæ, quarum in primis eſt Vallis diuis, tritici vicem apud eos præſtant; aquæ non magna penuria, præter enim pluuiales collectas, fontibus etiam hinc indè paſſim erumpentibus, & aquarum diuortijs ſolo frequenter interciſo, ſatis irrigua conſpicitur, prætereà Addua flumine perpetuo tractu alluitur; vndè nec piſce caret. Gens indigena corpore robuſto, & viribus valens cœlo vtitur admodum ſalubri & peramæno. Quà Mediolanenſi ditioni Leucum Lupiæ verſus contermina eſt, duo poſtremi Vallis vici Somaſcha, & Vercuragum occurrunt, Somaſcha Vallideruæ mons imminet, iugo adeò excelſo, vt ipſos auium volatus fatigare poſſit; hic Somaſcham leni ac demiſſo collis iugo inſidentem excipit; pede in imo ad ipſam Adduæ planitiem Vercuragum Somaſchæ è regione reſpondens ſuſtinet; His duobus vicis clauditur Vallis; vix enim ab illis digreſſa ad aliquot paſſus excurrit; Olginatum

ferè è regione vltrà Adduam proſpicit Somaſcha; ideoque Mediolano ad eam acceſſus facilis, & apertus; Addua enim publico nauigio traiecta, ſpatioſa ſe ſe offert planities à montium radicibus ad fluminis ripas excurrens; at ſolum non nihil aſperum, omni plantarum genere eraſum; virgultiſque omnibus prorſus detonſum, & frequenti glarea, grandioribuſque ſaxis reſperſum; impeditum etiam Adduæ ripis, quæ pari libra cum aqua ſunt: quòd ſi magnæ pluuiæ fiant, lubrico & lacunoſo cœno inæqualem & difficilem tranſitum præbet: Galaueſia præſertim interdum exundante, quæ in ſummis exorta montibus, & media inter illorum cacumina per abruptas cautes lapſa, longo varioque flexu, vorticoſis gurgitibus per confragoſas valles agitur, donec in apertam hanc fluminis planitiem euadat, vbi nullas ferè, quibus contineatur, ripas habet, ſed paulum defoſſo ſolo, nec ſatis lato alueo, per glareas in Adduam ſe exonerat. Extremam huius planitiei partem Galaueſia interſecat, eamque à montibus diuidit, qua tranſmiſſa, collis non magna accliuitate promiſſus naſcitur, paſſibus quingentis minuſùe, quà breuior eſt via, nullibi apertus, ſed, vndequaque multa ſuccreſcente arborum ſylua, & agrorum cultu ſylueſtris; ità vt non facilè introrſum inſpici poſſit. Vt autem ſe ſe iugum implicat, partim via ſe oſtendit, partim latet; ità verò leni tractu attollitur collis, vt ſubindè in agrorum planities expatietur, & frumenti, vini, aliarumque frugum feraciſſimus exiſtat, vireſ-

ſcen-

ſcentiumque ſegetum & arborum varietate peramænus. Ipſum cliui verticem Somaſcha inſidet humilis omninò Vallis Vicus, vbi ducenta ad ſummum capita recenſentur: aeris verò ſalubritate, cœlique clementia maximè inſignis; vix enim fide digna, quæ de illius cœli temperie feruntur, videri poſſent, niſi longa incolarum ætas, vegetaque ſemper in longa ætate ſenectus, eadem confirmarent, qui immaturè admodum eripi putantur, ſi ſexagenarij ſupremum diem clauſerint, cùm in ea ætate maximè agriculturæ labores pærferre, & caloris frigoriſque vim, ac cęteras temporum iniurias negligere ſoleant; viridique ſenecta ad centeſimum vſque annum vtantur: quam adeò amicam cœli naturam, cùm in alia multa, tùm in ipſam loci regionem, tùm in ventos referendam arbitror. Et quidem collium habitationem ſaluberrimam non ſemel affirmauit Ariſtoteles, ibique degentes duplo ferè diutiùs cæteris viuere multis in locis experimenta comprobant, quòd ſcilicet non pigro, immoto, ac torpente cœlo, ſed ventorum flabris purgato, ac fere ſemper irrequieto vtantur: nullius enim loci aer impurior, quàm eius, qui agitationis expers eſt, propterea quòd halitibus vaporibuſque è terra quotidiè remiſſis, pigrum illud cœlum craſſeſcere, fumidis fœculentiſque ſpiritibus oppleri, & tanquam ſordibus inquinari, ac fœdari ſit neceſſe; inde fit, vt qui ſub illo viuunt habitudine corporis ferè nunquam bona vtantur, colore omni firmæ valetudinis indice deſtituantur, maciemque perpetuam ex eo tra-

hant

hant donec ſenſim corpore intabeſcente longo morbo ad interitum ferantur. Quòd, ſi ventorum appulſu & agitatione vapores illi & exhalationes diſſipentur, aut, calore validiore flabrorum impulſione nato, concoquantur & expurgentur, tùm ſalubritas cœlo, & hilaritas accedit maxima. Quarum rerum Somàſcha admodum diues; quippè collibus vndique enaſcentibus, peramœna: & crebra ventorum agitatione aerem perpurgante bonæ valetudini peropportuna: ventorum autem ſalubrioribus admiſſis, noxijs bonæque valetudini aduerſantibus caret. Et quoniam rapidis validioribuſque ventis optabiliores ſunt, & iucundiores lenes remiſſæque auræ; (propterea quòd aiunt multùm ad loci ſalubritatem facere ſi vehementiores venti etſi amſi ſalubres, obiectu montium aut ſyluarum prius refracti & accisi afflent, & quaſi de longinquo itinere feſſi aſpirent) nè hoc quidem commodum Somaſchenſi orę deeſt; quàndoquidem ex ea parte, vndè ventorum vis maior exiſtere, & rabies erumpere poteſt, ità oppoſitis montibus ijſque ſyluestribus eſt communita, vt, omni ſæuitia refracta, leniſſimi adſpirēt, molliterque accedant: quòd etiã cũ voluptate fit, vbique enim denſæ arbores, quatientibus ventorum flabris, luxuriantem comam ità ramos inter ſe collidunt, vt eo ramorum foliorumque attritu, auræ murmur perennis ſibiluſque gratiſſimus erumpat. Atque hæc ſitus locique natura. Ad Hieronymum igitur, inſtitutumque noſtrum vt reuertamur, exploratis, ille, vti diximus, alijs

locis

egregium de virtute Leonis teſtimonium; vel quòd à tam ſancto tamque ſapienti Pontifice, ad ampliſſimam Eccleſiam fuerit expetitus, vel quòd tam inſolito ſtudio paupertatis illud egregiè Leo contempſerit. Extrema ſenectute confectus obijt Leo, ea virtutum laude & ſanctitatis opinione florens, vt haud indignus Hieronymo Magiſtro diſcipulus cenſeri poſſit.

Libri Secundi Finis.

DE VITA HIERONYMI ÆMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER TERTIVS.

De Principe Congregationis Loco Meronij in communi Conuentu deliberatum.

Cap. I.

IN menſes protracta apud Leonem Hieronymi commoratio, de communi re conſultationi locum fecit, deque ea deliberatum eſt, tùm cũ iis, quos penes ſe habebat, tùm etiam accerſitis, adeſſeque iuſſis; qui familijs alijs regendis præerant; vel quia certum anni tempus ad publica negotia ſolemni cum aliorum congreſſu transfigenda conſtitutum vrgeret; vel quod pia Leonis liberalitas reliquos inuitaret, cœtumque

 ſocio-

ſociorum conuocandum ſuaderet. Igitur, conuentu coacto, poſt longã diuini numinis inuocationem ad communium rerũ deliberationẽ accedunt. Primus ad conuocatos ſocios orationem habet Hieronymus è chriſtiana pietate ſatis ardentem & grauem, cuius ea ſumma fuit; Quæ à diuina mente manarent vniuerſa certis legibus vinciri, & ſuaui diuinæ prouidentiæ diſpoſitione, vario ac multiplici nexu interſe ad perpetuitatem ſtabiliri; quo certo & inuiolabili rerum ordine perturbato, deficerent ſingula, ac planè deperirent: proindè inſtitutam hanc à ſe, ſuſceptamque qualemcunque pauperum curam, eorum opera & charitate multis iam locis hucuſq; adminiſtratam, à ſummo bonorum omniũ largitore haud dubiè profectã, ad eamdem quoque ab ſupremo numine præſcriptam rationem omninò conformandã, & diuinæ prouidentiæ exemplo conſtabiliendam, in perennem conſequentis ætatis propagationẽ: nullo autẽ opportuniori modo perpetuitati & prudẽti rerum adminiſtrationi conſultum iri, quàm conſtanti & certa rerum ordinatione communi ſancita voto, eius rei cauſa acceſſitos opportunè conueniſſe: nimirum, vt ijs de rebus, quæ ad publicam rem facerent, ſimul in Domino deliberarent. Cæterum è multis, per eos dies ab illis in deliberationem vocatis, id vnum ad nos diſtinctè peruenit, potiſſimùm in eo conuẽtu relatũ, de certa ſede, & principe cõgregationis loco deligendo. Qua de re, dictæ multa cum varietate ſententiæ. Meronium à multis vehe-

menter probatum. Vercuragum ab alijs magis expetitum; Petro Borello eius loci vicano maximè adnitente, qui à re familiari abundè inſtructus, Hieronymoque impensè addictus, ſua contulerat bona in pauperum obſequium, patriumque vicum ea principis loci dignitate ornare, ſuoſque vicanos præſenti Patrum opera in diuinis rebus adiuuari cupiebat. Somaſcha verò nonnullis erat in votis, locusque multis partibus aptior videbatur. An eo in congreſſu de Somaſchēſi ſede quicquam certi decretum, mihi admodùm incertum: qui enim Hieronymi temporibus propinquiores, ab illis, qui cum eo fuerũt, rei narrationem planiùs accepere, aiunt, variantibus ſententijs, nè in longum protraheretur anceps rei deliberatio, eam integram ad vnum Hieronymum reiectam, qui, varijs locis perluſtratis, incolarumque animis pertentatis, eam deligeret ſedem, quæ rebus gerendis commodior videretur, quandò nihil adhuc certi de Somaſcha, alioque loco ſtatutum eſſet. Cùm igitur in agro Bergomenſi ſedem ille ſibi quærere ſtatuiſſet, vndè Nouocomum & Bergomum, vbi boni operis ſeges iam adoleuerat, & alia pij inſtituti loca ſubitis excurſionibus, cum opus eſſet, inuiſeret, & Mediolanum, quò iam animo ferebatur comodè peteret, ad hoc Sancti Martini Vallis peridonea viſa; quare Caloltij primùm conſiſtere in animo illi fuit, commodo nec infrequenti vico, vbi etiam Sancti Martini Vallis Patroni ædes religiosè frequentabatur; cumq; omnia Hieronymi votis reſponderent, hominis vnius

vnius temeritas rem totam diſcuſſit atque diſiecit. Ioannes Antonius Mazolenſis is fuit, homo lingua promptus, animo audax, opibus etiã ſatis valens, pietate non item; hic cùm primas ſuos inter vicanos ſibi vſurparet, vnus Hieronymo aduerſari, eoque vico illum cum ſocijs pellere eſt aggreſſus; multa iniurioſa in hominem euomuit, multos commouit, ne ibi erronem mendiciſſimum, impoſtorem & rabulam (ità ille Dei ſeruũ de ſalute animæ ad circumfuſam multitudinem magna cum pietate & fructu dicentem, appellabat) ſedem figere paterentur. Hieronymus autem etſi multorum benignitate inuitatus, facilè Caloltij conſiſtere potuiſſet; aliquorum tamen etiã alienatis animis ne quid diſſenſionis vel rixarum ſua cauſa inter incolas Caloltianos oriretur, pacis & charitatis amator, aliò diuertit, Bergomenſique ditione exceſſit, & Addua tranſmiſſa Garlati non longè ab Olginato, aliquandiu hæſit; ſed ne eo quidem loco res ex animi ſententia proceſſit: quare iterum à multis inuitatus, remenſa Addua, ad Vallem S. Martini reuertitur, in ea tandem ſedes ſibi quæſiturus; iam enim caſſo ſtrepitu, omninò detonuerant, quæ Mazolenus in Hieronymum coniecerat maledicta, cuius vbique nota probitas Caloltij in primis auidè expectabatur; ſed ille ad poſtremos Vallis vicos Somaſcham, & Vercuragum digreſſus, tandem non ſine certo numinis afflatu Somaſcham cæteris omnibus locis prætulit, eamque primam ſuæ Congregationis ſedem & principem delegit. Cur verò adeò hu-

mili

mili Vico, nobiles poſthabuerit Ciuitates, haud mihi exploratum, niſi id fortè in eximiam hominis humilitatem referamus, qui lucem hominum, Ciuitatiſque ſplendorem auerſatus ſolitudinem quæreret & latrebas. Tanti certè Hieronymi ſententia hac in re perpetuò valuit, vt non modò, qui proximè Hieronymum ſunt ſecuti huic loco veluti omnium parenti primas detulerint, ſed multos etiam poſt annos exortæ Religioni, Somaſchenſi nomen indiderint, humiliſque Vici nomen, vix anguſtis antea finibus notum, multis iàm orbis partibus illuſtrauerint.

Pagi Somaſchenſis deſcriptio, aëris temperies.
Cap. II.

QVandò nihil frequentiùs poſt hac occurret Somaſchenſis Domus cõmemoratione, & primæ Congregationis, atque adeò Religionis ſede; non erit à præſenti ſcriptione alienum, neque lectori iniucundum loci, non omninò noti naturam, ſitumque ad maiorem hiſtoriæ rerumque geſtarum claritatem, non longa digreſſione, à ſilentio vindicare. Agri Bergomenſis, quà ad meridiem vergit, &, interiecto Addua flumine, Brigantio monti opponitur, non ignobilis & peramœna Vallis S. Martini Bergomo ſex ferè milliaribus diſſita viſitur, duplo ferè in longitudinem, quàm in latitudinem ſpa-

ſpatioſior, nam longitudine vltra ſeptem milliaria protenditur, vbi verò latiſſima eſt tertium non excedit; Vallis tota non admodum latè in planities expatiatur, ſed in colles clementer aſſurgens, vicis fermè duodecim diſtinguitur, iiſque non infrequenter nec incommodè habitatur. Vicorum princeps eſt, cui Caprino nomen, edito in loco ſitus. Regio ſatis fertilis, ſed vini cumprimis optimi feracior: ſecundùm vinum oleo, pecore, cæteriſque fructibus abundat, frumento non item, quo vix, ac nè vix quidem incolas alit, niſi aliundè importato; ſed caſtaneæ, quarum in primis eſt Vallis diuis, tritici vicem apud eos præſtant; aquæ non magna penuria, præter enim pluuiales collectas, fontibus etiam hinc indè paſſim erumpentibus, & aquarum diuortijs ſolo frequenter interciſo, ſatis irrigua conſpicitur, præterea Addua flumine perpetuo tractu alluitur; vndè nec piſce caret. Gens indigena corpore robuſto, & viribus valens cœlo vtitur admodum ſalubri & peramæno. Quà Mediolanenſi ditioni Leucum Lupiæ verſus conterminà eſt, duo poſtremi Vallis vici Somaſcha, & Vercuragum occurrunt, Somaſcha Valliderua mons imminet, iugo adeò excelſo, vt ipſos auium volatus fatigare poſſit; hic Somaſcham leni ac demiſſo collis iugo inſidentem excipit; pede in imo ad ipſam Adduæ planitiem Vercuragum Somaſchæ è regione reſpondens ſuſtinet. His duobus vicis clauditur Vallis; vix enim ab illis digreſſa ad aliquot paſſus excurrit; Olginatum
ferè

ferè è regione vltra Adduam proſpicit Somaſcha; ideoque Mediolano ad eam acceſſus facilis, & apertus; Addua enim publico nauigio traiecta, ſpatioſa ſe ſe offert planities à montium radicibus ad fluminis ripas excurrens; at ſolum non nihil aſperum, omni plantarum genere craſſum; virgultiſque omnibus prorſus detonſum, & frequenti glarea, grandioribuſque ſaxis reſperſum; impeditum etiam Adduæ ripis, quæ pari libra cum aqua ſunt: quòd ſi magnæ pluuiæ fiant, lubrico & lacunoſo cœno inæqualem & difficilem tranſitum præbet: Galaueſia præſertim interdum exundante, quæ in ſummis exorta montibus, & media inter illorum cacumina per abruptas cautes lapſa, longo varioque flexu, verticoſis gurgitibus per confragoſas valles agitur, donec in apertam hanc fluminis planitiem euadat, vbi nullas ferè, quibus contineatur, ripas habet, ſed paulum defoſſo ſolo, nec ſatis lato alueo, per glareas in Adduam ſe exonerat. Extremam huius planitiei partem Galaueſia interſecat, eamque à montibus diuidit, qua tranſmiſſa, collis non magna accliuitate promiſſus naſcitur, paſſibus quingentis minuſuè, quà breuior eſt via, nullibi apertus, ſed, vndequaque multa ſuccreſcente arborum ſylua, & agrorum cultu ſylueſtris; ità vt non facilè introrſum inſpici poſſit. Vt autem ſe ſe iugum implicat, partim via ſe oſtendit, partim latet; ità verò leni tractu attollitur collis, vt ſubindè in agrorum planities expatietur, & frumenti, vini, aliarumque frugum feraciſſimus exiſtat, vireſcen-

ſcentiumque ſegetum & arborum varietate peramænus. Ipſum cliui verticem Somaſcha inſidet humilis omninò Vallis Vicus, vbi ducenta ad ſummum capita recenſentur: aeris verò ſalubritate, cœlique clementia maximè inſignis; vix enim fide digna, quæ de illius cœli temperie feruntur, videri poſſent, niſi longa incolarum ætas, vegetaque ſemper in longa ætate ſenectus, eadem confirmarent, qui immaturè admodum eripi putantur, ſi ſexagenarij ſupremum diem clauſerint, cùm in ea ætate maximè agriculturæ labores pærferre, & caloris frigoriſque vim, ac cęteras temporum iniurias negligere ſoleant; viridique ſenecta ad centeſimum vſque annum vtantur: quam adeò amicam cœli naturam, cùm in alia multa, tùm in ipſam loci regionem, tùm in ventos referendam arbitror. Et quidem collium habitationem ſalubertimam non ſemel affirmauit Ariſtoteles, ibique degentes duplo ferè diutiùs cæteris viuere multis in locis experimenta comprobant, quòd ſcilicet non pigro, immoto, ac torpente cœlo, ſed ventorum flabris purgato, ac ferè ſemper irrequieto vtantur: nullius enim loci aer impurior, quàm eius, qui agitationis expers eſt, proptereà quòd halitibus vaporibuſque è terra quotidiè remiſſis, pigrum illud cœlum craſſeſcere, fumidis fœculentiſque ſpiritibus oppleri, & tanquàm ſordibus inquinari, ac fœdari ſit neceſſe; inde fit, vt qui ſub illo viuunt habitudine corporis ferè nunquam bona vtantur, colore omni firmæ valetudinis indice deſtituantur, maciemque perpetuam ex eo tra-
hant

hant donec ſenſim corpore intabeſcente longo morbo ad interitum ferantur. Quòd, ſi ventorum appulſu & agitatione vapores illi & exhalationes diſſipentur, aut, calore validiore flabrorum impulſione nato, concoquantur & expurgentur, tùm ſalubritas cœlo, & hilaritas accedit maxima. Quarum rerum Somaſcha admodum diues; quippe collibus vndique enaſcentibus, peramœna: & crebra ventorum agitatione aerem perpurgante bonæ valetudini peropportuna: ventorum autem ſalubrioribus admiſſis; noxijs bonæque valetudini aduerſantibus caret. Et quoniam rapidis validioribuſque ventis optabiliores ſunt, & iucundiores lenes remiſſæque auræ; (propterea quòd aiunt multùm ad loci ſalubritatem facere ſi vehementiores venti etiamſi ſalubres, obiectu montium aut ſyluarum prius refracti & accisi afflent, & quaſi de longinquo itinere feſſi aſpirent) nè hoc quidem commodum Somaſchenſi orę deeſt; quandoquidem ex ea parte, vndè ventorum vis maior exiſtere, & rabies erumpere poteſt, ità oppoſitis montibus ijſque ſylueſtribus eſt communita, vt, omni ſæuitia refracta, leniſſimi adſpirēt, mollíterque accedant: quòd etiā cū voluptate fit, vbique enim denſæ arbores, quatientibus ventorum flabris, luxuriantem comam ità ramos inter ſe collidunt, vt eo ramorum foliorumque attritu, auræ murmur perennis ſibiluſque gratiſſimus erumpat. Atquè hæc ſitus locique natura. Ad Hieronymum igitur, inſtitutumque noſtrum vt reuertamur, exploratis, ille, vti diximus, alijs

locis

locis, vicanorumque animis pertentatis, difficultatibus vndique ſuborientibus, nullus aptior Somaſchenſi iugo viſus eſt locus, vbi tandem poſita ſedes, & domicilium noſtræ religionis eſt conſtitutum.

Qualis Somaſchæ domeſticorum diſciplina, & in externos charitatis officia.
Cap. III.

Apud Ondæos primum diuertit Hieronymus quorum ædes in area Somaſchenſi viſebantur, pauperibus recipiendis peridoneæ; poſteà Hieronymi, & ſociorum vſibus conductæ & Andreæ Borellij liberalitate, qui vnus maximè pium opus induſtria & pecunia vrgebat, ſupellectili ditatæ, ſed Hieronymi inſtitutis, & legibus longè ditiores redditæ. In his enim domeſtica diſciplina eiuſmodi eſt conſtituta, qualis domum hanc cæterarum caput ac præſidem deceret, à qua veluti à fonte in cæteras vberiore deriuarentur omnium exempla virtutum, & vnde certa, ac firma, & vbique ſui ſimilia viuendi iura, tanquam à capite omnes accerſerent familiæ, purumque noſtri inſtituti & diſciplinæ ſpiritum haurirent. Paupertas eminebat in primis, cùm in victu ac veſtitu, tum reliqua ſupellectili, quam pauperem & curtam exoptabat Hieronymus, malebatque reculam, quàm rem familiarem ſibi domi eſſe. Et certè victus pertenuis erat, idemque aridus & durus ex eo

genere

genere maximè, quod ruſticis uſui eſſe ſolet; ac ne vel illa cibi tenuitate quippiam de priſtino ardore deperiret, pius inducebatur ſuper menſam Anagnoſtes, qui conceptum pietatis ignem, ſacra lectione inter epulas perpetuò aleret. Aſperioribus autem cibis vt citò aſſueſcerent delicatiores ſtomachi, natura & vſu lautioribus aſſueti faciebat patiendi ardor, & mortificationis ſtudium; quod ſuprà modum inter eos feruebat; nouas ſemper faces Hieronymo ſubijciente: & maiores flammas excitante: qui mirum ſe præbebat magiſtrum in corporibus caſtigandis, & Patrum voluntatibus frangendis, reijciendiſque appetitionibus, vt nonnunquam nimiam hominis ſeueritatem accuſarent & aſperitatem; & quidem veteris Adami commotiunculis interdum excitabantur, quibus poſteà (diuinæ gratiæ beneficio) ſedatis rationabile omninò obſequium ab Hieronymo depoſci omnes fatebantur. Inſignem hanc corporum voluntatumque mortificationẽ comitabatur obedientiæ & humilitatis ſtudium; quarum virtutum feruentiſſimus Hieronymus ſibi non diſſimiles alios volebat. Ad hæc diurnæ, nocturnæque precationes, quotidiana etiam de rebus diuinis commentandi ſpatia nunquam intermittebantur, ſacriſque libris iucunda pabula animo aſſidua lectione quærebantur: ac, nè perpetua quiete languerent, ſubindè laboribus etiam frangebant corpora; atque hæc quidem domi. Foris verò ſedula opera nauata proximis, ac plurima animæ & corporis collata ſubſidia cum

ægris, tum ſanis ad conquirendam miſeram & derelictam ſobolem, ſuo more ſe vertit Hieronymus, vſitataque in pauperes miniſteria explicanda. Cùm verò plurimos non tàm egeſtate, quàm varijs morbis miſerè conflictari, ac propè confici cerneret, nec vallis opportunos haberet ęgrotum curatores, eorum ille curationem in ſe ſuſcepit. Quippe non ignarus multarum rerum, quæ ad plagas & vlcera illa perſananda; morboſque tollendos valerent, qui ſponte interdùm ſuborientes, aut tumore, aut ſuppuratione, vomiciſque certas corporis partes acerbiſſimo languore torquent, atque diſcruciant; nouo ſpiritus ardore, nouum etiam hoc charitatis genus in eos exercere conſtituit, in quorum gratiam harum ſibi rerum cognitionem, & vſum diligenter compararat. Itaquè plurimus vndiquè conquiſitus & collectus æger eſt Hieronymi curatione breui ſanandus; permulti accedebant deformi tumore, & vlceribus fœdi; alij quibus putrefacti ſub cute humores ſanguinem in ſaniem verterant; aliorum ex tuberibus ſcatentes vermes odorem teterrimum efflabant; ſed Hieronymus nunquam, aut ſordes cauit, aut putridam tabem exhorruit, aut fœtorem eſt auerſatus; ſed pietatis & officij plenus loca tumore & ſaniè fœda leni, mollique tactu contrectans (nè cura aut officium faceret dolorem) calida lauabat, ebullientes cùm ſanie vermes expurgabat; tùm, impoſito medicamine, & faſcijs obuolutis; data eleemoſyna, domum dimittebat: cùmque ſæpiùs ſimili foueren-

tur

tur officio ægri, tandem ſanitati reddebantur. Nec dubito vlcera permulta, quæ omnium medentium artem & induſtriam facilè eluſiſſent, excellenti Hieronymi apud Deum gratia magis, quàm vnguentis, purgata atque ſanata. Quantùm verò ſtudij & ardoris, ad hæc munera charitatis adferret illud vnum in hoc genere admodum inſigne teſtetur; quòd, ſi quando alicuius morbi vlcerumque fœditatem experiretur ſenſum nonnihil abhorrere, eoque aſpectu ab officio retardari, deformatum ægrum illum, & fœdiſſimum ſtatum aduocabat, præ cæteris diligentius curabat, ac vt de repugnanti ſenſu vindictam ſumeret, vlceribus labris admotis oſcula ſæpius imprimebat: idque tanta cum animi voluptate, quanta Chriſti Domini vulnera exoſculari contigiſſet. Intenſiori etiam cura à corporis ad animæ ſalutem Hieronymi ſtudia vertebantur. Circumibat frequens Vallis vicos, ſingulos Catechiſmi inſtitutione, & Chriſtianis præceptis erudiens; nullusque ferè Hieronymi, & ſociorum ſermo cum externis erat, niſi de animæ ſalute, pijſque rebus, de ſupremo ſcilicet vitæ die, de reddenda ab vnoquoque ſummo Iudici ratione, de inferorum cruciatibus, & æternæ vitæ gaudijs; vtili ſanè & frugifera admodum congreſſione. Adeò verò piorum colloquiorum vſus illis erat ſolemnis, vt criminis inſtar haberetur, ſi quis cum externis agens, non commodum aliquem de pietate ſermonem inſtituiſſet, hominemque ſalutari aliquo documento auctum dimiſiſſet. Nulla tan-

dem illis ſtudia æquè cordi, quàm diuinæ quærendæ gloriæ, & humanæ tuendæ ſalutis, in qua procuranda pijs intenti curis, perpetuò deſudabant, cum pro ximorum fructu non tenuè aut pœnitendo; magni etenim fiebant ad Patres vndique concurſus ſpiritualis inſtitutionis gratia, diebus præſertim feſtis, quibus totis in habendis ad ſimplices cohortationibus, ſimulque tradenda pueris, ac rudi illi vulgò Chriſtianæ fidei doctrina ſinguli verſabantur.

Hieronymi Mediolanum profectio, in Deum fiducia, & Franciſci Sfortiæ in Hieronymum liberalitas maximè inſignis.

Cap. IV.

DVM hæc Somaſchæ geruntur, Hieronymus maiora ſemper animo in pauperum gratiam moliens, nouum etiam domicilium in eorum vſum (quod iam diù animo complexus erat(ſibi tandem Mediolani excitandum ſtatuit, maxima videlicet ſpiritualis lucri ſpe in admodum nobili, & frequentiſſima Ciuitate blandiente. Quo circà re familiari egregiè conſtituta, domeſticis & externis benè precatus, ac valere iuſſis, hoc quoquè proſcindere nouale, eſt aggreſſus, &, quandò magnam Prouinciam adoriretur, magno etiam ſtipatus milite, triginta quinque ſcilicet puerorum manu diſceſſit, quos ille ſub vexillo Crucis, quaſi agmine inſtructo;

ſtructo, diſpoſitos, & Sáctorum Litanias, aliaſq; preces inter itineris moleſtias cōcinentes; ideò circumducebat, quòd conſimilium locorum diſciplinam vſu iam didiciſſet, faciliùs per eos, in nouis domibus conſtitui, cæteróſque eorum exemplo commodius erudiri. Ad pios autem Hieronymi labores magis illuſtrandos, diuinæ prouidentiæ nutu factum eſt, vt in ipſo itinere Hieronymus non leui corriperetur febri; & è pueris nonnulli cum eo pariter decumberent. Nulla verò hic erant pecuniæ ſubſidia; nulla humana ſolatia ad ægros leuandos; quippe Dei ſeruus præter vnam in ſummo numine certiſſimam ſpem nihil præſidij ad itinera afferebat, nulloque alio inſtructus viatico prodibat; ſiquidem itineris auxilia erant obuiæ hominum miſericordiæ, tectum Noſocomia ſuppeditabant. Itaque; aliquandiu cum morbo & laſſitudine in itinere luctatus locum tandem obuium habuit olim valetudinarium, ſed tum vetuſtate diruti: caſa veriùs fuit ruinoſa, quā domus, cęli patens iniurijs, reuulſis foribus & oſtijs, ventorum flabris atque imbribus vndique peruia. Huc ſe recepit cum ſuis æger Hieronymus, humique ſuper ſtramine cubitans, quod forte aderat, morbi moleſtias tolerabat, omni præterea humana ope deſtitutus, ſolam cæleſtem expectans. Sed fidelem ſeruum non eſt fruſtrata ſumma bonitas, quandò non multò poſt factum eſt, vt quidam Hieronymi ſtudioſus illac iter haberet, qui puerorum turbam conſpicatus, & quod erat, forte conijciens, locum adijt, hominem

febri miserè æſtuantem vt offendit, amicè ſuaſ-
it, & enixè rogat, vt ſe deferri patiatur ad hoſ-
pitium, quod non longè aberat, quò ſi ſolus ſe-
cederet, quam diutiſſimè exceptus, liberaliter etiã
haberetur, donec à vi morbi tantillum conualeſ-
ceret. Sed nulla ratione admiſit Hieronymus
ſibi vni oblatũ domicilij beneficiũ; nãq; huma-
niſſimè actis amico gratijs, eo beneficio ſe vti
non poſſe, reſpondit; niſi ſecum Chriſti paupe-
ribus etiam admiſſis, quibuſcum viuere & mo-
ri ſibi ſtatutum eſſet; verum, vel quòd homini
nimis amplexum videretur eam domi colligere
puerorum turbam; vel quòd tecti hoſpitijq; an-
guſtiæ tantam excluderet multitudinem, bonus
ille vir non annuit: Mediolanumque diſceſſit.
Hieronymus verò, cum ex quiete meliuſcule ſe
habere, & diuina etiam ope aliquid virium re-
cepiſſe videretur, & pueris melius omninò eſſet
factum, ad cœpti itineris labores & incommo-
da hilaris, animoque erectus reuerti iam medi-
tabatur; adeò Chriſti amore, & Crucis ſiti, quid-
quid erat aſperum mitigante: ſed minimè pa-
res animo corporis vires ſuppetebant. Interim
autem amicus ille Hieronymi, Franciſci Sfor-
tiæ Mediolanenſium Ducis negotiorum cura-
tor, quid illi in itinere accidiſſet, quantuſque vir
Hieronymus eſſet, ad Ducem abundè detulerat:
quibus permotus religioſiſſimus Princeps, ſta-
tim qui ægrum Hieronymum Mediolanũ com-
modè aduherent, dimiſerat, quorum opera in
vrbem delatus, (nec enim languente iam cor-
pore pedes vlterius progredi valebat) ad humi-

le Xenodochium; ſtipante eius latera exigua illa puerorum manu, deferri enixè poſtulauit: cumque lautiorem & honeſtiorem locum, vel etiam in aula, & omnia curationi opportuniora illi ſponte offerrent, ac Ducis etiam voluntatem obtenderent, nunquam annuit Hieronymus, qui voluntariæ paupertatis incommoda cunctis aulæ delicijs ac ſplendoribus anteferret. Exigua igitur, per anguſtaque domo receptus eſt; quæ Diui Martini Sacello iuncta illis pueris colligendis ac ſeruandis uſui erat qui fortè à paterna domo, vel parentibus vagi ac diſperſi tota vrbe aberrantes, vagarentur. Iucundum maximè fuit Hieronymo vile hoſpitium, vtpote ſuo inſtituto valdè conſentaneum; cumque illum Dux imperaret quibuſcumque rebus opus erat liberaliter haberi; ille gratijs ſemper Ducis benignitati per internuncios actis, Euangelicæ paupertatis memor, oblatas commoditates non admittebat. Quare Dux tantæ rerum humanarum deſpicientiæ, veræque paupertatis Euangelicæ periculum facturus, nobilem Aulicum ad Hieronymum allegat, qui ſibi à Duci magnopere imperatum referat, vt quæcunque ad ſuam, ſuorumque vitam tuendam neceſſaria eſſent, munificè ſuppeditaret; ac, vt dictis fidem facta aſtruerent, crumenam illi multo auro refertam Ducis nomine offert, vrgetque, vt velit tranſmiſſum hoc munus libenti animo accipere, ac proprijs ſuorumque neceſſitatibus conſulere. Hieronymus quanquam ignoraret, quorſum Principis liberalitas tenderet, tamen à ſolida paupertatis vir-

1534. ætatis ſuæ ann. 53.

 tute

tute conſilium ſibi petens, actis verbis ampliſſimis, vt tanta Ducis munificentia poſtulabat, gratijs, eique omnia fauſta feliciaque precatus, reſpondit, ſe ſummæ illius paupertatis legibus, quam ſibi profitendam propoſuerat, omninò impediri, nè præſenti pecuniæ ſubſidio frueretur; è contra inſtabat Nuncius, licere pauperibus, ſaluis paupertatis legibus, oblata admittere, proindè nihil illum in perfectæ paupertatis iura peccaturum, ſi Principis liberalitati morem gereret; ſed nullis planè rationibus perpelli potuit, vt vel obolum admitteret, teſtatus ſe non auro, ſed hominũ ſaluti, Euangelicæque paupertati ſtudere; quin diuinæ prouidentiæ non leuem ſe irrogaturum iniuriam, ſi tantam auri vim collectam apud ſe reconderet, cum illa ſibi, ſuoque gregi victum paſſim & oſtiatim emendicanti in dies abundè ſufficiat; quare ſibi magnopere cauendũ, nè humani auxilij tam larga liberalitas aliquid de diuinæ opis & prouidentiæ fiducia detraheret: quocirca pateretur orat, vt vel quotidianis laboribus, vel precario victu paulatim collecto, ſe ſocioſque pro ſuo veteri inſtituto aleret: cùmque ſtudioſius adhuc offerret, enixèque obtruderet Aulicus Ducis nomine pecuniam, ſemper tamen idem aut perſimile tulit reſponſum, collaudata ſcilicet Regia Principis munificentia, ſeduſaque Aulici opera cõmendata. Denique vt finis ſit in pecunia tam fortiter, conſtanterque repudianda, adeò ſanctæ paupertatis tenacem ſe præbuit Hieronymus, vt, ſuperante liberalem Principis beneficentiam,

Auſi-

Aulicique induſtriam paupertatis propoſito, maiori omninò, quàm obtruderetur, conſtantia, reiecta pecunia fuerit. Franciſcus hoc tàm egregio facto mirificè delectatus, etſi opinionem de Hieronymi virtute non vulgarem induerat; certior tamen reddi per ſuum Oratorem voluit, qui tùm apud Venetos morabatur de hominis nobilitate, & rebus geſtis; à quo cùm multa, quę armatus foris, & domi togatus Hieronymus geſſerat, pari laude & admiratione digna, accepiſſet, ex illo cœpit hominem magis, quàm anteà, humaniſſimè colere, eiuſque inſtituto vehementer fauere, cuius virtutem magna ſanctitatis opinione firmatam admirabatur.

Pij loci exordia, & varia de Hieronymo Mediolanenſium iudicia.

Cap. V.

EO autem Hieronymi curæ primum ſpectabant, vt pueris tum ſecum adductis, tum vrbe tota Mediolanenſi vagis, ac diſperſis certum poneret domicilium, & corporis animæque periculis ſuo more ſubductos, in tuto locaret; quod pium hominis votum ad Ducem delatum, ab eo vehementer probatum eſt, certumque ex ſuis nauum, & induſtrium hominem negotio præfecit, qui loci inſtitutionem maturaret, efficeretque, ne quid ad eam rem abſoluendam deſiderari poſſet. Curatum eſt Ducis mandatum diligenter, & illæ ipſæ ædes, in quibus

bus ſupra Hieronymum primò conſediſſe docuimus, ſunt in pauperum vſum deſtinatæ, Hieronymo locum maximè approbante. Cumque ædes illæ ad Xenodochij maioris iura pertinerent, Ducis nomine & auctoritate, cum Xenodochij curatoribus ritè confectis emptionis tabulis, & certa pretij parte perſoluta, ità inter partes conuentum eſt, vt perpetuò pauperum vſui cederent ædes, interim Franciſco annuum cenſum perſoluente donec integram pretij ſummam curaret, aliquanto etiam æris ad primam nouæ domus ſupellectilem attributo, quod Sfortia imperante, omninò ſeruatum eſt. Sed vix altero ab ea pactione anno, peracerbo, & perpetuò Mediolanenſibus flebili funere, elato Franciſco, haud potuit pacta pecunia perſolui.
1535. Quare ad Philippum Secundum Mediolanenſi Imperio deuoluto, placuit Catholico Regi eandem eſſe prioribus tabulis vim, è publicisque ærarij Regij pecunijs, annuum penſum nondùm ſoluti pretij perſoluendum iuſſit; quod pium Regis edictum ad multos annos religiosè ſeruatum eſt, donec Caleatij Moroni Maceratenſis Antiſtitis hæreditate, ità pij loci neceſſitatibus ſubuentum eſt, vt cùm ad reliqua nomina, tum ad hoc etiam diſſoluendum facultas fuerit. Sed ad Hieronymum redeo, qui optatum iàm nactus domicilium, ad pauperes orboſque colligendos ſedulò ſe conuertit, quorum tantam breui intra hoſpitij ſepta turbam coegit, vt admirationi voluptatique pariter eorum aſpectus eſſet. Non referam hic amplius

inſti-

inſtituendorum locorum rationem ; ſatis ex hucuſque dictis indicata . Eædem Hieronymo curæ, ijdem exhauriendi labores, dum domeſticam diſciplinam conſtituit, dum pietate, & opificio pueros informandos curat, dum illis ſubſidia precariò tota Vrbe conquirit. Neque etiam multis referam ; quàm ingenti primorum ordinum gratulatione prodeuntium feſtis diebus ſolemni cum ſupplicatione agmen ſit exceptum, & quantis laudibus puerorum pietas, & modeſtia commendata ; facilis ex ſuperioribus coniectura, licèt hæc omnia Mediolani neſcio quid amplius ſplendoris & publicæ acclamationis habuiſſe videantur . Verùm, ne qua deeſſet in tanta operis laude humilitatis, & patientiæ materia, probataque virtus magis eniteret, cùm aliorum incerta & dubia, tùm vulgi iniqua de ſeipſo iudicia expertus eſt Æmilianus . Siquidem dum tanti Principis nixus præſidio, ſeu multò magis Dei, eo in opere multos labores exudat ; & multis eſt admirationis materia pariter & ſermonis ; multiplex etiam & frequens de eo, variantibus ſententijs, obmurmuratio populi ; in tam ampla præſertim, adeòque frequenti Ciuitate ; & nondùm planè illius intimæ ſanctitatis fulgore apud omnes explicato . Quare inter operum initia, contemptui erat multis ; qui hominem hypocriſis & ignauiæ inſimulantes, palàm deceptorem, delirum, varijſque ad contemptum nominibus appellabant, & probris ac contumelijs inceſſere non verebantur . Alij, ita diuino numine eorum ſtudia

bus ſupra Hieronymum primò conſediſſe docuimus, ſunt in pauperum vſum deſtinatæ, Hieronymo locum maximè approbante. Cumque ædes illæ ad Xenodochij maioris iura pertinerent, Ducis nomine & auctoritate, cum Xenodochij curatoribus ritè confectis emptionis tabulis, & certa pretij parte perſoluta, ità inter partes conuentum eſt, vt perpetuò pauperum vſui cederent ædes, interim Franciſco annuum cenſum perſoluente donec integram pretij ſummam curaret, aliquanto etiam æris ad primam nouæ domus ſupellectilem attributo, quod Sfortia imperante, omninò ſeruatum eſt. Sed vix altero ab ea pactione anno, peracerbo, & perpetuò Mediolanenſibus flebili funere, elato Franciſco, haud potuit pacta pecunia perſolui.
1535. Quare ad Philippum Secundum Mediolanenſi Imperio deuoluto, placuit Catholico Regi eandem eſſe prioribus tabulis vim, è publicíſque ærarij Regij pecunijs, annum penſum nondùm ſoluti pretij, perſoluendum iuſſit, quod pium Regis edictum ad multos annos religiosè ſeruatum eſt, donec Galeatij Moroni Maceratenſis Antiſtitis hæreditate, ità pij loci neceſſitatibus ſubuentum eſt, vt cùm ad reliqua nomina, tum ad hoc etiam diſſoluendum facultas fuerit. Sed ad Hieronymum redeo, qui optatum iàm nactus domicilium, ad pauperes orboſque colligendos ſedulò ſe conuertit, quorum tantam breui intra hoſpitij ſepta turbam coegit, vt admirationi voluptatíque pariter eorum aſpectus eſſet. Non referam hic amplius
inſti-

inſtituendorum locorum rationem ; ſatis ex hucuſque dictis indicata . Eædem Hieronymo curæ, ijdem exhauriendi labores , dum domeſticam diſciplinam conſtituit, dum pietate,& opificio pueros informandos curat, dum illis ſubſidia precariò tota Vrbe conquirit. Neque etiam multis referam ; quàm ingenti primorum ordinum gratulatione prodeuntium feſtis diebus ſolemni cum ſupplicatione agmen ſit exceptum , & quantis laudibus puerorum pietas , & modeſtia commendata ; facilis ex ſuperioribus coniectura, licèt hæc omnia Mediolani neſcio quid amplius ſplendoris & publicæ acclamationis habuiſſe videantur . Verùm , ne quà deeſſet in tanta operis laude humilitatis, & patientiæ materia , probataque virtus magis eniteret , cùm aliorum incerta & dubia , tùm vulgi iniqua de ſeipſo iudicia expertus eſt Æmilianus . Siquidem dum tanti Principis nixus præſidio , ſeu multò magis Dei , eo in opere multos labores exudat ; & multis eſt admirationis materia pariter & ſermonis ; multiplex etiam & frequens de eo , variantibus ſententijs , obmurmuratio populi ; in tam ampla præſertim , adeòque frequenti Ciuitate ; & nondùm planè illius intimæ ſanctitatis fulgore apud omnes explicato . Quare inter operum initia , contemptui erat multis ; qui hominem hypocriſis & ignauiæ in ſimulantes, palàm deceptorem, delirum, varijſque ad contemptum nominibus appellabant , & probris ac contumelijs inceſſere non verebantur . Alij , ita diuino numine eorum ſtudia

attem-

attemperante, meliùs ſentientes cùm aliquid ſupra humanum de Hieronymi virtute animò conciperent, eius ſanctitatem veneraturi, in manus aut veſtrum oſcula certatim ruebant, vel propriam manum, qua prætereuntis veſtes religioſè contigiſſent, oſculaturi ori admouebant. Nonnullorum verò iudicia erant euentus expectatione ſuſpenſa, quandò nec in præſentia nouum, inſolenſque opus externi hominis approbare vellent, neque palàm vitio vertere auderent, quod, approbante Principe & ſummis ordinibus, in ipſa curiæ luce gerebatur. Quare attentis animis obſeruabant, quò tandem eius geſta euaderent, cuius virtutis ſplendorem, caligantis mentis acie nondum clarè diſpicere poterant. Sed Hieronymo, vt permoleſta erant quæ in eius venerationem obſequia deferebantur, ità cùm, inter mendicandum alios obuiam haberet ſeſe dicterijs & ſcommatibus irridentes, vel conuicijs, & lœdoriis palàm proſcindentes, hos ille obturata aure præteribat; mirificè lætus, quòd pretioſiora, quàm peteret, ac magis optata dona reciperet, nobilem ſcilicet ludibri, & contumeliarum ſtipem: eratque per familiare, cum ad communem miſericordiam colligendam totus ſqualore deformis, ac macie, craſſa tunicula tectus prodiret, ſibilis & conuicijs excipi, inſequente à tergo velut amentem laſciuiente puerorum turba; ità ſcilicet ſummus in ore palor, attrita lacerna, humeroque pendentes manticæ, ſquallens & promiſſa barba hominem ludibrijs & probris faciliè opportu-

num

num apud inſanum vulgus reddebant. Diu tulit indignum infimæ plebis contemptum Hieronymus, nunquàm animo vel leuiſſimè commotus; adeò Chriſti charitas, & ſui contemptus omnes exorbebat irriſiones; & probra deuorabat; donec in vulgus ſolidæ virtutis clarius explicandæ oblata occaſione, quam ſubijciam, omnia tandem ceſſere in cõmendationem probitatis & virtutis; verſo in admirationem contemptu, & contumelijs in laudem recidentibus. Idque huiuſmodi fuit.

Mediolanenſibus morbo laborantibus ſuccurrit inſigni Ducis teſtimonio eius charitas commendatur. *Cap. VI.*

E Bellorum motibus, quibus per aliquot annos tota Mediolanenſis Prouincia nutarat, quaſi è funeſta ſemente hæſerant in Mediolanenſium animis mortifera vitiorum omnium germina, quæ ſedatis deinde tumultibus, pacem & quietem, quaſi culturam nacta in dies manare, latiuſque ſe fundere, vt nulla pietatis facies, nulla charitatis indicia apparerent. Cùmque in tartarum ruentibus animis Hieronymus quà vitæ exemplo, quà verbo & cohortatione tempeſtiuam porrigere dexteram maturaret, nullo vulgus pia hominis officia in pretio habebat; ſed, cùm ad malorum ſcelera vindicanda, proborumque exercendam virtutem, cœpit morborum

borum grauitas Ciuitatem affligere, frequenteſque inuadere domos, tùm maximè enituit Hieronymi virtus, commendataque paſſim in vulgus nullo planè diſcrimine præcellens hominis charitas. Omnibus ſiquidem in ea morbida, ac ferè peſtifera anni intemperie metu trepidis ac perculſis, cùm admodum rari & infrequentes apparerent; qui laborantium multitudini nauarent operam, & tantam ægrorum ſubirent molem: vnus Hieronymus, metu omni depoſito, cum in Noſocomio ſuo Diui Martini, tùm alibi etiam vel ſui periculo capitis, præſto erat ægrotantibus, quibus omninò ſibi ſubueniendum, aut certè in communi calamitate abijciendam vitam ſtatuerat. Et ſanè hic, ſi quiſquam locus, Hieronymi charitatem maximè illuſtrauit. Quos enim grauiori morbo conflictari ſentiebat, hos ſæpiùs inuiſens, vario placidoque ſermone, ad perferendam animi ægritudinē & corporis dolores, hortabatur, multiſque de aliorum conſtantia in cruciatibus & doloribus perferendis memoriter, & iucundè narratis, ægritudinis faſtidium & morbi acerbitatem lenire curabat: Cùmque, morbo graſſante, omnia tandem miſerorum ſqualore, & grauiſſimo ac teterrimo odore, qualis ægrotantium in egeſtate ſolet eſſe, complerentur; Hieronymum tamen ſtrenuè omnibus adeſſe, iacentes, ſi opus eſſet, erigere, præparatos cibos ſuis manibus apponere, omnia denique munera, quę in Dominum ab officioſo & diligenti famulo præſtanda viderentur, ſtudiosè ac demiſsè exequi magna

cum

cum admiratione, cernebant vniuerſi. Neque verò tàm pio labori tamque ardenti charitati diuina Bonitas defuit; ſiquidem, cùm tota iàm Ciuitate inſanabilis illa morborũ vis adeò grauiter per omnium ordinum capita graſſaretur, nullis vt hominum conſilijs, nulla diligentia, nullis fuſis precibus mitigari poſſe videretur, quotidieque multa corpora lurida tabe affecta, vi morbi miſerè conſtererentur & interirent; integer tamen Hieronymus atque intactus ſemper ſeruatus eſt: quin etiam (quod fidem penè ſuperat) neque eorum vllus, quos inter ægrotantes in ſuo Xenodochio aluit & curauit, ſiuè ex pueris, ſiuè ex adminiſtris totò eo tempore deſideratus eſt; quod pro miraculo ab omnibus eſt habitum; idque Hieronymi non quidem diligentiæ & induſtriæ, quamquàm ea maxima erat, ſed ſanctitati acceptum retulerunt vniuerſi: cum ille ſeuientem ægritudinem non tam medicinis depellere, quàm orationibus & magnis pœnitentiæ aſperitatibus læſi numinis iuſtiſſima flagella auertere iratumque Deum ſuæ familiæ propitium facere niteretur. Quàm multa verò, & omnium æſtimatione maiora in rem communem geſſerit eo tempore Hieronymus, facilè, quæ ſubijciam, teſtabuntur. Nam ipſe Dux cùm Ioannis Petri Caraffæ opera (è cuius nutu hominem plurimùm pendere didicerat) exiſtimaret Hieronymum ad ea pietatis ſtudia Mediolanum deſtinatum, datis ad Caraffam literis humaniſſimis per ſuum Internuncium apud Rempublicam Venetam tùm commorantem,

ei gratias egit quammaximas, quòd hominem Mediolanum allegaſſet, tam magno tótius Ciuitatis bono: quam gratiarum actionem minimè ſibi debitam ingenuè fatetur Caraffa. Placet hic eius verba adſcribere, quibus in Epiſtola ad Caietanum Thienæum Neapolim data Venetijs quintodecimo Kalendas Februarij 1534. ità rem explicat. Bergomenſis Æmilianus noſter; permittente Epiſcopo, reliquit Bergomum, & ducto ſecum quinque & triginta militũ exercitu, Mediolanum petijt, vbi, non dico, quanto cum applauſu exceptus ſit; hoc tantum dicam, gratias mihi Illuſtriſſimum Ducem Mediolani egiſſe per ſuos, qui hic ſunt, qui cum literis ad me venerunt, quaſi ego illuc Æmilianum miſerim, & certè hic honor mihi ſine cauſa defertur. Vbi Bergomenſem vocat, quòd ibi aliquantò commoratus, ea, quæ ſuprà diximus, geſſerit. Exercitu autem illo triginta quinque militum, pueros innuit, quos ſecum Hieronymus adduxerat. Habes amice Lector eodem in loco duo grauiſſima de Hieronymi virtute teſtimonia, alterum Franciſci Sfortiæ Ducis Mediolanenſis, alterum Ioannis Petri Caraffæ non inde multò poſt in Summum Pontificem electi. Quantò autem in pretio eum haberent reliqui Ciues, & quale iudicium de eius vitæ genere facerent, frequentiſſimi è nobilioribus declarant, qui ad idem vitæ genus ſponte ſe ſe aggregarunt. Inter quos præcipua pietatis laude commendatur Fridericus Panigarola ex eo ordine, quos Prothonotarios Apoſtolicos vocant, qui, ſpretis

opibus

opibus contemptiſque honoribus, diuino ſe totum famulatui mancipauit, Hieronymique veſtigijs inſiſtens, in eodem Sancti Martini loco, vitam omnium virtutum laude florentem permultos annos traductam magna tandem ſanctitatis opinione Somaſchæ abſoluit. Eadem etiam mens à Domino donata Franciſco Bauio, & Hieronymo Nouato, alterique Hieronymo Calco, & Ambroſio Schiepato Mediolanenſibus; quibus acceſſere Auguſtinus Gallus, is, cuius de agricultura monumenta vulgari ſermone conſcripta leguntur, & Iacobus Aleſius nobiles Brixienſes, tùm Bernardus Odeſcalcus Nouocomenſis, & alius è Spinulorum familia Ianuenſis, Franciſcus item Dertonenſis vir eruditione inſignis, & Guido Vercellenſis. His autem complures alij quotidiè & ſplendore generis, & literarum eruditione nobiles iungebãtur, qui ſpretis humanæ vitæ commodis, & nuncio libertati miſſo, Chriſti paupertatis incommoda ſubire, ſeque totos Hieronymo informandos committere non dubitabant. Hoc verò certum planè diuinæ virtutis indicium apud cordatos habebatur, hominem ſcilicet externum, & penè ignotum vili abiectoque pauperum ſeruitio addictum, tàm multos, eoſque è principibus Ciuitatis ſibi adiunctos à ſummo opum & familiæ ſplendore ad abiectiſſima pauperum miniſteria deducere.

Eius Ticini geſta.

Cap. VII.

MEdiolanenſem hanc profectionem Papienſis ſtatim haud minùs frugifera excepit, quam ille Mediolani rebus ſatis benè conſtitutis, & regimini puerorum idoneis, è prima nobilitate viris præpoſitis, hoc tempore ſuſcepit, quòd non ampliùs viginti milliaribus Mediola-

1534. *ætatis ſuæ ann. 53.*

no ea Ciuitas diſtet. Præuenerat autem Hieronymi aduentum per celebris eius nominis & virtutum fama, quæ ob admirabilem in primis rerum omnium contemptum, & eximiam in egenos charitatem, ſummam illi apud eos Ciues conciliauerat ſanctitatis opinionem, vt eum præſentem intueri aliquando cuperent, de cuius virtute tam multus paſſim fieret ſermo. Prima igitur Papienſi ſolo impreſſa Hieronymi veſtigia, ea Ciuium oculis ſpectanda obtulere, quæ tam omnium animis præuolans fama obiecisset. Vix Ciuitatem ingredienti obuiam adfuere frequentes, inſolito & oculis inſueto ſpectaculo circumfuſi; quibus pauperum turbas, quæ clara ſalutarii redemptionis noſtræ ſigno, ſuffragia Sanctorum poſceret, hymnoſque non ſine Eccleſiæ cantantium deſiderio & religioſè perſolueret, tantæ erat admirationis & voluptatis, vt noua inuſitati ſpectaculi ſpecie animum atque oculos non ſatis explere poſſe viderentur; ſed Hieronymum inprimis, ſtupore propè defixi ſuſpiciebant, & eius nobilitatem & virtutem animo reuoluentes ad-

mirabantur vniuerſi, qui tàm graui ætate, tàm vili in veſte, tanta cum animi demiſſione & religione, ſupplicationem comitaretur; cuius grauis ille, ardenſque, & permodeſtus oculorum circumiactus, & nobilis ſpecies licet ſqualore obſita, obſoletaque ipſa veſtimenta pietatem afflare, & redolere ſanctitatem videbantur. Itaq; certatim nobiliores quique ei proprias ædes deferebant, hoſpitioque inuitabant, rati nimirùm ſatis eum felicem, magnoque auctum honore, cui primo contigiſſet Dei ſeruum tecto excipere. Sed ille ſuæ paupertatis & humilitatis tenaciſſimus, omnibus permodeſtè gratijs actis, peruicit tandem, vt ad Noſocomium duceretur, quod adeò libenti animo curauere, qui publico valetudinario (cui à miſericordia nomen eſt) præerant, vt complures iàm ibi receptos miſſos facerent, quò Hieronymo cum ſuis commodior locus eſſet; fortè enim ſuperante multitudine, nòn omnes admittebant eo tempore valetudinarij ſpatia; ſed hoc nulla ratione tulit Hieronymus, enixè obteſtatus, ſe omninò aliò in quemuis publicum patentemque locum ſeceſſurum, ſi vel tantillum incommodi primis hoſpitibus ſuus afferret aduentus. Quare per aliquot dies ad fanum Sanctorum Geruaſij & Protaſij ſub communi porticu fuit. Tantam animi demiſſionem, & in proximos charitatem abundè compenſauit diuina benignitas; ſiquidem viſum eſt Xenodochij curatoribus locum Hieronymo deſtinare, quò ſolus cum ſuis ſecedere, liberèque illis præeſſe poſſet. Domuncula

erat prope Sacellum Spiritui ſancto ſacrum, cui loco à columba Spiritus ſancti Symbolo, quæ pro foribus expreſſa cernebatur, Columbinæ nomen fecerat Ciuitas, eſtque illi etiam hodiè ſolemne Columbinam appellari. Vt eò diuertat Hieronymus permiſſum, ſed non ſine magna numinis prouidentia; quod breui euentus ipſe indicauit. Ibi ſolita cœpit obire in pauperes & reliquos omnes charitatis munera, ſed præcipuè cum primoribus Ciuitatis, de nouo orborũ domicilio inſtituendo magno animi conatu agere eſt aggreſſus; nec fuit difficile rem ex animi ſententia perficere, quippè libentiſſimè annuerunt vniuerſi, quorum intererat, eumdemque ipſum locum, quò cũ ſuis ſeceſſerat, ad eam rem perficiendam illi perpetuò conceſſerunt. Quo felici euentu Hieronymus mirificè lætus, nihil cunctatus ſtatim orbos derelictos ſibi aggregare, domeſticam diſciplinam componere, pietatis opificijque inſtitutione eos ſedulò exercere, tùm ea, quæ ad domeſticam ſupellectilem cibumque pauperibus parandum facerent, nauiter procurare. Prodibat ille quotidie onuſtus manticis ad rogitandam paſſim ſtipem, & vitæ ſubſidia conquirenda, pauperibus domicilio incluſis; ſæpiuſque fora obibat cum ſporta obſonatum, dum illi domi conſidentes artificum opera ad mœchanicas exercentur, ſumma chriſtianæ fidei capita & ſacras preces ediſcunt, quas poſteà, inſtructo agmine, feſtis diebus tota Ciuitate vſitato more decantant. Magni animorum motus in vrbe facti, magna ad pietatem

tem commotio & ardor ex noui operis inſpe-ctione: cuius inſtitutum larga poſteà Papienſiũ benignitate auctum (vt eſt ea Ciuitas cùm alijs rebus permultis, tùm maximè chriſtiana pietate nobilis) adhuc etiam magno pauperum Ciuium commodo viget. Ità, cum Hieronymi humilitate & abiectione diuina bonitate & liberalitate decertante, factum eſt, vt, qui ſibi publica fora ad hoſpitium paulò ante elegerat, nè pauperibus in valetudinario incommodo eſſet, ſtatim perpetuum & ſibi & pauperibus inueniret domicilium. Sed, dùm ſolita ſua diſciplina domeſticos è virtute fingit, & ad normam chriſtianæ pietatis totos inſtituit, ad externorum etiam vtilitates & ſalutaria commoda paribus ſeſe ſtudijs explicat; & quæ ſibi à doctrina & ingenio ad proximorum ſalutem procurandam adiumenta deeſſe ſentit, ea vitæ exemplis, vt anteà diximus, compenſare nititur; quibus ardentiùs humana pectora incẽdi, acriuſque cieri, quàm diſertiſſima oratione vſu ipſo didicerat. Et certè quàm ex animi voto & ingenti Ciuium fructu Hieronymi labores acciderint, docet par nobiliſſimorum ſociorum, quos tanquàm illuſtria victoriæ trophæa glorioſus retexit: de quibus antequam progrediamur, nonnulla hic obiter dicenda.

De Angelo Marco Gambarana

Cap. VIII.

ANgelus Marcus & Vincentius è Comitibus vterque Montis Segalij, & perilluſtri atque vetuſta apud Papienſes Gambarana gente; non opibus modò & nobilitate, ſed animi etiam moderatione & ciuili prudentia inter ſuos facilè principes, duo florentiſſima totius Ciuitatis lumina omnium ſententia cenſebantur. Hi ſæpiùs Hieronymum veræ pietatis ſenſu imbuti illius exemplis & cohortationibus incenſi, & deguſtata nonnihil internis virtutis dulcedine, non modò nouos planè animos ſe induere, nouos ad pietatem impetus experiri ſentiebant, ſed etiam, vt illi ſe totos penitus dederent, crebris ſtimulis incitabantur. Verùm, ſæculi voluptate ſuauiter animo & ſenſibus blandiente, adhuc diſtrahebantur, & honorum opumque fulgore mentis aciem perſtringente, incerto fluctuabant animi conſilio, neque ſatis vitæ ſuæ rationes explicare, neque, quid ſequendum, videre poterant. Sed, cum ſingularis illa in hominum animis peritè tractandis & verſandis Hieronymi ſuauitas & vis ſalutaris per colloquia ſæpiùs acceſſiſſet, tandem eius inſtituti humilitatem multò potiorem honorum titulis duxere, &, humana gloria præ cęleſtis deſiderio abiecta, ad paupertatem & Crucem tanquam ad portum ſalutis confugere omninò decreuerunt: itaque ab Hieronymo in pauperum Ieſu Chriſti diſci-

diſciplinam ſunt admiſſi: multò certè nobiliores & illuſtriores, hoc edito inter ſuos Ciues chriſtianæ humilitatis & abiectionis exemplo, quàm anteà genere aut opibus. Multorum corda pupugit ad pietatem, rarum & inſolens exēplum. Tam illuſtria verò chriſtianæ pietatis exordia, maiora ſemper ſunt ſubſecuta in vtroque incrementa, quorum aliqua ſeorſum hic breuiter recenſenda. Ac, vt primum de Angelo Marco dicamus. Hic præ cæteris videtur fuiſſe Hieronymo carus, conſiliorum videlicet particeps, & peregrinationum comes; ab Epiſtolis etiam, nam adhuc nonnullæ apud nos aſſeruantur literæ Angeli Marci caractere exaratæ, & Hieronymi manu proprij nominis chirographo ſubſignatæ. Quo loco mihi venit in mentem cogitare plurimi ſemper inter cæteros Angelum Marcum ab Hieronymo fieri conſueuiſſe; quòd ſupernæ lucis beneficio doctus præſagiret animo quàm generoſum Ducem Naſcenti ſuę Congregationi pararet Dominus, cuius aliquando virtute ſuſtineri, imperio regi, ſtudio & opera ad inſtituti perennitatem ſtabiliri, denique Religionis etiā nomine decorari deberet. Et certè hic vnus à Domino delectus maximè videtur ad ea pietatis opera abſoluenda & perficienda, quæ Hieronymus præpropera morte abiens inchoata reliquerat. Primum enim ſub obitu Hieronymi cum animo nutarent permulti, & ab inſtituto reſilire meditarentur, Angeli Marci opera & auctoritate ſunt in benè cœptis confirmati. Deinde, cùm multa in operum pro-

greſſione ſocij experirentur aduerſa, oppugnatoreſque non deeſſent, qui auctoritate & potentia plurimum negotij & moleſtiæ in vinea Domini ſtrenuè deſudantibus exhiberent; in eam ſententiam itum eſt ab omnibus Angelo Marco referente, vt curent Pontificia auctoritate Congregationem muniri, licereque illi per Sedem Apoſtolicam ſua obire munera, fruſtrà contranitente oppugnatorum audacia. Ad eam rem allegatus eſt Romam idem Angelus Marcus: neque potuit maiore ſtudio, quàm is fecit, communis cauſa ſuſcipi; ſiquidem ità ſedulò & prudenter rem cum Summo Pontifice tranſegit,
1540. qui tùm erat è Farneſia gente Paulus Tertius, vt datis literis Apoſtolicis Anno præteriti ſæculi quadrageſimo, pridie nonas Iunij, plurima in Congregationem contulerit ornamenta: Literarum Diploma adhuc apud nos in tabulario aſſeruatur; earum verò exemplum primum occurrit in Religionis Bullario, non ità pridem noſtrorum Superiorum iuſſu typis excuſo. Eiuſdem generis etiã literæ ſunt poſteà à Pio Quar-
1563. to anno ſexageſimo tertio, ſexto Kalendas Iunij impetratæ, ſed prioribus gratijs & priuilegijs longè ampliores. Verum his rebus minimè contentus Angelus Marcus, qui toto pectore confirmandæ Congregationis negotium ſuſcepiſſet cœpit tandem de eadem per Summum Pontificem in Religioſorum Ordinum album referenda, & in conſequentes propaganda poſteritates, certiſque vincienda legibus, ſeriò & ſtudioſè agere. Non tam ſuo ipſius conſilio permotus,
quàm

quàm defuncti Hieronymi, cuius ille ſenſum & mentem cognitam habebat, ſed in hoc magis opportunum tempus diſſimulandum,& protrahendum negotium iudicauerat. Igitur in deliberationem re cum alijs Patribus ſępiùs vocata, nè in tàm graui conſultatione proprio fallerentur ſenſu, rem totam cùm Domino tranſigere, & per orationes ac ſacrificia, aliaſque corporis afflictationes diuinam voluntatem explorare, ſtatuunt. Quare per multos dies orationibus & ſacrificijs inſtitere vniuerſi, quibus vota, ieiunia, acerbaque alia corporum ſupplicia non pauca addidere; per externos etiam pios & religioſos Sacerdotes plura ſacra in eandem rem ſunt curata; tùm ſatis diù & ſpiritualium exercitiorum vſu,& perſeuerantis inediæ rigore cœleſti Numine propitiato, tandem de re propoſita communi voto deliberant. Vt quandò, Hieronymo nimis maturè erepto, & nondùm Religionis ordine canonicè inſtituto, Congregatio anguſtis paucorum hominum vitæ ſpatijs terminata, facilè interitura videretur, quòd ſcilicet permulti & literarum ſtudijs, & moribus probè excúlti, nulloque obligationis vinculo in Congregatione adſtricti, vel alijs Religionum ordinibus paſſim nomina darent, vel ad pinguia in ſæculo ſacerdotia, aliaſque dignitates dilaberentur, hoc etiam poſtremum, ad egregia Hieronymi cœpta abſoluenda, procurarent, vt Apoſtolica auctoritate inter ſacros Religionum Ordines Somaſchenſis Congregatio referretur; quò perpetui ad poſteros tantorum laborum & ope-

operum fructus manarent, & iterum Domino benedicente, copioſiùs in Eccleſiæ vinea, ad Dei gloriam & animarum ſalutem matureſcerent. Negotij feliciter perficiendi ſpem maximè faciebat, quòd Romæ cum Sanctiſſimo Pontifice Pio Quinto tractanda res erat Patrum Congregationis olim perſtudioſo, necnon Hieronymi memoriæ impensè addicto, quo cũ egerat ſæpiùs. Igitur è Patribus cura gerendæ rei demandata eſt Aloyſio Baldonio Papienſi homini diuinis humaniſque literis exculto, & tunc in Florentiſſimo Ticinenſi Gymnaſio græcas literas profitenti; qui Romam profectus, adeò felici euentu breui negotium confecit, vt Sum-
1568. mus Pontifex anno milleſimo quingenteſimò ſexageſimo octauo, octauo Idus Decembris, ipſo Sancti Nicolai natali die, publico Diplomate dato, vniuerſa approbatæ Religionis iura Somaſchenſi Cõgregationi benignè contulerit, addito inſuper honorifico tùm Hieronymi, tùm Patrum Elogio. Sanctæ Sedis Apoſtolicæ con-
1569. firmatione impetrata, ſequens annus ſexageſimus nonus, diuina benignitate, planè felix & fauſtus natalis illuxit Religioni, emiſſis ſcilicet à ſex è primis illis Patribus ſolemni ritu profeſſionis votis tertio Kalendas Maij, Sancto Petro Martyri, & Catharinæ Senenſi ſacro die, Mediolani, in ipſo Diui Martini Sacello: Derthonenſi Antiſtite Cæſare Gambara nobili Brixienſi Comite, atque Senatore Regio Ducatus Mediolani ipſa vota, ex Apoſtolicarum literarum præſcripto, recipiente: His actis à Patribus illis ſle

Gene-

Generali eligendo ſtatim itum in vota, communique ſuffragiorum aſſenſu, Angelus Marcus primus Religionis Præpoſitus Generalis eſt renunciatus, nemine, præter ipſum, diſſentiente, integroque triennio Religionẽ adminiſtrauit; nàm, vltra ne liceret eam ſupremam dignitatem prorogare, diplomate Pontificio cautum erat. Huius tùm præclarè geſta in eo magiſtratu, tùm illuſtria virtutum exempla toto conſequenti vitę curſu edita, cùm ad hiſtoriam Religionis pertineant, ea vniuerſa ad illius Scriptorem integra reijcio; hic ſolùm felicem eius mortem ad totius vitæ ſpecimen breuiter attingam. Solemne erat Angelo Marco quotidiè è codice horario ſtatam diei pſalmodiam in genua prouolu- to reddere, diutiùs rerum cœleſtium commentationi vacare, tùm rem ſacram peragere, in quo miniſterio adeò intimo pietatis ſenſu afficiebatur, vt inter orationum, & ſacrificiorum vota, nihil æquè à Domino ſuppliciter & enixè contenderet, quàm vt ſupremo etiam vitæ die liceret ſibi immaculatam hoſtiam illam immolare. Vel ſuprà vota ſatis eſt hominis pietati à diuina bonitate factum; orandi enim & ſacræ rei agendæ percupido, vel ipſa iàm aduentante morte, licuit & ſancto Sacrificio & oratione vacare. Nàm, vrgente vi morbi, iàm morti vicino ità diuinia virtute auctæ ſunt vires, vt ipſo die, quo extinctus eſt, & commodè lecto ſurgere, & inuſitata animi pietate & vberrimo fletu ſacra peragere potuerit; vt inſuetus ille ſacrificãtis ardor & pietatis ſenſus non obſcura præſagitio, ſi animaduer-

maduerteretur ; imminentis obitus eſſe poſſet. Poſt obita ritè diuina, viribus iterum deſtitutus, lecto decubuit; cùmque Angelus Cerrus tùm Mediolani & medendi peritia, & genere admodum nobilis ægrum inuiſiſſet, & venarum pulſu explorato, morbi grauitatem deprehendiſſet, iuſſit ægrotanti perpetuò adeſſe vigiles, qui in omnem euentum parati, ægrum diem noctemque cuſtodirent. Proxima ſequẽti luce ſacer inſtabat dies, itaque Veſperi de more vt familiæ confitenti aures daret, conſedit; quippè ità domeſticis omnibus paterna illa ſua charitate & manſuetudine carus erat, vt ei multò libentiùs, quãquàm ſuperiori domus, cordis arcana detegerent, & intimas cõſcientiæ latebras, animorumq; maculas confeſſione aperirent, quàm Sacerdotibus ad id aſſignatis. Cùm autem numeroſæ familiæ confeſſionibus excipiendis, nimis defatigari videretur; erant, qui precarentur, vt in ſequens matutinum tempus reliquos reijceret; quibus ille in hæc verba, hilari vultu & præſenti animo, reſpondit; Nunc accedite filij, mane enim haud licebit; quàm vocem prædictionis vim habuiſſe non multò poſt innotuit, cùm denunciationi reſpondit euentus; licèt tunc minimè animaduerſa, cùm nullus ſupremũ caſum tàm proximè impendentem ſuſpicaretur. Sed alta iam nocte, ijs etiam, qui cuſtodiæ gratia aderant, quieti traditis, ſenſim, nè cuiuſquam ſomnum interturbaret lecto cõſurgens, veſteque indutus ad Eccleſiam, quæ vix à Patris cubiculo aberat, diſceſſit, ibi ſcilicet vitæ ſpiritum reddi-

turus, vbi ſanctæ profeſſionis & religionis ſpiritum anteà hauſerat; ſed cùm fores clauibus obſeratas offendiſſet, vehementer indoluit ingemuitque; & ad proximum Oratorium diuertit, vbi nixis genibus, ad momentũ illud æternitatis arbitrum oratione ſe comparat; aduenientique Domino paratus occurrere ſtudet; &, aliquandiù ſupplicando ducta mora, manu ſcabellum, cui inhærebat, graui ictu quatiens, quaſi migrationis dato ſigno, irreuocabilem illam ſupremæ rei clauſulam, vt erat in genua proſtratus & in preces effuſus (egregijs ſanè ſuæ ſalutis indicijs) conſummauit. Eo ictu à ſomno exciti excubitores, vbi patrem lecto & cubiculo exiſſe comperiunt, accurrunt ad proximum Oratoriũ, vndè ſtrepitus inſonuerat, ibique genibus & ſcabello innixum, iamque extinctũ deprehendunt. Tam repentino inopinati caſus euentu conſternatos vox & ſenſus, penèque ſpiritus defecit; ſed nouum pietatis ſenſum, & admirationis voces addidit ipſum mortis genus, quo Pater extinctus eſt. Vt enim decebat verè religioſum virum & familiæ præſidem, alijs ſomno deditis, ipſe orans animam egit. Ea res poſtera luce à Scipione Albano, qui primus rem literis conſignauit, funerique interfuit imò præfuit, & duxit, ad Sanctum Carolum delata, cui Pater æquè notus ac carus erat, etſi tanti viri amiſſione admodum, indoluit mirificè tamen tàm pio mortis genere defuncto gratulari viſus eſt. Quam migrationem admirabiliorem apud me reddunt duo illa; alterum, quòd eam præſenſerit ac prædixerit;

dixerit;

Digitized by Google

turus, vbi ſanctæ profeſſionis & religionis ſpiritum anteà hauſerat; ſed cùm fores clauibus obſeratas offendiſſet, vehementer indoluit ingemuitque; & ad proximum Oratorium diuertit, vbi nixis genibus, ad momentũ illud æternitatis arbitrum oratione ſe comparat; aduenientique Domino paratus occurrere ſtudet; &, aliquandiù ſupplicando ducta mora, manu ſcabellum, cui inhærebat, graui ictu quatiens, quaſi migrationis dato ſigno, irreuocabilem illam ſupremæ rei clauſulam, vt erat in genua proſtratus & in preces effuſus (egregijs ſanè ſuæ ſalutis indicijs) conſummauit. Eo ictu à ſomno exciti excubitores, vbi patrem lecto & cubiculo exiſſe comperiunt, accurrunt ad proximum Oratoriũ, vndè ſtrepitus inſonuerat, ibique genibus & ſcabello innixum, iamque extinctũ deprehendunt. Tam repentino inopinati caſus euentu conſternatos vox & ſenſus, penèque ſpiritus defecit; ſed nouum pietatis ſenſum, & admirationis voces addidit ipſum mortis genus, quo Pater extinctus eſt. Vt enim decebat verè religioſum virum & familiæ præſidem, alijs ſomno deditis, ipſe orans animam egit. Ea res poſtera luce à Scipione Albano, qui primus rem literis conſignauit, funerique interfuit imò præfuit, & duxit, ad Sanctum Carolum delata, cui Pater æquè notus ac carus erat, etſi tanti viri amiſſione admodum, indoluit mirificè tamen tàm pio mortis genere defuncto gratulari viſus eſt. Quam migrationem admirabiliorem apud me reddunt duo illa; alterum, quòd eam præſenſerit ac prædixerit;

dixerit; alterum, quòd eam precibus impetratam; non leuis coniectura confirmet. Hic ipſe Angelus Hieronymi vitam egregio volumine conſcripſiſſe fertur, quod opus ſi ad nos perueniſſet, vel me hoc ſcriptionis onere leuaſſe, vel certè multò plura & maiora ad ſcribendum attuliſſet.

De Vincentio Gambarana.
Cap. IX.

VIncentius ab Hieronymi obitu, reliquam ferè ætatem omnem Bergomi Orphanorum, puellarumque regimini præpoſitus exegit tanta vitæ innocentia, & chriſtianæ pietatis laude florens; vt eum Bergomenſes tanquam virum ſanctum omninò ſuſpicerent multaque ab eo paſſim extrà vires modumque naturæ ægris corporibus adiumenta afferri narrarent, quæ haud dubiam hominis ſanctitatem teſtarentur, quale fuit illud, quod ſubijciam. In ſancti Alexandri Æde quendam intuitus altero tantùm genu inflexo ſacro intereſſe, ratus id communis irreuerentiæ vitio fieri, hominem modeſtè admonuit, vt in tanti ſacrificij honorem alterum etiam inflecteret, multum dedecere Chriſtianum ita rei ſacræ adeſſe: ille reiecto pallio, genuque detecto, oſtendit id non vitio, ſed infirmitate fieri; adeò morbi vi offenſo neruo, vt fruſtrà illud inflectere conaretur. Pater, hominis ægritudinem miſeratus, magna fide plenus, Deo interiore animi affectu, ægrum commendat, manu-

que in formam crucis aucta, infirmam partem obſignat, & inter ſignandum blandè ſubijcit: atqui ne vereare, frater, cum ſacro adſtas ſacrificio, omnino deponere & hoc genu, etiamſi læſum; id enim vtique Deo libitum; cúmque ille experiri vellet, num ſuccederet, planè ſenſit morbum omnem abſceſſiſſe, rectéque poſteà ſemper eo genu conualuit. Vincentius verò domum reuerſus, totius familiæ preces ad gratias Domino referendas, auxilio ſibi depoſcit, quòd ſcilicet piorum pauperum orationibus (vt illa aiebat) debili Dominus reddidiſſet ſanitatem: ita videlicet auctore & magiſtro Hieronymo, omnem præclari operis laudem in alios referre didicerat. Multa prætereà paſſim tùm ægris, tùm ſanis, & animi & corporis ſubſidia præſtitit, quibus in dies de eius ſanctitate concepta opinio mirificè augebatur, donec tandem, quã apud omnes conſtans & ſingularis floruerit, obitus ipſe indicauit, cuius per vrbem vix eunlgata fama, ingentem exciuit Ciuium multitudinẽ, qui ad eius pedes vel manus oſculabundi, magna cum religione & lacrymis, dulcíque ſenſu pietatis, ſe ſe abijciebant, permulti ad manus, aut veſtium contactus roſaria, & coronas proferebant. Sed & ipſum funus, quæque funeris apparatum ſunt ſubſecuta, clarius, quàm egregia ſanctitatis opinione deceſſerit, confirmarunt; nàm pauperrimi ſacerdotis funebris pompa tàm ſolemni apparatu eſt inſtructa, vt Clerus tùm regularis tùm ſæcularis ne à domeſticis quidem requiſitus, adfuerit frequentiſſimus

cum facibus, cereiſque ardentibus, ad eius coneſtandas exequias: feretrum eleganter exornatum ſubuectabant certatim nobilium colla, maxima funalium ac luminum copia proſequente; nihil enim ad pompæ ſpeciem, quammaximè fieri poſſet, agendam piorum Ciuium charitas, & in Patrem amor deſiderari voluit. Procedente verò funere, peracerba omnium exaudiebatur querela, ingens mœror, vberrimus fletus. Cum autem domi nullus eſſet ſepulturæ locus, quandò priuatum Sacellum domeſticis tantum ſacrificijs & familiæ commodo inſeruiret, in ædem Diui Dominici Fratrum Prædicatorum cadauer eſt illatum (erat enim Vincentius eius Cœnobij Patribus vnicè carus) abſolutiſque de more Eccleſiæ ſupplicationibus non ſine cantu muſicoque concentu, peculiari in loculo conditum eſt, quo à cæteris diſcretum, ad poſterorum venerationem faciliùs ſeruaretur, tam denſa interim multitudine & frequenti populo ad oſcula & contactum manus, aut veſtium tùm maximè conuolante, vix vt humando corpori ampliſſimo in Templo locum daretur. Placuit Magiſtro Fratri Paulo in eodem Cœnobio tùm Lectori Patris ſepulchrum hoc ſimplici, pioque Epigrammate exornare; cuius poſteà exemplum nuper Bergomi inter antiquiora pij loci Diui Martini ſcripturarum monumenta nactus, hic ijſdem omninò verbis ſubijcere viſum eſt. Sic autem habet.

Inſigne

Inſigne pietatis Monumentum.

VIncentius ex Comitibus Gambaranis Papienſis, Sacerdos,cùm in huius ſæculi bonis magnus eſſet,Chriſti Ieſu pauperiem ſecutus, in humili ſocietate Patrum Somaſchæ, orphanorum miniſterio ſe totum dedit: vbi qualibet virtute chriſtiana excellens, ceu fulgentiſſimum ſydus, è Mundo ſublatus, pios quoſque mœſtiſſimos derelinquit. Dormiuit vir optimus Bergomi in Domino,quinto Cal.Iulij M.D.LXI.

Aliquot viri nobiles, & Religioſi orphanorũ tutores proprijs ſumptibus, tumulo erecto, nobile quoque funus peregerunt.

Sed & hoc non omittendum, enixè complures curaſſe vt è paupere ſupellectile,quæ pio viro vſui fuerat, ſibi quidpiam impetrarent tanquàm ſacrum pignus aſſeruandum, ſed admodum paucis è recula mos geri potuit. Vidimus non multis ab hinc annis Bergomi apud Franciſcum Peſantium pium Senem Vincentij cyatum, quo ad potum vtebatur theca coriacea incluſum, religiosè adhuc cuſtodiri, qui etiam ſe Vincentij precibus multis in rebus paſſim adiuuari teſtatur. Cum verò multis poſt eius obitum menſibus, Diui Dominici Templum demoliri neceſſe fuerit, quò Ciuitas ad ſecuriorem arcis formam accommodaretur, alioque deferrentur mortuorum cadauera; Vincentij corpus integrum repertum eſt, cœleſtem ex vrna inhalans odoris ſuauitatem; cumque Sancti Domi-

 nici

nici Moniales Patrem ad ſe deferri enixè curarent cum alijs eiuſdem ordinis fratribus, obſtitere Sancti Alexandri Sacerdotes, qui locum intrà parœciæ fines aſſerentes Eccleſiam Parochialem ſuo iure, eoque pignore minimè ſpoliandam contendebant; &, poſt aliquam iuris diſceptationem, Sancti Alexandri Eccleſiæ corpus eſt ab Epiſcopo adiudicatum; eàque occaſione refricata quaſi Patris memoria, excitata iterum eſt ad funus & pietatem magna Ciuium multitudo, & non ſine pompa ad Sancti Alexandri conditum: donec tandem Patrum opera & ſtudio recuperatum pignus Somaſcham eſt delatum, & Magiſtro Hieronymo appoſitum.

Lectis nouis Comitibus, Somaſcham redit.
Cap. X.

SED ad Hieronymum redeamus, qui, anno iàm vertente, cum ſolemnioris Conuentus tempus appeteret, Angelo Marco & Vincentio Comitibus, Papia diſceſſit; abeuntem multorũ deſideria & lacrymæ ſunt proſecutæ; Mediolani paucis diebus commoratus, alijſque ſocijs vocatis, pio ac nobili comitatu auctus, Somaſcham contendit. Mediolano autem diſcedens, Meratũm (oppidũ eſt Brigantij montis) recta hoſpitij gratia diuertebat vbi cùm illum multi hoſpitio ſibi coniungere expeterent, vincebat tamen cõpetitores omnes beneuolentiæ ſtudijs, & cha-

ritatis

ritatis ardore Franciſcus Albanus, qui chriſtianæ hoſpitalitatis partes adeò explebat abundè, vt ad eum properans Hieronymus, comitibus dicere ſoleret ad Abrahamum noſtrum diuertamus, quandò nihil illi carius accidere poteſt, noſque adeò hilari vultu, & liberali opera excipit. Quę poſteà Franciſci in Hieronymū eiuſq; diſciplinæ alūnos chriſtiana charitas, ad poſteros etiam Albanæ familiæ tranſmiſſa eſt. Vt enim cęteros taceam, eiuſdem Franciſci Nepotem ſuarum laudum pręconem habuit Hieronymus Scipionem Albanum, qui ex nobili illorum ordine, quos Protonotarios Apoſtolicos appellamus, ſacræ theologię laurea donatus, & Scalēſis Eccleſiæ Mediolani Canonicus, piam Hieronymi memoriam veneratus, ætate iàm graui, eius vitam breui, ſed admodum graui commentario eſt proſecutus, quem viginti abhinc annis Mediolani excuſum euulgauit. Somaſcham reuerſus Hieronymus mirificè vniuerſos exhilarauit, ingenti ipſe viciſſim gaudio perfuſus; cùmq; per id tēpus eò etiam reliqui primæ auctoritatis Patres conueniſſent, fuſis de more ad Deum precibus, habitaque ab Hieronymo in publico conuentu ſuo illo dicēdi ardore, exhortatione, in communem deliberationem ſunt vocata, quæ ad publicam rem facerent. Sed quid præcipuè eo anno conſtitutum, nè diuinare quidem nobis licet; adeò confuſam & mutilam harum rerum ſeriem vetuſta autographa nobis tradunt. Libet tamen hic ad ipſam Somaſchenſem Domum, Hieronymique familiam

iterum oculos conuertere, quam numero iuxtà & virtute in dies augeri curabat; vndè currentes per ſe nouos alumnos, Angelum Marcum præſertim & Vincentium, acriùs ad Chriſti veſtigia incitabat, vrgebatque ad maiora, oſtentato ſæpè veteranis ad ſolatium pariter; & incitamentum eximio nouorum militum ardore, & proficiendi ſtudio. Aderant tunc Somaſchæ, in numeroſa valdè familia permulti non minùs eruditionis laude, quàm generis nobilitate præſtantes, ſed multò certè, quàm terrena gloria, chriſtianæ humilitatis luce magis conſpicui, & virtutum ſplendore ſuſpiciendi. Quàm gratum ſuperis, hominibuſque iucundum ſpectaculum; & admiratione plenum fuiſſe dicemus, in corruptiſſimis illius æui temporibus, Patricium Venetum intueri vitæ ſanctitate excellentem, rudi tritoque veſtitu, ac propè ruſticano indutum, frequenti cum illuſtrium virorum comitatu, non modò diuinæ legis imperata toto pectore capeſſere, ſed ardua etiam priſcæ pietatis ſtudia colere, dura paupertatis incommoda perferre, Crucis Chriſti probra maiore animi ardore proſequi, quàm reliqui mortalium perditiſſimi fluxas voluptates conſectentur? In eadem verò familia cùm diuerſa cernerentur ingenia, gradus, ætates, animi dotes, ac nationes, aliorum enim florentem iuuentutem egregia naturæ dona commendabant; multorum conſtans æſtas exquiſitis literis, & laurea etiam doctoratus ornabatur; aliorum ſine literis ſola vitæ probitas erat in pretio; nonnullorum cana & ferè extre-

ma

ma vitæ pars eximia prudentia erat verenda; Sacerdotio permulti erant inſigniti, alij non item; tamen cum eſſent ex tanta varietate permixti, ſumma tranquillitate concordiſſimè viuebant, & pacatiſſimè regebantur. Quid hic verò operum exercitia, & illorum labores exequar? quos ſatis conſtat adeò in quotidianis ferè agriculturæ operibus pauperum cauſa deſudare ſolitos, vt ipſos planè agricolas laborum aſſiduitate vincerent ac ſuperarent? Verbis autem non ſatis aſſequi poſſem in tanta operum contentione quotidianos nouæ familiæ cùm in omni varietate virtutum, tùm in charitate ergà Deum & proximos, tùm in ſui deſpectione & abiectione progreſſus; ſiquidem, Hieronymo præſente & vrgente, feruebant adeò in dies apud eos virtutum omnium ſtudia, vt in illorum victu & moribus expreſſa quædam Apoſtolicæ religionis facies emicare videretur. Cùm verò multa interdum eleemoſynæ gratia offerrentur, admodùm pauca admittebat Hieronymus cętera pauperibus abundè diſpertiens; ſiuè quòd abundare, ſiuè quòd ſuis ad meritum & pietatem emendicãdi laborem, vltrò delatis eleemoſynis, præripi nollet: atqui extremæ plerũq; eleemoſynarũ paucitati, cibariorũq; omniũ penurię & caritati, par etiam erat in Dei ſeruis patiẽtiæ vis, patiendi ardor, & pœnitentiæ cupiditas. Cenſebantur tunc in ea domo capita ſuprà ſexaginta, indèque vel ad ordienda noua loca, vel ad cœpta adiuuanda, multiplicemque meſſis varietatem, pro re nata ab Hieronymo mitte-

bantur, è ſanctæ contemplationis ſinu, ac ſolitudinis tranquillitate in apertum actionis campum, ad proximorum animæ & corporis commoda procuranda exire iubebantur.

Nouo domicilio in Arce Somaſchenſi conſtituto, ardentiùs pietatis ſtudia colit. Cap. XI.

CVM verò apud multos propagaretur quotidie magis ſalutaris diſciplinæ nomen, & fructus, & opinio famaque probitatis plurimis parta documentis ſemper nouis augeretur virtutum experimentis; complures Somaſcham ad id pietatis ſpectaculum, & chriſtianæ probitatis officinam oculis contuendam, & vſu ipſo deguſtandam, non modico itineris interuallo, conuolabant; alij etiam mirifica virtutum fragrantia illecti, ad hos confluentes, ſe ſuaque omnia in eandem vitæ ſocietatem conferebant, vt Hieronymus ad noui domicilij molitionem animum adijcere fuerit coactus; ſiue quòd, domeſticorum numerum cùm dies ipſa progrediens duplicaſſet, multis iam capitibus aucta familia ampliores poſtulabat ædes; ſiue quòd, affluenti multorum concurſu, nimiùm frequentari habitationem cerneret. Vt enim chriſtiana pietate admittebat eos iuuabatque, quoad poſſet, qui vel ad impetranda apud Deum ſuffragia accederent, vel vt de rebus diuinis illos con-

conſulerent, aut Patrum monitis & ſuaui alloquio, aliquod ægrotanti animo leuamentum quærerent: ità permoleſtus illi erat creber admodum, nimium frequens aliorum acceſſus, qui vel graui, & pia Patrum conſuetudine illecti ad fallendum tempus, ſæpiùs ædes frequentabant; vel quadam, vti dixi, ſanctitatis fama permoti, oculos & animum præſenti ſpectaculo tantùm paſcere cupiebant; quorum acceſſum idcircò non admodum probabat, quòd ſingulis penè horis adeò amicam interturbarent ſibi, & cæteriſque quietem orationis, vel conſueta in alios charitatis officia impedirent. Adde, quòd ſolidæ humilitatis Magiſter, etſi nõ mediocrem de Patrum probitate, & integritate famam longè, latèque diffuſam ad vnius Dei laudem referret; ſibi tamen aut alijs vanitatis periculum creari externorum côncurſu nolebat, quorum aſpectus blandè admitteretur, & laudantium voces aliquo cum inanis gloriæ periculo exciperentur. Quare abrumpenda abijciendaque omni adicebat, quorũ in voluptate & conſuetudine aliquid ad perfectæ vitæ rationem impedimenti reſideret, vel periculi timeretur. Per ſpeciem igitur laxandi ædes, vtrique incommodo ſtatuit occurrere, & nouum Domicilium alibi curare, bonamque familiæ partem eò transferre; qua de re ſolicitus, oculum primò proximæ Arci Somaſchę, totique valli imminenti adiecit. Abeſt Somaſcha ad milliare, vel eo amplius, quod totum alto difficilique acceſſu conſumitur; ingenio loci, atque natura adeò munita,

vt non facta, ſed planè nata Arx videatur, quę inexpugnabilis cuiuſque numeros expleat. Valli enim, Adduæque imminētes partes altiſſima præcipitia tuentur; alia latera inuia montium iuga muniunt; inde verò miſſilibus, & tormentorum globis petitiones commodiſſimæ ſiuè in Adduam, ſiuè in ſubiectos Pagos & Villas: ſed tunc omni ædificiorum mole diruta, & æquata ſolo, omnibus peruia apertaque iacebat. Inter ruinas exigui ſacelli veſtigia Diuo Ambroſio dicati viſebantur. Opportunus ſuæ illorumque ſtationi viſus eſt locus, quòd in ſummo æqua planities latè patens, veteriſque ædificij ſigna nouis ędibus extruendis ſeſe offerrēt. Saxea igitur in arce cellulis è vili rudique materia vtcunque diſpoſitis, & Sacello in primis Diuo Ambroſio veteri patrono inſtaurato, breui rude, & impolitum opus, magnis ſanè Hieronymi, & aliorum laboribus, ſtetit; quandò non fabri, operæuè frequentes acerſitæ, non pecunia in ſumptus erogata, ſed opus ipſi per ſe magna ex parte ſtruere, materiā è ſyluis ſuis manibus cædere, humeris conuehere, ſaxa & cęmenta cōportare, & qua poterāt arte, ſingula componere, vno Hieronymo fabrilem, lignariam, cęmentariam, & quamcunque vſus coegiſſet, artem nō ineptè exercente. Sed cùm cæteræ ferè opportunitates ad pauperum commodū ſuppeterēt, vna aquæ potabilis copia deſiderabatur, ad quam ſuppeditandam, iubet Hieronymus ciſternam ſub ipſum ſacelli locum altæ, admodum profunditatis, iuſtæq; latitudinis ad aquilegium

in

in ſaxo excauari. Difficile verò omninò apparebat pluuiali aqua dumtaxat, è tàm anguſtis ædibus collecta, aut exciſæ concauitati, aut degentium neceſſitati ſatisfacere. Sed euentu planè admiratione digno, aliundè diuina prouidentia indigentiæ occurrit abundè, ſiquidem in ipſam ciſternam ſubita pellucidæ aquæ vis & ad potum apprimè gratæ, nō quidem pluuio cęlo collectæ, ſed occultis terræ venis deriuatę influxit indeficienti ad hanc vſque diem copia; Spectabatur iàm ædificium rudi, viliq; ſchemate abſolutum, ſed cęleſtium virtutum ſplendore illuſtre. Eo igitur recepti vnà cū Hieronymo è Patribus permulti, ſanctæ pietatis ſtudia maximè auxere, ſacerdoti quotidie eo in ſacello ſacris operanti ſumma cum pietate aderant, longiores ardentioreſque in preces ſe ſe dabant, tū pſalmodiæ, & rerum ſpiritualium inter ſe collationi ſua ſpatia tribuebant, magna in primis victus auſteritate vſi; ad corporis enim refectionē, ſtatis horis imbricis ſonitu aduocati, vili agreſtique ciborum genere famem, frigida ferè ſitim mitigabant, enitente in primis aſpera Hieronymi abſtinentia, qui præter panem & aquā nihil fermè conſueuerat ad quotidianum victū adhibere, quod tàm difficile ieiunium, ac penè incredibilem abſtinentiam vix aliquando poſteà remiſit; certè aquæ potum numquam omiſit, licet magnam initio difficultatem magno cum naturæ faſtidio ſe expertum fateretur, vt huiuſmodi potioni dumtaxat delicatum aſſueſceret ſtomachum: ſed diuina gratia benè iuuāte,

te, conſtante ille voluntate, aſſiduoque vſu omnem peruicit obluctantis naturæ vim, poſtremiſque vitæ annis frigidam ſolum ad potum vſurpauit. Quoniam verò diuinæ humanæque charitatis ſtudia, perpetuò ſe inuicem excipientium officiorum curſu ità temperare conſueuerat, vt neque diuinum ſtudium ipſum redderet proximorum, & pauperum præſertim negligentem; neque horum cura à perpetuo cum Deo familiaritatis curſu auerteret; ad orphanos etiã eò traſferendos, animum adiecit; quò faciliùs, poſt Sanctæ Mariæ otia, ad ſolita Martæ miniſteria ſe conferret. Vno igitur Arcis faſtigio Patrum domicilio occupato, remotiorem venatur pauperibus ſedem, quam breui ſibi illiſque percommodam eſt nactus. Quà enim Adduam verſus protenditur Arx, non continenti excurrit tractu ſed quaſi duas in partes ſaxea moles diſtinguitur, iuxtaque ſpatij intercapedine, duæ rupes illæ diſſociantur. Sed incultus erat omnino locus dumetis, ſpinis, virgultiſque obſitus; viſus tamen Hieronymo ad rem idoneus, quod inter prominentia ingentium rupium ſaxa, ad Domicilium conſtruendum, interiecta appareret ſatis lata, quam dixi, intercapedinis area. Itaque ſuccidendis extirpandiſque arbuſtis, loco purgando, manus omnium primus admouit Hieronymus, rudera permulta inutilemque materiem ſuis extulit humeris; tùm, repurgata area, æquato ſolo, egeſta terra, ſcrobibuſq; actis, poſita ſunt fundamenta, ducti parietes, impoſitum tandem faſtigium; vt eodem, quo antè à

Hiero-

Hieronymi labore & induſtria, breui domuncula pauperibus excipiendis peridonea ſteterit. Quibuſcùm ferè degebat conſuetis laboribus, & exercitijs occupatus; hic eorum morbis medebatur, hic de rebus diuinis eos inſtruebat, hic artium exercitia edoceri curabat, & ſi quando ad Patres in Arcis faſtigio ſe ſe conferrebat, vel Somaſchæ degentes inuiſebat, aut circumiecta loca catechiſmi inſtitutione luſtraret, hilaris ad exiguam illam orphanorum vallem tanquàm in quietis, & orationis portum redibat; ità enim locum appellabant, quòd inter ſummos Arcis vertices humiliori depreſſiorique loco concludatur, eſtque etiam hodie illi vulgò exiguæ vallis nomen, Vallettam vocant. Illud verò omni admiratione dignum non prętermittendum, quod hic accidiſſe tradiderunt, & qui rem oculis eo tempore vſurparunt, & qui ab eiſdem certa narratione acceperunt, eo ſcilicet in loco cum aquæ inopia maximè fuiſſe Hieronymo obluctandum, quæ ad nullum prorſus ſuppetebat vſum, neque vnde colligi, aut hauriri poſſet, omninò apparebat. Sed admirabilis planè diuinæ bonitatis vis indigentibus affuit, ſiquidem nouo, & ad eum diem (quod quidem ſciri poſſit) eo in loco inuſitato euentu, ex alta montis rupe ipſoque ſaxo erumpente aqua, & ſenſim gutta iugiter perſtillante, ſubiectoque vaſe collecta, abũdè in omnes vſus & cibi, & potus, & ablutionum ſuppetebat. Ad annos permultos integrum ſtetit, poſt Hieronymum Domicilium, donec & vetuſtate, & aſſiduis imbribus

ruente

ruente primùm faſtigio, diſſolutaque contignatione,& parietum cæterorum compage delapſa atque diſiecta, nemine penitus reficiente, corruit vniuerſum. Sed proximis annis Patris Bartholomæi Brocchi Somaſchenſis domus Præpoſiti ſingulari pietate & induſtria iterum repurgato loco, ducto muro, inſtauratoque ædificio, cœpit priſtina religio longo veluti poſtliminio veteri ſuo loco reſtitui.

Venetias reuertitur.
Cap. XII.

QVintus iàm annus fermè appetebat à Hieronymi diſceſſu Venetijs, quod totũ tempus in Gallia Ciſalpina multis rebus, è communi animarum ſalute, Deique gloria præclarè gerendis, impenderat: cùm Venetæ reuerſionis, & videndæ Patriæ occaſionem quædam pietatis opera attulere, quæ iàmdiù inchoata Parentis opem, qua perficerentur, poſtulabant. Sed & ipſum viſitationis tempus Hieronymi reuerſionem vrgebat; nàm piæ inſtitutionis propagandæ conſilium ne alicubi in ſodalium pectoribus congelaret, vel obiectæ difficultates benè cœpta retardarent, certam anni partem locorum viſitationi deſtinarat, quam pedes ſemper obibat. Cùm igitur modo ex Inſubriæ locis rediret, alia etiam in Veneta ditione poſita aliquandò reuiſere ſtatuit; licet enim domus illas periti, & integri moderarentur adminiſtri, ad vniuerſa tamen amolienda, quæ ſuborirentur, incommoda

moda eius præſentia permagni erat momenti; quin etiam extra ipſum tempus viſitationi ſi quid vſpiam priuati negotij accidiſſet, in quo præſens ipſe vtilem operam præſtare poſſet, eò ſubindè accitus impigrè ſe conferebat. Quare locum etiam cæteris antiquiorem, ex longo annorum interuallo, reuiſurus, in viam ſe dat. Venetias vt appulit, quàm ingenti animorum gaudio, & quam multis officiorum obſequijs ſit exceptus, quippè iam ſanctitatis fama, & multorum operum gloria inclytus, ſilētio faciliùs, quā oratione conſequi poſſum: ſed non minori fortè lætitia & ipſe perfuſus ex eius loci inſpectione, qui veluti primus laborum ſuorum fructus, & induſtriæ fœtus, ei maximè ſemper cordi fuit; quo in loco tam affinium, quàm amicorū omniū nobili hoſpitio conſtanter recuſato, veteri ſua conſuetudine inter Chriſti pauperes eſſe voluit, vbi omnia vidit ſumma cum voluptate meliora eſſe facta, familiā in primis, quàm ipſe abiens reliquerat multò maiorem, acceſſione videlicet tum puerorum, tùm operarum non exigua. Ibi aggreſſus vniuerſa de more reconoſcere, colloquium cum vnoquoque inſtituebat, de animæ corporiſque rebus edoceri, de totius familiæ regimine commonefieri volebat; idque ſingillatim, & remotis arbitris, quò liberior omnibus animi ſenſa depromendi facultas eſſet: quæ dicerentur, attentè & diligenter excipiebat: metu vel verecundia inter loquendum fortè hæſitanti, oris & vultus hilaritas, tum blanda ſubindè interpellatio animos ad dicendum addebat. Si

quid verò vel ad communem familiæ gubernationem, vel ad priuata cuiuſquam commoda, ſua opera procurandum aut conſtituendum erat, id totum prudenter & opportunè præſtabat; nec ferè quiſquam erat triſti cõtractoque animo ad Hieronymum accedens, qui depulſo mœrore diſiectaque triſtitiæ nebula, hilaris & lætus ab eius colloquio non rediret. Sed, cùm domi rebus omnibus prudentia & diligentia pari proſpiceret, foris etiam non tenui elaborabat prouentu; frequentiſſimi ad hominem confluebant, ſed, magno etiam animorum commodo reportato, diſcedebant; adeò enim vberes cœleſtis diſciplinę riuos in omnes deriuabat, vt ſalutaribus monitis, & rerum cęleſtium ardore complerentur vniuerſi. Vnum inter cætera ſunt Veneti eo tempore in Hieronymo admirati, quòd miſeram ſcilicet perditorum hominum vicem tàm acerbo animi ſenſu indoleret; vt nullam capere quietem, nullo frui commodo poſſet, donec ab exitiali animæ ſapore, & longo ſcelerum veterno ſopitos excitaſſet, & lethali noxæ facta medicina, ab inueteratis abſtractos flagitijs, ad ſanitatem traduxiſſet; id verò tanto cum animi ardore, & in perditiſſimos quoſque paterno beneuolentiæ & charitatis affectu procurabat; vt id vnum omnibus maximè eſſet admirationi verè tùm illud oculis cernentibus, quod S. Gregorius aiebat; *Qui à vera iuſtitia compaſſionem habet.* Quam magno ſucceſſu quanto animarum prouētu in hoc opere laborarit, piget hic fuſius referre, cùm in promptu ſit coniectura aſſequi,

Homil. 34 in Euang.

ſi mo-

ſi modò Hieronymum ſatis hucuſque nouimus. Abeunte iàm anno, diſceſſit, duoque maximè hominis profectionē nobilem reddiderūt atque illuſtrem; alterum aduentantis ſuæ mortis vaticinatio; alterum communis omnium fletus & ingens mœror: amico enim illi ſuo perfamiliari, cuius ſupra meminimus, eiuſque poſteà vitæ Scriptori, & alijs, iam digrediens apertè ſignificauit, ſuam ex hac vita migrationem, non multò poſt hunc Venetijs diſceſſum, ſubſecuturam; proindè ità valerent, veluti Hieronymum non ampliùs in hac vita reuiſuri. Nec vana cecidit denunciatio: vix enim elapſo anno, Somaſchæ obijt Hieronymus. Tàm ingens verò omnium fletus abeuntem eſt proſecutus, vt occumbentem veriùs, quàm diſcedentem flere viderentur; meritoque illud hoc loco vſurpare nobis liceat: *Magnus autem fletus factus eſt omnium: dolentes maximè in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem eius non eſſent viſuri: & deducebant eum ad nauem.* *Act. 20.*

Venetijs rediens, mira abſtinentiæ documenta edit in itinere.

Cap. XIII.

QVÆ in præſens & proximum ſequens caput reijcimus, ſcio ab alijs tanquam ab Hieronymo geſta, cùm primum Venetijs diſceſſit, ſexto ab hinc annò recenſeri. Sed grauiter turbato ſinè dubio temporum ordine, & hiſtoria veri-

veritate, vt ea fidem faciunt, quæ Pater Euangeliſta Auratus olim Præpoſitus noſter Generalis planè ſanctæ memoriæ vir à Stephano Bertazolo Salodienſi Sacerdote accepta literis conſignauit, qui vnà cum multis alijs hoc tempore fuit Hieronymi in itinere comes, & rerum tunc geſtarum inſpector. Hic de Hieronymi rebus à Patre Euangeliſta aliquandò Salodij interrogatus hæc, quæ dicemus, aliaque plura, teſtis oculatus, apud eum depoſuit, ſingula ſcripto excipiente Patre Aurato, quod adhuc apud nos ſua manu exaratũ aſſeruatur, vt nulla prorſus mendacij ſuſpicio penes eos reſidere poſſit, quibus eximia tanti Patris integritas eſt nota, & Stephani item optimi Sacerdotis commendata morum probitas; Ità igitur ſe res habuit. Cum Verona Salodium diſcedens vix ad Martinianos campos perueniſſet in nobilem planè comitatum incidit (diuina ſcilicet prouidentia illuſtriũ virtutum exemplis teſtes ſubmittente) Salodio enim Veronam Stephanus Bertazolus Salodienſis Sacerdos, Bartholomæus, & Ioannes Baptiſta Scaini fratres paulò antè aduenerant; vt veterem amicum Ioannem Petrum Caraffam, tùm apud Matthæum Gibertum Antiſtitem Veronenſem commorantem, Romamque ſtatim diſceſſurum officij cauſa conſalutarent, & neſcio quid negotij cum eo tranſigerent, quo mutuæ beneuolentiæ officio perſoluto, Salodienſem Patriam repetebant: Hos igitur comites caſu nactus Hieronymus pedes ſubſequebatur equitantes. Sed illi, cũ vacuos etiam adducerent equos, iubent

vnum

vnum Hieronymo admoueri, enixeque rogant, vt conſcendat; verùm ille gratijs actis, & collaudata comitum humanitate, eo beneficio vti noluit; cumque precibus ardentius vrgeretur, adduci non potuit, vt annueret. Piſcheriam vt ventum eſt, Cenomanorum oppidum opere, munitione, & amęnitate cõſpicuum, ad Mintij caput inter duas nobiliſſimas vrbes Mantuam, & Veronam, aliquandiu ſubſiſtunt, ſiuè loci amænitate illecti, ſiuè itineris fatigatione coacti, & data quiete corporibus, menſam ſterni iubent, quæ lautè admodum inſtruitur pretioſioribus piſcibus è vicino lacu Benaco allatis; ad Septentrionem enim Mincio, ad Meridiem continenti, ad occidentem autem Solem Piſcheria Benaco iungitur, Orientem Arx nobiliſſima ſpectat. Veſcebantur alij lautioribus cibis ſatis naturæ, & appetitui indulgentes, Hieronymus in eadem menſa ſolo pane & aqua contentus, nullis conuiuarum officijs, nullis ciborum vel gulæ irritamentis perpelli potuit, vt quidquam aliud ad eſum admitteret. Cui cum poſtremò Stephanus illud tam vulgò protritum, quaſi per iocum, obijceret: omnis repletio mala, panis autem peſſima; arridens Hieronymus vtiquè verum eſſe dictum reſpõdit in ijs, qui plus æquo eo cibo ſe replerent. Quod certè ab eo longè aberat qui nè in cibario quidem pane, quidquã de ſtrictis tẽperantiæ legibus remitteret. A prãdio iter repetentes, Salodium perueniunt: apud Bartholomęum inuitatus diuertit Hieronymus.

veritate, vt ea fidem faciunt, quæ Pater Euangeliſta Auratus olim Præpoſitus noſter Generalis planè ſanctæ memoriæ vir à Stephano Bertazolo Salodienſi Sacerdote accepta literis conſignauit, qui vnà cum multis alijs hoc tempore fuit Hieronymi in itinere comes, & rerum tunc geſtarum inſpector. Hic de Hieronymi rebus à Patre Euangeliſta aliquandò Salodij interrogatus hæc, quæ dicemus, aliaque plura, teſtis oculatus, apud eum depoſuit, ſingula ſcripto excipiente Patre Aurato, quod adhuc apud nos ſua manu exaratū aſſeruatur, vt nulla prorſus mendacij ſuſpicio penes eos reſidere poſſit, quibus eximia tanti Patris integritas eſt nota, & Stephani item optimi Sacerdotis commendata morum probitas. Ità igitur ſe res habuit. Cum Verona Salodium diſcedens vix ad Martinianos campos perueniſſet in nobilem planè comitatum incidit (diuina ſcilicet prouidentia illuſtriū virtutum exemplis teſtes ſubmittente) Salodio enim Veronam Stephanus Bertazolus Salodienſis Sacerdos, Bartholomæus, & Ioannes Baptiſta Scaini fratres paulò antè aduenerant; vt veterem amicum Ioannem Petrum Caraffam, tùm apud Matthæum Gibertum Antiſtitem Veronenſem commorantem, Romamque ſtatim diſceſſurum officij cauſa conſalutarent, & neſcio quid negotij cum eo tranſigerent; quo mutuæ beneuolentiæ officio perſoluto, Salodienſem Patriam repetebant: Hos igitur comites caſu nactus Hieronymus pedes ſubſequebatur equitantes. Sed illi, cū vacuos etiam adducerent equos, iubent
vnum

vnum Hieronymo admoneri, enixeque rogant, vt conſcendat; verùm ille gratijs actis, & collaudata comitum humanitate, eo beneficio vti noluit; cumque precibus ardentius vrgeretur, adduci non potuit, vt annueret. Piſcheriam vt ventum eſt, Cenomanorum oppidum opere, munitione, & amęnitate cōſpicuum, ad Mintij caput inter duas nobiliſſimas vrbes Mantuam, & Veronam, aliquandiù ſubſiſtunt, ſiuè loci amænitate illecti, ſiuè itineris fatigatione coacti, & data quiete corporibus, menſam ſterni iubent, quæ lautè admodum inſtruitur pretioſioribus piſcibus è vicino lacu Benaco allatis; ad Septentrionem enim Mincio, ad Meridiem continenti, ad occidentem autem Solem Piſcheria Benaco iungitur, Orientem Arx nobiliſſima ſpectat. Veſcebantur alij lautioribus cibis ſatis naturæ, & appetitui indulgentes, Hieronymus in eadem menſa ſolo pane & aqua contentus, nullis conuiuarum officijs, nullis ciborum vel gulæ irritamentis perpelli potuit, vt quidquam aliud ad eſum admitteret. Cui cum poſtremò Stephanus illud tam vulgò protritum, quaſi per iocum, obijceret: omnis repletio mala, panis autem peſſima; arridens Hieronymus vtiquè verum eſſe dictum reſpōdit in ijs, qui plus æquo eo cibo ſe replerent. Quod certè ab eo longè aberat qui ne in cibario quidem pane, quidquā de ſtrictis tēperantiæ legibus remitteret. A prādio iter repetentes, Salodium perueniunt: apud Bartholomęum inuitatus diuertit Hieronymus.

Acta eius Salodij, & Brixiæ.
Cap. XIV.

NON ampliùs, quàm tres dies Salodi; commoratus eſt, ſed non ſinè magno cum animorum fructu, illuſtriumque virtutum exemplo, e quibus duo inſigniora quæ ibidem accidiſſe referuntur, ſubijciam. Conuenerant ſequenti die apud Bartholomæum Scainum reliqui pridiani itineris comites ad prandium vocati, ille quò amiciùs nouos hoſpites exciperet, ſatis copioſam & lautam inſtruxerat menſam; cumque iàm accubuiſſent, & vix primis guſtatis epulis, ſubindè lautiores inferrentur, Hieronymus, ita commotus eſt, vt in lacrymas effuſus, eductis ab imo pectore ſuſpirijs, cœperit ſeipſum grauiſſimè reprehendere, ac de præſentis menſæ lautitia grauiter accuſare; idque tanto doloris ſenſu & ardore verborum, vt aliorum etiam lacrymas exciuerit vbertim, qui Hieronymi temperantia vehementer permoti & ipſi dapibus reiectis, nec diſſimulare internum animi ſenſum, nec coercere erumpentem fletum potuerunt. Res certè fuit tàm admiranda, quàm inſolita. Hieronymus enim victus licèt parciſſimus, & abſtinentiæ perſtudioſus, interdum tamen nobilium, & potentium, Chriſti exemplo, conuiuia non aſpernabatur; vt per eam occaſionem, quandò cæteræ deeſſent, viam ſibi, ad inſtillandum eis aliquid de ſuo ſpiritu virtuteque, muniret, & ſe comem blandumque omnibus præbendo, omnes Chri-

Lib. 4. c. 8.

ſto lucrifaceret. Et ante quidem apud alios victitans, appoſitis, ex eiuſdem Chriſti doctrina, cibis, vti conſueuerat: vt permirum fuerit, eo die apud Scainum à lacrymis ſibi temperare non potuiſſe; quin adeo grauiter in abſtinentiæ leges peccaſſe ſibi viſum; vt, remotis dapibus, hoſpitalis menſę lautitiam, triduano ieiunio pane & aqua traducto, vindicaret. Præbuit ea res gratum & ſalutare ſpectaculum omnibus Hieronymi abſtinentiam & religionem admirantibus. Sed interim, qui cibi & gulæ blandimentis capi non potuit, amœnitate loci & iucunditate plus nimio ferè captus eſt; ſolitudinis enim cupidiſſimo arriſit quammaximè tùm Salodienſis Patriæ, tùm Benacenſis oræ amœna iucunditas, quam haud ingratam arbitror, legenti, futuram, ſi ſubijciatur. Benacus celebris eſt tota Italia lacus, cuius longitudo ab occaſu brumali ad aquilonem triginta paſſuum millia excurrit, latitudo admodum minor. Cœlebs non degit Sarchæ & Ponalis fluuiorum dignatus connubia; à ſeptemtrione Sarcham, à Borea Ponalim bibit; hic è Valle Leudri per auia & abrupta montium in lacum demittitur; ille verò è Nambino monte exortus, perpetuo, & ſonoro fluminis amne ſubiectam Randenam vallem ſcindit & irrigat, donec in Benacum euoluatur. Nec ſterile coniugium, nàm quà ad meridiem vergit Benacus, Piſcheriamque interluit, nobiliſſimam ſobolem Mincium flumen latiſſimo gurgitę ex ſe fundit, Piſcheria ipſa ſuo in ſinu patienti Benaco obſtetricis vices perſoluente.

Permirum autem eſt, quam multis magniſque hinc indè torrentibus ambiatur, qui ad exiguę adhuc prolis incrementa nouumq; fœtum alendum blandè nutricis munia ſubeuntes, veluti turgidis papillis mammiſq; perpetuò tumeſcentibus, nouos latices vberi vena fundunt. Caſſanus è monte Baldo tanta aquarũ copia diffluit, vt fluuij nomen apud aliquos inuenerit; ferèq; pares recenſentur, qui eadem ex parte propè Brenzonios & Malſeſinenſes perenni aquarum fluxu è montibus ruunt: nec inferioris notæ altera ex parte Barbaranus, Bornicus, Braſa, cæterique, qui montes pręcipiti curſu & ſinuoſis flexibus interſecantes in lacum influunt. Altiſſimæ profunditatis Benacus in medio eſſe dicitur; reliqua aqua ità perſpicua apparet, vt in imo alueo minima quæque pellucidè admodũ & diſtinctè conſpici poſſint. Sed vt facili amænaq; nauigatione tranſmittitur, dum nullo agitatur vento; ità violentus & minax, vbi vel tenui tempeſtate turbari cœpit. Optimorũ piſciũ feraciſſimus, inter quos Cyarini, Carpiones vocant, omnium conſenſu principes habentur: illuſtrium conuiuiorum exquiſitiſſima ganea, eruunturq; hi ſolum ex profundis aquarũ ſinibus; nõ minori piſcantiũ labore, quã diſcrimine; cùm improuiſa, ac ſubita tempeſtate lacus concitus, terribili furentiq; aſſurgat & intumeſcat fluxu. Placet hic, quæ de Carpionũ piſcatione Poeta non ignobilis cecinit, adſcribere.

Pl. lib. 32. cap. 11.

Iodocus Berganus in Bena. lib. 4.

Nec Carpio captu,
Eſt facilis, non eſca tibi, non farra paranda;

Reti-

Retibus extrahitur tantum. Sint retia curæ,
Hæc bis centenas longa extendātur in vlnas.
& rurſus non multò poſt hæc eadem ſubijcit.
Nàm Carpio ſæpè pererrat
in bis centenos (abſtruſa cubilia) paſſus.
nec abſimilia ſunt, quæ in eadem ſententiam eodem libro repetit.
Nec verò loca, cūcta lacus ſunt cōmoda votis,
Nate, tuis, vada cum ſemper mediocria tēnat
Carpio, & occulti ſubeat ſtabula alta profun-
Ergò, vadis ſpretis, altum pete. (di.
Sed hæc ſatis. Benaci ripas inſpiciamus, in quibus hinc indè ab vtraque parte amœniſſima loca, & cultiſſima oliueta ſpectantur, quibus horti paſſim interiecti ſunt, odoriferis conſiti arboribus Citris, Medicis, Maſſilicis, Limis, alijſque fragrantiam & odorem reddentibus, fęlicique prouentu hæ omnes arbores ibi propagantur & adoleſcunt: nec deſunt perſonantes riui & obſtrepentes gelidiſſimæ fontium perennitates; indè enim frigello frigidiſſimo fonti nomen factum aiunt. Eſt in ipſo lacu ad meridiem breui tractu & ſublicio ponte à terra diſcretus Syrmio Catulli Poetæ elegantiſſimi & natalibus & carminib. celebris Vicus: cuius ſitu nihil amœnius, & ad vaſta lacus, aſſurgēriumque montium ſpatia longè lateque deſpectanda, commodius: vbi miræ antiquitatis nobiliſſima veſtigia cernuntur aqueductus, & antra fornicato opere & concamerato ampliſſima. Non infrequentibus verò Oppidis ac Vicis, Benacenſis ora habitatur; licèt enim ad Boream Montes aſſurgant

 aſper-

aſperrimi, qui lacum ab omni ferè parte circumambiunt, eorum tamen imi colles ac omnis radicum ambitus per Oppida, & Vicos frequens incolitur; ad eam enim partem inflexo nauigationis curſu, in conſpectu ſunt Madernum, Tuſculanum, Faſanum, Gardonum, Porteſium, Boiacum, Gargnæum, Limon. Nec vlla forte illuſtrior Benaci corona ea nobili Pagorum ſerie, & aſpectu. Oram illam, quæ Veronenſem agrum ſpectat, Lagiſium, Bardolinum, Garda, Brenzonum, Malſeſenum non ignobiles Pagi cingunt. Brixienſi verò obiacent Riuoltella, Deſentianũ, Mineruium, Felicianum, Monigum. Nec reticendus inter cęteros humilior Vicus Nacus, vndè Benaco nomen factum plerique arbitrantur: Ex ea parte, qua montem Baldum recta proſpectat, intrà colles monteſque ad milliare, & eo ampliùs excurrit Benacus, lateque expatiatur; Ingredienti ſinum, dextero in latere ſeſe obijcit Salodium egregio ſitu & peramœno, licèt anguſto; profundo enim admodum lacu vna ex parte alluitur, & montium radicibus ex altera, ad lacus ferè ripam excurrentibus premitur; nè adeò latè vbique expatietur. Cæterum quà montibus commiſſum, quà lacu coercitum, oblongam in figuram ſe explicat, nobilemque, & ſatis amplam incolis præbet habitationem. Quæ pars Benaco imminet, multiplici contignatione ad liberum aquæ, montiumque aſpectum extollitur, podijs elegantibus, pictura, aut opere albario exornata, vt accedentium oculos non iniucundè excipiat. Veneto Magiſtratui cele-

celeberrimo Oppidi loco ſtat amplum & illuſtre prætorium, additis ad proſpectum pergulis, ac menianis commodiſque ambulationibus, quas oblectationis cauſa pererret Prætor. Octo & eo amplius animarum millibus Oppidum frequentari dicitur, ciuili ſanè & perhoneſto hominum genere, cumque aliarum rerum, tum eruditionis ingenijque gloria omninò nobili: & inter cætera Benacenſis oræ Oppida merito ea Patria princeps. Hieronymus igitur, (vt paulum egreſſus ad eum me referam) loci naturam diligenter contemplatus, ſtatim ſolitudinis amœnitate pellectus, auidiſſimè ſe in ſyluas & ſanctæ otia ſolitudinis rapi ſentit cumque ſibi ad remotum aliquem receſſum parandum, aptiſſimum iudicat; quandò montes frequentem hominum acceſſum arcerent, ſubiecta verò loca & ad ſtipem colligendam, & ad diuinæ ſapientiæ ſemina iacienda, proximoſque ſubindè iuuandos, maximè commoda eſſent. Itaque actuoſæ vitæ labores cum ſolitariæ quiete, illius pericula & ærumnas, quas iamdiù expertus erat, cum huius ſecuritate & gaudio commutare deliberat: ſeque, iàm vltimæ laborum metæ, vt animo præſagibat, vicinum, ſolitò ardentius contemplationi & ſolitudini impenſius, tradere omninò decernit; neque inde ad ſocios, vel inuiſendos, vel adiuuãdos pro re nata niſi euocatus, & rarò admodum exire. Adhibitis igitur comitibus & amicis, tutus eſt quæſitus per eos dies contemplationi receſſus; ſed, Deo vtique aliter ſtatuente, nihil vnquam occurrit, quod Hieronymo ſatisfaceret;
 diffi-

difficilem rei euentum tertio die diligentiùs ille cum Domino in oratione expendens, ſtatim rem illam minùs Deo gratam interiori lumine eſt admonitus. Quare blandientis ſenſus deceptione, proprięque voluntatis, & priuati commodi appetitu deprehenſo, proxima ſtatim luce, veluti inſanientem ſenſum correcturus; Salodio ad Brixienſes Cenomanos diſceſſit. Amicis verò illis adeò pia Hieronymi memoria pectori ſemper hæſit, vt illi perpetuò addictiſſimi vixerint. Scaini certè nullum vnquam in Hieronymum, eiuſque alumnos humanitatis & beneuolentiæ officium prætermiſere: cuius rei fidem omninò faciunt Hieronymi literæ familiares ad eos datæ, quæ adhuc apud nos leguntur. Bertazolus autem vel breui Hieronymi conſuetudine & vſu ità eſt ad pietatem traductus, vt excellentis admodùm probitatis & integerrimi Sacerdotis exempla reliquerit; opulentum enim Sacerdotium (duorum millium aureorum dicitur fuiſſe) ſpontè dimiſit, paterno cenſu contentus: in maiori Eccleſia Salodienſis pœnitentibus operam dedit aſſiduam: ibidem quotidiè, non ſine magno pietatis ſenſu & lacrymis, Liturgiam fecit, & ſacram ſynaxim multis per confeſſionem expiatis, impertiuit: denique ætatem omnem ad extremam vſque ſenectutem, aſſiduis pietatis officijs & charitatis laboribus, traduxit. Brixiam verò Hieronymū per id tempus euocabat etiam cōmunis ſociorum conuentus, quem hoc anno pridie Nonas Iunij ibi habitū, cùm ſexdecim eo loco conueniſſent vel fami-

liarum præfecti, vel aliæ primæ notæ Patres vetera autographa ipſius Hieronymi manu annotata, docent. His rebus Salodij, Brixiæque peractis, Somaſcham contendit.

Remotioris ſolitudinis deſiderio incenſus, nouam ſedem in Arce ſibi conſtituit. Cap. XV.

SOmaſchenſi ſuæ ſolitudini atque adeò ſibi ipſi reſtitutus, & externarum curarum tumultu tantiſper vacuus, ad vitæ ſuæ rationes diligentiùs explorandas, ſeque ipſum ad vnguem vſque excutiendum de more conuertit. Atqui ſedulò ſanctæ huic diſquiſitioni vacanti ſcrupulus hic vnus, ac veluti aculeus iniectus eſt, quo cœpit vehementer ſolicitari, & angi, quòd ſcilicet per tot annos Chriſti veſtigijs inſiſtens, tamen remiſſe nimis ac frigidè mentem ad eius cœleſtem diſciplinam applicuiſſe videretur: quæ vna cogitatio cum hominis animum & ſalutis obtinendæ, & diuinæ gloriæ augendæ cupidiſſimum, dies noctesque ſolicitum vehementiſſimè haberet, de maiori etiam ſpiritualis vitæ profectu, ſeueriorisque pœnitentiæ ſtudio cogitare cœpit: quippè in Dei via cùm cæteris exemplo & admirationi pariter eſſet, ſibi tamen vni nunquam ſatisfaciebat. Inter hos autem animi motus, rurſus igniculus ille ſolitudinis Salodij excitatus, adeò ſolitò vehementior reuixit, ardentiorique flamma erupit; vt ad ipſam eremi ſolitudinem

1537. ætatis 56.

tudinem, ſeu Paradiſum tota mentis auiditate ſingulis horis inflammaretur Hieronymus, & plane irrequieto animi motu deferretur, quò ſcilicet rerum cæleſtium contemplationi liberiùs vacare, ſuoque vni Chriſto, ab alijs rebus omnibus planè alienus, & ab interpellatoribus vacuus, adhærere poſſet. Ad colligendam enim mentem, proximorum inſtitutione & congreſſu diſtractam, ſalutare admodum experiebatur per aliquod tempus aliorum vitare frequentiam. Itaque diligentiſſimè per aliquot dies remotior adhuc quæritur pœnitentiæ & contemplationi ſeceſſus, ſed nihil ad rem occurrebat. In Arce autem ipſa, quà tota fronte Somaſcham Vallemque ſpectat, profunda apparet latebra, ſed adeò prærupto & confragoſo ſitu; vt hominum iudicio inaceſſus videretur locus; hanc eminus viſam, ſibique opportunam ratus, cominus etiam luſtrandam ſtatuit, ſed nulli aditus, ſemitæ nullæ ad latebram apparebant, omnia dumis horrida, denſis vepribus obſepta, & præcipiti loco adeò impedita, vt ferro & lacertis eſſent enata virgulta excindenda, manibuſque ramuſculi & frutices, ad progrediendum, hinc inde carpendi. Igitur cum omni difficultate accerrimè obluctatus, illuc tandem adrepens, peruenit, locumque attentè contemplatus, ibi ſuæ ſolitudinis remotiſſimique receſſus ſedem legit, Cellulam & oratorium extruere, totumque opus ſuis manibus abſoluere conſtituit; nec interiecta mora, quod animo propoſuerat, opere complere aggreditur. Res ipſa fidem omninò exce-

excedere videatur, ſi cui loci natura nota ſit, vt, quò ſine vllo onere vix validiſſimus adrepere poſſet, eo tamen benè onuſtus accederet Hieronymrs; conciderant in tanta vitæ aſperitate, laborum defatigatione; & corporis conflictu iàm penè vires, & viuidum illud firmæ conſtitutionis robur prorſus elanguerat, ſed cæleſti virtute naturæ imbecillitatem ſuperante, firmus & erectus animus, attritum ieiunijs corpus ac debile, lapidum, lignorum, ſabuli, aliarumque rerum oneribus ſupponere non verebatur, ſuis ille humeris materiam conuehebat, ſuis aptabat manibus, & quidem ex infima Adduæ ripa ad eam vſquè ſummitatem ſabulo deportato. Non deerant è Somaſchenſibus, qui hominem onuſtum & tàm difficili opere implicitum intuentes, vltrò ſeipſos ad materiam comportandam, opuſque abſoluendum, per benignè offerrent, quibus ille comiter actis gratijs, ità reſpōdebat: quandò in Cęlo meriti præmium ſolùm in terris laboranti reſponderet, perindè eſſe, ſibi laborē detrahere, ac cœleſte præmiū imminuere, quod nulla ratione factum vellet. Abſolutum tandem opus mirificè Hieronymum exhilarauit, quòd nihil aut ad ſanctæ ſolitudinis otia commodius, aut ad aſpectum amœnius deſiderari poſſet. Difficili enim ac penè imperuio acceſſu ab hominum congreſſu remota ſolitudo moleſtos cœleſtis contemplationis interpellatores repellebat; edito verò & patenti loco ſita ſubiectum Vallis tractum, & anfractus, flexuoſaſque omniū locorum excurſiones, & vicorum interualla, tum

lata

lata Adduæ ſpatia ſeſe in lacum diffundentis, ità intuentibus obijciebat, vt tàm vario & eleganti rerum aſpectu oculorum acies quantumlibet fatigata, maximè recrearetur. Tàm abditus receſſus eremi nomen ad hæc vſque tempora loco facit. Ex area domunculæ Orphanorum ad eremum ſuam ſibi ille viam perfoderat & aperuerat: nec enim admodum longo tractu ab eo domicilio diſtabat; quò cæteri ſolutus curis, tanta cum alacritate & celeritate ſe proripiebat, vt ad ſuos illum elyſios properare dixiſſes, vbi ſolutus curis humanis, maiori cum iucunditate, quoad liceret deliteſcebat, quàm ſi totius Orbis delicias, anguſto ſecum in eo terræ foramine clauſiſſet. Eo autem receſſu ſanctæ contemplationis, pœnitentiæque ſtudium maximè eſt auctum: ibi breuiores, quam anteà ſomnos, ſæua hyeme & cœlo obrigente, de nudo ſolo carpere; corpus arctiori inedia caſtigare, perenni lacrymarum fonte manante, ſuperioris vitæ ſordes animæque maculas abluere, aſperiori verberum flagellatione patrata in Deum ſcelera dignis pœnitentiæ fructibus emendare: cœleſtium autem & æternorum meditationi intentus, adeò in eorum ſuauitate conquieſcere, dulcique in ſomno diuinæ contemplationis conſopiri, vt iàm Paradiſi delicijs intereſſe Deoque ipſo ſe totum, quam maximè poſſet, explere videretur. Prodebat ſe tunc maximè aſſiduum hoc orandi ſtudium & arctior, quàm anteà, cum Deo conſuetudo, cum ex vmbratili illo ſolitudinis receſſu in ſolem ac pul-

uerem, ad cæteros iuuandos & inſtruendos, ſuo tempore euolaret; quàm enim totus Deo plenus, quàm cœleſtibus auctus muneribus è cæco illo montis latibulo prodibat? Si ad Dei amorē aut alia erant ſocij cohortatione inflammandi, id ille præſtabat tanto pietatis ardore, vt ſpiritali illo igne, quo pectus feruebat dicentis, conflagrarent propemodum vniuerſi, & vrenti illa voce, quantumuis frigidus incenderetur auditor, poſſetque expertus Domino dicere: Ignitum eloquium tuum vehementer. Abunde ſcilicet eructante Hieronymo, quod propinante diuino Spiritu, in ſancta quiete, biberat, & totus diuino amore feruens alios facile incendebat. *Pſal. 118.* Si quæ verò charitatis obeunda miniſteria, ea ſibi Hieronymus tàm nouo & inuſitato feruore, tanta cum ſignificatione, inſolitæ curæ virtutis depoſcebat & exequebatur, vt ad priſtinas eius virtutes, (quas tamquam numeris omnibus abſolutas cæteri anteà admirabantur) tanta apparerer, hac aſſidua ſchola ſolitudinis, & precandi ſtudio, & ardenti diuinorum commentatione, facta acceſſio, ac ſi tyrocinium quoddam & rudimentum ſuperior vita fuiſſet: ità ille è cõtinua Dei cõſuetudine redibat quotidiè cęleſti virtute auctior & ſeipſo maior. Cęterum in ſupremos labentis vitæ menſes dilata quies haud diù permiſit Hieronymum ſolitudinis ocio frui; ſiquidem non multò poſt tùm ex eius prædictione, tum ſubito rei euentu intellectum eſt illā Hieronymum remotam ſibi curaſſe eremi ſolitudinem, non tàm ſanctæ voluptatis conci-

lata Adduæ ſpatia ſeſe in lacum diffundentis, ità intuentibus obijciebat, vt tàm vario & eleganti rerum aſpectu oculorum acies quantumlibet fatigata, maximè recrearetur. Tàm abditus receſſus eremi nomen ad hæc vſque tempora loco facit. Ex area domunculæ Orphanorum ad eremum ſuam ſibi ille viam perfoderat & aperuerat; nec enim admodum longo tractu ab eo domicilio diſtabat; quò cæteri ſolutus curis, tanta cum alacritate & celeritate ſe proripiebat, vt ad ſuos illum elyſios properare dixiſſes, vbi ſolutus curis humanis, maiori cum iucunditate, quoad liceret deliteſcebat, quàm ſi totius Orbis delicias, anguſto ſecum in eo terræ foramine clauſiſſet. Eo autem receſſu ſanctæ contemplationis, pœnitentiæque ſtudium maximè eſt auctum: ibi breuiores, quam anteà ſomnos, ſæua hyeme & cœlo obrigente, de nudo ſolo carpere; corpus arctiori inedia caſtigare, perenni lacrymarum fonte manante, ſuperioris vitæ ſordes animæque maculas abluere, aſperiori verberum flagellatione patrata in Deum ſcelera dignis pœnitentiæ fructibus emendare: cœleſtium autem & æternorum meditationi intentus, adeò in eorum ſuauitate conquieſcere, dulcique in ſomno diuinæ contemplationis conſopiri, vt iàm Paradiſi delicijs intereſſe Deoque ipſo ſe totum, quam maximè poſſet, explere videretur. Prodebat ſe tunc maximè aſſiduum hoc orandi ſtudium & arctior, quàm anteà, cum Deo conſuetudo, cum ex vmbratili illo ſolitudinis receſſu in ſolem ac pul-

uerem,

uerem, ad cæteros iuuandos & inſtruendos, ſuo tempore euolaret; quàm enim totus Deo plenus, quàm cœleſtibus auctus muneribus è cæco illo montis latibulo prodibat? Si ad Dei amorē aut alia erant ſocij cohortatione inflammandi, id ille præſtabat tanto pietatis ardore, vt ſpiritali illo igne, quo pectus feruebat dicentis, conflagrarent propemodum vniuerſi, & vrenti illa voce, quantumuis frigidus incenderetur auditor, poſſetque expertus Domino dicere: Ignitum eloquium tuum vehementer: Abundè ſcilicet eructante Hieronymo, quod propinante diuino Spiritu, in ſancta quiete, biberat, & totus diuino amore feruens alios facile incendebat. *Pſal. 118.*
Si quæ verò charitatis obeunda miniſteria, ea ſibi Hieronymus tàm nouo & inuſitato feruore, tanta cum ſignificatione, inſolitæ curæ virtutis depoſcebat & exequebatur, vt ad priſtinas eius virtutes, (quas tamquam numeris omnibus abſolutas cæteri anteà admirabantur) tanta appareret, hac aſſidua ſchola ſolitudinis, & precandi ſtudio, & ardenti diuinorum commentatione, facta acceſſio, ac ſi tyrocinium quoddam & rudimentum ſuperior vita fuiſſet: ità ille è cōtinua Dei cōſuetudine redibat quotidiè cęleſti virtute auctior & ſeipſo maior. Cęterum in ſupremos labentis vitæ menſes dilata quies haud diù permiſit Hieronymum ſolitudinis ocio frui; ſiquidem non multò poſt tùm ex eius prædictione, tum ſubito rei euentu intellectum eſt illā Hieronymum remotam ſibi curaſſe eremi ſolitudinem, non tàm ſanctæ voluptatis

conci-

conciliatricem quàm proximi funeris apparatum, nec magis ſuæ quietis & tranquillitatis ſedem, quàm inſtantis vltimi diſceſſus ſcholam; in qua ſcilicet extremum huius humanæ fabulæ actum, quem iàm appetere occultâ quadam preſenſionis vi intelligebat, adornaret, & ſolus cum ſolo Deo res ſuas anteà tranſigeret. Quàm certò autem vicinum ſuum præſagiret obitum, illud inter cætera argumento eſt; quòd cùm per eos dies à Ioanne Petro Caraffa iàm Cardinali, cui ſe totum, vt anteà dixi, permiſerat, literas accepiſſet, quibus Romam perbenignè inuitabatur, vt ea in Vrbe alijſque Pontificiæ ditionis Ciuitatibus eadem charitatis officia exequeretur, ſuoque exemplo multos ad eãdem pietatem excitaret (nullum enim adhuc Romæ inſtitutum erat Orphanorum Domicilium, nullum Puellarum) ille quam die communi oratione cum alijs perſoluta, ità de Cardinalis Caraffæ voluntate ad eos retulit, vt diceret ſe eodem tempore diuerſis planè locis à duobus acceſſiri, Romam quidem à Caraffa, à Domino autem in Cœlum; tùm adiecit, ſed cœleſte iter, Romano haud dubiè breui præferetur: quod ab eo dictum non ſinè certa futuri euentus præſenſione, non multò poſt res ipſa comprobauit. Loco verò ſolitudinis & eremi manſit poſteà ſemper religio & reuerentia; & adhuc magna ex parte dirutus quandam tamen pietatem ac ſanctitatem redolere videtur.

Eius

Eius infirmitas & obitus. *Cap. XVI.*

HIeronymi de ſua morte predictionem haud tardus excepit euentus; ſiquidem grauiſſimo, & eo tempore populari morbo correptus, non multò poſt interijt. Aduentantis autem vitæ finis haud dubia præceſſere indicia; miſſis enim in præſenti frequentibus & apertis prædictionibus; certè aſperiore illa poſtremò ſuſcepta vitæ ratione, & plus ſolito pœnitentiæ rigore aucto, nemo non intelligebat incitatiorem in virtutis curſu motum non multùm à fine diſtare; Tùm verò illorum temporum miſera calamitas, hominis animum præ cæteris vexabat, quòd catholicam Religionem nouorum dogmatum peſte, & iniquorum ſeditionibus agitatam, vehementer in fide ipſa tuenda, quæ totius eſt chriſtianæ religionis firmamentum, laborantem cerneret. Quare afflictam eius ſæculi conditionem, & rerum humanarum inconſtantiam & vanitatem maximè pertæſus, ſordeſcentibus iàm terris, ad ſuperna elatus, caduca omnia auerſari, communem lucem refugere, hominum conſuetudinem deuitare, cœleſtia dumtaxat inter vota preceſque anhelare, ſolum Deum inter gemitus & ſuſpiria quærere, & eodem planè cum Paulo ſpiritu cupere diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Neque diu fidelis ſerui vota tentationum certaminibus, & pœnitentiæ laboribus ſatis fatigati diſtulit diuina bonitas, ſed fœlici planè gene-

genere mortis, quaſi emerito militi morem gerens, vt primis vltima reſponderent, ex charitate in proximos, qua tota vita maximè exarſerat, mortis glorioſæ cauſam illi præbuit, quò Chriſtum pro humano genere morientem etiam ſupremo interitu imitaretur. Horribili ſiquidem inguinaria lue Bergomenſem ditionem fœdum in modum latè depopulante, Hieronymus, qui nullis in ægrotos & miſerè iacentes officijs abſtinebat, facilè in peſtilentem morbum prolapſus eſt. Ignotum planè medicis id morbi genus erat, cuius vis & pertinacia omnem eorum eludebat operam, & induſtriam, & eo ipſo die, quo de ægritudine illi iudicium ferre ſolent (criticũ ideò appellant) de ægri interitu morbus ſententiam ferebat; quare quarto, aut ad ſummum ſeptimo die ſæuiente tabe abſumebantur vniuerſi. Eo igitur morbo acerbè correptus, breui ſe moriturum, quod ſummum erat in votis, certiſſimè præſenſit; cûmque vicinitas exitus eius deſiderium augeret, ad eum ſe ſe totum ex Chriſtiana pietate comparare non diſtulit; intenditqueque ſe morbo, cùm qui medicam manum admoueret, nullus ferè eo in loco eſſet, abiecta iam omni ſpe vitæ, ad diuinam implorandam opem ſe conuertit; Sacerdotem pœnitentię Sacramenti miniſtrum, & ſuæ conſcientiæ moderatorem acceſſiuit, confeſſioneq; plena dolo-ris plena pietatis, criminibus quàm accuratiſſimè expiatis, Sacratiſſimum Chriſti Domini Corpus Viatici nomine, & quę moris ſunt Sacramenta (extrema morientis animæ ſolatia) quaſi
non

non multò poſt in cęleſtes illas oras migraturus, magna cum animi demiſſione & humilitate poſtulauit, ac maiore accepit. Ità Dominicis præmunitus Sacramentis, ſupremam operiebatur horam. Peſtifer morbus Æmilianum inuaſerat pridie nonas Februarij ipſo ſexageſimæ Dominicæ die, quocum tres integros acerbè luctatus, quarto languore vehementer ingraueſcente, viribus omninò deſtitutus, mortem iàm imminentem intellexit: cuius appulſu non modò non eſt territus, ſed aſtantes etiam in lacrymas effuſos, breui planèque cœleſti alloquio, deficiente penè ſpiritu, eſt hortatus: Vt Saluatoris noſtri Crucifixi veſtigijs prorſus inſiſterent, terrena deſpicerent vniuerſa, derelictorum pauperum curam ſuſciperent accuratiſſimam, omnes inter ſe inuiolabili mutui amoris vinculo nexi viuerent; ad hæc omnia verò, charitate in primis in Deum arderent, cuius beneficio anima indiſſolubili nexu ſuo ſociata Creatori, à terrenis omnibus quàmlongiſſimè diuellitur. Si quidem ſperare (quæ Dei miſericordia eſt) plus illis in futura, quàm præſenti vita, profuturum. Ità ſolatos ac inſtructos dimiſit cum vox & vita pariter eũ deficeret: Indè manibus, oculis, totoque corporis habitu, inſita pietate ad Cœlum erectis, IESV & MARIÆ Sanctiſſima nomina, ſubindè ingeminans, ſui ad vltimum compos leniter occluſis oculis, quieto & tranquillo vultu inter pſallentium & lacrymantium choros, media iàm nocte exacta, repetenti Deo ſpiritum reddidit Æmilianus. Eius migratio

ſexto Idus Februarij annotandam quem diem Sanctus etiam Æmilianus in Armenia minori egregio martyrio illuſtrauit. Obijt diem ſuum Anno trigeſimo ſeptimo ſuprà milleſimũ quingenteſimum humanæ ſalutis; ætatis verò ſuæ ſexto, & quinquageſimo abeunte, vigeſimo quinto à ſua ad Deum conuerſione, ſexto iam exacto à prima ſua Venetijs diſceſſione, & duodecimo à depoſitione togæ, noui rudiſque habitus, & aſperioris, ſanctioriſque vitæ inſtitutione. Quod de Menſe, & illius obitus die à nobis dicitur, non me latet aliorum ſententiæ & receptæ hucuſque opinioni valdè aduerſari; ſed certè veritatis à nobis proditæ probationes etiã luce meridiana clariores, ſi deſiderentur, afferemus primo capite ſequentis libri. Obijt Somaſchæ in Ondæorum domo, atque in ea ſolitudine, quã viuens præ cæteris locis mirificè coluit;
1537. *ætatis ſuæ 56.* neque dubitandum, quin pręcipua quadam charitate eum Hieronymus locũ è Cœlo reſpiciat, quem in vita adeò dilexit. In Eccleſia Sancti Bartholomæi ibidem ſepulturæ mandatur. Vir cùm virtutum omnium exemplis, tùm excellenti in Deum & proximos charitate admodùm illuſtris, & terrenarum rerum ſuique ipſius contemptu planè eximius & ſingularis.

Libri Tertij Finis.

DE

DE VITA

HIERONYMI ÆMILIANI

Congregationis Somaſchæ fundatoris.

LIBER QVARTVS.

Plurium teſtimonio Hieronymi probitas commendatur.

Cap. I.

FIRMAM illam & conſtantem integerrimæ probitatis atque adeò Sanctimoniæ opinionem, qua adhuc in humanis apud omnes floruit Hieronymus, ſubſecuta mors vehementer cõfirmauit & auxit; quam non dictis, ſed ſcriptis etiã quamplurimi teſtatam eſſe voluerunt. E multis ego pauca ſeligam. Ioannes Baptiſta Guillhermius Iuris vtriuſque Doctor, & Feltrenſis Eccleſiæ Canonicus Epiſcopo Bergomenſi viuo Hieronymo Vicariam operam præ-

ſtabat. Is illius virtutum ſpectator & admirator ſæpius fuerat: accepto igitur de eius morte triſti nuncio, ità ad amicum de eo ſcribit. (referam autem eius epiſtolæ partem integra fide latinitati donatam) CERTISSIMIS te nuncijs Hieronymi Æmiliani ſtrenuiſſimi in Chriſtiana militia Ducis obitum accepiſſe non dubito, & duorũ è ſocijs huius præfecturæ qui ſuum obiere diem. Euentum morbi & mortis caſum deſcribere ſi tentem, vereor, nè pietate, ac intimo cordis dolore perculſus nimium commoueare. Cæterũ diuinæ fœlicitatis ſortem certa ſpe (tanta erat illius in Chriſto confidentia) deuorauerat animo; vt ipſos Cęli cardines manibus contrectare videretur; frequentibus adhortationibus ſuos ſæpè compellebat, hilari ſerenaque fronte, & ridenti oris aſpectu, vt quemque ſuauiſſima Chriſti charitate incenderet. Certum ſui obitus diem ſic animo præſagibat, vt nihil minus illi de proxima morte conſtaret, quàm mihi me in præſentiarum has ad te literas exarare. Subduxiſſe ad calculum rationes ſuas, & cum Chriſto Domino pactum inijſſe dictitabat. Patriæ Venetiarum nulla mentio, de parentibus ſermo nullus, frequentiſſima ſolum de Chriſti imitatione oratio. Aduentante ſolemni Seruatoris Noſtri Natiuitate, hinc diſceſſerat, ſed primò me conuenit, ad pedes prouolutus fidem Chriſti commendauit, ſupplex erratorum veniam petijt, tùm receſſit ea ſponſione, ac ſi nunquam (vt euenit) eum eſſem reuiſurus. Somaſchæ ad cœleſtem patriam euolauit, vbi quam-

plures

plures probatæ vitę Papienſes, Nouocomenſes, Bergomēſes Patres demorātur. Hodiè non vna in Eccleſia ſacris illius manibus parētatum eſt: Mercurij die peragendis funeris cerimonijs, iterum litabitur, Summum Pontificem vel Epiſcopum noſtrum è viuis exceſsiſſe, diceres. Eò deuenerat vitæ abſtinentia corporisque maceratione, vt maiores progreſſus minimè exoptare poſſes. Age diuinæ ſic collibuit Maięſtati: nullius mihi hactenus acerbior obitus viſus. Orbitatem inſęlix hic grex proborum moderatorum ſentit acerbam; diuinæ tamen bonitati non diffido, quin infinitæ omnipotentiæ familiaria opera non perpetret. Epiſtolæ longitudinem vt excuſes, oro; hic enim alter ab vltimo bacchanalium dies eſt, quo ità me tecum hac oblector ſcriptione; hæcque ex M. Marij noſtri narratione. Defuncto Deum propitium rogo; obijt autem die ſeptima menſis huius. Atquè hucuſque Vicarij literæ. Ex quibus duo maximè annotari velim; Alterum quidem, quàm amplum & illuſtre teſtimonium de Hieronymi probitate tantus hic vir tulerit; Alterum, quinam certus fuerit eius obitus menſis & dies. Cum enim in Vicarij literis menſis nomen non apponatur, conſtet autem illas extremis Antecinerabilibus ferijs eſſe datas, diem enim vltimo baccanalium proximiorem apertè nominat, quo literas ſcripſit: multi iuere in eam ſententiam, vt exiſtimarint menſem illum fuiſſe Martium; idque tàm certo creditum, vt Nonis Martij Sàncti Thomæ Aquininati dicatis à pleriſq;

 pia

pia Hieronymi memoria coleretur: Sed tanta annorum ſeries ab eius obitu interiecta facilè quemuis decipere potuit. Non eſt autem difficilis veritatis peruestigatio: cùm enim certiſſimè cõſtet eo trigeſimo ſeptimo anno, quo deceſſit Hieronymus, menſe Februario agitata eſſe baccanalia, feriamque; Cinerum ſexto decimo Kalendas Martij celebratã, ac proinde literas biduo antè datas, pridie Idus Februarij fuiſſe cõſcriptas, omnino certũ eſt Hieronymi mortem nullo modo in menſem Martiũ reijci poſſe. Qua in re omnis dubitandi ſuſpicio prorſus euellettur, ſi quis veteres illas temporarias mobilium feſtorum, vt vocant, tabellas adeat, antè annum ſcilicet octogeſimum ſecundum præteriti ſæculi æditas, videlicet ante Kalendarij correctionẽ euulgatam, ſuperiorumque annorum Epactas, Aureos numeros, & literas dominicales ſingillatim perquirat, & ritè præteritorum annorum tabellas percurrat & recurrat, donec ad annum trigeſimum ſeptimum perueniat; diligenti enim & accurata temporum ſupputatione planè comperiet eius anni trigeſimi ſeptimi Epactam fuiſſe xviij. Numerum item aureum xvij. Dominicalem literam G; ex quibus planum omninò fit & indubitatum, ſolemnem illam Cinerum feriam eo planè die contigiſſe, quo dixi, menſeque Februario extinctum Hieronymum, illique in Bergomenſi Eccleſia eo menſe iuſta perſoluta; quòd ſi ille Nonis Martij obijt, multis ſanè diebus funebri pompa hominis obitum Bergomẽſes anteuertiſſent. Cùm verò ſeptimo Idus Februarij

mor-

mortuum aſſerat Vicarius, nos verò ſexto, id ità accipiendum, vti anteà monuimus, quòd ſcilicet tertia ferè noctis vigilia expirarit, ac proindè melius ſexto Idus eius mors annotanda videatur. Hoc etiam addo: vbi legitur in literis Vicarij die Mercurij reliqua perſoluenda; mendum ſuſpicor eſſe, qui enim proximè ſequebatur dies Mercurij, is erat Cinerum ceremonia ſolemnis, quo certè die mihi veriſimile non fit Hieronymo alicubi funebria perſoluta, ſed fortè legendum die Martis, ſequenti videlicet die, qui Lupercalium feriarum ſupremus erat. Sed iàm ad reliquos pergamus. Bartholomæus Spatafora non ignobilis ſuæ tempeſtatis Orator in ea oratione, quam in obitu Marci Antonij Triuiſani Venetiarum Ducis habuit, cùm plurimos ſanctitatis fama conſpicuos retuliſſet è Venetis ortos, hæc tandem de Hieronymo addit, quæ integrè latinè reddam. Illud verò ardentiſſimũ charitatis vas Hieronymum Æmilianum, qui non vt viuorum ſaluti tantùm, ſed etiam vt defunctorum cadaueribus conſuleret, ſuæ minimè parcebat vitæ, cuius nõ recens memoria ſolum, ſed recentia ſunt veſtigia, recẽs eſt monumentũ. legitur autem Spataforæ oratio inter illuſtrium virorum orationes parte ſecunda, quæ Italico ſermone conſcriptæ circumferuntur. Sed luculentum in primis eſt teſtimonium, quod Hieronymi charitati reddit Bartholomæus Peregrinus in eo libro, quem Vinea Bergomenſis inſcripſit. Is partẽ ſecunda capite 114. ijſdem planè verbis, quæ ſubijciam, ea de Hieronymo ſcri-

Barthol. Spataf. in oratio.

Barth. Peregr. in Vinea Berg. p. 2. c. 114

bit, quæ ipſe oculis vſurpauerat; ait enim. Laborauit etiam in hac Vinea Dominus Hieronymus Mianus Patricius Venetus, & verus Chriſti ſeruus, quandò anno Domini M.D.XXXII. Bergomum venit, & ſuis chriſtianiſſimis exemplis, & exhortationibus, & aſſidua ſolicitùdine, & cura congregauit multas à Diaboli compedibus ſolutas mulieres, vt ſimul iuſtè ac caſtè viuerent: vagantium quoque puerorum Orphanorumque multitudinem Sanctæ Mariæ Magdalenæ hoſpitali gubernandã tradidit. Hæc ex oculata fide. Rurſus idem Bartholomæus capite CXVIII. de Dominico Taſſo, cuius opera maximè vtebatur Hieronymus, vt diximus, hæc addit. Inſuper
Lib. 2. c. 96 idem Magnificus Dominus Dominicus in ipſo Cœnobio ciſternam cum aqua fluuiali ex vicino amne conſtrui fecit: Et Domino Hieronymo Miano Patricio Veneto auxilio fuit, ad colligẽdas, & vniendas meretrices, à peccato ad Chriſti normam conuerſas: tùm & pueros & puellas noſtra in Vrbe mendicantes. Hæc ille. Neque verò Reuerendi Fratris Hieronymi Malfettæ Concionatoris ſui temporis celeberrimi è ſacro Capuccinorum Ordinem Epiſtolam prӕteribo, quam ille opuſculo de Diuino amore, à Reuerendo Patre Fratre Bartholomæo eiuſdem Ordinis compoſito, præfixit, cum primum librum illum typis excudendum curauit, Patribuſque & Fratribus ſeruis pauperum, ac eorum pueris orphanis in operibus Inſubriæ inſcripſit: qua in epiſtola multa de Hieronymo eiuſque operibus ex oculata fide refert, quæ pium lectorem ſcire

operæ

operæ pretium eſt. Bonam igitur Epiſtolæ partem ſyncerè latinèque redditam ſubijciam. Cum igitur, inquit, hæ mihi rationes omninò perſuaſiſſent, vt libellum in vulgus ederem, cœpiſſémque tacitus cogitare, cui tàm pium munuſculum deſtinarem, veſtræ charitatis, opinor, non ſine diuino afflatu, recordatio ſuccurrit, cui maximè cõuenire id genus argumenti putarem; vos enim tanquam lucernæ ardentes amoris diuini radios, virtutum officijs conſentientibus, effunditis; nimirum ad omnia pietatis opera inſtructi, ac incitati exemplis, præceptiſque illius beatæ animæ Hieronymi Æmiliani Patritij Veneti; qui ſummo ſtudio contendit, vt omnes omnium ordinum homines ad Deum incitaret atque pertraheret: quod eo maximè tempore ſignis apertiſſimis declarauit, cum diuinæ charitatis & Euangelij zelo vehementer inflammatus, vt regnum Dei, quantum in eo eſſet, amplificaret, lautiſſimo patrimonio, nobiliſſimo genere, illuſtriſſima Patria contempta; ſe totum dilecto ſuo nudo & cruci affixo IESV Chriſto tradidit; cumque breui peregrinatione ſuſcepta, Bergomi primũ, deindè alijs in Ciuitatibus plurimis, omnia pietatis opera ergà vos cœpit exercere; quos ſordidatos inedia; frigore, nuditate afflictos complexus eſt & fouit humaniſſimè, cumque in publica fame, miſerandæ calamitatis quærimoniæ paſſim exaudirentur, ille vos tàm benignè collegit, ſic amauit, ità veſtris commodis ſtuduit, vt exemplis ſuis & admonitionibus ſanctiſſimis, animarum morbis mederetur,

& corporum neceſſitatibus idem ipſe inſeruiret, ægris aſſideret, victum oſtiatim pedes quæritans mendicaret. Quæ res & virtutum illius odorem ſuauiſſimum diuinis naribus afflarunt, & egregium lumen atque exemplar ſuſtulerunt. Inſubriæ vniuerſæ, nō in ſpeciem quandam Sanctimoniæ, ſed intime & ex animo Deum colendi: quandoquidem illius opera, in multis eiuſdem Prouinciæ vrbibus celeberrimis, Xenodochia & Orphanotrophia erecta ſunt; in quibus veſtra eadem vox, quæ olim temporũ calamitates deplorabat, nunc diurnis ac nocturnis horis laudes ſummo Numini perſoluit. Neque tamen hiſce rebus geſtis cōtentus fuit; ſed, cùm magnũ egentium numerum collegiſſet, tecto, victu, rebuſque alijs ad vitam neceſſarijs iuuiſſet, multis prætereà clericalis & laicalis ordinis perſuaſit, ampliſſimis patrimonijs abdicare ſe, atque in ſocietatem tàm piorum laborum communionemque venire. Sed quid ego dicam de illius charitate in Deum, multis in locis plurimis experimentis atque rebus geſtis apertè declaratam? Nonnè illud certiſſimũ fuit amoris argumentum, quòd, cum ipſe graui morbo correptus vobiſcum iaceret in paleis apud Eccleſiam Sancti Sepulchri Mediolani, veſtri tamen curam nunquàm depoſuit: quin etiam cùm à pleriſque honeſtis viris Mediolanenſibus inuitaretur in ædes ampliſſimas ſolus curandi ſui gratia, negauit paſtor bonus ſe ab ſuis ouibus vllo modo poſſe diuelli? quam ſingularem paſtoris in puſillum gregem charitatem ſic Deus amauit, vt

breui

breui tempore ampla domo ditari voluerit, & ad priſtinam valetudinem reuocatum cõfirmauerit. Quid Papiæ? Nonne, cùm Xenodochij curatores, cui à Miſericordia nomen fuit, quoſdam in eo degentes aliò migrare iuſſiſſent, vt venienti Æmiliano & Orphanis eum locum habendum concederent, maluit ſub deſerto illo, ventis, & pluuiæ vndequaque peruio tecto degere, quod apud Arcem in minori Ciuitate viſitur, quàm vt cuiquam aduentu ſuo incommodaret? Multa id genus ſciens prætereo, de quibus, qui modo illum vel de facie norunt, affirmare verè & liquidò poſſunt. Quale dixeris, illatas iniurias patienter tuliſſe, peccantium ex animo ſemper miſertum fuiſſe, noxam, errata, moleſtias non eorum modò, quibuſcum viueret, ſed omnium prorſus hominum æquo animo toleraſſe. Vt igitur illius ſtudium, opera mea aliqua ex parte iuuem, qui vos ad Deum allicere, eique vinculis amoris coniungere vehementer elaborauit, vobis, dilectiſſimi, libellum hunc dicatum eſſe cupio; atque Deum oro, vt tantas amoris ſui flammas in cordibus veſtris accendat, quantas ego, ad illius honorem & ad Chriſtianæ religionis amplitudinem expoſco; vt vos quoque iiſdem operibus miſericordiæ & diuinæ charitatis inſiſtere velitis; & alij exemplo eiuſdem Hieronymi Æmiliani (quem ego mortuum ſingulari veneratione proſequor & colo) ad eadem pietatis opera præſtanda vehementes excitentur; atque hinc illa tandem exiſtat generalis in Eccleſia morum mutatio & Sanctimonia

monia, quam ille ſitiuit auidiſſimè; & cuius impetrandę gratia ſtatas quaſdam preces ex certa formula recitandas, conſcripſit, quas ſubindè poſt Miſſarum ſolemnia in communibus veſtris orationibus canere ſoletis. Hactenus Frater Hieronymus, qui admodum graphicè, ni fallor, & ſuis, vt aiunt, coloribus Hieronymum depinxit, vir & ob religioſi ordinis commendationem, &, quod caput eſt, ob oculatam fidem eorum, quæ ſcribit, omninò dignus, cui certa adhibeatur fides. Sed & in prætermiſſis non relinquam perhonorificum Pij V. teſtimonium, quo hominem decorauit, cum in diplomate Pontificio hiſce planè verbis eum appellat. Hieronymus Æmilianus olim Patritius Venetus, vir eximiæ pietatis inſignis, Spiritu Sancto, vt piè creditur, afflatus, omnibus ſæculi curis poſthabitis &c. Quod illuſtre teſtimonium eò pluris faciendum eſt, quò à Summo Pontifice Pio V. verè Sancto, qui Hieronymum probè anteà noſſet, proficiſcitur. Huc etiam faciunt tàm multiplicia illorum vota, qui vel magnis itineribus ad eius ſepulchrum, religionis cauſa, accedunt; vel beato viro precibus ſe commendant, quorum permulti non exiguis gratiarum donis, tùm ad animæ, tùm ad corporis commoda ſpectantibus, ſe in dies augeri teſtantur, &, votiuis tabellis oblatis, accenſis funalibus, alijſque religionis ſignificationibus ad ſepulchrum adhibitis, beneficij accepti gratos ſe profitentur; nequicquam Æedituo prohibente, & reclamantibus Patribus; graui quippè Superiorum noſtrorum

edicto

edicto cautum eſt, ne quod omninò eius honoris genus, vel admittatur, etiam profectum ab externis, vel deferatur à noſtris Hieronymo, quod ſanctis viris, niſi ſupremæ ſedis accedente iudicio & conſenſu, deferri nequit. Sed quantumlibet obluctantibus Superioribus, ægrè admodum multis in locis piorum ſtudia coerceri, & filiorum præſertim in Parentem optimum, & Congregationis auctorem pietatis ardor, & deuotionis obſequium non paucorum annorum cursu iam confirmatum, cohiberi poſſe. Verùm de his ſequenti & altero capite, nonnulla dicemus.

Admiranda quædam de Hierpnymo. *Cap. II.*

Etſi, quę toto vitæ curſu in Dei gloriam proximorumque ſalutem peregit Hieronymus, quæque illi diuinitus ſępè contigere, mortalium profectò omnium commendatione ſunt & admiratione digniſſima; quædam tamen adeò extrà communem rerum ordinem de eodem recenſentur, vt illis admirabilium nomen peculiari quodam iure proprium factum eſſe videatur. Quorum paucis exponendis, vno aut altero capite, immorabimur, quò ſplendidiùs diuina munera homini collata eniteant, & cęleſtis benignitas ab omnibus laudetur impenſiùs. Atque illud in primis admirabile, & rarum omninò diuinæ prouidentiæ & bonitatis argumentum in Hieronymo mihi videtur, quòd vnus ille tàm multa

opera aggreſſus, tàm breui tempore, adeò ſecundo fœlicique euentu ad exitum perduxerit. Ex quo enim primò Venetijs diſceſſit, ad eius vſquè obitum anni non ampliùs, quàm ſex intercelle-re, quibus ille duodecim ferme pia loca erexit, & legibus inſtruxit, adeoque certa & ſtabili viuendi ratione muniuit, vt adhuc etiam multum aucta perſeuerent. Sociorum nō exiguum collegit numerum, eoſque non infimæ notæ, ſed literis nobilitatos, & fortunis omninò præſtantes & eximios. Suprà trecenta capita Hieronymi nutu, & auctoritate regebantur, quorū permulti quàm ſublimi honorū & diuitiarum gradu ſint ad humile & abiectum vitæ genus traducti vnius Hieronymi exemplo & cohortatione iàm ſatis anteà dictum. Quòd certè non tam in hominis induſtrij atque nauiſſimi ſtudiū, & diligentiam, quàm in diuinam Prouidentiam reijciendū cenſco; nàm vix primum ſeruo Dei Ciuitatem aliquam ingreſſo, licèt ignoto homini & externo, abiectiſſimorū pauperum cauſam gerenti, omnia ex animi voto ſuccedebant; vt ipſemet, cùm tàm effuſam in pauperes & egenos diuini Numinis benignitatem animo perpenderet, vel alijs enarraret, erubeſceret omninò, ac pudore ſuffunderetur, tùm, eductis ex imò pectore ſuſpirijs, ſermonem clauderet illis verbis: *Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit?* Nihil ſcilicet ſibi arrogans, ſed Deo, quidquid benè geſtum eſſet, acceptū referri volens; neque immeritò ſanè, quandò quocunque animum verteret, vel manum admoneret Hieronymus

Pſal. 112.

nymus ſingulari quadam & admirabili ratione diuinam opem præſentem experiretur, quæ fœlici expeditoque curſu ſuis cœptis obſecundaret. Quod cum in omnibus eius geſtis ferè animaduertere liceat; tùm verò, ſi ad ſingula deſcendamus quæ egit aut dixit, quæque precibus à Domino impetrauit, multò clariùs admirabilium operum ſucceſſibus eluceſcet, inter quos illum mihi Principem locum videtur obtinere, quem ſubijcio. Cùm domi aliquandò Somaſchæ, in Arce ſcilicet, ad numeroſam familiam alendam, panis deeſſet, & Cœli hyemiſque fœda tempeſtate, quæ ſolitò aſperior inhorruerat, omnia perhorrerent, viarumque aditus omnes niuium inſolentia intercluderet, vndè nec ab illis conquiri, nec ſuppeditari ab alijs diaria poſſent: Hieronymo denunciat triclinij, cellæque panariæ miniſter vnà cum alijs, domi vix tantum eſſe panis, quo eo die tres quatuorue parcè admodùm ali poſſint; numerabantur autem ſuprà quadraginta capita in ea familia. Tùm ille nil commotus eos etiam vetuit eſſe ſolicitos, in Deum tantum ſpem conijcerent, admonuit, cuius breui largam benignitatem eſſent experturi. Nùm qui olim, inquiens, tot Hebræorum millia, aluit in deſerto, & ingentem hominum multitudinem paucis admodùm panibus ad ſatietatem pauit, qui implet omne animal benedictione, & pullis coruorum cibum præparat, idem noſtri curam gerens, rebus neceſſarijs deſtituet? ſicque animis ad ſalutarem confidentiam excitatis, ad orationem ipſe ſecedens, Deo fidenter ſupplicat, vt

Matth. 14

Pſa. 146.

extre-

extremæ ſuorum inopiæ ſubueniat. Nequè irritæ vel inauditæ preces; ijs enim perſolutis, vrgente iam hora prandij, totum, quidquid erat panis, ad ſe deferri iuſſit; tres autem, quatuorue ad ſummum erant; quos in fruſtra comminutos. in gremium ſuum (quaſi diuinæ confidentiæ agro ſeminis mandatis, vberem indè meſſem collecturus) iniecit; tum manu ducta in formam Crucis, ſignat, tacitis ſecum precibus diuinæ clementiæ rem totam commendans: mox pauciſſimos panes illos intrà gremium ſuum cęleſti benedictione vſquê adeò auctos ſenſit, vt largè omnibus cęleſtem gratiam diſpertiens, non modò ad ſatietatem ſufficerent, ſed abundè etiam ſuperfuerint. Facti fidem aſtruunt, qui præſentes & oculis & guſtu rei veritatem explorarunt. Magnitudinem verò miraculi, neſcio, an auxerit, vel confirmarit, quod de eodem pane poſteà traditum accepimus; nempè poſt multos etiam annos aſſeruatum, ad ægritudines depellendas, vim habuiſſe. Res eſt ſæpius experimento comprobata à Martino Martellino, qui tũ ex illis vnus erat, qui Somaſchæ ab Hieronymo alebãtur; hic fruſtum panis, quem diuinitùs auctum non ignorabat, magna religione diù aſſeruauit, cumque & ſpectatæ probitatis Sacerdos, & animarum Curator Gardæ Vallis Camonicæ Diœceſis Brixienſis euaſiſſet, ſæpiùs ægros inuiſens, trito in aqua vel iure pane, eos morbo leuabat. Idque tùm aliàs, tum præcipuè nominatim poſtremis Martellini diebus hunc in modũm accidiſſe ferunt Nicolaus Ruggerius in vico Foſſæ propè

Gar-

Gardam quintò iàm menſe febri miſerè conflictabatur, nec arte medicorum leuari poterat; accedit ad eum Martellinus Gardæ Parochus, allatique panis, quem in ægrorum vſum aſſeruabat, paulũ in aqua terit, tùm ex eo ægro portionem porrigit; magna ſine hauſtũ panem ſanitas conſequitur, & Hieronymi meritis accepta refertur. Qui præſentes interfuere, factum teſtantur, ſæpiùſque Marcellinus ad varia morborum genera, certo reparatæ valetudinis fructu, eundem panem adhibuit. Auctum verò non ſemel in extrema ſuorum inopia Hieronymi precibus panem videntur teſtes indicare, Somaſchæ ſcilicet, & Bergomi. Quàm multis ægris, non tàm medicamentis, quàm precibus vel ſigno Crucis, vt alij teſtantur, mederetur, ſuprà indicauimus; fuitque multorum ſententia illum, cùm medicamenta quibuſdam ægris adhiberet, tegumenta curationum illis remedijs de induſtria quærere, & valetudini quam precibus erat impetraturus velamentum obducere, vt ſcilicet remediorum adiumentis, non ſuis præcibus æger conualuiſſe crederetur. Quæ res non valdè quidem à veritate abhorret; nam permulti vlceribus grauiſſimè affecti, quæ inſanabilia apparerent, adeo leui curatione, breuique ſpatio conualuerunt, vt meritò in admirationem, maioriſque virtutis, quam ſit naturalis, opinionem eorũ curatio veniret. Nec minorem habet admirationem, quod paulò antè, quàm extrema infirmitate decumberet Hieronymus, vniuerſis penè ſpectantibus & audientibus, qui domi erant, euenit. E collectis

ctis ab illo pueris vnus etiam lue illa populari, quæ tùm paſſim, vt diximus, graſſabatur, grauiſſimè correptus, penè exanimis iacebat; linguæ enim vſum ex morbo perdiderat, omnique motu deſtitutus, mortuus potiùs, quàm morti vicinus omnibus videbatur; reſolutis tamen momento faucibus, exclamat, mirũ ſibi & admirandum planè viſum obiectum; vrgent præſentes, vt, quid rei illud ſit, proloquatur; tùm diſtinctis verbis & clara voce proſequitur: E ſublimi illuſtrique loco ſedem abſe conſpectam, auro & gemmis valdè conſpicuam, & cœleſti fulgore radiantem, cum Epigrammate aureis literis in hæc verba exarato: Hieronymo Æmiliano præparata. Non dubium, quin ex ore infantium & lactentium Hieronymi ſerui ſui laudem Deus perficere voluerit. Sed ille ea re vehementiſſimè commotus, cùm ſe magis in quandam ſanctitatis opinionem hiſce rebus trahi cerneret, fugam indè omninò meditabatur, eam citò arrepturus, niſi morbus hominem lecto citiùs affixiſſet. Iàm morti ferè vicinum maiores illius Vici conuenerunt; vt moriens ipſis benè precaretur, & aliquid è ſalutaribus monitis inſtillaret; quibus ille teſtamenti loco hæc documenta reliquit: Si feſtis diebus à ludis, ſaltationibus & choreis abſtinuiſſent, ſi ſacros eos dies Chriſtianè, & religiose coluiſſent, ſi blaſphemandi impiam conſuetudinem ſuſtuliſſent, ſe certiſſimum apud Deum ſponſorem futurum; eorum agros à grandinis iniuria tutos fore. Præſtiterunt illi per aliquod tempus debitam feſtorum celebrationem,

tionem, & blaſphemiæ ceſſationem; ſtetit etiam Hieronymi promiſſis diuina Bonitas; nam grãdine per vicina loca dire graſſante, Somaſchenſis ager immunis cernebatur; idque aliquot annos perduraſſe illius vici ſeniores teſtati ſunt. Sed rurſus illis, vel iunioribus ad priſtina redeuntibus, rurſus etiam grandinis flagello grauiter iuſtèque percelluntur.

Alia eiuſdem generis. *Cap. III.*

POST eius obitum etiam permulti ſe illius precibus varijs in rebus adiutos teſtantur, inter quos, vt ab antiquioribus initiũ faciamus, Ioannes Antonius Mazzolenus Caloltij Notarius maximè eminet; qui viuenti Hieronymo infenſiſſimus fuerat, eumque Caloltij primo domicilium ponere, vti ſtatuerat, non eſt paſſus, conuicijſque hominem impetere, tanquàm erronem & mendicum nunquam deſtitit vti ſuo loco *Lib. 3.* monuimus. Hic capitis dolore nunquam intermittente, vexabatur, quin, ſubindè etiam vehementi acceſſione facta, adeò grauiter excruciabatur, vt decipere & inſanire, ac penè de poteſtate mentis deijci videretur fruſtrà per multos annos adhibita medicorum opera. Vulgato Hieronymi obitu, famaque tunc maximè apud omnes de illius ſanctitate increbreſcente, tandem valdè commotus eſt; quòd vnus ipſe aduerſatus eſſet homini adeò probo, & omnium teſtimonio ferè ſancto; eumque ad defuncti corpus

omnium ordinum concurſus vndique Somaſcham fieri cerneret, & ipſe facti pœnitens, hominem vita functum venerari ſtatuit; quem viuum contempſerat. Ad feretrum igitur genibus nixus, cum oraret, ſolitoque capitis dolore torqueretur, ſubit animum ea cogitatio, vt, ad morbum depellendum, Hieronymi interceſſionem imploraret, quem Beatnm ab vniuerſis prædicari audiebat. Veniam igitur offenſionum primò deprecatus magna fide eius opem poſcit. Si ea, inquiens, ò Hieronyme, quæ de vitæ tuæ ſanctitate circumferri audio, ità ſe habent: & mihi miſero peccatori indulgere, & capitis dolorem precibus tuis abigere digneris, oro; Vix precationem abſoluerat, cum capitis dolore vexari deſijt, neque ampliùs morbus redijt. Actæ ab omnibus Deo, Hieronymoque gratiæ; fuitque apud vniuerſos illuſtrior gratia, quòd prima Hieronymi morte præ cæteris fuit inimico collata.

Anno etiam voluentis ſæculi decimotertio menſe Maio, Veronica Monialis Monaſterij Sanctæ Matris Domini, Bergomi, ætate iam affecta, quæ ſexageſimum exceſſerat annum, graui Iſchiade laborabat cum vlcere putido circa fœmur propè os coxendicis, vt Ioannes Paulus Barilus Monaſterij Medicus, morbo ſæpiùs inſpecto, aſſereret aliqua certè ad ægrotantis ſolatium adhiberi poſſe remedia; cæterum deſperatam eſſe morbi ſanitatem, tùm ob grauem ægrotanti ætatem tùm ob additą vlceri ob temporis diuturnitatem (vt fieri aſſolet) & labra calloſa, & oſſis exeſionem acerbiſſimo cum lan-

guentis cruciatu: medicamentis nihilominus ad experimentum adhibitis, planè compertum, irritamenta potiùs quàm medicamenta fuiſſe: poſt quartum enim menſem, ità morbi vis increbuit, dolorque ſe ſe intendit, vt niſi ligneis adminiculis vtrique axillæ ſubiectis, progredi aut ſe loco mouere non poſſet. Cum igitur decimo Cal. Decembris, Horatius de Federicis Vicarius Generalis Epiſcopi Bergomenſis de Hieronymi vita, & moribus in eo Monaſterio inquireret, admonita fuit ab alijs etiam Veronica, vt ſe proxima luce examini ſubijceret, & quæ de Hieronymi ſanctitate admodum iuuenis à ſenioribus audijſſet, integra fide exponeret; illa veſperi cubitum diſceſſura, cœpit earum rerum memoriam diligenter recolere; cumque multa prorſus admiranda ſuccurrerent, quæ à fide dignis accepiſſet, eam etiam induit mentem, vt ſe illi admodum ægram commendaret; & ſtatim genibus nixis, orationi ſe dat intimo cordis affectu, Patrem rogans; vt, ſi ea vera ſunt, quæ de ſanitate alijs ægris reddita, & de panis multiplicatione auribus accepit, hoc etiam cæteris beneficijs addere velit, vt ſe graui & inſanabili infirmitate laborantem, ſuis precibus liberet: tùm ità Deo, Hieronymoque benefidens, lecto ſe componit, ſolitos dolores, quibus ſingulis noctibus acerrimè cruciabatur, non amplius experta, ſomnum commodè capit. Primo mane expergefacta, morbo ſe liberam ſentit, lecto ſurgit, nulloque lignorum vſu adhibito, ſcalas deſcendit, ſola ſalutationis An-

gelicæ ſignum & nocturnæ pſalmodię dat; abſolutis nocturnis horis iterum ſcalas aſcendit, eodem die ad examen vocata, rem, vt eſt exponit: multiſque interiectis diebus, iterum Vicarius Veronicam examini ſubijcit, quæ ſe multò etiã ſaniorem teſtata eſt, cum primum ne vno quidem gradu, ſine fulcris axillis ſuſtinendo corpori ſubiectis, promouere ſe poſſet. Abiecta lignea ſerperaſtra illa & adminicula, ad Hieronymi Sepulchrum ſuſpenſa cum facti narratione viſuntur.

Iacobus Metaxanus Cæphaleniæ nobilis, cum in Seminario Patriarchali Venetijs ſtudiorum cauſa degeret, ſæpluſquè à Patribus noſtris de Hieronymi rebus geſtis audiſſet, vitam etiam perlegiſſet; tanta pietate in eum accenſus eſt, vt eum elegerit ſibi Patronum, & Aduocatum apud Deum; ſeque totum vni illi in rebus omnibus commendaret. Anno igitur huius ſæculi XIV. febris tertiana, eaque duplex, nec intermiſſa, iuuenem incurſabat, miſereque extorrebat, nec deerant manifeſta malignitatis argumenta; cumque Medicorum præceptis minus obtemperaret æger, factum eſt illius intemperantia, vt ad vſque ſalutis deſperationem morbus inualuerit: cogitur ergò quadam die Medicorum conſeſſus, inter quos duo inſigniores erant Marcellinus, & Amalthæus, qui, morbi grauitate perſpecta, ſeuerè vno conſenſu pronunciant, ægrum in ſequentem lucem viuere non poſſe; iam enim ſenſibus deſtituebatur. Marcellinus in diſceſſu eum quam primùm poſtremo

ſacræ vnctionis auxilio muniendum commoneti aduocatur illicò Sacerdos ſupremæ vnctionis, miniſter, à quo pluries interrogatus, tùm ſacro oleo inungi vellet, vix tandem intermortuis vocibus, & oculorum motu annuit; poſt extremam vnctionem, cum iam animam agere videretur, ab eodem Sacerdote ſacris precibus, quæ ad emigrantis animæ cõmendationem ex Eccleſiæ ritu adhiberi ſolent, expiatus eſt; comploratatque à Medicis & omnibus eius ſalute, mors imminens in ſingula momenta expectabatur. Aderat fortè ex noſtris Pater Franciſcus Zoia, qui morienti aſtabat; hic in imaginem Hieronymi, quę ægrotautis capiti imminebat, oculos conijciens, Iacobum hortatur, vt ſe Hierouymo Patrono ſuo ſanitatem à Deo impetraturo commendet, arreptaque Imagine, exoſculandam morienti porrigit; nec vana denunciatio cecidit, nàm ille Patroni ſui effigiem intuitus, piè oſculatur, eiuſque interceſſionem, vtcunque poteſt, voto expetit: nec mora, Hieronymo ad opem vocato, morbi vis ſeſe remittit, liberiuſque iàm meante ſpiritu, ſermo redit ægro vnà cum ſanitate. Poſtera luce adeſt Marcellinus quæſiturus, nùm vixiſſet, deducitur in cubiculum, comperit diſcuſſa febri, omni morbo conualuiſſe, reique magnitudine obſtupeſcens, protinùs exclamat: en Lazarum ab Inferis reuocatum; & deinceps rectè conualuit, Medicoque affirmauit ſe, Hieronymi ope voto quæſita morbo emerſiſſe; idque Iacobus iuratus Venetijs depoſuit, huius rei confectis tabulis, ſeque meritis, & deprecationi

Digitized by Google

Hieronymi ſanitatem debere profeſſus eſt.

Capitis dolore acerrimè quidam Sacerdos ex noſtris vexabatur, cumque nullo remedio tanto dolore leuari poſſet, ſepulchrum Hieronymi adit, ibi aliquandiu orat pro ſanitate, meritaque Hieronymi interponit; tum capite ad ſepulchrum inclinato, illud exoſculatur, caputque dolore vexatum aliquantiſper ad ſepulchri petram ſiſtit; quo contactu dolor omnis illicò abſcedit, eumque ille euentum, ceu miraculum omnibus ſtatim narrauit.

Gregoria Æmiliana fuit Hieronymo ex Luca Fratre Neptis, Virgo Deo ſacrata, in Monaſterio Monialium Sancti Ludouici Venetijs, vbi octogeſimum annum agens, miro religionis & pietatis exemplo clara, & Monialibus omnibus cara exceſſit, hæc pluries referre ſolebat ſe Patruum ſanctum habere, ad cuius interceſſionem aduerſa re aliqua imminente, ſe referret, eumque deprecatorem apud Deum adhiberet; à quo etiam multa ſe accepiſſe inſignia dona profitebatur; idque ſeriò alijs Monialibus, cum de Dei rebus ageret, narrare conſueuerat.

Alia beneficia Hieronymi precibus diuinitùs conceſſa.
Cap. IV.

BErgomi in Monaſterio Puellarum Suburbij Sancti Antonij, Lucia Brigida quindecim iam annos rheumatiſmum (fluxionem ſalſam

noſtri vocant) patiebatur; quo noxio humore calentibus admodum naribus (quò maximè defluebat) caput etiam ardenti inflammatione incendebatur, neque grauedini ſubueniri vlla Medicorum peritia poterat, fruſtrà iàm per tot annos implorata eorum induſtria, & adhibitis remedijs, diligentique ciborum delectu ſeruato: erat autem genus morbi tùm ob narium capitiſque inflammationem valdè noxium, tum ob putridam defluentem pituitam omnibus horridum & inuiſum. Lucia igitur, damnata quadam die inutili Medicorũ opera, ad Diuinam opem, Hieronymo deprecatore, ſe conuertit, eiuſque meritis & interceſſione ſanitatem à Domino ardenti prece depoſcit. Vtilis omnino Patronus Hieronymus extitit; ſiquidem citiſſimè ſanam ſe ſenſit, omnique ciborum genere in poſterum ſine vllo delectu ac diſcrimine vſa, nullam prorſus offenſionem eſt experta, itaque Deo Hieronymoque deprecatori gratias agit.

Somaſchæ Catharina Vulpia Ambroſij vxor difficili partu laborans, duabus noctibus, & die integro, diſcruciabatur vix ferendũ in modum, nec fœtum eniti poterat, cum ad eandem accedit Andreas eius Socer, vixque parientis cubiculum ingreſſus, eamque tàm acerbo cruciatu oppreſſam, & exclamantem intuitus, illicò receſſit non diutiùs languentis aſpectum ferre valens in proximumque cubiculum ſecedens ad imaginem Beatæ Virginis accedit, ibique humi poſitis genibus, fuſa oratione. Hieronymi merita ad impetrandum laboranti leuamentum,

adhi-

adhibet, pollicetурque ſe argenteam imaginem Hieronymi ſepulchro oblaturum, ſi prægnans facilem partum enixa ſit: ſtatim ac Hieronymū voto propitiauit,partus incolumis prodijt, nullo ferè doloris ſenſu, cum de vtriuſque vita ab omnibus anteà dubitaretur. Andreas, argentea tabella Hieronymi ſepulchro oblata, eum ſui beneficij auctorem profeſſus eſt.

Eodem in loco Prudentia Amigonia colicis doloribus ſæpiùs acerrimè vexabatur, nec vlla iàm arte leuari poterat, medicamentis omnibus irrito exitu tentatis; cùm Hieronymo tandem, ardentiſſimas in preces fuſa, ſe commendat, votique ſponſione obligat diebus ſingulis, vita durante, recitaturam ter orationem Dominicam & Salutationem Angelicam, in honorem Dei, & Hieronymi; emiſſoque voto, nullo vnquàm poſteà dolore tentatur: quàm gratiam Hieronymi precibus & meritis ſe debere teſtatur.

Sed externa beneficia recenſenti haud prætereunda domeſtica, prodendumque maximè, quod ex noſtris Pater Andreas Stella in Hieronymi vita à ſe conſcripta de ſe ipſo publicè teſtatus eſt, Ego rem ſcitu non indignam eò fuſiùs explicabo, quòd ſupremus à nobis tanti viri diſceſſus admonet de eo liberiùs ea ſcribenda, quæ, illo viuente, minimè licuiſſet. Res igitur in hunc planè modum ſe habuit. Allegauerat in Dalmatiam Clemens VIII. cum Apoſtolicis Viſitatoris munere Michaelem Priulum Antiſtitem Vicentinum, ad eam Prouinciam recognoſcen-

dam,

Digitized by Google

dam, & legibus ac constitutionibus ex eccleſiaſtica diſciplina, ſi opus eſſet, cōmuniendam: degebat verò tunc Vicentiæ Collegio noſtro Præpoſitus Pater Andreas Stella, qui eam Theologiæ partem, quæ de conſcientiæ nodis, quæſtionibuſque diſſoluendis agit, publicis lectionibus in Aula Epiſcopali, magno ſanè nomine & concurſu, nec fructu minore, explicabat; ad populum etiam in Eccleſia maiore nitido illo ſuo, ac florenti dicendi genere, quo plurimum valuit, ac planè aureo eloquentiæ flumine, ſæpè dicebat, audituſque ibi fuerat in magni ieiunij ferijs tàm denſo, & frequēti auditore, vt in templo, alioqui ampliſſimo, interdum tamen ægrè admodum ad ſuggeſtum perrumpere poſſet. Hunc igitur ſibi Michael Theologi nomine in eo munere adſciuerat: quò ritè obito, cum Venetias rediſſet, ſeu laboribus perfuncti muneris fractus ſeu noui Cœli inclementia grauiter affectus, vix ab eo reditu menſe decurſo, ingenti ſanè Patriæ mœrore, & Eccleſię Vicentinæ damno ex humanis ereptus eſt. Vir omnibus & probitatis & prudentiæ numeris abſolutus, & in eccleſiaſtica diſciplina conſtituenda, & retinenda nulli ſecundus; cui etiam cum multa Religio noſtra, tum Collegium Vicentinum acceptum referre debet. Perſimile autem vitæ periculum, ſed diſſimili exitu non diù ab ea reuerſione adijt etiam Pater Stella; nam menſe Septembri Anno præſentis ſæculi quarto, improba febri correptus eſt, cuius peſtifera vis quò minus initio ſe proderet, tantò periculoſius vitalia popu-

laba-

labatur, medendique peritos diu ancipites incerti euentus exitu detinebat; ad grauem autem corporis morbum, grauior etiam mentis ægritudo, phrænesis ſcilicet, addebatur, quæ aliquot dies hominem tenuit: in manifeſto tamen delilirio non deerat illi qualiſcunque dicenda pietas; à Medico enim adiri ſe non patiebatur, niſi anteà de genu ibi ad eius lectum quinquies orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam recitaſſet (magnum certè inſitæ probitatis argumentum, vt natura, quæ in eo genere morbi ſe maximè prodit ad ea pietatis officia prorumperet.) Ægro igitur permultos dies grauiter conflictato, tùm morbi improbitas omninò erupit, cũ adeò miſerè iacenti nullam prorſus reliquam eſſe vitę ſpem medici vno conſenſu affirmarent, eique tanquam medicorum ſententia planè depoſito, extremam funeris pompam noſtri appararent: & non vna in Eccleſia eius ſalutis cauſa indicta eſſet à nobilioribus Ciuitatis ſupplicatio. Cùm igitur ad ſanitatem mens ægra rediiſſet, ſacro iàm pane Viatici nomine refecto, & aliquantiſper orationi intento, Hieronymus noſter, cuius ſepulchrum non multo antè religionis cauſa adierat, animo occurrit, ſimulque voti cõcipiendi mens eſt data, quod ille ſtatim hiſce verbis nuncupauit. Bone Deus, ſi priſtinæ reddantur vires, luciſque vſura addatur labenti vitæ, me ſerui tui Æmiliani ordinis noſtri auctoris vitam ſcripturum recipio; & ſi Religionis meæ Prẹſes, diuinę tuæ voluntatis Interpres annuerit; Voti etiã religione me obſtringo. Mirum dictu;

vix

vix concepto voto, in Hieronymi obſequium, remiſit ſe morbi vis cæteriſque de eius ſalute deſperantibus, vnus æger certiſſimam vitæ & ſanitatis ſpem illicò concepit; nec ea fruſtratus, ſiquidem in dies imminuto ſemper morbo, citiſſimè conualuit, ab omnibus deſperatione in admirationem conuerſa. Vix morbo releuatus, promiſſis ſtetit, & ſumma eloquentia ac pietate Hieronymi vitam italico ſermone conſcripſit, cuius meritis acceptum vitæ beneficium refert. Atque vtinam par exitus alterius infirmitatis fuiſſet, qua idem Pater hoc ipſo Anno Venetijs occubuit, vbi morbida quædam, ac penè peſtifera Autumni vis deſæuire viſa eſt, menſe præſertim Octobri, quo longè plures ſolito, morbi tabe conſumpti dicuntur: decimoſeptimo igitur Cal. Nouembris infirmitas Patrem inuaſit, quæ ſatis apertè periculum vitæ intentare initio oſtenderet, adeò etiã offenſo ſtomacho, vt, quidquid ingeſtum eſſet, continuò & magno impetu egereret: ſed, validioribus remedijs ſtatim adhibitis, ita videbatur repreſſa ægritudinis vis, vt ſupremo etiam diſcrimine ſatis obuiam itum, & periculum certiſſimè propulſatũ medici in primis arbitrarentur; immanis enim illa ſtomachi offenſio conquieuerat, nihilque iam morbi ſupererat, niſi tenuiſſima febris, quæ vigintinouem dies ægrũ, ſed leuiſſimè admodũ tentabat; ſemper tamen recuperandę ſalutis oſtentata ſpe, Medicis etiã nihil prætereà mali futurũ dictitantibus. Cũ ecce, nihil minus illis noſtriſque opinantibus, de repentè collapſis viribus, tãto corporis

lan-

labatur, medendique peritos diù ancipites incerti euentus exitu detinebat; ad grauem autem corporis morbum, grauior etiam mentis ægritudo, phrænesis ſcilicet, addebatur, quæ aliquot dies hominem tenuit: in manifeſto tamen delilirio non deerat illi qualiſcunque dicenda pietas; à Medico enim adiri ſe non patiebatur, niſi anteà de genu ibi ad eius lectum quinquies orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam recitaſſet (magnum certè inſitæ probitatis argumentum, vt natura, quæ in eo genere morbi ſe maximè prodit ad ea pietatis officia prorumperet.) Ægro igitur permultos dies grauiter conflictato, tùm morbi improbitas omninò erupit, cũ adeò miſerè iacenti nullam prorſus reliquam eſſe vitę ſpem medici vno conſenſu affirmarent, eique tanquam medicorum ſententia planè depoſito, extremam funeris pompam noſtri appararent: & non vna in Eccleſia eius ſalutis cauſa indicta eſſet à nobilioribus Ciuitatis ſupplicatiò. Cùm igitur ad ſanitatem mens ægra redijſſet, ſacro iàm pane Viatici nomine refecto, & aliquantiſper orationi intento, Hieronymus noſter, cuius ſepulchrum non multo antè religionis cauſa adierat, animo occurrit, ſimulque voti cõcipiendi mens eſt data, quod ille ſtatim hiſce verbis nuncupauit. Bone Deus, ſi priſtinæ reddantur vires, luciſque vſura addatur labenti vitæ, me ſerui tui Æmiliani ordinis noſtri auctoris vitam ſcripturum recipio; & ſi Religionis meæ Pręſes, diuinę tuæ voluntatis Interpres annuerit: Voti etiã religione me obſtringo. Mirum dictu;

vix

vix concepto voto, in Hieronymi obſequium, remiſit ſe morbi vis cæteriſque de eius ſalute deſperantibus, vnus æger certiſſimam vitæ & ſanitatis ſpem illicò concepit; nec eâ fruſtratus, ſiquidem in dies imminuto ſemper morbo, citiſſimè conualuit, ab omnibus deſperatione in admirationem conuerſa. Vix morbo releuatus, promiſſis ſtetit, & ſumma eloquentia ac pietate Hieronymi vitam italico ſermone conſcripſit, cuius meritis acceptum vitæ beneficium refert. Atque vtinam par exitus alterius infirmitatis fuiſſet, qua idem Pater hoc ipſo Anno Venetijs occubuit, vbi morbida quædam, ac penè peſtifera Autumni vis deſæuire viſa eſt, menſe præſertim Octobri, quo longè plures ſolito, morbi tabe conſumpti dicuntur: decimoſeptimo igitur Cal. Nouembris infirmitas Patrem inuaſit, quæ ſatis apertè periculum vitæ intentare initio oſtenderet, adeò etiã offenſo ſtomacho, vt, quidquid ingeſtum eſſet, continuò & magno impetu egereret: ſed, validioribus remedijs ſtatim adhibitis, ita videbatur repreſſa ægritudinis vis, vt ſupremo etiam diſcrimine ſatis obuiam itum, & periculum certiſſimè propulſatũ medici in primis arbitrarentur; immanis enim illa ſtomachi offenſio conquieuerat, nihilque iam morbi ſupererat, niſi tenuiſſima febris, quæ vigintinouem dies ægrũ, ſed leniſſimè admodũ tentabat; ſemper tamen recuperandę ſalutis oſtentata ſpe, Medicis etiã nihil prætereà mali futurũ dictitantibus. Cũ ecce; nihil minus illis noſtriſque opinantibus, de repentè collapſis viribus, tãto corporis

languore correptus eſt, vt nullam in partem ſe mouere poſſet: febriculaque in luem peſtiferam verſa biduo homiuem eſtinxerit. Non tamen imparatum ſupremus hic caſus Patrem inuaſit, nàm per eos leuationis dies, cùm eius ſalutem omninò in tnto poſitam omnes illi certiſſimè affirmarent, iàmque periculo liberatū, citiſſimè ex omni morbo emerſurum dictitarent, & Medici in primis ſecundo ac proſpera vniuerſa denunciarent; vna tamen illi impendentis mortis facies ità oculis ſemper obuerſabatur, vt nihil minùs, quàm de vita cogitaret. Quare nullus niſi de morte ſermo, nulla cogitatio; patientia autē tanta morbi moleſtias perferre, vt nō obſcuram vicinæ migrationis præparationem planè cerneres. Diem ſuum obijt quintodecimo Kalendas Decembris maiore certè quàm in præſenti explicare queam; totius Religionis dolore & incommodo; quam ille aſſiduis concionum laboribus in primis Italiæ Ciuitatibus, ſolida ſuggeſti gloria, non parum illuſtrauit, & ſingulari rerū agendarum prudentia tùm in ſupremo magiſtratu, quem inter nos magna cum laude geſſit, tùm poſteà ſemper magnis in rebus præclarè adiuuit. Ingenium illi erat viuidum & excellens, animus excelſus ad magna quæque & ardua factus, mores ſuauiſſimi ac planè amabiles, aſpectus venutaſte ſimul & maieſtate decorus, ſemper hilaris ac renidenti perſimilis. Cætera ſuo loco vberiori ſtylo tradet hiſtoria Religionis; hæc ego pauca præcurrens, quò communem acerbiſſimi vulneris dolorem aliqua ex

parte

parte lenirem; ad reliqua de Hieronymo redeamus.

Hieronymi in Deum charitas. *Cap. V.*

PRæteritarum rerum intermiſſa narratione, maiori, credo, cum legentium vtilitate, ad cœleſtes Hieronymi virtutes explicandas, ſtylus reuocabitur; vt enim ſuperiora admirationis plurimum habeant, quæ legentium curioſitatem alit & prouocat: ità hæc imitationem excitant & acuunt, qui ſacrarum hiſtoriarum fructus ſolet eſſe pręcipuus. Ab ea autem virtute libet ſcribendi initium ſumere, quæ nobilitate inter cæteras, & dignitate princeps eſt, ardenti ſcilicet & eximia in Deum charitate, qua vna in primis adeò excelluit Hieronymus noſter, vt vniuerſa huius virtutis ſeu indicia ſeu partes in eo plurimum enituerint. Frequens primo loco, atque adeò aſſiduum orationis ſtudium in eo fuit, vt in plures horas ſupplicationem quotidiè produceret; quantumque huic exercitio diurna proximorum miniſteria & inſtitutio interdiu detraxiſſent: tantumdem, nocturnis ſpacijs ſomno ereptis, ſarcire ſtuderet; iamque illi erat perfamiliare, non modò bonam noctis partem orando traducere, ſed integras etiam, nixis genibus ſupplicando inſomnes tranſigere; idque præſertim cum ægris in Valetudinario, aut ſuis domi ad neceſſaria miniſteria aduigilaret. Illud verò de aſſeribus aut etiam nudo ſolò ſomnum capere

re neque, poſitis veſtimentis, ſi ideò factum interpreter quo citiùs expergiſci, expeditiorque ad orationem excitari poſſet; non longè à vero aberrem, qui ſciam huiuſmodi quieſcendi rationem ab alijs etiam Sanctis Viris ſolius orationis cauſa eſſe ſuſceptam; Sancta enim Eliſabeta) vt alios omittam) Lantgrauij Turingiæ Principis vxor ſuper pauimentum diſtento tapetulo cubitabat, nè molliùs iacenti arctior ſomnus horas interciperet orandi. Atrienſi non multùm erat in Hieronymum conquirendo, ſi vocaretur ad ianuam, laborandum; niſi enim communibus exercitijs, vel puerorum inſtitutioni occupatum inueniſſet, certum illi erat, ad orationis locum hominem conuenire. Qua ex longa frequentique cum Deo collocutione, & conſuetudine tàm facilis & prompta inerat illi in Deum mentis eleuatio, vt ex cuiuſque creaturæ aſpectu, vel nouo rerũ obiectu, aut etiam inuſitato aliquo euentu, in Deũ facillimè raparetur; &, quę alios mente abſtractos, euagationum moleſtijs à Deo abducere conſueuerunt, ea vniuerſa quaſi ſupernæ aſcenſionis gradus Hieronymũ ſemper in Deum agerent. Orationum autem eius fructus non tenuis aut contemnendus, erat, idque ſæpiùs tum ægrorum, tum rectę valentium cõmodo eſt comprobatum. Sed aliud, quod ad orationem etiam faciat, nouum placet afferre experimentũ. Cum aliquandò Somaſchæ in Arce ſtata hora quotidianis precibus vacaret, omniſque circà familia effuſa de more adeſſet; tàm pium pietatis opus non ferentes Inferni hoſtes, inter ardentes

omnium

omnium preces, pueras inuadunt impuriſſimi ſpiritus, eoſque ità verſant, vt in riſus cachinnoſque ſoluti, in turpes obſcœnaſque voces, in iocosè ſcurriliterque dicta erumpentes, pia orantium ſtudia interturbarent. Intellexit illicò Hieronymus, vndè vocum inſolentia, & inſuetus exiſteret riſus. Quare ardentiores in preces fuſus, adiurare funeſtiſſimas beſtias, vt illinc faceſſerent: Chriſti nomine imperare, vt pueros, in quibus nullum ius illis eſſet, liberos ſinerent, & ſine cunctatione loco ſe proriperent: nec mora, Hieronymi precibus indè exacta Inferni monſtra nunquàm rediere. Non tenue certè in Deum charitatis argumentum tàm frequens, & tàm vberi cùm fructu, orationis exercitium. Tantum porrò caducarum rerum contemptum, & tantam terrenarum omnium abdicationem, atque obliuionem, an abſque eximio aliquo, & flagrantiſſimo eiuſdem virtutis ardore exiſtere potuiſſe putemus? Nunquam certè adeò ſordeſcentibus terrenis, ſuperna expetuntur, niſi diuinæ charitatis dulcedine ſuo in fonte degustata: Hieronymo autem adeò iſta viluerant, vt nulla iàm Patriæ, nulla Affinium, nulla harum rerũ mentio aut recordatio apud eum vigeret: quin nihil moleſtius, quàm ſi quis de his ſermonem mouiſſet; Omnia enim peroſus, nihil niſi diuina illi ſapere videbantur. Sed nullum fortè illuſtrius ardentiſſimę in Deum charitatis argumentum erat ingenti illo dolore, quo ex diuina offenſa afficiebatur, & peracerbo animi cruciatu, quem, numine læſo, experiebatur. Eſt qui

iuramento affirmet, à Somaſchenſibus iàm grandæuis octogenarijs nempè, teſtibuſque oculatis audiuiſſe, quod ſubijciam. Duo fratres Somaſchenſes, an ex alio Vico, non proditur; mutuis ac diuturnis impliciti diſcordijs, odijs inter ſe capitalibus diſſidebant; cumque alter Vercuragum peteret, alter Vercurago Somaſcham rediret, in ipſo cliui deſcenſu ſibi occurrerunt: vtriuſque ad alterius conſpectum, mota ira, excitati vindictæ motus, efferueſcente ſcilicet circà præcordia, totoque corpore ebulliente ſanguine; indè atrox & plena periculi exorta rixa: & primò verbis agi cœpta res eſt, ſed ità, vt inter iurgia & minas, alter alterum maledictis & iniurijs laceſſeret, impias omninò, & immanes, prout ab huiuſmodi hominum genere fieri aſſolet, in Deum ſacratiſſimaque Matrem blaſphemias frequentiſſimas vterque effunderet: vt primum duo illi obuiam ſe habuere, fortè ſuperuenit etiam Hieronymus cum alijs; initioque contentionis audito, accurrit, medium ſe interponit, hortatur & rogat, iras vt deponant, à blaſphemiæ ſcelere linguas coerceant. Quid (aiebat Hieronymus) quid mali commeruit Dominus noſter? quid Sacratiſſima Virgo? quæ in re vobis damno aut offenſioni fuit? vt tàm diris à vobis proſcindantur execrationibus? Cumque videret clauſas eſſe monenti aures, & hortationibus ac precibus iàm obduruiſſe pectora; ille, qui horrendum blaſphemarium ſonum ampliùs ferre non poſſet, tantaque numinis iniuria planè diſrumperetur; eodem in luto, vbi erat, genus

po-

ponit; & vos, inquit, à tanto blaſphemiæ ſcelere, vel admoniti linguas non continetis? en ego in me ipſum viciſcar ſcelus veſtrum, luam diræ blaſphemiæ pœnas, ego cœleſti, vt potero, occurram vindictæ; tum os infigit luto, dentibus carpit, toto ore cœnum verſat, mandit, & dentibus terit; ad eoſque iterum, non ſine lacrymis: veſtris vos, inquit, linguis & ore pluſquam ſacrilego malè Deum Beatiſſimamque Virginem accipitis: ego lingua oreque meo tandiu cœnum volutabo, donec a diris deſiſtatis, læſoque Numini ſatisfiat: cumque ità & lutum ore ſumere, & veluti dentibus mandere, illoſque objurgare pergeret, non tulit diuina bonitas, vt tantus de Numinis iniuria conceptus dolor, & tàm nobilis ad eam auertendam Hieronymi conatus irritus concideret: ſiquidem illi tàm raro inſolentiquè facto vehementer permoti; ſtupòre defixi hæſere, irarumquè nonnihil reſtinctis ardoribus, maledictis etiam abſtinuerunt: tum Hieronymus pacem expetere, pacem vrgere per Chriſti Domini Beatiſſimęque Virginis merita, pacem implorare & deprecari: hoc ſanctiſſimis illis Numinibus tribuerent, aiebat, quæ tàm diris execrationibus fœdè laniaſſent; vt, pœnitentiæ ſatisfactioniſquè lòco, pacem inirent, pacem darent; nec ægrè Hieronymi factis & dictis, obdurata pectora ſunt emollita, poſitę iræ, ſublata rixa, vt, non ſine mutuis làcrymis, gaudioque reconciliatione facta, in fraternam conſuetudinem ſtatim redierint. Ità inueteratas iras & dira blaſphemiæ crimina inuſitata ad eum diem

 Hie-

Hieronymi pœnitentia caſtigauit & ſuſtulit. Et ſanè aſperrima quęque prompto libentiquè animo ſubijſſet, vel leuiſſimæ in Deum offenſionis propulſandæ cauſa; adeò ille, læſo Numine, intimis animi doloribus diſcruciabatur, cuius rei cauſa poſtremis præſertim vitæ annis maximoperè affligi, ac penè profligari videbatur; cũque corruptiſſimam illorum temporum viuendi licentiam diutiùs ferre non poſſet, & emendatam chriſtiano homine dignam morum diſciplinam in omnibus auidiſſimè expeteret, in eam rem breuem quandam ac ſimplicem confecit orationem, quam à pueris ſub Miſſæ Sacrificium, & inter alias preces quotidiè recitari voluit: eam orationem hic ego, eadem, ſtyli ſimplicitate latinè factam ſubtexam, ſic autem habet. Dulcis Pater noſter, Domine Ieſu Chriſte, rogamus te pro tua infinita bonitate, vt totam Chriſtianitatem informes & dirigas ad eam normam ſanctitatis, quæ floruit temporibus Apoſtolorum tuorum. Quæ precationis formula in præſenti etiam à pueris orphanis inter quotidianas orationes vſurpatur. Sed cum non modò in meliorem locum res deuenirent, verum etiã, prauorum dogmatum peſtilenti afflante viru, & nefaria inſaniſſimarum opinionum licentia, in ſummam perturbationem incidiſſent tempora illa, & catholica diſciplina multis in locis immani perfidorum exagitata furore periclitari, frangi, ac omninò profligari videretur: tabeſcebat Hieronymus in tàm dira temporum calamitate, nec ſinè lacrymis intueri poterat Eccleſiæ na-

uem,

uem, commune ſalutis perfugium, improbiſſimorum hominum audaci temeritate, grauiſſimis aduerſæ fortunæ fluctibus miſerè iactari, atque affligi: cumquè multò maximam, multoque grauiſſimam ex eo contraxiſſet moleſtiam, tamen quotidiè magis cõtracti doloris vehementia ex improborum deſperata ſalute, abſumebatur, neque vlla voluptas impreſſam animo ſolicitudinem leuare poterat: quin longo iàm ærumnarum, & malorum concurſu defatigatus animus, cùm ad obrepentem mœrorem opprimendũ deficeret; ipſi etiam corpori ſupremam ægritudinem attulit, quæ ab animo in tanta moleſtia, & graui mœrore diu verſante, frequenter exiſtere ſolet. Atque ità Hieronymum ærumnarum acerbitate debilitatum, & doloris angore victum, bona valetudo, ac poſteà vita dereliquit; vt non immeritò ardenti potiùs Catholicæ fidei zelo, & acerbiſſimo diuexatæ Eccleſiæ dolore (quæ ardentiſſimæ in Deum charitatis indicia ſunt manifeſta) quàm morbi vi credatur extinctus.

Eiuſdem Charitas in proximos. Cap. VI.

SED non infœcunda erat illa in Deum charitas, & ſterilis; nàm amor Dei, vt inquit Sanctus Gregorius, Amorem proximi generat, & amorem proximi calefacit amor Dei. Amor hic porrò proximi & ipſe multiplici ſobole germinans, latè admodum in proximos ipſos ſeſe *Humil. in Euang.*

effundit, quorum egeſtatem ſubleuat, inſcitiam depellit, errata condonat, offenſas ſuffert, quibus in officijs omnibus inſignis planè, ſi quis alius, fuit Hieronymus: qui hanc benignè faciendi diſciplinam erga omnes adeò excoluit; vt inter virtutes, quibus in omni vita ornatiſſimus fuit, nulla mihi hac vna in proximos charitate admirabilior videatur. Vt enim de ſuis bonis largè pauperibus ſubuenire non rarum & infrequens ſit; quantum illud eſt domeſticam ſupellectilem eleemoſynis vniuerſam exhaurire, facultates omnes in pauperum vſus profundere, ſeque adeò in eundem paupertatis & miſeriæ ordinem redigere; vt oſtiatim victum mox egenis refundendum emendicaret, mucidis cruſtis, & panis reciſamentis ipſe victitare aſſueuerit, meliore cibo pauperibus appoſito, quaſi multo acerbiùs aliena, quàm ſua premeretur egeſtate; & inedia cruciaretur? non abſimilis certè hac in re Sancto Exuperio illi Toloſanæ Eccleſiæ in Narbonenſi Gallia Epiſcopo, quem mirificè commendat S. Hieronymus; quòd ſcilicet viduæ Sareptenſis imitator ipſe eſuriens paſceret alios, &, ore pallente ieiunijs, fame torqueretur aliena; omnemque ſubſtantiam Chriſti viſceribus erogarit. Sed, vt à rectè valentibus ad ægros me referam, in quos multo effuſior eius excurrebat benignitas, hic vnum non reticebo, quo vniuerſa ſuperioribus libris hoc de genere tradita faciliùs ad examen reuocabuntur, & intuentium oculis ſingula ſua cum dignitate & præſtantia ſubijcientur; Hieronymi ſcilicet charitatem

Epiſtol. ad Ruſticum Monach.

Eius charitas in ægros.

ritatem in languentes & ægros huiuſmodi habuiſſe exordia, & incrementa, quæ cum aliorum illuſtri ſanctitate facilè certet, & eos poſtremò exitus nactam, qui ſublimen martyrij gloriam merito exæquent. Cogitanti enim mihi initia illa pietatis in ægros Venetijs impenſæ, vbi prima Hieronymo fuit huius palæſtra virtutis, planè ſeſe obijciunt Diui Bernardini Senenſis ſanctitatis tyrocinia, quæ ille huiuſmodi operibus ità apud ciues ſuos poſuit cùm Senæ graui peſtilentia vaſtarentur, vt duodenis comitatus iuuenibus, quos ſibi ad ipſum opus delegerat, circumiret ægrotantium domos, languentes & grauiter affectos conſolaretur, egeſtate laborantibus ſubueniret, ſepelliret defunctos, paratus omnes ſubire caſus, quos terra illa lues ſe temerè ingerentibus inferre potuiſſet. Certè ſi quis Hieronymi charitatis initia illa in ægros, & defunctos, quæ ſuo retulimus loco, cum ijs Sancti Bernardini conferre velit, non admodum fortè inter ſe differre comperiet. Quo deinde in ſtudio impenſius occupatus Hieronymus, & multo iàm tempore animo obfirmatus, eos habuit progreſſus, qui præſtantioribus in hoc genere nihil omninò concedant; quod planum fiet ſi ea repetantur, quæ de Eliſabeta Pannoniorum Regis filia, & Lantgrauij Turringiæ Principis coniuge in ægros charitate tradūtur; quæ ſcilicet eò proceſſerat, vt non alienum à ſua dignitate putaret mendicum, infirmum, obſitum, ſquallidum, male olentem ſuo recipere ſinu, ſuiſque manibus crinem illius pectere, tondere caput, lauare to-

Initium eius charitatis in ægros.

Lib. 1. c.

Eiuſdē virtutis augmentum.

tum corpus; & quantum licuit à fœdore, ſordibuſque vindicare: aliaque huiuſmodi in pauperes ægros, & vlceroſos officia perſoluere. Cui etiam adnectenda Maria illa Decegnies, cognomento dicta, cum viro ſuo, quos non languoris deformitas, non tabes, non ſanies fœculenta, non morbi euitanda contagio, ab ægrorum cura arcebat: quin miſerabilior ægrotantium facies, miniſtrantium curam magis accendebat: quibus chriſtianę charitatis incremétis ex æquo reſpondere cernet, quæ de Hieronymo in ægros, & vlceroſos, ac ſanie manátes ſuo retulimus loco, qui attentè perpendet. Sed exitum iàm tantæ in ægros, & miſerè iacentes charitatis ſpectemus, qui is tandem fuit, vt, graſſante lue, cum ægri ſuo more impense deſeruiret Hieronymus eodem tractus morbo, non fortè minori interierit, quàm martyrij gloria; quandò obeuntes in huiuſmodi charitatis operibus implicitos, in album martyrum eccleſiaſtici faſti referre conſueuerint; ità enim pridie Kalendas Martij permultos, qui, peſte graſſante, laborátibus ſtrenuè miniſtrantes mortem oppetiere, veluti martyres religioſa piorum fides venerari conſueuit; quibus etiam luculentum dedit teſtimonium Sanctus Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus in epiſtola ad Hieracem Epiſcopum, quam refert Euſebius, cuius hæc pauca nos verba ſubſcribemus: Adeò vt iſtud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, & robuſtam fidem ſuſcipiebatur, nihil à martyrij ſplendore abeſſe videretur. Adeundus omninò Euſebij locus, qui plu-

Lib. 3.

Eius in ægros charitatis perfectio.

Lib. 7. hiſt. c. 16. 17.

plurimum ad cauſam mortis Hieronymi illuſtrandam facit; atque ex his habemus quæ exordia, & progreſſus Hieronymi in proximos iacentes charitas habuerit, & quò tandem illuſtri ſuo exitu euaſerit. Omiſſa verò corporum curatione, ad animorum culturam gradum faciamus. Quorum tantò erat ſtudioſior Hieronymus, quantò corpore animus eſt præſtantior; cuius rei cauſa, quos ille non tulit labores? quas non deuorauit moleſtias? quæ non ſubiuit diſcrimina? hinc illa perpetua, ac ferè nunquàm intermiſſa catechiſmi tradendi occupatio, & chriſtianæ doctrinæ inſtructio, hinc creberrimæ illæ & ardentes in foro, in triuijs, in agris, vbi tandem commodum fuiſſet, ad multitudinem exhortationes tàm flagranti cum ardore dicentis, & audientium fructu, vt vir ineruditus ſæpiſſimè de rebus diuinis verba faciens, libentiſſimis audiretur animis, & probaretur ab omnibus; cui nullum vacuum tempus à proximorum inſtitutione & commodis eſſet qui ad omnia fauentis occaſionis momenta incumbens, ea ſedulò exciperet, quò vniuerſos ignorantiæ tenebris, quoad poſſet, eductos, ad iuſtitiæ & veritatis lumen traduceret. Et ſanè cùm ea, quæ alienæ ſalutis procurandæ ſtudio egit, mecum animo reputo, venit ſæpiùs in mentem mirari, qui artus, quæ vires, quæ tàm firma bene compacti corporis conſtitutio potuerit tanta paupertatis incommoda, laborum moleſtias, ærumnarum acerbitates abſorbere & concoquere, tranquillo præſertim ſemper animo, ſerena fronte, ac corpore

Eius charitatis officia animarũ cauſa.

pore

pore propè indefeſſo: ſed nimirum cœleſtis illa charitatis vis, & proximorum Chriſtiana dilectio ità mentem ad omnes corporis labores, & ærumnas æquo animo non ſolum perferendas, ſed etiàm contemnendas confirmauerat; vt nullis hominum conuicijs, & probris, nullis paupertatis moleſtijs, aut incommodis, nullis corporis laboribus,& vigilijs à proximorum ſalute procuranda reuocari, aut retardari poſſe videretur: ità ſcilicet ille,gemina in Deum,& proximos charitate magiſtra, ad omnem animi, & corporis patientiam, quæ malorum omnium victrix egregia eſt, iàm eruditus, obduruerat ad moleſtias,& occalluerat ad labores.Sed illud in hoc genere ſingulari animaduerſione dignum, quod magno auſu aggreſſus,exitu tàm ſecundo, felicique euentu abſoluit: cùm Chriſto Domino peperit, adduxitque mulieres publico in ſcelere perditas, fecitque chriſtianæ probitatis magiſtras, ac duces in clauſtro, quæ fuerant in lupanari integritatis hoſtes infenſiſſimæ.Non defuere certè ſanctiſſimi viri, qui eadem in proximos charitate incenſi, eandem etiam aggreſſi ſunt prouinciam;vt huiuſmodi mulieres ad Chriſtum perducerent; ſed quàm diſſimili euentu intelligimus ex earum paucitate, quas verè ad pœnitentiam ab illis traductas legimus; idque non niſi ſumma quadam diſſimulatione, & artificio planè ſingulari, non leui etiàm interdùm famæ honoriſque iactura.Vnus celebratur ſcriptorum monumentis Paſnutius Abbas, qui Thaidem nobile illud ſcortum eo artificio à quæſtu meri-

Eius charitatis in perditiſſimas mulieres.

tricio ad pœnitentiam compulit; impetrato ſcilicet ab ea ſecreto loco, & metum ac trepidationem ſimulans, identidem ſiſcitabatur, an, ſi congrederentur, eos viſurus eſſet aliquis; cumque negaret illa ab vllo ſe videri, præterquàm ab ipſo Deo, qui omnia cerneret, omnia ſciret: ergo, arrepta occaſione, ſubintulit ſenex, credis Deum nihil latere, & coram ipſo peccare non erubeſcis, qui tua puniet, & omnium ſcelera? Perculit meretricis animum tempeſtiua Paſnutij exprobratio, obortiſque lachrymis, illicò pœnitentiam egit. Sed tàm nobili artificio, & acri interrogatione vix vnam Chriſto peperit Paſnutius. Vitalis etiam Alexandriæ Monachi mira admodum in perſimili opere fuit charitatis induſtria, qui poſtribula ſæpè adibat fœminarum, & cum ea, quæ impudentiore laſciuia diffluere videbatur, noctem pactus, pretium offerebat: admiſſus autem in aliquo fornicis angulo, procumbens, orationi vacabat, donec illuceſceret dies; factum admirans mulier cogebatur interim tacita intra ſe cogitare, non certè quantum lucri feciſſet, ſed quantum, turpiter viuendo, cœleſte nomen offendiſſet: itaque nonnullæ ab eo hac ſimulatione conuerſæ, vitam correxere; ſed Vitalis peruerſa hominum opinione iactatus, palàm malè audiebat, quòd frequens circà lupanaria eſſet; vt facilè intelligam: huiuſmodi mulierũ correctionem tanto cum ſalutis & famę diſcrimine, tanto cum labore, & induſtria à ſanctiſſimis viris tentatam, quàm exiguo cum fructu ſæpè ſucceſſerit. Quò libe-t

libeat magis in eodem charitatis opere admirari Hieronymum priſcis illis ſanctiſſimis patribus non quidem ſapientiorem, aut ſanctiorem; ſed ſecundo rei euentu feliciorem, qui non vnã, aut alteram, ſed permultas non ab ea turpi vitæ licentia, & vitiorum caſtris abſtraxit, quod permultum eſt, & æſtimandum maximè, ſed intrà monaſterij ſepta in ipſa pęnitentiæ & virtutum omnium caſtra, quod maximè admirandum eſt, compulit; idque non integra ſolùm apud omnes innocentiæ fama, ſed illuſtriori etiam æximiæ charitatis commendatione & gloria.

Quam eximia charitate complecteretur peccatores.

Erat hic etiam eius charitatis in proximos fructus non contemnendus, quod aliorum in Deum commiſſis, etſi intimè angeretur, diuinamq; bonitatem ab ingratis ſcelere offenſam vehementiſſimè indoleret; adeò tamen humanam fragilitatem eleuando & excuſando, benignè ferebat; vt æquiorem in delinquentes ac mitiorem præbere ſe non poſſet: cumque acerrimè in vitia ipſa exardeſceret, ac penè deſęuiret, vitijs tamen obnoxios mitiſſimè accipiebat & leniſſimè; ſic in ſe ipſum etiam ob leues noxas ſeuerus, in alios verò lenis & mitis eſſe conſueuerat. Si verò quidpiam iniuriæ aut offenſionis ab alio tuliſſet, admirationi prorſus erat animi illa conſtantia & æquabilitas, qua vniuerſa mitiſſimè ferebat. Plura ſunt huius generis, eaq; grauiſſima in tota eius vita exempla obſeruata. quin ità ille rebellantem ſenſum edòmuerat, vt nullum dulcius acroama ad aures illius, quam multa in eum congeſta conuicia, & illatæ contume-

Quam cõſtanti charitate ſibi infenſos proſequeretur.

tume-

tumeliæ accedere poſſet; atque his, alijſque permultis experimentis, quibus chriſtiana in proximos charitas comprobatur, adeò illuſtris in hac virtute, & excellens extitiſſe videtur, vt, quod de Sancto Honorato dixit aliquandò Sanctus Hilarius, non incongruè de Hieronymo vſurpare me poſſe diffidam: tantam ſcilicet in eo fuiſſe latitudinem charitatis, vt, ſi ſpecie facieque hominis ea virtus exprimenda eſſet, Hieronymi potiſſimum pingi vultu debere videretur: neque ſuprà fidem, aut exaggerandi gratia aliquid à nobis dici exiſtimabit, qui ſuperiores vitæ libros æquo animo percurret. Sed quandò nullibi magis aſſiduam & feruentem libet ſpectare Hieronymi charitatem, quàm in pauperes derelictos & orphanos; placet ſeorſim hoc pium charitatis inſtitutum expendere, fuſiuſque de eo agere.

Derelictæ ſobolis educatio quàm pium, & Reipublicæ vtile inſtitutum. *Cap. VII.*

ARdentem illum in Hieronymo ſanctæ charitatis ignem alebat maximè, perpetuoque fouebat quædam non intermiſſa diuinorum beneficiorum recordatio, quæ ſemper in eius mente vigebat; ſed vnico illo, & inter cætera ſingulari mirificè capiebatur, quòd cum ille diues eſſet, pro nobis egenus factus eſt, cui cùm nunquàm parem ab humano genere gratiam perſolui poſſe

Cur pauperes derelictos mira charitate complecteretur Hieronymus.

ſe

ſe intelligeret, quantam maximam tamen poſſet pro viribus rependere ſtudebat. Quocircà in Chriſti pauperes effuſiſſima ferebatur charitate, quòd ipſum Chriſtum pro nobis egentem factum maximè referrent, & impenſa Chriſtianæ charitatis officia eiuſdem Chriſti vice admitterent; qui, quod vni ex his minimis præſtitum fuerit, ſibi vni præſtitum fatetur; vt nil mirum, ſi totus eo in opere Hieronymus, hoc vnum, inter cætera pietatis officia, proprium ſibi fecerit inſtitutum: quod certè munus quàm non modò ipſi Deo gratum & acceptum, ſed & Reipublicæ cōmodum ſit, neque à ſuſcepta ſcriptione alienum, neque lectori iniucundum erit paucis indicare. Qui enim diuina humano contuentur oculo ad egregiam operis commendationem non animaduertunt quàm ſalubri, & religoſo conatu, è communi animarum ſalute, diuinaque gloria quiſque deſudet: ſed quàm ſpecioſo & illuſtri hominum plauſu, aut è priuatæ vtilitatis commodis & ſplendore laboret; ac ideò minus huic inſtituto deferunt, in quo plus eſt curarum & laborum, quàm ſplendoris & pompæ. Cæterùm vtilius hoc, quàm ſpecioſius inſtitutum ſolidæ charitatis reique publicæ percommodum opus, ſi quod aliud, meritò cenſentur; nobilioribus enim, & fortunis inſtructis, qui ſedulam nauent operam, reperiuntur non infrequentes; quandò ex eo opere, vel non exigua lucri affulgeat ſpes, vel ambitionis aura è potentiorum ſeruitute & clientelis excitata, & collecta non leuiter blandiatur; extremorum verò inopia & miſeria con-

Quam neceſſaria derelictæ ſobolis inſtitutio.

fecto-

fectorum curam qui ſuſcipiāt, admodū perrari; cùm nullum alliciat cōmodum, nullum ſolicitet lucrum, ſola laborum & ærumnarum copioſa ſeges efflorescat & inuitet. Quod ſi pauperis corpus vel cibo alere, vel veſte contegere charitatis non infimæ putatur, quantò altioris ordinis illa erunt? eiuſdem animum bonis moribus excolere, mentem chriſtianis virtutibus exornare, catholicæ fidei rudimenta, diuinæque legis præcepta tenellæ adhuc ætati & infirmæ inſtillare, quę formantium manus ad virtutem, rectamque fidem facilè ſequitur; tum eoſdem varijs artibus & opificio informare, quò vitam honeſtè traducere, &, ſi contingat, familiam etiā alere queant; ſi qui etiam eminentioris ingenij exiſtant, è ſedentarijs illis artibus, ſordiumque tenebris ad doctrinarum lumen adducere; nec modò corporis famem cibo, ſed inſitam etiam illam, & à natura ingenitem ſciendi cupiditatem ingenuis artibus ſedare? Et certè ſi vniuerſos chriſtianæ reipublicæ ordines animo repetas, ſi gradus omnes ratione perluſtres, ſi ſtatus denique mente reuoluas ac percurras, complures occurrent, qui miſerè neglecti in perpetuis natalium ſordibus, furto, vitijſque omnibus expoſiti, diuino numini & Ciuitatibus infenſi perpetuò iacuiſſent, niſi huius inſtitutionis & diſciplinæ beneficio è natalium tenebris, reique familiaris anguſtijs, vel ad doctrinarum culmen & gloriam, vel ad honeſtas artes & opes non exiguas, ingenti certè Reipublicæ bono, aliquandò emerſiſſent: quales etiam innumeri penè ſunt tùm minores opifices

Etiam infimi benè exculti vniuerſæ rei pub. admodum vtile.

in

in officinis operam mercede exercentes, tùm etiàm officinarum magiſtri, qui ex hàc pauperum derelictorum inſtitutione prodiere prodeuntque quotidiè, quorum in officinis, ſi quid contrahas, vides omnia citrà fraudem ac periuria omninò ſyncera fide tranſigi, magna contrahentium vtilitate, & Chriſtianæ probitatis exemplo. Nec in præteritis illud reliquendum, quàm frequentes ſacris ordinibus nomina dederint, dentque frequentiſſimi, quorum doctrina & probitas multi Chriſtianæ Reipublicæ partibus admodum vtilis, & frugifera commendatur. Vt igitur nobiliorum inſtitutiò præclaros ſanè & egregios habeat exitus, (permagni enim Reipublicæ intereſt, quàm rectè ad pietatem & virtutem nobilitas informetur, cuius tanta eſt in vtramque partem vis atque poteſtas) infimorum tamen & tenuiorum informatio ſuo non caret fructu, nec minori apud Deum mercede compenſatur. Quin vberiores etiam interdum pietatis & religionis fructus, vel tenui cultura, ex infimis & humilibus legi, quàm è nobilium diuitumque diligenti cultu, idcircò plures Sanctorum Patrum ſenſere: tùm quia opulenti & potentiores nihil præter terrena ſapere aut curare videntur, tenuiores verò rebus humanis minùs addicti facilè, hiſce contemptis, toto pectore ad cœleſtia anhelant, eaque magno cum pietatis ſenſu contemplantur, & expetunt: tùm etiàm, quia diuitias & nobilitatem, Dei hominumque contemptus ferè comitatur: cùm infimiores cœleſte numen puriori religione colere,

Quam ſpiritualium bonorum fœcunda infimorũ inſtitutio.

eiuſque

eiuſque maieſtatem vereri facilè condiſcant; hi enim humana non magnoperè expetentes, diuina auidè arripiunt, quæ nobiliores, animo amplitudinis humanæ cupiditate occupato, penitùs excludunt: pauperes illos rerum inferiorũ cõtemptores haud ægrè allicit cœleſtis vitę amor & ſtudium; quod potentiores imaginarijs honoribus, excellentiæque ſtudijs (cuius maximè appetens eſt nobilitas) indulgentes tædio atque moleſtia afficit. Vnde non immeritò cœleſtium donorum opes laxiori manu in illos effundere diuina bonitas cõſueuit, quos ab his rebus mente ſoluta, abalienataque voluntate, ſitire cœleſtiã videt ardentiùs, & ad chriſtianã diſciplinam multò eſſe propenſiores. Quippè tanti refert, quàm vacuo liberoque animo ad Deũ accedas. Quibus certè alijſque permultis de cauſis nemini iàm mirum eſſe debet, ſi huius deſtitutæ ſobolis cura perpetuò ſummis viris, ſanctiſque hominibus cordi quammaximè fuerit. Inter quos tàm pij ſacrique inſtituti Princeps & auctor Sanctus Zoticus cenſetur, qui eximia nobilitatis & virtutum omniũ laude Romæ florens, cùm alijs ſummis viris Conſtantinopolim à Magno Conſtantino Cæſare traductus, ad ſumma Imperij munera obeunda, ibi primus orborum curam ſuſcepit, eiſquè contubernio erecto, proprias ædes aſſignauit, & certam viuendi rationem inſtituit. Vndè Leonis & Anthemij Auguſtorũm reſcripto ad Dioſcorum Præfectum, ſancti viri memoria in hæc verba commendatur. Zotici beatiſſimæ memoriæ, qui primus huiuſmodi pieta-

S. Zoticus orphanorũ inſtitutor.

Leg. omnia priuilegia, C. de Ep. ſc. & Cleric.

pietatis officia inueniſſe dicitur. Sed & Græcis, Latiniſque ſacrorum faſtorum monumentis pridie Kal. Ianuarij egregia viri ſanctitas, & pium charitatis opus illuſtratur: vt non parum etiam hæc pauperum derelictorum inſtitutio auctoris nobilitate & ſanctitate commendetur: Quod verò Conſtantinopoli S. Zoticus, idem etiam in Gallatia, pari pietatis laude, S. Clemens Epiſcopus & martyr præſtitit. Hic magnus ille Clemẽs martyrũ columen, & carnificũ terror, cui orphanorum colligendi curam & ſtudium accendit dira fames, quæ tunc Gallatiam inuaſit, cumque eſſet ille admodum iuuenis, & tũ, vix vigeſimo ætatis anno expleto, Ancyrenſi Epiſcopatu inauguratus, Orphanorum tamen inſtitutum non dimiſit. Quin illud etiam addidit (quod Hieronymus etiam Somaſchæ præſtitit, & noſtra adhuc in Religione, certis ad id ædibus aſſignatis, vſu receptum eſt) vt præter pauperes, orbos etiam à nobilioribus oblatos filios apud ſe domi aleret, educaret, & erudiret. In eandem pietatis laudem acerrimè incubuit Sanctus Adelhardus Pipini Magni Nepos, & Caroli Auguſti Conſobrinus, qui nouam in Regno Galliæ vel inuexit, vel tempore deſuetam derelictæ ſobolis curam reuocauit; orbis enim pueris in vnum collectis inſigne domiciliũ attribuit, tantaque pietate operi ſemper præfuit, vt, quos huic officio miniſtros aſſignarat, velut pauperum medicus ac parens, cum ipſe intereſſe, opuſquè ſuis manibus perficere non poſſet, diligentiſſimè inſtrueret, qua ratione cibos pararent, nè

S. Clemens Martyr eiuſdem inſtituti ſectator.

S. Adelhardus eiuſdẽ operis Pater.

tenellæ ætatis ſanitas læderetur. Sed & hoc minimè reticendum, quod maximè ad rem noſtrã facit, Adelhardum virum Religioſum fuiſſe, & Abbatem Corbeienſem, vt hoc inſtitutum à religioſis hominibus non abhorrere appareat. In Cypro etiam S. Sophronius Epiſcopus pupillorum,& orphanorum patronus,& pauperum omnium adiutor mirificus fuit, cuius in pauperes egregia charitas eccleſiaſticis faſtis celebratur ſexto Idus Decembris. Neque verò in omni conſequenti poſteritate viri omnium laudum genere defuere, qui in idem pietatis opus curas omnes direxerint, quibus Hieronymum etiam noſtrum præterito ſæculo diuina bonitas addidit, & ad huiuſmodi loca tota fermè Gallia Ciſalpina conſtruenda excitauit: quo in munere quam diuina clementia magnis rebus gerendis eidem adfuerit, ſatis præcedentibus libris continenti narratione expreſſus illius vitæ curſus declarauit.

S. Sophronius orphanorũ adiutor.

Inſignis Hieronymi corporis, mortificatio; quæ pœnitẽtia & paupertate abſoluitur. *Cap. VIII.*

VEram & germanam in Deum, proximoſque charitatem,& aſſiduum orationis ſtudium inſignis ſemper mortificatio comitatur, indiſſolubilique nexu illis perpetuò vnitur: nec ea ſolum, quæ inſanas corporis appetitiones,& effrænos ſenſuum motus domat: ſed etiam quæ animi

elationes immoderatoſque ſpiritus cohibet, & reprimit: quæ vtraque mortificationis pars quã in Hieronymo fuerit abſoluta, tradendum eſt.

Corporis mortificatio, quæ pœnitentia & paupertate cõtinetur:

Ac vt eam, primo contemplemur, quæ corpus reſpicit, ea ferè Pœnitentia & Paupertate continetur, quarũ virtutum gloria perilluſtris fuit Hieronymus; quippè aſper admodum ſemper in ſe ipſum fuit, ſenſumquè & corporis domitor omninò ſeuerus.

Pœnitẽtia Hieronymi pœnitentia in victu quam aſpera.

Quàm enim aſperam victus rationem vſurparit, ſæpiùs indicatum eſt: initio namque ſuæ conuerſionis cùm cibi minimi eſſet atque vulgaris, tùm verò eos fecit in abſtinentiæ virtute proceſſus, vt vix aliquid viliſſimi edulij cum cęteris domeſticis victitans ad panem adhiberet; eòque poſtremis vitæ annis proceſſit vt pani ſecundario, vel etiam hordeaceo, & frigida vitam duceret: atque adeò tàm aſperæ ciborum abſtinentiæ aſſueuerat; vt nè aſpectum quidem lautiorum ciborum ferret; cuius rei argumento ſunt vberrimæ lachrymæ ſuper menſam apud Scainum fuſæ: quod ego nunquam certè memini, quin memorię ſuccurrat, quod de Palemone Thebaidæ ſolitudinis Monacho produnt, qui cùm Pachomium contubernalem ſuum hortaretur, vt celebri die Reſurrectionis Domini ſolito lautiùs obſonaret, coxit ille olus, oleoque & ſale condiuit; ſed; poſita menſa, Palæmon ſuſpenſus parumper hæſit, ingemuit, hiſque verbis lachrymas emiſit: Dominus meus crucifixus fele & aceto potatus eſt, & ego oleum edam? cumque illum vbertim flentem rogaret Pachomius, vt cibum ſumeret, illamque olei lautitiam nõ tàm

Lib. 3. c. 13

ſibi,

ſibi, quam illuſtri, & omnium maximæ celebritati concederet, non obtinuit; quin Palæmonis lachrymę peruicerunt, vt nè Pachomius quidem præter panem cum ſale & frigida, quidquam guſtaret. Simili abſtinentię ardore Hieronymus: Sanctiſſimi Crucifixi recordatione ſplendidiores auerſabatur menſas, & pari lachrymarum vbertate alios etiam à lautiori eſcarum vſu eo die apud Scainum reuocauit. Et quidem ad hanc virtutem abſtinentiæ domeſticos in primis cæteroſquè, qui illi in diſciplinam ſe traderent, ſuo informabat exemplo, & inſtitutione, parcoquè & parabili cibo eos vti vbiquè volebat. Vt vniuerſa in hoc genere de eius inſtituto illis planè verbis S. Hieronymi concludere poſſe mihi videat, quæ de Monachis eremi ait. De cibis verò & potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida vtantur, coctum aliquid accepiſſe luxuria ſit. Eadem vitæ aſperitas comitabatur quieſcentem; cùm enim aliquando ſubiectas paleas ad cubitum adhiberet, eò poſteà deuenit, vt corpore pauimẽto porrecto nudo ſaxo, vel (ſi paulò cõmodiùs quieſcere neceſſe fuiſſet) alicui aſſeri, neque poſitis indumentis, adcubaret; vixque ſatis naturæ faceret indigentiæ: in ſe ipſum autem immitti ſæuoque flagello, nec citrà ſanguinem deſæuire, terga corpuſque fœdè diſcerpere erat illi perfamiliare. Sed longum eſſet omninò recenſere, quàm adeò afflictum, & flagris contuſum debile corpuſculum, alijs prætereà laboribus ac vitæ aſperitatibus ſeuerè frangeret; cum illud ferendis oneribus ſubij-

Epiſtol. ad Euſtoch. 22.

Eiuſdem rigor cum ſomnum caperet.

Diſciplinæ

Corpus cõtinuis laboribus fractum.

-ceret, longis itineribus, Oppidorũ Vicorumque concurſationibus fatigaret. Quoties hominem ligna, ſaxa, ſabulum conuehentem cõſpexerunt? Quoties in agris, nulla frigoris aut caloris habita ratione ruſticorum vices explentem ſunt intuiti? Quæ omnia ad corpus edomandum rebellantiſque ſenſus vires atterendas ſpectabant: quod mortificationis genus priſcis etiam illis Sanctis Patribus in vſu fuiſſe, vel vnum Macarij Alexandrini Monachi exemplum docet, qui ſaccum ſabulo plenum ſæpè geſtabat humeris, nihil indè præter extremam laſſitudinem captans: rogatuſque quid ſuperuacua illa ſibi vellet opera, egregiè reſpondit: niſi corpus hoc grauiter affecero, periclitetur anima, neceſſe eſt: hunc planè Macarium mihi videtur referre Hieronymus, adeò propenſus aſſiduis laborum defatigationibus, ad corporis vires perdomandas. In cuius certè labores mihi intuenti ſæpe ſuccurrit admirari, qui artus, quod robur, quæ corporis firma conſtitutio, & membrorum apta coagmentatio, tantam ſubire laborum molem potuerit: qui certè humanam fidem excedere videri poſſent, niſi pios huiuſmodi conatus cœlo curæ eſſe ſciremus. Vnanimis etiam ſoror, & indiuiſibilis comes eius mortificationis eſt paupertas; quæ ſola ſuo honeſtat comitatu plurimis carentem commodis vel ad ipſam vitam tuendam neceſſarijs. Quo in genere quantùm Hieronymus, ſiuè ad peculiarem nec vnquàm interſiſtentem huius virtutis exercitationem, ſiuè ad abſolutam corporis caſtigationem excelluerit;

Paupertas qua corporis mortificatio abſoluitur.

adeò

adeò totus illius vitæ curſus legentium oculis obiectus oſtendit, nihil vt iam ſuper addi poſſe videatur. Quare compendio ſunt hic aliqua attingenda; tum quæ ad corporis mortificationem, tùm quæ ad abſolutum huius virtutis exercitium faciunt. Ac vt de primo dicam. Extrema ſemper earum rerum inopia, quæ ſunt alendo corpori neceſſariæ, ad eius mortificationem, conflictabatur: cumque ſedulo cùm alijs ageret, vt extremæ pauperum miſeriæ vellent obuiam ire, ex publicaque miſericordia nõ exigua Chriſti pauperibus annonæ ſubſidia exprimeret; ipſe tamen commune cum illis paupertatis incommodum præcipuo damno, ex arctioribus ſcilicet mortificationis legibus, ſubire volebat; quippè ſtipem in alios largè diſpertiens, ſibi tamen, vix quantùm quotidiana tolerandæ vitæ neceſſitas poſtularet, reſeruabat; quoque magis apud illum valebat rarus ille ſenſus alienæ miſeriæ, & diræ famis horror; eò minùs ſibi vitæ ſubſidia vſurpabat. Itinera inſuper, quæcunque incidiſſent, quouis anni tempore, pedes, & ſolo diuinæ prouidentiæ viatico inſtructus obibat: quocumque perueniſſet, ad Xenodochia vel Noſocomia pauperum diuertebat, incommoda ſcilicet, & viliſſima huiuſmodi diuerſoria, quibuſcunque nobilium habitationibus, paupertatis & mortificationis ſimul amator anteferens. Amictu adeò paupere & vili vtebatur, vt interdùm, ſæua hyeme procedente, frigore obdurari eius membra viderentur. Atque, vt vno verbo concludam, in hunc planè finem tùm domi,

rum extrà in ſuppellectili & victu, cæteriſque rebus paupertatem potiſſimum eminere volebat, quò nullibi mortificando corpori deeſſet occaſio. Eoque ſtudio conſequebatur, vt non modò mortificationi inſeruiret hæc virtus; ſed ad abſolutam etiam Euangelicæ paupertatis ſpeciem ſe ipſum alioſque formaret: quos non in poſtremò aliquo gradu conſiſtere, ſed ad altiores ſecū euehere contendebat. Libet hic, quàm per omnes paupertatis gradus ſit egregiè vagatus, curſim exponere. Primum enim abalienata à diuitijs voluntate, omnique praua animi affectione deterſa, interno illo diuitiarum contemptu inter eos cooptari meritò debet, qui primo in agmine pauperes ſpiritu à Domino vocantur, & quibus regni Cœlorum poſſeſſio addicitur. Verùm primo in hoc ordine non conſtitit ille, ſed ad proximum etiam paupertatis gradum euaſit; vt ſcilicet tacito illo, & in ſinu latente bonorum omnium deſpectu aliquandò euulgato, & in lucem educto, rebus ſuis ſe ſponte abdicaret, omnique paterno cenſu exutus, Chriſti pauperrimus fieret. Illud etiam (quod permagni in paupertatis ſtudio æſtimatur) eſt tertio loco aſſecutus, vt voluntariæ huic rerum abdicationi, perpetuitatem adderet; nàm illam ſemel arctè complexus, in omni poſteà vitæ parte diligentiſſimè cuſtodiuit, & quibuſcumque officijs ſanctiſſimè retinuit, ſummis etiā opibus libens ſemper eam prætulit. Quippè in ea rerum inopia tàm diues, nihil vt appeteret; in magnis verò diuitijs tàm largus, omnia vt Chriſti pauperibus effusè diuideret.

deret. Sed vno fortè gradu ſummo illo Euangelicæ paupertatis faſtigio minor Hierorymus videri poteſt; quòd, an voti religione ad hoc vitæ genus aliquandò ſe obſtrinxerit incertum: Cæterùm in tam ampla bonorum abdicatione, qualem de Hieronymo retulimus, maius quoddam ineſt voluntariæ paupertatis momentũ, & excelſi animi ſuprà humana omnia erecti argumentum, quàm leuiter intuenti appareat. Non enim fortè admodum difficile priuatæ renuntiare fortunæ, nec altioris ordinis iniecta aliqua ſpe, velle prætereà maioris voti aleam experiri: ſed hominem in ampliſſima Republica natum, nequicquam illi maiorum dignitatum, & ſupremi etiã in ſua Ciuitate Principatus aura adblandiente, eo diuitiarum honorumque culmine, ſpontè decedere, quamcunque ſupremi faſtigij ſpem abijcere, & ad tam vilia abiectaque pauperum ſeruitia ſe ſe deijcere; admirandum profectò, & ſuprà cõmunia mortalium vota obſtupeſcendum facinus cenſetur. Quod facilè magnum illum Ouinium Gallicanum, bis Conſulem, pluries barbarorum victorem, & Conſtantini Magni generum deſignatum animo ſubijciat. Hic toties Romani exercitus Imperator, poſt Thraces, Dachos, & Scythas bello domitos, Conſtantiam tamen Conſtantini Magni Cęſaris filiam ſibi ſponſalium pollicitationibus deſtinatam, cum ingenti opum vi ſpontè dimiſit; & ad Oſtia Tyberina ſecedens Sancto viro Hilarino ſe ſe aggregauit, & pauperum hoſpitalitati, infirmorumque ſeruitio ſe totum addixit, multò

ſibi

ſibi glorioſiùs fore ratus, cœleſti militiæ ſubeſſe, quàm Romanæ præeſſe, & ſalubrius Chriſti pauperibus ſe immiſcere, quàm primo poſt Cæſarem loco in Aula conſiſtere: quare tam ardenter in priuatis ædibus ſerui functus eſt officio, quàm priùs in caſtris imperatoris ac ducis; nec magis olim militaris gloriæ auidus fuit, quàm poſteà abiectiſſimę paupertatis ſtudioſus: cui nō admodùm abſimilis Hieronymus noſter videri poteſt in tàm egregio rerum humanarum contemptu, & ſui ipſius deſpectu. Sed & quemadmodum ſuos habuit admiratores voluntaria Gallicani paupertas, & in Chriſti pauperes pietas, cū, vulgata latiùs per orbem tantæ rei fama, multos vndique illuc acciret, qui ad virum ex Patritio & Conſule lauantem pauperum pedes, ponentem menſam, affundentem manibus aquā, languentibus ſolicitè miniſtrantem; & cætera ſanctæ ſeruitutis officia exhibentem, contuendum properarent: ità neque iiſdem ſuo caruit tempore Hieronymus, quos latè manans in hominum ora eius virtutis rumor, ad ipſum Somaſchenſis ſolitudinis receſſum inuitabat, quò tantæ paupertatis & pietatis ſpectatores forent. In ea verò abiectiſſima rerum conditione (vt hoc etiam poſtremo loco addam) non minori profectò laude digna ſunt, quæ in pauperum obſequium præſtitit; quàm quæ in ſumma opum affluentia in luxus & voluptatis gratiam à vanis diuitiarū amatoribus profecta videmus: Villas illi, Palatia, Thermas, Theatra, aliaque ædificia inſanis innixa ſubſtructionibus, & immani-

bus

bus columnis ſuffulta, tàm ſtulta, quàm larga diuitiarum profuſione excitarunt: ſed Hieronymus non ſæcularis auræ, ſed paupertatis ſtudio incenſus, pauperumque addictus ſeruitio, humiles caſas erigere, hoſpitia miſeris parare, multa paſſim gymnaſia ad exercendam pietatem charitatemque aperire, in quibus ille de his virtutibus prælectiones quotidiè habebat admodum vtiles & frugiferas, non nitido dicendi genere & conquiſita verborum pompa explicatas, ſed aſſiduis aſperæ pœnitentiæ & paupertatis laboribus atque incommodis expreſſas, quę non vulgarem ſui corporis mortificationem, illuſtri cùm pietatis ſignificatione, mortalibus obteſtarentur.

Eiuſdem interior mortificatio, quæ humili ſui abnegatione, & obedientia continetur.

Cap. IX.

SED ad alteram mortificationis partem deuenio; quæ animi cupiditates frangere, & interni ſpiritus elationem humili ſui contemptu & obedientia deprimere ſolet. Arduo ſanè & difficili certamine, vt non paſſim huius victoriæ exempla numerare queas; quippè Chium Ariſtonem illũ plures ſecuti, ad propriæ laudis gloriæque ſtudia potiùs, quàm veræ virtutis ſe ſe retulere: non minora tamen in Hieronymo ſuppetunt huius virtutis, quàm cæterarum argumenta; cui vnum illud familiare fuit, infrà omnes

nes, ſe ſe demittere, præ omnibus ſe contemnere: maximè ſollicitus, nè magnarum virtutum mercibus referta nauis ad cæcos elationis ſcopulos illiſa, miſerè aliquandò ſuperbiæ fluctibus abſorberetur. Moleſtior fortè videbitur narratio, ſi ſingulos humilitatis, propriæque abnegationis gradus perſequar; idcircò pauca tantùm hoc de genere attingam, ex quibus de reliquis in procliui erit iudicium. Ipſe hominis habitus cum primū in oculos incurreret, erat nō obſcuræ humilitatis indicium: eandemque virtutem tùm domeſtica, tùm externa eius exercitia prodebant. Domi ſiquidem ad abiectiſſima quæque & laborioſa miniſteria, ſtudioſa & prompta ad omne officium celeritate, vel non rogatus, ſe ſe porrigebat: hoc erat illi ſolemne, coquo operam dare, ſordida culinæ ſeruitia obire, aquam & ligna conuehere, lances patinaſque perpurgare, reductis ad cubitum manicis, inquinatos lebetes & ollas feruenti aqua ſua manu diluere, pauimentorum quiſquilias verrere, in cuiuſque vel infimi obſequium ſe totum occupare; vt, cæteris officio Prelatus, mutata cum illis officij vice, eorum expleret miniſteria: cæterorum ſeruum & adminiſtratorem, ſeu veriùs mediaſtinum, dixiſſes. In cōmuni verò & quotidiano congreſſu omnes comiter appellare, & infimum quemque blandè affari conſueuerat; nec vlla re magis tam multos ille ad ſe alliciebat, quàm miti illo ſua uique alloquio. Pauperes autem & egenos peculiari proſequebatur honore, omnia eorum cauſa præſtare cupiens; quòd in illis ſingularem quan-

quandam Chriſti Domini ſpeciem agnoſceret, qui cùm eſſet diues, propter nos egenus factus eſt. Si quid interdum ab eo erratum eſſet (quod in hac contagione in procliui eſt) non ille pertinaciter errorem defendere, non ſtudiosè occultare, ſed grauiſſimum fateri, emendationem polliceri: ſæpè cum in cœnaculo, cæteris aſſidentibus, ſuis erratis veniam depoſceret, id tanto animi ſenſu & oſtenſione doloris præſtabat, ac ſi verè grauiſſima fuiſſent; quæ tamen vel nulla, vel certè ex eorum genere erant, aduerſus quæ nunquam ſatis cauta eſt humana fragilitas. Sed vmbratilis iſta exercitatio virtutis minus fortè ſplendoris habet ac probationis; clarior illa & illuſtrior, quæ integris ſpectabatur ciuitatibus: cum onuſtus manticis, ad comunem miſericordiam prodiret in publicum: quo loco nè aliqua fortè fictæ humilitatis ſuſpicio eſſe poſſet, addebantur inſanæ plebis probra, ſcommata, & contumeliæ, è quibus moleſtiæ nihil, voluptatis verò plurimum hauriebat Hieronymus, magno certè edomiti interioris ſenſus argumento. Egregium fuit olim Sancti Franciſci aduerſus gliſcentem ſanctitatis ſuæ famam commentum; illud (quandò latiùs quotidiè in vulgus manare, & celebrior in ora deueniret) nè qua inanis gloriæ voluptas ſubiret animum, cum negotium dedit dicaciſſimo cuidam, vt vitam & mores ſuos omni verborum petulantia inceſſeret: vrgere ille immaniter volentem non deſtitit: quin etiam, conuicia aliquantò ſeueriùs acerbiuſque quàm deceret, quæſita congeſtaque in eum ſcimus: ſed

&

& hoc vnum mirificè aduerſùs animi elationem medicamentum ſemper adamauit Hieronymus, ſanctæ humilitatis & mortificationis ſectator; cui nullum dulcius acroama, quàm cõuiciorum & iniuriarũ nobile præconium. Laceſſenti verò, & iniuriam inferenti quàm blandum ſe præberet, ſatis explicatum, cum barbæ euulſionem minanti, tàm inuſitato modeſtiæ documento, mitiſſimum ſe obtulit. Hoc etiam inter inſigniores humilitatis & abiectionis notas referendum; infima loca ambire, oblatos honorès reijcere; ſuprema munera detrectare: regebat ille initio auctoritate potiùs, quàm imperio reliquorum cœtum, cupiebatque eo ſe onere leuare; cumque abnueret cæteri, primum tamen ille gradum, quamdiu potuit, recuſauit; tamdiu verò reſtitit, donec omnium efflagitatione victus animum inflexit, vt deſineret rogari tandem & negare; illud tamen conſtantiſſimè ſemper retinuit, vt, quandò primo loco abire non poſſet, cum ſaltem omnium nomina eſſent conſcribenda, tertio ſe loco ſemper ſcriberet, duoſquè ad minus ſibi præferret: idque vetuſtiſſima auctographa ſua manu exarata, adhuc oſtendunt, in quibus Alexandrum Mediolanenſem, & Auguſtinum Bergomenſem illi prælatos legimus. Huc etiã mirificè facit, quod alibi à nobis eſt quæſitum, cur ſcilicet villarum & ſolitudinis receſſum magnis prætulerit Ciuitatibus; vt enim illam in præſenti cauſam omittam quæ illi, cum alijs ſanctis viris communis eſſe potuit, qui vrbes illecebrarum plenas, ceù ſcelerum irritamenta cum

eremo libentiſſimè cõmutarunt; quo in genere illuſtris admodùm fertur S. Benedictus, qui, Roma cum ſtudijs relicta, in ſolitudine maluit eſſe cęleſtium rerum contemplator, quàm in ea Vrbe ſæcularium ſtudiorum cultor: huius tamen Hieronymi conſilij primas ſibi partes vſurpare videntur tùm proximorum charitas, tùm ſui ipſius contemptus. Videbat ille rudes & agreſtes homines egere admodũ Chriſtianæ Doctrinæ magiſtris, quorum in ciuitatibus copia nõ deeſſet; proindè libentiſſimè ad eos ſe cõferebat, exemplo fortè Pachomij Monachi, qui animaduertens proximi vici colonos rerum cœleſtium ignaros, à cultu abeſſe diuino, & tantummodò in paſcendis pecoribus ſtudiũ protrahere, vehemẽter indoluit, nihilque moratus, ad eos ſe cõtulit, & inter illos tuguriolũ cõſtituit, neque priùs diſceſſit, quã illos docuiſſet Deum timere Chriſto credere, piè atque innocenter viuere. Sed hoc fortè meliùs in ſingularẽ hominis humilitatem, ſuique contemptũ reijciendũ; qui ſe mortalium omnium viliſſimũ caput, & frequenti illa hominum luce omninò indignũ arbitratus, latebras, ſolitudines, cęcaque montiũ latibula circumſpectabat. Sed quẽ ab hominũ cœtu arcebat humilitas reuocabat poſteà charitas, cogebatque ſpiritualis inſtitutionis gratia, hominum frequentiam ſubindè repetere; veluti qui maris periculo emerſus, iamquè in ipſo portu receptus, ſi quos naufragio conflictari videt, rurſum committit ſe fluctibus, vt in alto laborantibus opem ferat: ità ferè Hieronymus ſua nimirùm quiete aliorũ

ſalu-

ſalutem potiorem habens. Supereſt iàm poſtremo loco eius obedientia explicanda; quam ab animi mortificatione nō ſeiungendā docuimus. Cui virtuti (quoad licuit) ſemper Hieronymus, cum abſoluta ſui abdicatione iudicij; ac voluntate promptiſſima paratū, & alacrem ſe obtulit. Sed cū cęteris moderator præeſſet, minùs multa huius generis exempla edere potuit. Initio ſuæ conuerſionis quā ardenti obſequendi ſtudio rerū ſpiritualium moderatori ſe totū permiſerit, ac penitus ſubiecerit, ſuo retulimus loco. Cūque poſteà in diſciplinam etiā Caraffæ ſe tradidiſſet, ità ab eius nutu pendebat, vt, eo inconſulto, nè leuiſſima quidē attentaret: Ad tantæ virtutis ſpecimen indicandū, hoc vnū ſubijciam ex quo de cæteris prudēs Lector coniecturam faciat. Cùm Salodij Stephanus Bertazzolus, Hieronymo audiente, aliquot capita ex S. Auguſtini meditationibus perlegiſſet, magno pietatis ardore Hieronymum ea lectio compleuerat, vt libellum apprimè vtilem, & fructuoſum vehemēter laudaret commendaretque; ea res Stephanū impulit, vt librū Hieronymo muneris loco offerret; ſed gratum dantis animū multa humanitate collaudans Hieronymus, gratiæ omninò remittebat: verùm cunctantem ad accipiendū, cum alter precibus perpelleret ardentius, annuit tandem Hieronymus, ſeque oblatū munus hac conditione admiſſurum ſpopondit, ſi, datis ea de re ad Caraffam litteris, & ipſe conſenſiſſet; nè videlicet quicquam in ſanctę obedientiæ iura ea de cauſa peccaſſe videretur. Poſt verò ſuum à Caraffa diſceſſum,

ſceſſum, cùm varia obiret loca, nouaſque pauperibus ſedes pararet; diœceſanis Epiſcopis eorũque Vicarijs ità ſe, ſuaque omnia ſubdebat, vt ſingula pro eorum moderaretur arbitrio. Si Ciuitatem relinquere, Villaſque & agreſtes homines Chriſtianæ doctrinæ præceptis imbuere in animo eſſet; id non niſi Epiſcopo benedictione annuente, agrediebatur. Nunquàm ille vel Ciuitates appetebat, vel ab eis Somaſcham redibet, quin ſaltem Vicarij benedictione, ac venia muniri vellet. Quin etiam cum Bergomo Mediolanum, ad Orborum contubernium curandũ, ſe contulit, id non niſi permittente Epiſcopo, ab eo factum aſſerit Caraffa. Quò manifeſtè liqueat illum adeò ſanctę obediẽtię ſtudio incenſum fuiſſe, vt quandò illius exercendæ argumenta, tanquàm aliorum moderatori inter ſuos, deeſſent, ea apud externos ſtudioſiſſimè conquireret.

Eius corporis forma, & figura.
Cap. X.

SAtis hucuſque quantùm vires tulère, internam animi effigiem Hieronymi proferre, hoc eſt perfectæ virtutis ſimulacrum, & excellens chriſtianæ diſciplinæ exemplum exprimere ſum conatus: eaque parte quatuor libris adumbrata, ipſam etiam corporis formam, oris lineamenta, faciemque tradere, hac ſuprema operis clauſula, libet. Statura fuiſſe aliquantò ſupra communem & tota corporis mole egregiè formatum, capillo ſupercilioque nigrũ, ſed ità, vt atro denſoq; pilo-

rum excurſu in vnũ ferè ſupra naſum cõuenirent ſupercilia; grandioribus viuacibuſquè oculis,& pleno tandem maieſtatis ore omninò venerabilem tradiderunt, qui proximi Hieronymo, id vel à viuentis imaginis ſpectatoribus hauſere, vel contemplari recentes illius æui figuras potuere, quàm minimè aberrantes à vero: ſed difficile admodum antè tantũ temporis abſumpta lineamenta, penna tanquam pennicillo reponere. Multum tamen fuiſſe dignitatis in illius ore, ac vultu, vt vehementer aſſentiar, facit peruetuſta adhuc Venetijs apud Æmilianos gentiles ſuos hominis imago (quã è preſentis vultu fortè pictor effinxit) quę barba,& mento confirmata iàm ætate virũ ea,quam referunt, aſpectus dignitate inſignem oſtendit. Conſequentes poſteà anni canitiem, & pœnitentiæ rigor maciem palloréque addidere, ſed maieſtate vultus,& frõtis imperio nõ imminuto. Cernitur adhuc Brixiæ in ſuprema ædium cõtignatione rudi & ineleganti opere expreſſa hominis iàm ſenis figura,ac penè æui tabe abſumpta;quæ tamen ex tàm diſſita memoria plenũ grauitatis propagauit in hãc diem hominis aſpectũ. Sed quæ fuerit Hieronymo facies,& quàm minimè diſſimilis à pictoribus expreſſa, non multùm laboro. Illud vnum eſt, quod in operis meta conſtitutum me maximè ſolicitat & vrget, vt internam illius animi effigiem tàm claris virtutum luminibus radiantem, & fuſiùs hiſce libris à me in hunc finem explicatam,quotquot ab Hieronymo ſumus,vita & moribus tandem aliquandò ad viuum referamus.

FINIS.

Digitized by Google

PROTESTATIO AVCTORIS.

CVM Sanctiſſ. D. N. VRBANVS PP. VIII. die 13. Martii anno 1625. in S. Congregationis S.R. & Vniuerſalis Inquiſitionis Decretũ ediderit, idemque confirmauerit die 5. Iulii anno 1634. quo inhibuit imprimi libros hominum, qui Sanctitate, ſeù Martyrii fama celebres è vita migrauerunt, geſta, miracula, vel reuelationes, ſeù quacunque beneficia, tanquam eorum interceſſionibus à Deo accepta continentes ſine recognitione, atque approbatione Ordinarii, & quæ hactenus ſine ea impræſſa ſunt, nullo modo vult cenſeri approbata. Idem autem Sanctiſſimus die 5. Iunii 1631. ita explicuerit, vt nimirùm non admittantur Elogia Sancti, vel Beati abſolutè, & quæ cadunt ſuper perſonam, benè tamen ea, quæ cadunt ſupra mores, & opinionem, cum proteſtatione in principio, quod iis nulla adſit auctoritas ab Eccleſia Romana, ſed fides tantùm ſit penès Auctorem. Huic Decreto; *eiuſque confirmationi, & declarationi obſeruantia, & reuerentia, qua pars eſt, inſiſtendo profiteor me haud alio ſenſu quicquid in hoc libro refero, accipere, aut accipi ab vllo velle quàm quo ea ſolent, quæ humana dumtaxat auctoritate, non autem diuina Catholicæ Romanæ Eccleſiæ, aut ſanctæ Sedis Apoſtolicæ nituntur, iis tantummodo exceptis, quos eadem ſancta Sedes Sanctorum, Beatorum, aut Martyrum* Catalogo *adſcripſit.*

SERIES

CAPITVM OPERIS.

Libri Primi.

PATRIA, natales, ortus.cap.1.pag. 1
Ingenium, puerilis educatio, litterarum ſtudia. cap.2. 7
Quando primum ad arma tranſierit. cap.3. 9
Deprauati adoleſcentiæ mores. cap.4. 13
Iterum difficillimè Reipub. tempore ad arma reuocatur. cap.5. 16
Caſtrum Nouum acri oppugnatione Cæſariani inuadunt. cap.6. 20
Caſtro Nouo direpto, Hieronymus carceri addicitur.c.7. 24
E carcere inſigni Beatiſſimæ Virginis miraculò liberatur.c.8. 27
Nouo miraculo Taruiſium deducitur.c.9. 31
Bellicis rebus compoſitis Caſtro Nouo Aemilianus præficitur.c.10. 34
Defuncto fratre, Magiſtratu ſe abdicat, reique familiaris adminiſtrationem ſuſcipit.c.11. 37
Inſignis in Hieronymo morum mutatio.c.12. 41
Rerum ſpiritualium Moderatori ſe totum permittit. cap.13. 45
Varia virtutum exercitia.c.14. 49
Ad quem perfectionis gradum, & qua ratione breui peruenerit, c.15. 53

Mi-

Digitized by Google

Miſeris in magna annona caritate plura collata ſubſidia c.16. 60
Ioāne Petro Caraſſa familiariter vtitur.c.17. 65
E graui morbo deſperata ſalute conualeſcit.c.18 pag. 72

LIBRI SECVNDI.

Hieronymi deliberatio de noua vitæ ratione inſtituenda.c.1. 77
Eius vocatio ad pauperum derelictorum curam cap. 2. 84
Collectis orphanis certa domus aſſignata, & præſcripta viuendi ratio.c.3. 87
Ad Orphanos è vicinis etiam inſulis colligendos proficiſcitur. c. 4. 93
Valetudinarij Inſanabilium cura illi demandatur. cap.5. 97
Ad continentis ciuitates eadem charitate inuandas ſe confert.c.6. 102
Brixiæ orphanorum domus conſtituitur.c.7. 104
In Agro Bergomenſi fruges metit duo pia loca in Ciuitate excitat.c.8. 107
Inſtructo domicilio, impudicarum mulierum ſaluti conſuluit.cap.9. 110
Rudes homines in Agro Bergomenſi Chriſtianæ Fidei myſterijs imbuit.c. 10. 115
Noua ſociorum ad Hieronymum facta acceſſio cap.11. 119
Profectio Hieronymi Nouocomum, Ciuitati, & pauperibus admodum frugifera. c. 12. 120
Primi Comitis Hieronymi ſocij res geſtæ, & obitus.cap.13: 123

Leonis Carpani vnius è primis Hieronymi ſocijs vita, & obitus.c.14. 129

LIBRI TERTII.

De Principe Congregationis loco Meronij in communi Conuentu deliberatum. c.1. 135
Pagi Somaſchenſis deſcriptio , aeris temperies . cap.2. 139
Qualis Somaſchæ domeſticorum diſciplina, & in externos caritatis officia.c.3. 144
Hieronymi Mediolanum profectio, in Deum fiducia, & Franciſci Sfortiæ in Hieronymum liberalitas maximè inſignis.c.4. 148
Pij loci exordia, & varia de Hieronymo Mediolanenſium iudicia.c.5. 153
Mediolanenſibus morbo laborantibus ſuccurrit, inſigni Ducis teſtimonio eius charitas cõmendatur . cap.6. 157
Eius Ticini geſta.c.7. 162
De Angelo Marco Gambarana c.8. 166
De Vincentio Gambarana.c 9 174
Lectis nouis Comitibus, Somaſchã redit c.10. 178
Nouo domicilio in Arce Somaſchenſi conſtituto , ardentiùs pietatis ſtudia colit . c.11. 182
Venetias reuertitur c.12. 188
Venetijs rediens , mira abſtinentiæ documenta edit in itinere.c 13. 191
Acta eius Salodij, & Brixiæ c 14. 194
Remotioris ſolitudinis deſiderio incenſus nouam ſedem in Arce ſibi conſtituit.c.15. 201
Eius infirmitas, & obitus.c.16 207

LI-

PLurium teſtimonio Hieronymi probitas commendatur. cap. 1. 211
Admiranda quædam de Hieronymo. c. 2. 221
Alia eiuſdem generis. c. 3. 227
Alia beneficia Hieronymi precibus diuinitùs cõceſſa. cap. 4. 232
Hieronymi in Deum charitas. c. 5. 239
Eiuſdem charitas in proximos. c. 6. 245
Derelictæ ſobolis educatio quàm pium, & Reipublicæ vtile inſtitutum. c. 7. 253
Inſignis Hieronymi corporis mortificatio, quæ pœnitentia, & paupertate abſoluitur. c. 8. 259
Eiuſdem interior mortificatio, qua humili ſui abnegatione, & obedientia continetur. cap. 9. pag. 267
Eius corporis forma, & figura. c. 10. 273

SYLLABVS

RERVM NOTABILIVM.

A

Abdicatio publicarum munerum quã difficilis viſa Hieronymo. pag. 77.78
Abdicat Hieronymus res omnes terrenas. 82.83
Abnegationis ſuiipſius initia vnde in Hieronymo. 49
Abnegationis propriæ gradus. 261
Abſtinentia Hier. 108.117.121.185.193.213.246
Ad abſtinentiam inducuntur alij eius exemplo. 194.261. & doctrina. ibid.
Acelum direptum à Germanis. 19
Addua flumen 139.140. deſcribitur. 141
S. Adelbardus vir religioſus orphanis educandis piam curam impendit. 258
Aelius pertinax mercaturam per ſuos exercuit. 40. Aer purior qui. 142
Aemilianorum familia vide familia, templum, Ioannes Petrus.
S. Aemilianus martyr. 210
Aetas adoleſcentia laboris impatiens, & appetẽs libertatis. 8
Aetas longa vnde. 142
Aetatis florem quam malè conſumpſerit Hieronymus. 14.15
Affabilitas Hieronymi. 268
Afflatus diuinos, excitantiſque gratia impulſus quid maximè retardet. 116

Ager

Ager Somaſchenſis immunis à grandine precibus Hieronymi. 226.227
Agunt Patres de religione per ſummum Pontificem inſtituenda. 169
Alexander Beſuzius addit ſe Hieronymo ſocium. 119
Eius vita virtutum laude commendata. ibid.
Alexandri Monachi labores. 262
Aloyſius Boldonius agit cum Pontifice de noſtra Religione approbanda. 170
Ambitionem fugit Hier. 50
Amicitias quàm ſtudioſè ſereret, & conciliatas excoleret Hier. 14
Amor Hieronymi in Deum. 44.78.81.150
Amoris Dei effectus. 245
Amor Hier. in proximos. 53.78.& à nu. 245
Amoris in proximos effectus. 246
Andreas Borellus Hieronymum iuuit. 144
Andreæ Rimundij è Caſtro Nouo fuga. 19
Andreas Stella commendatur. 235.238
Eius in Dalmatiam profectio. 235
Eiuſdem ægritudo periculoſa. ibidem.
Voto Hieronymo nuncupato valetudinem recuperat. 236. *eius obitus.* 238
Angelus Aemilianus Hieronymi pater. 6
Eius obitus immaturus. 12
Angelus Marcus Gābarana Hier. ſocius. 166.167
Ei præcipuè carus, atque ab epiſtolis. ibid.
Romam petit ad Pontificium diploma impetrandum. 168
Curauit Congregationem noſtram in Religioſorum ordinum numerum referendā. 168.169
Crea-

Creatur primus Præpoſitus Generalis. 171
Geſta, & virtutes eius. 171
Eiuſdem pius obitus. *ibid.*
Animarum ſaluti inſtat Hier. 99. 100. 109. 147. 148. 158. 217 249.
Animi magnitudo in Hier. 12. 20. 21 22. 23
Animus Hieronymi adhuc iuuenis quàm ferox, durus, & obfirmatus. 14 15
Annona mira caritas in Gallia Ciſalpina. 60
Annus Natiuitatis Hier. 6
Aqua Hieronymi precibus impetrata. 187
Aragonij Reges pelluntur Regno Neapolitano. 10
Arcis Somaſchenſis ſitus, ac deſcriptio. 183. 184
Ardor charitatis Hier. 180. 205. *vnde* 253
Ardor ſociorum eius. 180. 181
S. Auguſtini ſententia de frequentia Euchariſtiæ. 47
Auguſtinus Barilus ſocius Hieron. eiuſque vita laudatiſſima. 119
Auxilium diuinũ præſens Hieronymo. 42. 81. 223
Ab eo imploratur. 82

B

Bartholomæus Scaimus. 192
Bartholomæi Spataforæ de Hieronymo teſtimonium. 215
Bartholomæi Peregrini teſtimoniũ de eodem. 216
Bellum Venetis ingruit. 16
Quando eis illatum & quale. 17
Benacenſis lacus, & oræ deſcriptio. 195 197. 198
Bene agere præſtantius, quàm ſubtiliter diſſerere. 125

Bene-

Benedictione Epiſcopi munitus procedit Hieronymus ad ignaros erudiendos. 115.273
S. Benedictus Abbas ſolitudinis cultor. 271
Beneficium in ſe à B. Virgine collatum prædicat vbique Hieronymus. 33
Beneficia accepta meritis Hieronymi. 232
Beneuolentia inter noſtram, & Patrum Theatinorum Religionem. 70
Benignitas Venetorum in orphanos. 92.97
Brixienſium in eoſdem. 105
Item Comenſium. 122
Bergomum Hieronymum vocant eius Vrbis calamitates. 107
Bergomenſium liberalitas in conuerſas mulieres. 114
S. Bernardini pia opera in ægrotos. 247
Bernardus Odeſcalcus ciuis Comenſis, & eius liberalitas. 122
Blaſphemiam tollit Hieronymus. 226.227 242
Bonitas diuina quos beneficijs ad virtutem allicere nequit, eos pœnis à malis reuocat. 27
Bonitas diuina in Hieronymo. 26.149.165
Et in ſuos. 222
Bonorum conſuetudo vtilis. 45
Eorum familiaritatem conquirit Hieronymus eoſque diligit & obſeruat. ibid.
Borbonius Vrbem diripit. 66

C

Cæſar Gambarana Epiſcopus Derthonenſis vota Patrum excipit. 170

B. Caie-

B. Caietani Thienenſis opera & ſanctitas. 97
Caloltij conſiſtere cupit Hieronymus. 137
Canonicus Lateranenſis Hieronymi confeſſor, & magiſter. 46
Cantilenis turpibus ſublatis pias inducit Hieronymus. 109
Carolus Octauus Galliarum Rex Regno Neapolitano potitur. 10
S. Carolus viſitator Apoſtolicus orphanis profuit. 234
Caſſiani locus de vitijs expugnandis. 58
Caſtitas nutat inter milites. 12
Caſtro Nouo præficitur Hieronymus. 9.19
Caſtrum Nouum oppugnatur. 20
A Germanis diripitur. ibid.
Receptum familiæ Aemilianæ attribuitur. 35
Caſtro Nouo iterum præfectus Hieronymus. ibi.
Cato cenſorius mercator. 40
Charitas Hieronymi in Deum. 44. à nu. 239
Charitas Hieronymi in proximos. 61.62.105. 158.162.218. à 245.254.271.
Ad charitatem alios incendit. 212.217
Cibus Hieronymi. 105.117.121.160
Claues è cœlo delatas accipit Hieronymus à B. Virgine. 31.32
S. Clemens Epiſcopus, & Martyr orphanorum curam ſuſcepit. 258
Cœleſtia quando expetantur. 241
Cogitationes Hieronymi. 43.51.83.85.86.88.
Cognitionis ſuiipſius cupidus Hieronymus. 42
Cohortationes Hieronymi. 102.113.123.131. 158.190.205.249.

Cohor-

Cohortatio Hier. morituri ad ſocios. 209.212
Collocutiones inanes vetat Hier. 183
Colligit orphanos Hier. 87.105.154.164.217
Concordia nobis à Chriſto commendata. 54
Concordia ſociorum Hieronymi. 181
Commoditates oblatas reſpuit Hier. 151
Compedes Hieronymo iniecti quales. 33
Conciones audit Hier. attentiſſimè. 42
Confeſſionem frequentat Hier. 46
Conſcientiæ ſtimulis agitatus Hier. 43.47
Eius ſecuritas, & tranquillitas. 48
Conſtantia Hieronymi. 20.23.158.269
Conſuetudo peccandi quàm periculoſa. 27
Conſuetudo cum bonis quàm vtilis, & cum improbis quam damnoſa. 45
Conſuetudinis bonæ effectus. 235
Conſulitur Hier. de rebus animæ. 100
Conſuluntur Hier. ſocii de rebus animæ. 182.183
Conualeſcit ex morbo Hier. 74
Contemptus Dei, & hominum ex diuitijs, & honoribus. 256
Contemptus ſuiipſius in Hier. 49.50.56.83
256.271.
Contemptus ſui tulit æquo animo Hieron. 157
Contemptus rerum humanarum quàm difficilis. 79
Contumeliæ, & idgenus alia quam grata Hieronymo. 269
Eas paratus beneficijs compenſare, ne dum remittere. 54
Id quod reipſa præſtitit. 59.156
Magno contemplationis deſiderio tenetur Hieron.

Digitized by Google

ron. 199.200 *ea fruitur.* 204
Conuerſio perfecta quibus rebus contineatur. 42
Conuerſioni Hieron *initia.* 9.26.27
Conuentus primus à Hier. *& ſocijs habitus.* 136
ſecundus 179. *tertius.* 200
Conuiuia cur non aſpernetur interdum Hieronymus. 194.195
Correctionis morum dilatio ſtulta. 131
Crumenam auro plenam oblatam repudiat Hieronymum, 152
Cruciatus Hieron. *in carcere.* 26
Cura Hier. *erga orphanos.* 88.95.98.153.218
Erga agrotos. 64.118.146.158.218.248
Erga mulieres conuerſas. 114.216

D

Eliberatio animi anceps in Hier. 83
Deſides vituperantur. 88
Deſcriptio vrbis Venetiarum. 2.3
Deſcriptio Pagi Somaſchenſis. 142
Eius Arcis. 183.184
Deſcriptio vallis Sancti Martini. 139.140
Deſcriptio Abduæ fluminis. 14.141
Aeſtuariorum circa Venetias. 93.94
Canicula. 108
Habitus Venetæ nobilitatis. 83
Deum iratum curat placare Hieron. 159
Illi Hieron. *ſe dicat.* 75.82
Dexteritas Hier. *in fœminis inhoneſtis à turpitudine abducendis.* 112
Dicta Hieron. *qualia.* 42

Dicte-

Dicteria in eum quo animo tulerit. 156
Dies obitus Hieron 210.213.214
Dignitatum contemptor Hier. 49.78
Dignitates reijcit Carpanus. 133
Dionora, vel Eleonora mater Hier. 6
Diplomata Pontificia Congregationis conceſſa. pag. 168
Diſcedit Venetijs Hieron. 103.192
Diſciplina Somaſchenſis domicilij qualis. 144.181 *Mediolanenſis.* 155. *Ticinenſis.* 164. *Sociorum.* 181
Diſtrahit Hier. *ſuppellectilem domeſticam cauſa pauperum.* 62.63
Dæmonum aſtutias, vt cognoſcat Hier. 241
Doctrinæ chriſtianæ rudimenta docet Hier. 109
Domicilium orphanorum primum Venetijs erectum. 87
Domicilinm Brixienſe. 104
Domicilia duo Bergomenſia. 109
Domicilium item mulierum conuerſarum. 114
Domicilia duo Nouocomenſia. 122
Domicilio Somaſchenſe. 144
Domicilium Mediolanenſe. 154
Domicilium Ticinenſe. 164
Domicilium in Arce Somaſchenſi. 184
Aliud ibidem pauperum domicilium. 186
Domus Hier. *quàm facilè pateret egenis.* 63
Donorum cœleſtium opes cur Deus potius in pauperes, quàm in diuites effundat. 257

Eccle-

ECcleſiæ calamitates excruciant Hieronymũ. pag. 244.245
Electis omnia in bonum proficiunt. 8
S. Eliſabetæ Lantgrauij uxoris quieſcendi ratio. 240
Eius in agros pietatis officia. 247
Elogium Pij V. de Hier. & Patribus. 170
Emendatio multorum exemplo Hier. 96
Eremus Hieron. 204
Erratis ſuis abſcribit Hier. ſuas calamitates. 28
P. Euangeliſta Auratus Præpoſitus Generalis pag. 192
Euchariſtiæ myſterium ſæpiſſimè obit Hier. 46
Eius fructus. 47
Exagitatur maledictis Hier. 155
Exempla malorum, quam bonorum procliuius homines ſequuntur. 45
Exempla Hier. 91.216.217
Exemplo eius corriguntur multi. 96.101.16
Exempla magis mouent, quàm verba
Exercitationes piæ Hi
Exercitia Hier. 5
Exercitiorum

F Act g
Fam
Fa

Familia Æmiliana, & Maurocena, quàm nobiles, & vnde profecta. 3
Faſtidium rerum terrenarum in Hier. 43
Febri corripitur Hier. *& alij pueri.* 149
Ferdinandus Hiſpaniarum Rex cur Venetis infenſus. 17
Feſtorum dierum cultum ſuadet Hier. 226
Fides Hier. *in bonis nepotum curandis.* 41.82
Fiducia Hier. *in Deum.* 88.97.149.152 223
Filij Dei qua nota à filiis Dæmonis diſcernantur. 54
Fœdus aliorum Principum in Venetos & eius cauſa. 11
Fortitudo militaris Hier. 25
S. Franciſci commentum ad ſanctimoniam ſuam tegendam. 268
Franciſcus Sfortia Dux Medio[illegible] *beneficus in* Hieron. 151
Eius explorat ſtudium paupe[illegible] 151
Eundem colit. 151
Locum illi emit domicilio [illegible] 153
Obitus eius [illegible] *ibid.*
Fr[illegible] *ius Vinc*[illegible] 154
[illegible] *a pre-* 177
[illegible] *in P*[illegible] 179
[illegible] 60.161
[illegible] 47
[illegible] 48
[illegible] 148.1[illegible]
[illegible] *enſi*[illegible]
[illegible] 65
[illegible] *rſa-* 111
[illegible] *ementer* [illegible] 38.227
[illegible] 228

E

Eccleſiæ calamitates excruciant Hieronymũ. pag. 244.245
Electis omnia in bonum proficiunt. 8
S. Eliſabetæ Lantgrauij vxoris quieſcendi ratio. 240
Eius in agros pietatis officia. 247
Elogium Pij V. de Hier. & Patribus. 170
Emendatio multorum exemplo Hier. 96
Eremus Hieron. 204
Erratis ſuis aſcribit Hier. ſuas calamitates. 28
P. Euangeliſta Auratus Præpoſitus Generalis pag. 192
Eucharistiæ myſterium ſæpiſſimè obit Hier. 46
Eius fructus. 47
Exagitatur maledictis Hier. 155
Exempla malorum, quam bonorum procliuius homines ſequuntur. 45
Exempla Hier. 91.216.217
Exemplo eius corriguntur multi. 96.101.165
Exempla magis mouent, quàm verba. 165
Exercitationes piæ Hier. & ſociorum. 145
Exercitia Hier. 52.88.98.& ſociorum. 185.187
Exercitiorum eius moderatio. 100.186.

F

Factum Hier. inſigne ad blaſphemiam corrigendam. 142.143
Fama de Hier. 92.100.119.162.182.227
Fames dira in Ciſalpina Gallia. 60.61

Fami-

Familia Æmiliana, & Maurocena, quàm nobiles, & unde profecta. 3
Faſtidium rerum terrenarum in Hier. 43
Febri corripitur Hier. *& alij pueri.* 149
Ferdinandus Hiſpaniarum *Rex cur Venetis infenſus.* 17
Feſtorum dierum cultum ſuadet Hier. 226
Fides Hier. *in bonis nepotum curandis.* 41.82
Fiducia Hier. *in Deum.* 88.97.149.152.223
Filij Dei qua nota à filiis Dæmonis diſcernantur. 54
Fœdus aliorum Principum in Venetos & eius cauſæ. 11
Fortitudo militaris Hier. 25
S. Franciſci commentum ad ſanctimoniam ſuam tegendam. 268
Franciſcus Sfortia Dux Mediolanenſium beneficus in Hieron. 150.151
Eius explorat ſtudium paupertatis. 151
Eundem colit. 153
Locum illi emit domicilio extruendo. ibid.
Obitus eius. 154
Franciſcus Peſantius Vincetii Gambaranæ precibus adiutus. 177
Franciſcus Albanus in Patres benignus. 179
Fridericus Panigarola fit Hier. *ſocius.* 160.161
Fructus ſacroſanctæ Euchariſtiæ. 47
Confeſſionis generalis in Hier. 48
Fructus animarum ex Congregatione. 148.165
Fruges curat Hieron. *in agro Bergomenſi metendas.* 108

T *Galea-*

G

Galeatius Moronus orphanos hæredes inſtituit . 154
Generis nobilitas quanti apud Deum æſtimetur. 4
Germanorum immanitas, in Caſtri Noui direptione . 25
Sæuitia in Hieron. 26
Gloriam quàm aſpernaretur Hier. 50. 225
Ab eius periculo ſocios abducit . 183
Gloriæ diuinæ ſtudioſus Hieron. 91. 103
Gradum ſuperiorem vt recuſat . 270

H

HIeronymi natiuitas . 6
Eius prima militiæ tyrocinia . 9. 12. 13
Caſtro Nouo præficitur 19. 35
Captus Germanis liberatur à B. V. 30. 32
Eius vita mutatio . 36. 42. 77
Orphanorum curam ſuſcipit . 86
Eius Brixiam profectio. 104 Bergomũ. 107. 109
Nouocomum. 120. In Somaſchenſem vicũ. 138
Mediolanum . 148. Ticinum . 162
Eius Venetias reditus. 189. Brixiam . 200. Somaſcham. 201. vbi eius obitus. 209. de eo plurima alia ſuis locis .
De S. Honorati charitate dictum S. Hieronymi . 253
Honor Hieron. mortuo delatus . 219
Honorum ambitiõ Hier. mores corrigit . 16
Hoſpitium recuſat Hieron. niſi orphanis ſecum admiſſis . 150

Humi-

Humilitas Hieronymi. 44.47.91.267.270
Humilitatis gradus. 261

I

Iacobus Metaxanus conualeſcit inuocato Hieronymimo. 231
Ieiunia Hieron. 52
Contra carnis illecebras quibus armis depugnet. ibid.
Ignorantiam rerum fidei depellit Hieron. 116
Improbi quàm agrè obiurgatione ferant. 15
Eorum conſuetudo quàm damnoſa. 45
Impetrata precibus puerorum ſimplicitati aſcribit Hieron. 101
Inertes quàm meritò omnibus inuiſi. 88
Inimicitias gerere quàm à Chriſtiana religione alienum. 53
Initia nouorum operum ferè feruentiora. 97
Iniurias acceptas quàm libenter remittat Hieronymi. 54.156
Ioannes Petrus Caraffa magiſter vitæ ſpiritualis Hieron. 65
In eius amicitiam, & conſuetudinem ſe Hieron. inſinuat. 68
Romam Hieron. per litteras inuitat. 20
Ioannes Æmiliani duo commendantur. 65
Ioannes Tiſſeranus primus mulierum conuerſarum inſtitutor. 111
Ioannes Antonius Mazolenus Hier. vehementer obſtitit. 138.227
Eius meritis curatur. 228

Iræ motibus quàm obnoxius aliquando Hier. 53
Itinera pedes obit Hieron. 263
Iura humana pluſquàm diuina apud improbos valent. 16

L

Abores Hier. 108.109.145.149.155.181
Lacbrymæ Hier. 43.48.52.82.102.204
Largus in alios parcus in ſeipſum. 263
Laudes proprias quàm auerſetur. 50.99.103.156
Lectionem ſacram menſæ adhibet Hier. 145
Lectus Hieron. 101.105.123.150.204
Leges præſcribit Hier. *fœminis conuerſis.* 114
Leo Carpanus excipit Hier. *cum pauperibus.* 131
Eius res geſtæ, & pietatis opera. ibid.
Liberàlitas Brixienſium. 106
Bergomenſium. 114
Leonis Carpani. 130.135
Andreæ Borelli. 144
Franciſci Sfortiæ Ducis Mediol. 152
Licentia iuuentutis ſummum ſeruitutis iugū. 13
Lipomanus Antiſtes Bergomenſis. 114
De loco Congregationis principe diligendo varia patrum ſententia. 136
De eo reiectà ad Hier. *deliberatio.* 137
Lucam fratrem defunctum fuſis precibus expiādum curat Hieron. 37
Ludouicus Rex Galliæ cur Venetis iratus. 17

Maca-

MAcarius Monacus Alexandrinus. 262
Magiſter neceſſarius in vita ſpirituali. 45
Malorum conſuetudo bonis officit. 45
Mammaa Zenonis pater mercator. 40
Maria Virgo data mortalibus miſericordiæ mater. 29
Mariæ Decegnies, & eius viri in ægros pietatis opera. 248
Martyres qui dicantur. 248
Maturitas, & dexteritas Hieron. in tractandis ingenijs. 166
Mediolanenſis agri penuria. 60
Mendicat Hier. victum orphanorum. 105.117. 155.164.218.246.
Menti diſtractæ colligendæ quid conducat. 202
Mentis in Deum eleuatio quàm facilis Hieronymo. 240
Mercatura non officit nobilitati. 38
de Mercatura Cic. ſententia. 39
Mercurius rex mercaturæ inuentor. 40
Miniſteria abiectiſſima obit Hieron. 268
Mira quædam de Hieron. 224.225.228.229.231. 232.233.237.
Miſericordia in Hieron. 62
ad Miſericordiam inducuntur alij exemplo Hieronymo. 64
Mitis in delinquentes Hieron. 252
Monita Hieron. morientis. 226
Morbus grauis graſſatur Mediolani. 157
A quo immunis Hieron. cum ſuis. 159
Venetijs. 237

Morbo vexatur Hieron. 72
Ex eo conualeſcit. 78
Lethali corripitur. 208
Moribus bonis quàm obſiſtat militia. 12
Morum emendatio in Hieron. 42.60
Mores corriguntur exemplo Hieron. 96
Morum Sanctimoniam in Eccleſia ſitiuit Hieronymus. 220.244
Morientibus præſto Hieron. 64.99.218
Mors Hieron *vnde.* 245
Mortificatio Hier. 52.105.117.186. & à 259
Mortificatio tùm animæ, tùm corporis. 260
Mortificationem perfectam paucis aſſequuntur. pag. 267
Mutatio in Hieron. 42.81.84

N

N*Eceſſaria ſuppeditantur mulieribus Conuerſis.* 114
Erga nepotes Hieron. *ſtudium.* 38
Nepotum tutela ſe abdicat Hieron. 82
Nicolaus Ormanetus Vicarius Mediol. 127
Nicolaus Ruggerius Curatus. 224.225
Nobilitati mercatura non officit. 39
Nobilitatis inſignia reijcit Hieron. 83
Nominis immortalitatem aliquando ſpectauit Hieron. 13
Noctes Hieron. *vel precibus vel ægrorrm curæ intentus ducit inſomnes.* 239
Nouocomum petit Hieron. 120
Eius vrbis commendatio. 121

Obe-

O

OBedientiam pollicetur Hier. ſuo ſpirituali magiſtro, 46
Obedientia Hieron. ſpecimen. 274
Obedientia ſociorum Hieron. 145
Obitum ſuum prædicit Hieron. 191.206
Odium rerum terrenarum in Hieron. 43
Odor ex ſepulchro Vincentij Gambarani. 177
Ondæorum ædes conducit Hieron. 144
Opera pietatis Hieron. in pauperes. 246
In ægrotos. 247.248
Opinionem vulgi negligit Hieron. 56
Opinio de Hieron. 93.106.153.180.182
Opulenti quàm rebus terrenis addicti. 256
Orationum Hier. aſſiduitas. 52.82.115.118
Earum fructus. 240
Ordo in rebus quam neceſſarius: 136
Orphanorum cura à Hier. primò ſuſcepta. 86
Eorum inſtitutio. 154.164
Preces à 88. opificia. 87. 95. 98. leges domeſticæ. 88. ſupplicationes diebus feſtis. 90
Ouinius Gallicanus. 265

P

PAcem conciliat inter inimicos Hier. 243
Pax inter Principes. 34
S. Pochomius Monachus. 271
Paſnutius Abbas Thaidem ſcortum conuertit. pag. 250
Palemon Monachus. 260

Pa-

Paliſſia belli Dux. 20.21.22.
Panes aucti precibus Hier. 224.225.229
Panis eiuſdem vis ad morbos pellendos. 224
Parentes Hieron. *commendati.* 46
Patientia Hieron. *in aduerſis.* 37.72.150
Inferendis iniurijs. 54.156.219 252.
Eius patientiæ ſpecimen. 55
Patres ad Veneti Seminarij curam accerſiti. 71
Pauperes rebus diuinis interdum aptiores. 256
Paupertas maximè cordi Hieron. 43.83.87.151.
262.264.
Eius illuſtre exemplum. 151.152
Panpertatis comes mortificatio. 262
Pauperum miniſterio addictus Hieron. 82.83.
à pag. 88
In eos beneficus Hieron. 51.62.63.95
Paupertatis Hieron. *magnitudo vnde penſanda.* 265
Paupertatis gradus quos Hier. *menſus eſt.* 264
Perturbrtiones animi in Hieron. *ſedatæ.* 56
Petrus Æmilianus commendatus. 5
Petri Borelli ſtudium in pauperes. 137
Pietatis officia Hieron. *in Deum.* 36.78.80
Eiuſdem pietatis officia in pauperes. 164.217.
228.
In ægros. 146.246.247.
Ad pietatem chriſtianam alios erudit. 95.100.
104.117.147.
Ad eam multi exemplo eius excitantur. 92.106
123.165.
Pius V. Congregationis ſtudioſus eam in Religionis numerum refert. 170.

Eius

Eius de Hieron. *teſtimonium*. 220
Plato mercaturam exercuit. 39
Pœnitentiæ initium Hieron: 28
Eius in ea exercitia. 43.44
Alios ad eam inducit. 95
Precatio Hier. ad Virg. Beatiſſimam. 32.35
Precatiuncula iaculatoria Hier. familiaris. 44
Alia pueris præſcripta. 244
Preces Hier. & ſociorum. 145
Preces Hier interturbare nititur Dæmon. 241
Precibus Hieron. aſcribitur Venetæ Reipub. incolumitas. 99
Primi Comitis virtutes & rectè facta. 121
Principum Italiæ conſilia. 10
Progreſſus Hier. in ſpirituali vita. 50.78.213
In proximorum charitate. 47
Prouidentia diuina erga Hiero. 8.15.17.97.149.
199.222.
Prudentia Amigonia meritis Hier. curata. 234
Pugna inter Carolum VIII. & Venetos. 13
Pugnandi ratio cum vitiis Hieron. 56.57
Quam & alios docet. *ibid.*
Pugna ſpiritualis. 78.79.

R

R*Atio* Hier. *in rudibus inſtituendis*. 115
Rationes ſuas explorat Hieron. 201.212
Rerum terrenarum contemptus in Hier. 217.241
Reſponſum Hieron. *ad Legatos Paliſſiæ*. 20
Aliud eiuſdem. 203
Reſponſum Macharij Alexandrini. 226
Rudes inſtituit Hieron. 95.116.147

Sacra-

SAcramentorum frequentiam inducit Hieronymus. 114.118.
Salodium oppidum deſcribitur. 198
Sanitas ægris collata pietate Hier. magis quàm curatione. 147
Scipio Albanus primus Hieron. vitam auulgauit. 179
Scrupulis agitatus aliquando Hieron. 47
Scrupulorum incommoda. 48
Seceſſum exoptat Hieron. ad ſeipſum colligendum. 199.201
Sedes in cœlo Hieron. parata. 226
Senſus Hieron. ſeipſo. 50
Senſus proprij libertas Hier. ſuſpecta. 69
Sententiæ variæ de Hieron. 155.156
Sepultura mortuos Hieron. donat. 64
Serapionis Abbatis doctrina de vitijs profligandis. 58
Sermonis Hier. licet ſimplicis quantus fructus. pag. 211
Sermonum eius initium. 116
Seuerus in vitia Hieron. 252
Situs vrbis Venetiarum. 2
Socios Hier. multi ſe addunt. 119.160.161
Solon mercaturam exercuit. 39
Somaſcha prima ſedes Congregationis. 138.139
Somaſchenſis Religionis inſtitutum. 86
S. Sophronius Epiſcopus orphanorum patronus. pag. 259
Sponſio Hieron. de immunitate agrorum grandine qua conditione. 226.227

Stepha-

Stephanus Bertazolus. 192.200
Studiũ orationis in Hier. 108.118.121.205.239
Supplicationes orphanorum. 60.105.121.162

T

TEmplum Diuo Thomæ Æmilianorum ſumptibus extructum. 4
Aliud Diuo Mauro à Maurocenis ædificatũ. 5
Temperantia mira Hier. *multi permoti.* 194
Terrena quando ſordeſcant. 241
Teſtimonia de Hieron. ſanctitate. 212.213.215 217.220.
Thais meretrix conuerſa. 250
Thales mercaturam exercuit 39
Thomaſina Maurocena Regina. 6
Ticini exceptus Hieron. 162.163
Triſtes ſolatur Hieron. 190
Tutela nepotum demandatur Hieron. 37
Ea ſe abdicat. 82

V

VAletudinarium incurabilium Venetijs. 97
Vallis S. Martini idonea principi Congregationis loco deligendo. 137
Eius deſcriptio. 139.140
Venetæ vrbis ſitus, deſcriptio, & commendatio.
in Venetorum perniciem qui conſpirauerint. 17
Ventorum qualitas, & vtilitas. 142.143
Veronica Monialis meritis Hier. curata. 229
Veſpaſianus Imperator mercaturã exercuit. 40
Victo-

Victorum inſolentia. 10
Vindictæ cupiditatem reprimit Hieron. 56
Vincentius Gambarana Hier. *adiungitur*. 166
Multa de illo. 167
Victus & veſtitus Hieron. *ac ſociorum*. 144.181.
185.260.
Virginum pauperum pudori proſpicit Hier. 51
Virtutis præſtantia locum apud Deum habet. 4
Virtus bellicæ Hieron. 24
de Virtute Hieron. teſtimonia. 180
Viſio mira de gloria Hieron. 226
Viſitationem locorum pedes obit Hieron. 188
Viſitationis modus. 189
Vita Hieron. *à quibus ſcripta*. 174.234
Vitia qua ratione euellenda. 56.57
Votum B. Virginis à Hieron. *nuncupatum*. 30

Z

ZAcharias Pezanus in orphanos beneficus. pag. 107
Zeno mercaturam fecit. 30
S. Zoticus orphanorum inſtitutor. 257

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

